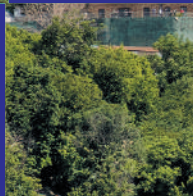

Oleksandr Ghisem, Oleksandr Martyniuk

Istoria Ucrainei

7

Oleksandr Ghisem, Oleksandr Martyniuk

Istoria Ucrainei

**Manual pentru clasa a VII-a a instituțiilor
de învățământ mediu general cu predarea
în limba română/moldovenească**

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei din Ucraina

**Cernăuți
„Bukrek”
2020**

УДК 94(477):373.5(075)
Г51

Перекладено за виданням:

Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Вид-во „Ранок“, 2020. 144 с.: іл.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 25.03.2020 №449)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Гісем О. В., Мартинюк О. О.
Г51 Історія України: підручник для 7 класу з навчанням румунською/
молдовською мовами закладів загальної середньої освіти. Чернівці: Букрек,
2020. 148 с.: іл.
ISBN 978-617-7770-88-5 (рум./молд.)

УДК 94(477):373.5(075)

Інтернет-підтримка

ISBN 978-617-09-6264-5 (укр.)
ISBN 978-617-7770-88-5 (рум./молд.)

© Гісем О. В., Мартинюк О. О.,
2020
© ТОВ Видавництво „Ранок“,
оригінал-макет, 2020
© Видавничий дім „Букрек“,
переклад, 2020

Stimați elevi și eleve din clasa a VII-a!

Manualul pe care-l țineți în mâini vă va ajuta să luați cunoștință cu evenimentele ce au avut loc pe pământurile ucrainene în perioada Istoriei Evului Mediu. Veți putea să vă formați o viziune clară despre modul în care, după Marea strămutare a slavilor, a început procesul constituirii statalității slavilor de răsărit. Veți afla cum a apărut și s-a dezvoltat cel mai mare stat din Evul Mediu european – Rusi-Ucraina, precum și despre Regatul Rusi (Statul Galiția-Volynia) și despre rolul acestuia în procesul dezvoltării statalității ucrainene. Veți urmări cum au ajuns unele cnezate în componența statelor străine și veți identifica particularitățile lor de dezvoltare.

Înainte de a începe să lucrați cu manualul, trebuie să luați cunoștință de conținutul și de structura lui. Materialul din manual este sistematizat în cinci capitole, capitolele – în paragrafe, care, la rândul lor, sunt împărțite pe puncte. În text veți întâlni cuvinte și date evidențiate. Aceasta înseamnă că lor trebuie să le acordați o atenție deosebită.

Un rol important în însușirea materialului îl joacă documentele, ilustrațiile, tabelele și schemele prezentate în manual. Lucrând cu un anumit paragraf, trebuie să citiți documentele incluse în el și să răspundeți la întrebări. Studiind ilustrațiile, acordați atenție neapărat indicațiilor care își propun să explice conținutul celor redată. Tabelele și schemele explică legăturile dintre părțile componente ale unui anumit fenomen istoric, precum și particularitățile lui.

După fiecare paragraf sunt prezentate cele mai importante date și tezele asupra cărora vi se propune să cugetați.

Studiind fiecare paragraf din manual, veți avea posibilitatea să vă verificați singuri cunoștințele, să cugetați asupra materialului studiat și să vă dezvoltați deprinderile practice cu ajutorul întrebărilor și însărcinărilor. În cazul în care este nevoie, puteți apela la sursele auxiliare.

Materialul are surse auxiliare în rețeaua internet. Cu ajutorul codurilor QR, plasate în paginile manualului, veți putea accesa materialele temei respective, care conțin:

- fragmente din izvoare istorice;
- informații auxiliare interesante, legate de conținutul paragrafului;
- hărți istorice;
- însărcinări pentru activitățile la lecțiile practice;
- însărcinări pentru generalizarea cunoștințelor la fiecare capitol;
- însărcinări-teste pe capitole, ce pot fi îndeplinite în regim online.

Vă dorim succes!

Rubricile manualului

- **Documentele povestesc**
- **Fapte interesante**
- **Personalități în istorie**
- **Dicționar**
- **Sunteți de acord cu... De ce?**
- **Memorizați datele**
- **Întrebări și însărcinări**

- ♦ *Verificați-vă* – aici sunt prezentate jocuri, care vă vor ajuta să vă verificați singuri cunoștințele după conținutul paragrafului.
- ▲ *Cugetați și răspundeți la întrebări* – aceste întrebări vă vor ajuta la dezvoltarea capacității de a vă expune opinia.
- ✦ *Îndepliniți însărcinarea* – acest bloc conține însărcinări practice, orientate spre formarea deprinderilor de a lucra cu harta istorică, de a alcătui planuri, tabele etc.
- ★ *Însărcinări de creație* – aceste însărcinări trebuie îndeplinite cu ajutorul resurselor Internet sau a bibliografiei suplimentare.

§1. Introducere

STUDIIND ACEST PARAGRAF, veți afla ce înseamnă Istoria Ucrainei ca știință și obiect de studiu; care sunt periodizarea și izvoarele de studiere a Istoriei medievale a Ucrainei; ce înseamnă „istoria”, „Istoria Ucrainei”, „fapt istoric”, „eveniment istoric”, „proces istoric”, „periodizare istorică”, „izvoare istorice”.

ÎNSĂRCINĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Ce înseamnă istoria? De ce omul trebuie să cunoască istoria? **2.** Ce studiază știința numită istorie? Ce savanți-istorici cunoașteți? **3.** Ce perioadă a Istoriei Universale și a Istoriei Ucrainei ați studiat anul trecut? Numiți limitele cronologice ale perioadei. **4. Activitate în perechi.** Discuțați care evenimente din istoria antică a Ucrainei vi s-au întipărit cel mai mult în memorie. Argumentați-vă opinia.

1. ISTORIA UCRAINEI CA ȘTIINȚĂ ȘI OBIECT DE STUDIU. În clasa a VII-a veți continua să studiați cursul sistematizat de istorie – Istoria Universală și **Istoria Ucrainei**.

Cuvântul „istorie”, după cum știți deja, este de origine greacă veche și se traduce ca „cercetare”, „relatare despre evenimente”. Scriitorul și savantul din Grecia antică, Herodot, supranumit „părintele istoriei”, numea „istorii” relatările sale despre războaiele greco-persane.

Termenul „istoria” are câteva sensuri. Istoria ca știință studiază trecutul comunităților umane, care au populat planeta noastră din cele mai vechi timpuri și până în prezent.

Savanții care studiază evenimentele petrecute în cadrul comunităților umane sunt numiți istorici. La baza activității lor sunt puse cercetările **faptelor și a evenimentelor istorice**. Pe baza analizei lor, istoricii încearcă să reconstruiască (reconstituie) **procesul istoric**.

Istoria Ucrainei este parte componentă a Istoriei Universale. Aceasta este știința ce studiază dezvoltarea societății umane pe pământurile ucrainene în ordine cronologică și determină principalele sale particularități. Ea studiază istoria poporului ucrainean.

Știința istorică nu stă pe loc. Datorită noilor descoperiri, ea reînnoiește și aprofundează viziunea noastră despre evenimentele din trecut. Pe baza cercetărilor savanților-istorici a fost creat obiectul de studiu „Istoria Ucrainei”, a cărui studiere o veți continua anul acesta. El reflectă viziunea modernă asupra trecutului Patriei noastre.

2. PERIODIZAREA ISTORIEI UCRAINEI. IZVOARELE DE STUDIERE A ISTORIEI MEDIEVALE A UCRAINEI. După cum știți, istoricii împart istoria omenirii în anumite perioade. **Periodizarea** Istoriei Ucrainei corespunde, în general, cu periodizarea Istoriei Universale, însă are particularitățile sale, ce reflectă specificul constituirii și dezvoltării societății umane pe pământurile ucrainene.

Conform periodizării existente în prezent a disciplinei de studiu „Istoria Ucrainei”, aceasta este împărțită în următoarele perioade:

Istoria Ucrainei – desfășurarea evenimentelor istorice pe pământurile Ucrainei moderne de la așezarea primilor oameni pe teritoriul ei și până în prezent.

Fapt istoric – situații reale, neinventate, confirmate de izvoarele istorice.

Eveniment istoric – totalitatea faptelor importante din viața socială, legate între ele, ce constituie un tot întreg.

Proces istoric – totalitatea evenimentelor istorice, care s-au desfășurat într-un anumit loc și într-un timp anumit.

Periodizare istorică – împărțirea istoriei în perioade ce constituie etape cronologice ale dezvoltării sociale sau culturale a țărilor și popoarelor și se caracterizează prin evenimente, fenomene sau procese remarcabile.

- *Istoria antică* – cea mai îndelungată perioadă, care cuprinde evenimentele desfășurate de la apariția oamenilor pe pământurile actualei Ucraine până la Marea Migrație a Popoarelor (aproximativ un milion de ani în urmă – sec. V e. n.);
- *Istoria Evului Mediu* – relatează evenimentele ce au avut loc de la Marea strămutare a slavilor până la sfârșitul secolului al XV-lea;
- *Epoca modernă* – caracterizează dezvoltarea pământurilor ucrainene în sec. al XVI-lea – începutul sec. al XX-lea;
- *Istoria contemporană* – ne familiarizează cu evenimentele ce au avut loc din anul 1914 până în prezent.

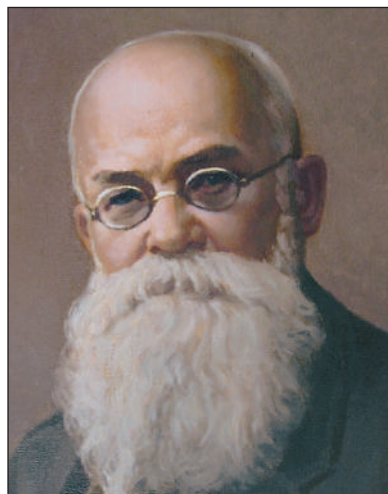
Pentru prima dată, concepția științifică a Istoriei Ucrainei a fost argumentată în anul 1904 de către istoricul ucrainean **Myhailo Hrușevskiy**. Pe baza ideilor sale și a cercetărilor ulterioare, a fost alcătuită periodizarea istorică modernă a Istoriei Ucrainei.

În Istoria medievală a Ucrainei, ca și în cea a Europei, sunt evidențiate trei perioade (*vezi tabelul*).

Cunoașterea trecutului are loc pe baza studierii și a analizării de către cercetători a varietății de informații obținute din **izvoarele istorice**.

Cercetând diversele izvoare istorice, savanții află cum a fost viața oamenilor în diferite perioade istorice. Există diverse tipuri de izvoare istorice: **materiale, sursele orale, scrise, lingvistice, etnografice, documentele foto, audio și cinematografice**. Fiecare izvor aparte reflectă doar o anumită parte a trecutului și poartă în sine un volum limitat de informații istorice. Deoarece creatorii tuturor monumentelor din trecut au fost oamenii, este evident că și sursele istorice reflectă viziunea și atitudinea lor față de evenimente. Tabloul complet al vieții oamenilor dintr-o anumită perioadă poate fi reconstituit numai pe calea îmbinării și comparării informației din diferite izvoare istorice.

Principalele izvoare istorice, pe baza cărora savanții cercetează Istoria medievală a Ucrainei, sunt cele materiale, scrise, orale, lingvistice și etnografice.

Myhailo Hrușevskiy

? Ce știți despre activitatea științifică și social-politică a istoricului ucrainean M. Hrușevskiy?

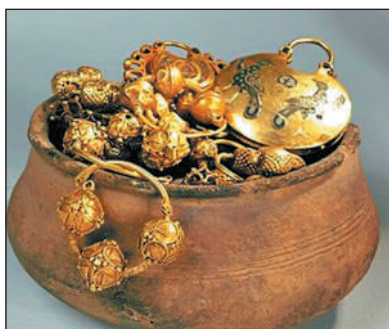
Izvoare istorice – tot ce a fost creat de om în procesul activității sale și s-a păstrat până în zilele noastre. Izvoarele istorice ne permit să studiem trecutul societății umane și reflectă dezvoltarea ei istorică.

PERIODIZAREA ISTORIEI MEDIEVALE A UCRAINEI ȘI A ISTORIEI MEDIEVALE A ȚĂRILOR EUROPEI OCCIDENTALE ȘI CENTRALE

Perioada	Istoria medievală a Ucrainei	Istoria medievală a țărilor Europei Occidentale și Centrale
Evul Mediu timpuriu (mijlocul sec. V – sfârșitul sec. IX)	Formarea uniunilor de triburi și a cnezatelor tribale (sec. V-IX)	Apariția și constituirea civilizației creștine medievale vest-europene
Evul Mediu Mijlociu („Matur” sau „Înalt”) sec. X-XIII	Existența Rusi-Ucrainei (sec. IX-XIII)	Înflorirea civilizației creștine medievale vest-europene
Evul Mediu Târziu sec. XIV-XV	Cnezatele separate sec. XIII-XV/XVI	Potrivit istoricului olandez din sec. XX, J. Huizinga, aceasta este „toamna Evului Mediu”, care încheie istoria întregii epoci medievale

Studierea arheologică a unui edificiu din perioada Rusi-Ucrainei

Bijuterii din perioada Rusi-Ucrainei

Obiecte pentru scris din timpurile Rusi-Ucrainei

? Activitatea în perechi. Discutați despre ce se poate afla din trecutul Rusi-Ucrainei, examinând izvoarele istorice redatăe.

TIPURI DE IZVOARE ISTORICE

Materiale	Rămășițe ale caselor, înhumări, unelte de muncă, obiecte de uz casnic, arme, bijuterii etc.
Izvoare orale (folclorice)	Legende, snoave, povești, cântece populare etc.
Izvoare scrise	Cronici, documente, amintiri ale martorilor la evenimente etc.
Izvoare lingvistice	Date din istoria dezvoltării limbii
Izvoare etnografice	Credințe populare, ritualuri
Documente foto, audio și cinematografice	Prezentarea evenimentelor, a activității personalităților de seamă, a monumentelor, înregistrări ale discursurilor etc, realizate cu ajutorul mijloacelor tehnice apărute în a doua jumătate a sec. XIX

? Activitate în perechi. Care din tipurile de izvoare istorice prezentate sunt folosite pentru studierea istoriei medievale a Ucrainei?

Sunteți de acord cu... De ce?

- Studiarea trecutului omenirii ne oferă posibilitatea de a înțelege prezentul și de a prognoza viitorul.
- În trecut, pe pământurile actualei Ucraine au avut loc procese asemănătoare celor ce se desfășurau în alte părți ale Europei și ale lumii. De aceea, în periodizarea istorică a istoriei Ucrainei și a celei universale se întrevăd multe trăsături comune.
- Despre evenimentele din trecut putem afla numai îmbinând informațiile din diferite izvoare istorice.

Întrebări și însărcinări

- ◆ **1.** Verificați nivelul de însușire a materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Asocieri”. **Regulile jocului:** elevii și elevele trebuie să prezinte asocieri cu termenul prezentat și să le explice: *istoria, fapt istoric, eveniment istoric, proces istoric, periodizare istorică, izvoare istorice*.
- ▲ **2.** În ce constă legătura dintre Istoria Ucrainei ca știință și obiect de studiu? **3.** Ce știți despre periodizarea Istoriei Ucrainei? **4.** Povești despre tipurile de izvoare istorice care ajută la studierea Istoriei medievale a Ucrainei. Care dintre ele, după părerea voastră, sunt cele mai importante? De ce? **5.** Ce studiază istoria medievală a Ucrainei?
- ◆ **6. Discuție în colectiv.** În ce constă importanța cunoașterii istoriei medievale pentru un tânăr modern? **7. Activitate în grupuri mici.** Citiți cu atenție tezele generalizate ale paragrafului. Explicați conținutul lor, oferind exemple din textul din manual. (Pe viitor asemenea exercițiu va fi propus după fiecare paragraf în mod individual cu scopul autoverificării cunoștințelor).
- ★ **8. Activitate în perechi.** Aflați amănunte despre monumentele din perioada Evului Mediu din localitatea voastră sau din apropierea ei. Pregătiți o comunicare (prezentare) despre acele monumente. **9.** Cum credeți, la dezvoltarea căror valori umane contribuie studierea Istoriei Ucrainei?

Capitolul I. Apariția și constituirea Rusi-Ucrainei

§ 2. Slavii răsăriteni în secolele V-IX

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA cum s-a desfășurat strămutarea slavilor în etapa finală a Marii Migrații a popoarelor; cum să descrieți, cu ajutorul hărții, procesul așezării slavilor de răsărit, apuseni și sudici, precum și a uniunilor tribale a slavilor de răsărit – strămoșii ucrainenilor; despre vecinii triburilor slave de răsărit; particularitățile proceselor etnice și de creare a statului la slavii de răsărit în sec. VIII-IX; ce înseamnă „Marea strămutare a slavilor”, „cronică”, „trib”, „uniune de triburi”, „păgânism”, „cnezate tribale”, „cneaz”.

ÎNSĂRCINĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Ce înseamnă Marea Migrație a popoarelor? Când și în ce mod a început acest proces? **2.** Cum s-a desfășurat strămutarea slavilor în timpul Marii Migrații a popoarelor? **3. Activitate în perechi.** Discutați despre ceea ce știți referitor la originile poporului ucrainean.

1. MAREA STRĂMUTARE A SLAVILOR. În etapa finală a Marii Migrații a popoarelor, participanți activi ai acestui proces au devenit **triburile** slave ale anților și sclavinilor. Din **secolul al V-lea** a început procesul **Marii strămutări a slavilor**. Potrivit unei versiuni destul de răspândite, din spațiul situat între fluviile Nipru și Vistula aceste triburi au plecat înspre Dunăre. De acolo, anții și sclavinii năvăleau în mod regulat asupra Constantinopolului și a posesiunilor bizantine din Balcani. Aceste evenimente au primit denumirea de campanii balcanice. După primele campanii reușite, slavii au rămas treptat în zona Dunării, iar **până la sfârșitul secolului al VII-lea** au pus stăpânire aproape în totalitate pe Peninsula Balcanică.

În timpul Marii strămutări a slavilor, o parte dintre ei au rămas în Peninsula Balcanică, iar cealaltă parte a migrat în sus pe Dunăre și a ocupat pământurile din apropierea Elbei (Labe). Acolo ei s-au întâlnit cu o altă ramură migratoare a triburilor slave, care se deplasa spre vest, venind dinspre teritoriul situat între râurile Vistula și Oder. La hotarul secolelor VI-VII slavii înaintau în mod activ înspre nord și nord-est, populând pământurile ce aparțineau triburilor baltice și fino-ugrice.

Răspândirea slavilor avea loc în condiții complicate. În a doua jumătate a secolului al VI-lea, o grea încercare pentru ei a devenit lupta cu triburile nomade ale avarilor, care s-au strămutat mai întâi din Asia în zona de nord a Mării Negre, iar mai apoi pe teritoriul actualei Ungarii, unde și-au întemeiat propriul stat – Khaganatul avar. Îndelungatele războaie avaro-slave au dus la supunerea sclavinilor de către avari, slăbirea, iar apoi și la destrămarea uniunii tribale a anților.

Trib – comunitate de oameni cu origine, limbă, credință și obiceiuri comune.

Marea strămutare a slavilor – strămutarea triburilor slave de la baștina lor, situată în spațiul dintre fluviile Nipru și Vistula pe pământurile învecinate în secolele V-VII.

Lupta slavilor cu bizantinii. Pictorul Iu. Lazarev

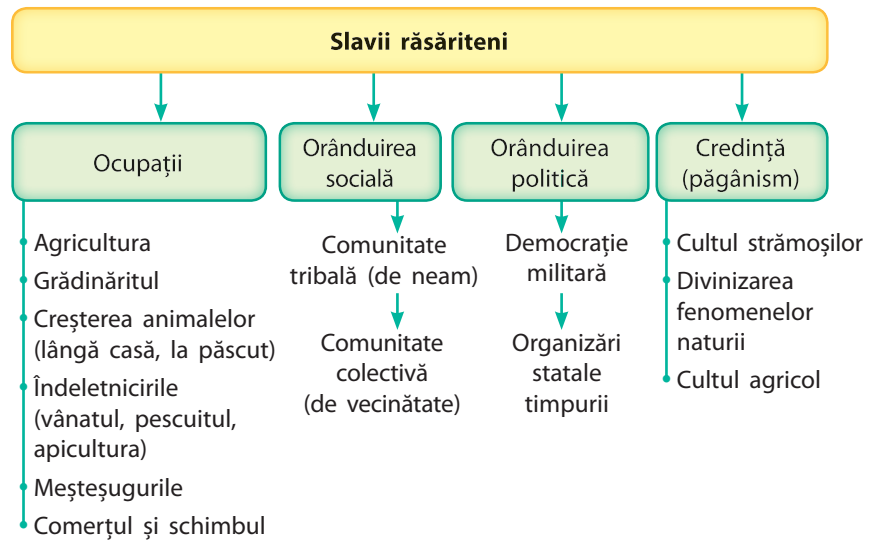
Harta „Slavii în timpul Marii Migrații a popoarelor”

Nestor (aprox. anul 1056 – aprox. anul 1113) – călugăr la Mănăstirea Pecerska din Kiev. Alcătuitor al „Poveștii vremurilor trecute” – cea mai veche dintre cronicile ce s-au păstrat până în zilele noastre. Cronica a primit denumirea după propoziția introductivă: „iată povestea vremurilor trecute, iată de unde au apărut pământurile ruse...”. Această operă este, în multe cazuri, singura sursă din istoria slavilor de răsărit și a Rusi-Ucrainei. Cronicarul Nestor a reușit să facă legătura dintre istoria Rusi-Ucrainei și istoria universală, demonstrând rolul ei important în procesul istoric mondial. Ziua comemorării preacuviosului Nestor-cronicarul, potrivit calendarului bisericesc al bisericii ortodoxe, coincide cu data de nouă noiembrie. Tot atunci în Ucraina Independentă este marcată Ziua scrisului și a limbii ucrainene.

Letopiseț – creație istorico-literară din perioada Rusi-Ucrainei și a Statului Galiția-Volynia, în care relatarea era făcută după ani. A fost scris, în mare parte, într-un limbaj bisericesc slav cu numeroase momente din graiul local. În alte țări creștine, asemenea opere purtau denumirea de „Cronici” și erau scrise de cele mai multe ori în latină.

Uniune de triburi – comunitate formată din câteva triburi, care, în anumite condiții, puneau începuturile unei organizații statale.

SEMNE CARACTERISTICE ALE DEZVOLTĂRII COMUNITĂȚII SLAVILOR RĂSĂRITENI

? **Activitate în perechi.** Folosind textul paragrafului, descrieți caracteristicile dezvoltării comunității slavilor de est, prezentate în schemă.

Începând din anul 602, în sursele istorice nu se mai amintește despre anți. Noțiunea de „sclavini” era folosită destul de des atunci când era vorba de triburile care în secolele VII-IX populau teritoriul actualei Ucraine. Se consideră că tocmai denumirea de „sclavini” s-a transformat cu timpul în „slavi”.

Un rezultat al Marii strămutări a slavilor a fost formarea noilor comunități teritoriale ale slavilor, care sunt împărțiți în trei grupe: răsăriteni, apuseni și sudici.

2. STRĂMUTAREA UNIUNILOR DE TRIBURI ALE SLAVILOR DE RĂSĂRIT PE TERITORIUL UCRAINEI CONTEMPORANE.

În cronică „Povestea vremurilor trecute”, călugărul Nestor comunica despre faptul că, prin secolul al VIII-lea, la slavii răsăriteni au apărut **uniunile de triburi**. Teritoriul Ucrainei actuale era populat de către șapte uniuni tribale: drevlenii, polenii, ulicii, tiverții, siverenii, volânenii (dulibii) și croații albi. Tocmai membrii acestor triburi sunt considerați strămoșii ucrainenilor. Pe pământurile, care în prezent intră în componența Belarusului, au trăit drevgovicii și polenii, iar pe cele ce intră în componența Rusiei – krivicii, radimicii, slovenii și viaticii. Datele arheologice confirmă relatarea cronicarului despre strămutarea slavilor de est.

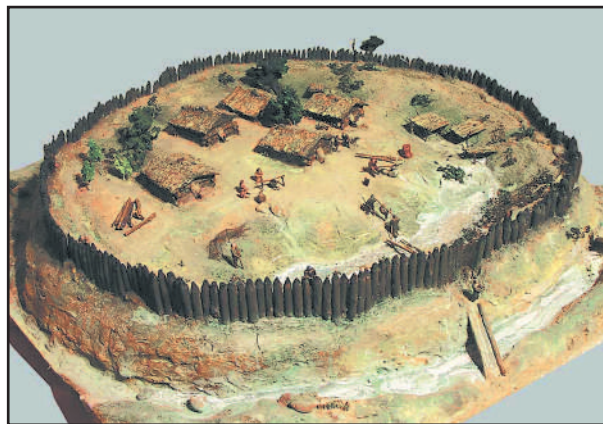
Dintre uniunile tribale ale slavilor de est, Nestor a acordat o atenție deosebită polenilor. Potrivit cronicii, din rândul acestora își trag originea primii cneji kieveni – frații Kii, Șcek și Horiv. Anume în timpul domniei lor a început construcția orașului Kyiv.

3. MODUL DE VIAȚĂ AL TRIBURILOR SLAVILOR DE RĂSĂRIT. SLAVII DE RĂSĂRIT DUCEAU UN MOD DE VIAȚĂ SEDENTAR. Baza gospodăriei lor o constituia agricultura. Cel mai vechi mod de

„Povestea vremurilor trecute” despre înființarea Kievului

Polenii trăiau în acele vremuri separat și aveau gințile lor... și erau trei frați: unul avea numele Kii, celălalt – Șcek și al treilea – Horiv, iar sora lor se numea Lybidi. Ședea Kii pe un munte, unde acum e povârnișul Boryciv, Șcek ședea pe muntele numit Șcecavyțea, iar Horiv – pe al treilea munte ce a fost numit în cinstea lui, Horivyțea. Și au construit ei un orașel și l-au numit în cinstea fratelui mai mare – Kyiv. Și erau în jurul orașului păduri mari. Oamenii vâneau animale. Și erau acei bărbați oameni tari și înțelepți, poleni se numeau. De la ei și până astăzi în Kyiv pot fi întâlniți poleni.

? **Activitatea în perechi.** Pornind de la relatarea lui Nestor, discutați despre întemeierea orașului Kyiv.

Reconstrucția unei așezări a slavilor răsăriteni din sec. VIII-IX

? Descrieți aspectul exterior și organizarea așezării slave.

creștere a culturilor cerealiere în zona de pădure era așa-numita agricultură prin tăiere. Mai întâi, terenul menit pentru viitorul câmp agricol era defrișat de copaci. Pentru aceasta, ei erau despicați ca să se poată usca mai rapid în poziție verticală. Ulterior copacii erau doborâți și arși. Cenușa servea drept îngrășămintă. După trei ani de folosire, terenul era abandonat, oamenii plecând în căutarea altor terenuri.

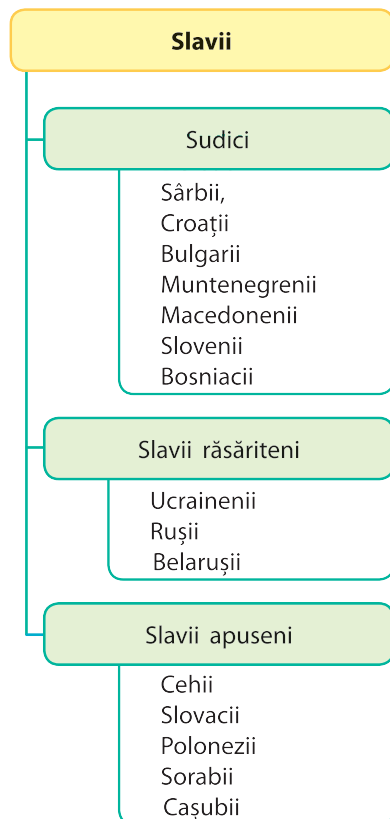
În zona de silvostepă slavii se stabileau pe malurile râurilor, unde pământurile erau roditoare. Aici ei foloseau **sistemul de pârloagă** în prelucrarea pământului. Câmpul era lucrat și însămânțat atâta timp cât dădea roadă. Mai apoi el era lăsat „să se odihnească”, iar oamenii însămânțau alte terenuri. La acea vreme erau multe pământuri libere. Și slavii aveau întotdeauna recolte bogate. Ei cultivau grâu, mei și orz. Descoperirile arheologice atestă că slavii foloseau unelte de muncă destul de comode (secere din fier, sape, pluguri din os sau lemn cu vârfurile din metal).

Slavii practicau, de asemenea, **creșterea animalelor domestice**: ei creșteau vite, cai, porci. În afară de aceasta, ei vâneau animale (pielea animalelor era marfă de preț). Erau răspândite pescuitul, apicultura, în păduri oamenii adunau ciuperci și fructe de pădure.

La slavi erau dezvoltate **meșteșugurile**: fierăritul, prelucrarea fierului, olăritul, torsul lânii, prelucrarea pielii, țesutul.

Slavii își construiau casele, în mare parte, din lemn, pe jumătate în pământ. În mijlocul caselor erau situate cuptoarele, care serveau pentru încălzirea locuințelor și pentru prepararea hranei. Cuptoarele erau construite fără hogoaguri, fumul ieșea prin găurile special făcute în acoperiș. Nu departe de case erau construite depozite speciale, unde se păstrau grânele și hrana.

CELE TREI RAMURI ALE SLAVILOR ȘI POPOARELE MODERNE CARE APARTIN ACESTORA

? În care ramură a slavilor se încadrează ucrainenii?

Păgânism – în limba ucraineană „язичництво” de la termenul „язик” din limba slavă veche – „limbă, trib, popor” – formă a religiei la slavii răsăriteni, care recunoșteau politeismul (recunoșteau mai multe divinități). Ei se închinau forțelor naturii și cinsteau cultul strămoșilor. Păgânismul a precedat creștinismul, iar pe alocuri cele două religii au coexistat.

Idolul de la Zbruci – statuia din piatră a zeului slav, Roda-Svitovid, obiect al cultului păgân al slavilor răsăriteni. Statuia a fost realizată la hotarul sec. IX-X, fiind descoperită în anul 1848 în râul Zbruci, lângă satul Licikivți, regiunea Ternopil.

? Descrieți aspectul Idolului de la Zbruci.

Slavii trăiau în **comunități colective (de vecinătate)**. Acestea erau formate din mari familii patriarhale, care nu avea între ele legături de rudenie. Comunitățile duceau o gospodărie comună, aveau edificii și case de locuit, chiar și unele așezări separate nu prea mari. Câteva comunități formau un trib. Triburile, la rândul lor, formau împreună uniuni de triburi.

Slavii aveau propriile convingeri religioase. Religia lor era **păgânismul**. Slavii divinizau forțele naturii, care erau neînțelese pentru ei și pe care nu le puteau stăpâni. Ei aveau și un ritual de înmormântare, la baza căruia era pusă credința în viața de apoi. În afară de aceasta, la slavi era răspândită credința în diferite spirite (bune și rele).

Cele mai vechi informații scrise despre convingerile religioase ale slavilor aparțin istoricului bizantin din secolul al VI-lea, Procopie din Cezareea. El scria că slavii îl considerau ca „stăpân a tot ce se vede” pe zeul Perun – creatorul fulgerelor. Lui i se aduceau în jertfă tauri și alte animale. Slavii se închinau râurilor, nimfelor (spiritelor naturii) și altor divinități, iar în timpul aducerii de jertfă practicau ritualuri magice. În afară de Perun, până la noi au ajuns nume ale unor zei precum Veles, Dajbog, Stribog, Rod, Macoș. În locul unde se închinau zeilor – altarul, erau instalați idoli ai anumitor zei.

4. VECINII TRIBURILOR SLAVILOR RĂSĂRITENI. Vecini ai slavilor răsăriteni din partea de nord, nord-vest și nord-est erau triburile fino-ugrice și baltice, care încă nu aveau propria statalitate. Treptat, aceste triburi s-au contopit în mediul slav.

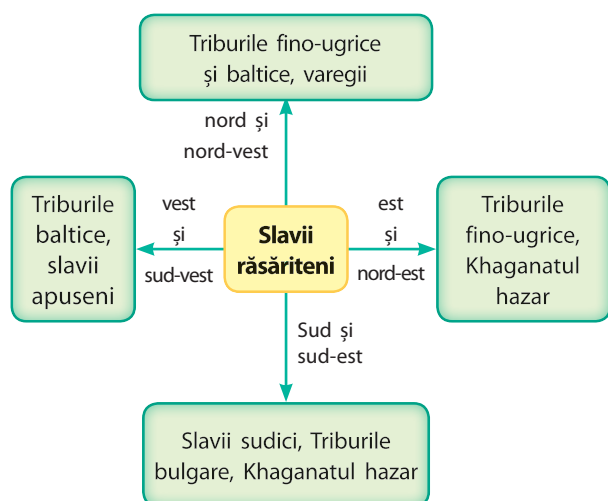
Pământurile, situate în partea de vest a teritoriilor slavilor răsăriteni, erau populate de slavii apuseni. Slavii apuseni, care au viețuit pe teritoriul Poloniei actuale, au creat câteva uniuni tribale: poleni, visleni, mazuri. Uniunile de triburi ale slavilor apuseni – slovacii, moravii, cehii, au întemeiat, la începutul secolului al IX-lea, **statul Moravia Mare**, în componența căruia a intrat o parte a teritoriului Transcarpatiei, populată la acea vreme de croații albi.

În partea de sud, sud-est și răsărit locuiau triburile turcice ale bulgarilor și hazarilor. Către finele secolului al VI-lea, pe țărmul Mării Azov triburile bulgarilor au întemeiat statul lor – **Bulgaria Mare**. Pe la mijlocul secolului al VII-lea acest stat a fost distrus de hazari. După aceasta, o parte din bulgari s-au strămutat în zona de mijloc a râului Volga, unde au întemeiat un alt stat – **Bulgaria de pe Volga** (teritoriul lui coincide, în mare parte, cu cel al actualei Republici Tatarstan din componența Federației Ruse).

Cealaltă parte a triburilor bulgare, condusă de hanul Asparuh, s-a strămutat înspre Dunăre și, împreună cu uniunile de triburi ale slavilor din partea locului, au întemeiat un nou stat **Primul Țarat Bulgar**. Apariția lui a marcat începutul istoriei statului modern european – Bulgaria.

La mijlocul secolului al VII-lea, hazarii au întemeiat pe pământurile cucerite, statul **Khaganatul hazar**. În secolul al

VECINII TRIBURILOR SLAVILOR RĂSĂRITENI

Oaspeți de peste mări.
Pictor M. Rerich

? Arătați pe hartă teritoriile unde erau răspândiți vecinii triburilor slave de est, indicate în schemă.

? Care erau particularitățile aspectului exterior al corăbiilor varegilor?

VIII-lea ei au supus uniunile tribale est-slave ale polenilor, siverenilor, radimicilor, viaticilor, obligându-i să plătească tribut.

O mare importanță pentru dezvoltarea slavilor răsăriteni a avut-o una dintre cele mai mari căi comerciale din perioada medievală – „de la varegi la greci”, care trecea prin teritoriile lor și care unea Marea Baltică și Marea Neagră. Slavii îi numeau **varegi** (de la cuvântul bizantin „varengi” – „mercenari”) pe strămoșii actualilor norvegieni, suedezi, danezi și islandezi. În Europa Occidentală ei erau numiți **normanzi** („oameni de la nord”). Acești oameni cruzi și viteji, dornici de aventuri se înrolau în serviciul militar al împăratului bizantin sau întemeiau așezări comerciale pe pământurile slave, colectau de la ei marfă (miere, ceară, blănuri, dar și sclavi), pentru ca apoi să le ducă la vânzare în Bizanț (la greci).

5. PROCESELE ETNICE ȘI STATALE LA SLAVII RĂSĂRITENI ÎN SEC. VIII-IX. Un timp îndelungat după încheierea proceselor de strămutare, la slavii de răsărit, apuseni și de sud s-au păstrat multe lucruri comune în ceea ce privește dezvoltarea **proceselor etnice**. Unii cercetători consideră că un timp îndelungat toți slavii înțelegeau o limbă slavă unică. În același timp, strămutându-se de regulă pe pământuri deja populate, slavii nimereau sub influența localnicilor. În **secolele VIII-IX**, atât la slavii răsăriteni, cât și la alte grupuri slave, au apărut și s-au aprofundat deosebirile etnice dintre uniunile tribale mai îndepărtate și principalul nucleu slav de la vechea baștină din spațiul cuprins între Nipru și Vistula.

Tot în această perioadă la slavii răsărit s-au intensificat procesele de **creare a statalității**. Ca urmare a contopirii unor uniuni de triburi distinct au apărut noi orânduiri – **cnezatele tribale**.

Harta „Slavii răsăriteni și vecinii lor”

Procese etnice – schimbări ce au loc în cultura, limba, tradițiile, normele de comportare ale unui grup de oameni constituit din punct de vedere istoric în decursul existenței lor.

Procese de creare a statalității – procese legate de apariția statului la unele popoare. **Stat** – sistem al puterii, conform căruia ordinea în societate este menținută cu ajutorul unor organizații și oameni speciali (funcționari, supraveghetori, armată etc.).

Cnezate tribale – comunități formate din câteva triburi, care, în anumite condiții, deveneau întemeietori ai unei organizații statale.

Cneaz – astfel la slavii răsăriteni erau numiți la început conducătorii militari aleși și căpeteniile de gintă. Mai târziu, când s-a dezvoltat puterea ereditară a conducătorilor, cnejii și-au asumat puterea în cnezatele tribale.

Memorizați

Sec. V-VII – Marea strămutare a slavilor.

Sec. VIII-IX – apariția cnezatelor tribale la slavii răsăriteni.

„Povestea vremurilor trecute” despre tributul plătit hazarilor de către poleni

După moartea lui Kyi, a lui Șcek și a lui Horiv, polenii au fost supuși presiunii de către triburile vecine. Au dat de ei hazarii când ședeau în pădure, pe munte, și le-au zis „Să ne plățiți tribut”. Atunci polenii s-au sfătuit și le-au oferit câte o spadă din partea fiecărei familii. Și le-au dus hazarii cnejilor și bătrânilor lor, spunându-le „Iată, am găsit un nou tribut”. Atunci mai marii i-au întrebat „De unde?”. „În pădure, pe munte, deasupra Niprului”, au răspuns ei. Bătrânii i-au întrebat „Ce v-au dat?”.

Le-au arătat spadele și atunci au vorbit bătrânii hazari „nu este bun acest tribut, cnezule. L-am obținut cu ajutorul săbiilor cu un singur tăiș. La ei armele sunt cu două tăișuri, adică spade. Vor lua tribut și de la noi, și de pe pământurile noastre”. Vorbele acelea s-au adevărit, deoarece au vorbit nu din voia lor, ci din voia lui Dumnezeu.

Ce povestește Nestor despre tributul plătit hazarilor de către poleni?

Știința modernă consideră că aceste comunități aveau elemente ale statalității. Ele erau conduse de către **cnejii** slavi.

Geografii arabi și persani din secolele IX-X, Al-Bahri, Al-Istahri și Ibn Haukal, numeau trei cnezate tribale ale slavilor răsăriteni: **Kuiavia, Slavia și Artania**.

Se consideră că cnezatul tribal din zona Niprului, cunoscut arabilor sub numele de Kuiavia, a devenit nucleul în jurul căruia s-a constituit statalitatea slavilor, ce s-au stabilit pe teritoriul Ucrainei contemporane.

Sunteți de acord cu... De ce?

- Ca urmare a migrației slavilor în secolele V-VII, pe teritoriul Europei au apărut noi comunități teritoriale ale slavilor, care sunt împărțiți în trei grupe: răsăriteni, apuseni și sudici.
- Uniunile de triburi est-slave ale drevlenilor, polenilor, ulicilor, tiverților, siverenilor, volânenilor (dulibilor) și croaților albi, care populau teritoriul actualului Ucraina, sunt considerate strămoșii ucrainenilor.
- După stabilirea pe alte pământuri, în dezvoltarea etnică a slavilor răsăriteni s-au intensificat treptat deosebirile.
- În secolele VIII-IX, ca urmare a derulării proceselor de formare a statalității, la slavii răsăriteni apar cnezatele tribale, care au devenit premise ale constituirii viitoarei statalități.

Întrebări și însărcinări

- ♦ **1. Verificați nivelul de însușire a materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Întrebări – răspunsuri”. Regulele jocului.** Elevii și elevele semnează pe foaie numele, iar mai jos alcătuiesc trei întrebări la tema studiată. Profesorul (profesoara) adună foile și le împarte în ordine liberă. Pe partea inversă a foii, elevii și elevele urmează să dea răspuns la întrebări și să semneze foile. Profesorul (profesoara) evaluează lucrările.
- ▲ **2. Caracterizați Marea strămutare a slavilor și rezultatele acestui proces.** În ce constă importanța lui pentru dezvoltarea slavismului?
- 3. Folosind harta istorică, povestiți despre strămutarea triburilor slave de răsărit.**
- 4. Ce știți despre vecinii triburilor slave de răsărit?** Arătați pe hartă locurile răspândirii lor teritoriale.
- 5. Ce se cunoaște, conform letopisețului, despre întemeierea orașului Kyiv?**
- ◆ **6. Discuție colectivă.** În ce măsură viața triburilor slave de răsărit depindea în acea perioadă de mediul înconjurător? Argumentați-vă părerea.
- 7. Activitate în perechi.** Discutați despre procesele etnice și statale la slavii răsăriteni în secolele VIII-IX.
- 8. Plasați în ordine cronologică evenimente cunoscute vouă din perioada de la Marea strămutare a slavilor până la apariția la ei a cnezatelor tribale.**
- ★ **9. Împăratul bizantin, Constantin Porfirogenet (912-959) scria „S-a slavizat pământul nostru tot și a devenit barbar”. Explicați ce a avut el în vedere.**
- 10. Activitate în grupuri mici.** Pregătiți relatări teatralizate (scenete) pe tema „O zi petrecută într-o așezare slavă”.

§ 3. Rusi-Ucraina în timpul primilor cneji

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre cneazul kievean Askold; despre dezvoltarea Rusi-Ucrainei în timpul domniei cnejilor Oleh și Ihor; despre originea denumirii „Rusi”; cine sunt pecenegii; ce înseamnă „drujină”; „tribut”; „poliudie”; „foc grecesc”; „politică internă”; „politică externă”.

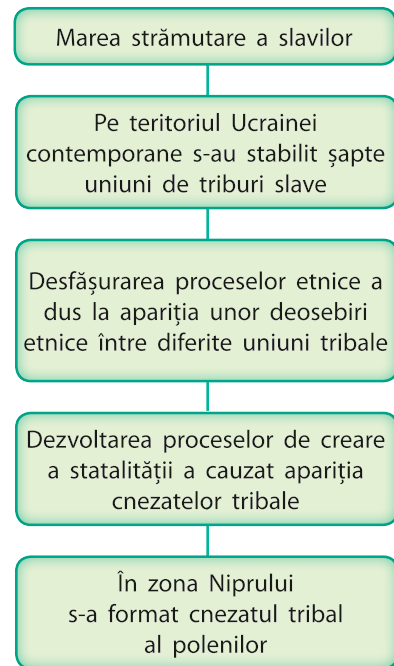
ÎNSĂRCINĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Care au fost direcțiile principale ale Marii strămutări a slavilor? **2.** Ce înseamnă uniunile de triburi? Numiți și arătați pe hartă uniunile de triburi ale slavilor răsăriteni. **3.** Despre care trei cnezate tribale, care au existat pe pământurile slave de răsărit, amintesc geografii arabi și persani? **4.** Cine erau varegii?

1. CNEZATUL KIEVEAN AL LUI ASKOLD. Aproape de mijlocul sec. al IX-lea, pe baza cnezatului tribal al polenilor din zona Niprului, s-a format **Cnezatul Kievean**. Acesta nu era mare ca teritoriu și cuprindea, în mare parte, pământurile polenilor din jurul Kievului. În cronică el este amintit ca „Pământ rus”, iar conducătorii lui sunt numiți **Askold** și **Dir**. Ei erau considerați reprezentanți ai dinastiei Kievicilor, descendență din legendarul Kyi.

Cneazul Askold este cunoscut prin campaniile sale militare împotriva Bizanțului în anii 860, 866 și 874. Îngrozitoare pentru bizantini a devenit dimineața zilei de 18 iunie **anul 860**, când au văzut cele 200 de bărci ale cnezului Askold sub zidurile Constantinopolului (în Rusi-Ucraina acest oraș era numit **Ṭarigrad**). Trupele ruse au asediat orașul și împăratul bizantin a fost nevoit să încheie cu ei un acord și să le plătească tribut. Astfel, pentru prima dată, Cnezatul kievean s-a manifestat pe scena istoriei, pornind o luptă pentru dominație în Marea Neagră și transformarea acesteia într-o „Mare rusă”.

Tot de numele cnezului Askold este legată prima încercare de creștinare a Rusi-Ucrainei. Potrivit mărturiilor autorilor bizantini, prin anii '60 ai secolului al IX-lea, el s-a botezat singur împreună cu o parte din **drujina** sa și a încercat să-i boteze și pe subalternii săi la întoarcerea acasă. Există opinia că acest lucru a generat nemulțumiri în rândul nobilimii păgâne, care a inițiat un complot pentru înlăturarea lui Askold de la putere.

PREMISELE ÎNTEMEIERII
STATULUI LA SLAVII
CE AU LOCUIT PE TERITORIUL
UCRAINEI ACTUALE

? Activitate în perechi. Folosind schema, descrieți conținutul premiselor ce au dus la crearea statului de către slavi.

Drujină – armata cnezului pe pământurile Rusi-Ucrainei în sec. VIII-XVI, care era formată din anturajul apropiat al cnezului.

Cneazul Askold (?-882) – cneaz kievean, întemeietorul cnezatului kievean. În opinia istoricului ucrainean M. Hrușevskiy, acesta putea fi un descendent al dinastiei cnezului Kyi, un succesor al lui Bravlin. La sfârșitul secolului al VIII-lea – începutul secolului al IX-lea, cneazul rus, Bravlin, alături de drujina sa, a întreprins, pornind de pe Nipru, o amplă și reușită campanie pe mare împotriva bizantinilor, ajungând până în Crimeea, unde teritoriile dintre actualele orașe Sevastopol și Kerchi, inclusiv, au trecut sub controlul acestuia. Astfel, cnejii kieveeni s-au afirmat pe țărmul crimeean al Mării Negre, iar Niprul a devenit o importantă cale comercială, care era apărată de drujina cnezului și de flotă.

Sosirea lui Askold și a lui Dir la Constantinopol.
Miniatură din „Cronica de Radzivil”

Asasinarea lui Askold și afirmarea lui Oleh la Kiev.
Miniatură din „Cronica de Radzivil”

? Când a avut loc evenimentul redat? În ce secol?

Tribut – formă de colectare a impozitelor de la populație în Evul Mediu Timpuriu; în Rusi-Ucraina colectare de impozite în visteria cneazului de pe pământurile stăpânite.

Poliudie – adunarea tributului sub formă de hrană, bunuri și produse în Rusi-Ucraina de pe pământurile cucerite, care era făcută în fiecare an toamna de către cneazul kievean și drujina sa. În timpul „poliudiei”, drujinicii cneazului se comportau violent, jefuind populația.

Harta „Calea tradițională a poliudiei”

2. VENIREA LA PUTERE A DINASTIEI RURIK. DOMNIA CNEAZULUI

OLEH. În vremea când, în zona Niprului, Cnezatul kievean se dezvolta și devenea tot mai puternic, în nordul lumii slavilor răsăriteni nu era unitate. Conform relatărilor lui Nestor-cronicarul, în **anul 862** slovenii ilmeni și krivicii l-au invitat pe conducătorul varegilor, **Rurik**, însoțit de drujina sa, să domnească pe pământurile lor.

După moartea lui Rurik, în anul 879, la putere a rămas fiul său minor, Ihor (forma slavă a numelui scandinav Ingvar), de care avea grijă voievodul Oleh (numele scandinav – Helghi). Sosind la Kiev, **Oleh** a ordonat majorității soldaților săi să se camufleze, iar celorlalți – să se prefacă în negustori ce se îndreaptă spre Constantinopol. Sosind pe mal, aceștia au propus să-i arate cneazului mărfurile ce le aveau. Când Askold a ieșit pe mal, varegii l-au ucis. După aceasta, Oleg, probabil cu ajutorul nobilimii, a acaparat puterea la Kiev.

Ca urmare a acestor evenimente, dinastia Kievicilor și-a încetat existența, în schimb s-a afirmat o nouă dinastie a cnejilor kieveeni – cea a **Ruricilor**. Astfel, a avut loc unirea părții de sud și de nord a cnezatului Rusi, a început transformarea cnezatului kievean într-un stat nou, care este numit în izvoarele vremii **Rúsi**. Astfel Oleh și-a ales ca reședință Kievul, pe care l-a numit „mama orașelor ruse”.

Oleh a consolidat treptat puterea varegilor asupra uniunilor de triburi slave și a cnezatelor tribale. Conform cronicarului, în anul 885 el i-a obligat să plătească **tribut** pe poleni, drevleni, sivereni și radimici, iar cu tiverții și ulicii continua să lupte. De menționat că la început el i-a eliberat pe sivereni și radimici de plata tributului către hazari.

Tributul ca formă de strângere a impozitelor de la populație s-a răspândit în Europa medievală în timpul cotropirilor normande. În lipsa metalelor prețioase, care erau în cantitate mare în Europa Centrală și Occidentală, pe teritoriul Europei de est varegii adunau tribut de la populația locală în natură, în cea mai primitivă și violentă formă – **poliudie**. Mai apoi vindeau bunurile adunate în Bizanț.

Cneazul Oleg conducea singur în Rusi-Ucraina, concentrând toată puterea în mâinile sale. El se baza în acțiunile sale pe drujina compusă din varegi, care îndeplinea dispozițiile cneazului, aduna tributul în teritorii.

Oleg s-a proslăvit prin campaniile sale reușite asupra Bizanțului. Necesitatea lor era condiționată de faptul că, pentru Rusi-Ucraina, Constantinopolul era centrul principal de comercializare a tributului adunat de la triburile supuse.

În timpul campaniei din **anul 907**, potrivit cronicarului, Oleh a recurs la un șiretlic militar. Apropiindu-se de oraș, el a ordonat ca vasele să fie scoase pe mal și puse pe roți. Datorită acestui fapt, Oleh, împreună cu armata a apărut rapid în fața orașului pe neașteptate din altă parte, ceea ce i-a și asigurat

Cneazul Oleg (? – aproximativ anul 912), a domnit, probabil, între anii 882 și 912 ca tutore al minorului Ihor, fiul lui Rurik. Se consideră că el a fost vareg și a venit împreună cu Rurik din Scandinavia. În cronici el este numit atât cneaz al Kievului, cât și voievod al lui Ihor. Oleg supunea cu insistență uniunile de triburi și cnezatele tribale ale slavilor răsăriteni, contribuind astfel la transformarea Rusi-Ucrainei într-un stat unitar. Circumstanțele morții lui Oleg nu sunt cunoscute. Potrivit uneia dintre versiuni, el a murit fiind mușcat de o viperă. O altă versiune spune că ar fi pierit în timpul unei campanii.

Cneazul Ihor (878-945) a continuat cauza predecesorului său, unindu-i pe slavii răsăriteni într-un stat unitar. În **politica sa internă**, spre deosebire de Oleg, el acționa mult mai dur și mai deschis, întărind puterea centrală în stat. Datorită campaniilor militare de mari proporții, direcția sudică în **politica sa externă** a devenit principală. Ihor a murit în timpul unei răscoale a drevlenilor.

victoria. Ca simbol al acelei victorii, Oleg și-a atârnat scutul pe porțile Constantinopolului. Campania s-a încheiat cu semnarea unui tratat avantajos pentru Rusi-Ucraina.

În **anul 911** Oleg își trimite din nou oastea la Constantinopol, deoarece bizantinii au încălcat prevederile tratatului încheiat anterior. Conform noului tratat, părțile au introdus responsabilitatea egală pentru crimele comise (asasinări, bătăi, furturi), asumându-și angajamentul să-i întoarcă pe prizonieri și pe fugari, precum și să ofere ajutor navelor comerciale.

3. DOMNIA CNEAZULUI IHOR. După moartea lui Oleg, domnia a fost preluată de **Ihor** – fiul lui Rurik.

Cneazul Ihor și-a început domnia cu lupta împotriva drevlenilor și ulicilor, care ieșiseră de sub controlul Kyivului. Îvingându-i pe rebeli „prin foc și sabie”, Ihor a mărit pentru ei tributul. După aceasta, ulicii au părăsit zona Niprului și s-au strămutat pe teritoriul dintre Nistru și Bugul de Sud.

În **anul 915**, lângă hotarele Rusi-Ucrainei și-au făcut apariția pentru prima dată nomazii **pecenegi**. Ihor a reușit să încheie cu ei un acord de pace. Ulterior însă el a fost încălcat, deoarece pecenegii erau îndemnați de Bizanț să năvălească asupra Rusi-Ucrainei.

În **anul 941** Ihor a organizat o mare campanie împotriva Bizanțului, antrenând zece mii de vase (deși această informație a cronicarului se consideră a fi îndoielnică). Însă campania

Harta „Rusi-Ucraina în timpul domniei lui Oleg și a lui Ihor”

Politica internă – transformări înfăptuite de către reprezentanții puterii în interiorul statului.

Politica externă – relațiile unui stat cu alte state.

Pecenegi – triburi de origine turcică, ce trăiau în stepele dintre Ural și Dunăre.

„**Foc grecesc**” – amestec incendiar care era aruncat sub presiune din țevi de aramă, aflate în vârful catargului corăbiei sau era turnat în scoici, aruncate apoi de mașinării metalice spre corabiile inamice. „Focul grecesc” ardea chiar și pe suprafața apei.

Utilizarea „Focului grecesc”.
Miniatură dintr-o cronică europeană medievală

? 1. Ce informație despre folosirea „focului grecesc” în timpul luptei maritime aflăm din această ilustrație? 2. Cu ajutorul surselor auxiliare, pregătiți o relatare despre lupta maritimă redată în ilustrație din perspectiva unuia dintre participanții la ea.

VERSIUNILE PRINCIPALE ALE ORIGINII DENUMIRII „RUSI”

Scandinavă	De la denumirea asemănătoare ale districtelor din Scandinavia
Finică	De la cuvântul <i>ruotsi</i> , cu care triburile finice îi numeau pe varegi
Est-slavă	De la denumirile est-slave ale râurilor cu rădăcina „ros” din zona Niprului sau de pe pământurile slovenilor ilmeni
Sarmată	De la denumirea „rusi”, pe care arabii și bizantinii o foloseau pentru slavi și sarmații slavonizați – roxolanii, ce făceau parte din uniunea de triburi ale anșilor

? Activitatea în perechi.

De ce, după părerea voastră, comunitatea istorică modernă susține, în mare parte, versiunea finică ori scandinavă a denumirii „Rusi”. În caz de necesitate, apelați la sursele auxiliare.

s-a încheiat cu înfrângere: bizantinii au incendiat flota rusă cu ajutorul „focului grecesc”.

Peste trei ani, în 943, adunând o armată și mai mare, Ihor a repetat campania, însă de data aceasta nu a fost nevoie de luptă. Bizantinii s-au răscumpărat cu tribut, mult mai mare decât cel pe care-l plăteau cneazului Oleh. A fost încheiat un nou acord prin care erau confirmate principalele interese comerciale ale negustorilor kieveni pe piețele din Bizanț.

În anii 943–944 Ihor a întreprins o campanie până la Marea Caspică și în Transcaucazia împotriva triburilor locale, care erau aliate ale bizantinilor. Obținând victoria, soldații lui Ihor au cucerit și jefuit bogatele orașe Derbent, Șarvan, Barda și s-au întors acasă cu o însemnată pradă de război.

Întreținerea unei drujine numeroase și campaniile îndepărtate necesitau cheltuieli însemnate. Tocmai aceste momente l-au îndemnat, probabil, pe Ihor, în pofida tradițiilor, să strângă pentru a doua oară tribut de la drevleni. Aceștia s-au răsculat. În toamna anului 945, drevlenii, în frunte cu cneazul Mal, au distrus drujina lui Ihor și l-au ucis pe cneaz.

Odată cu moartea cneazului Ihor, s-a încheiat etapa inițială de constituire a Rusi-Ucrainei.

4. ORIGINEA DENUMIRII „RUSI”. În anul 852 Nestor-cronicarul scria în „Cronica vremurilor trecute”: „Și a început să se numească pământul nostru – pământ rus”. Această denumire el o folosea pentru Cnezatul Kievean.

De mult timp cercetătorii discută pe marginea originii denumirii „Rusi”. În cronici și în alte surse vechi ea era folosită cu mai multe sensuri:

- în sens etnic – popor, trib etc;
- în sens social – categorie sau stare socială;
- în sens geografic – teritoriu, pământ;
- în sens politic – stat.

Majoritatea istoricilor contemporani susțin părerea că denumirea „Rusi” este de origine finică sau scandinavă și că ea era folosită inițial referitor la varegii ce formau drujina cnejilor kieveni. Treptat, aceste drujine au fost completate cu slavi. Termenul „Rusi” a început să se răspândească asupra tuturor membrilor drujinelor cneazului. Deoarece cnejii conduceau bazându-se pe drujină, teritoriile ce i se supuneau au fost numite „Pământul rus”. Într-un sens mai restrâns, „Pământ rus” erau considerate teritoriile polenilor din zona Niprului.

Când, după moartea lui Rurik, Oleh a cucerit Kyivul polenilor și l-a proclamat capitală a statului unitar, acesta a început să fie numit „Rusi”. De atunci, denumirea „Rusi” sau „Pământul rus” era folosită în sens larg pentru teritoriile populate de slavii răsăriteni și statul întemeiat de ei.

Istoricii ucraineni contemporani folosesc denumirea „Rusi-Ucraina” cu referire la statul cu centrul în Kyiv, care

la sfârșitul secolului al IX-lea – începutul secolului al XII-lea îi unea pe slavii răsăriteni.

Sunteți de acord cu... De ce?

- În timpul domniei lui Askold, Cnezatul Kievean a cunoscut o înflorire și o recunoaștere mondială, transformându-se într-un nucleu, în jurul căruia, la sfârșitul secolului al IX-lea, s-a format statalitatea unică a slavilor de răsărit.
- Cnezul Oleh a unit pământurile de nord și de sud într-un singur stat, a început procesul alipirii pământurilor slavilor răsăriteni în jurul Kyivului
- Cnezul Ihor a încercat să întărească puterea Kyivului asupra cnezatelor tribale ale slavilor. Însă, pentru dezvoltarea de mai departe a statului, a apărut stringenta necesitate de a soluționa problema mărimii și a ordinii de colectare a impozitelor.
- „Rusi” a fost mai întâi denumirea atribuită varegilor. Mai apoi ea era folosită cu referire la pământurile polenilor, iar cu timpul – referitor la statul Rusi-Ucraina întemeiat de slavi.

Întrebări și însărcinări

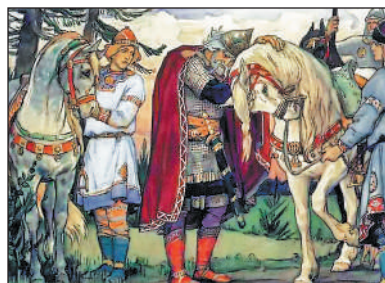
- ◆ **1. Verificați nivelul de însușire a materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Ghiciți numele eroului (eroinei)”. Regulile jocului.** Prezentatorul (prezentatoarea) anunță numele unei personalități istorice din tema studiată, îl scrie pe o fișă pe care o pune în plic. Elevii și elevele au dreptul să-i pună prezentatorului un anumit număr de întrebări (spre exemplu, zece), pentru a stabili despre cine este vorba. Prezentatorul are dreptul să răspundă doar cu „da”, „nu” sau „parțial”.
- ▲ **2. Cum s-a dezvoltat Cnezatul Kievean în timpul domniei lui Askold?**
- ▲ **3. Faceți comparație între activitatea cnejilor Oleh și Ihor. Determinați trăsăturile comune și deosebiri.**
- ▲ **4. Caracterizați direcțiile politicii interne și externe a primilor cneji și aportul lor la făurirea statului Rusi-Ucraina.**
- ▲ **5. Cum explică cercetătorii originea denumirii „Rusi”?**
- ◆ **6. Discuție colectivă.** Faceți comparație între apariția primelor state medievale din Europa Centrală și Occidentală și apariția statului Rusi-Ucraina.
- ◆ **7. Începeți alcătuirea tabelului „Cnejii Rusi-Ucrainei”.**

Cnezul, anii de domnie	Politica internă	Politica externă	Însemnătatea activității

- ◆ **8. Arătați pe hartă direcțiile campaniilor întreprinse de către primii cneji kieveeni.**
- ★ **9. Activitate în grupuri mici.** Alcătuiți portretul istoric al unuia dintre cnejii rusi: Askold, Oleh, Ihor (la alegere). Fiecare participant (ă) al (a) grupului alcătuiește de sine stătător portretul cnezului, iar apoi rezultatele activității se discută în grup.
- ◆ **10. Faceți comparație între valorile umane pe care le aplicau în activitatea lor cnejii Oleh și Ihor.**
- ◆ **11. Activitate în perechi.** Pregătiți un dialog imaginar ce putea să aibă loc între un drujinic rus al cnezului Askold, care a primit creștinismul în timpul campaniei bizantine, și un kievean-păgân.

Memorizați datele

- Anul 860** – campania drujinelor ruse în frunte cu cnezul Askold asupra Constantinopolului. Încheierea primului tratat cunoscut între Rusi-Ucraina și Bizanț.
- Anul 882** – asasinarea cnezului Askold. Acapararea de către Oleh a puterii cnezului la Kyiv.
- Anii 907, 911** – campaniile reușite ale cnezului Oleh asupra Constantinopolului. Încheierea acordurilor cu Bizanțul.
- Anii 941, 943** – campaniile cnezului Ihor asupra Constantinopolului. Încheierea unui nou acord între Rusi-Ucraina și Bizanț.

Cnezul Oleh își ia rămas bun de la calul său. Pictor V. Vasnețov

§ 4. Rusi-Ucraina în timpul domniei cnejilor Olga și Sviatoslav

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre activitatea cneaghinei Olga; despre campaniile armate ale cneazului Sviatoslav; despre însemnătatea activității cneaghinei Olga și a cneazului Sviatoslav pentru dezvoltarea Rusi-Ucrainei; ce înseamnă „reforme”; „campaniile bulgare”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Numiți acțiunile întreprinse de cneazul Oleg pentru consolidarea puterii centrale. **2.** Care a fost politica primilor cneji ai Rusi-Ucrainei față de Bizanț? **3.** Indicați denumirile uniunilor de triburi ale slavilor răsăriteni, care plăteau tribut hazarilor.

Reforme – transformări, schimbări, inovații în diverse sfere ale vieții sociale.

Cneaghina Olga

(aprox. 910-969) a fost numită de cronicar „cea mai înțeleaptă dintre toți oamenii”. El a caracterizat-o ca fiind o femeie frumoasă, inteligentă, energică și, totodată, ca pe o domnițoare clarvăzătoare și destul de crudă. Unde și când s-a născut viitoarea cneaghină kieveană nu se știe. Numele ei este o formă feminizată și slavizată a scandinavului Helga. Cronica ne relatează numai că „lui Ihor i-a fost adusă o soție din Pskov pe nume Olga”. Se consideră că ea ar fi fost nu numai soția cneazului, ci și un ajutor devotat în treburile statului. În lipsa lui Ihor, Olga își asuma toate grijile legate de conducerea statului.

1. CNEAGHINA OLGA ȘI POLITICA SA INTERNĂ. După asasinarea cneazului Ihor, unicul său urmaș, Sviatoslav, potrivit cronicii, era încă un copil. De aceea, în **anul 945** pe tronul kievean a urcat soția lui Ihor, cneaghina **Olga**. Ea a condus Rusi-Ucraina până în anul 964 când i-a transmis atribuțiile puterii fiului său deja matur.

Olga și-a început domnia cu înăbușirea rebeliunii drevlenilor și răzbunarea pentru uciderea soțului său, cneazul Ihor. În acele vremuri îndepărtate, răzbunarea prin vărsare de sânge era un fenomen obișnuit. Se considera o rușine dacă nu te răzbunai pentru moartea celor apropiați. Cele patru cazuri de răzbunare ale cneaghinei Olga, descrise în letopiseț, au cauzat, în mod practic, distrugerea cnezatului tribal al drevlenilor.

Rebeliunea drevlenilor a scos în evidență problema stringentă a **reformei** sistemului conducerii de stat în Rusi-Ucraina. Astfel, Olga a modificat sistemul de colectare a tributului. Au fost stabilite pământurile de pe care, peste o perioadă de timp oarecare urmau să fie adunate impozitele. Au fost instituite așa-numitele „**lecții**” („**уроки**”) – mărimea tributului și „**cotele**” („**оброки**”) care trebuiau îndeplinite de supuși, astfel încât aceștia să nu fie lipsiți de mijloace pentru existență. Prin introducerea așa-numitului „**ustav**” („**устав**”) au fost sistematizate, probabil, acțiunile administrative și judiciare ale drujinelor cneazului în teritorii. Au fost organizate, de asemenea, locurile de păstrare a **tributului** („**становища**”) și reprezentanțele puterii centrale în **teritoriu** („**погости**”). În posesia visteriei cnezatului erau și „**ловища**” – teritorii bogate în animale vâdate pentru blană, ceea ce-i asigura statului un venit permanent.

În perioada domniei cneaghinei Olga a fost reconstruit și înfrumusețat Kyivul. Astfel a apărut o nouă reședință a cnejilor „**Curtea cneaghinei Olga**” cu un turn de piatră. Săpăturile arheologice atestă că acesta a fost, probabil, un palat din piatră cu două nivele, acoperit cu ardezie de culoare roșie și împodobit cu marmură și ceramică decorativă.

2. POLITICA EXTERNĂ A CNEAGHINEI OLGA. Cneaghina Olga a promovat o politică externă activă. Însă, spre deosebire de predecesorii săi, ea acorda prioritate **diplomației** înainte de război, adică încerca să rezolve toate problemele în mod pașnic, pe calea tratativelor.

Drevlenii au considerat că asasinarea cneazului Ihor este o victorie proprie și au hotărât să acapareze puterea în Kyiv. Astfel, la Kyiv au sosit 20 de soli drevleni, care i-au propus Olgăi să se căsătorească cu cneazul lor, Mal. Cneaghina s-a răzbunat cu ei printr-un șiretlic. Ea s-a prefăcut că îi primește pe soli, chipurile, cu onoruri deosebite și a anunțat că în semn de profund respect kievenii îi vor purta pe brațe, într-o barcă. Însă, ulterior, solii au fost aruncați într-o groapă mare din curtea palatului și îngropați de vii.

Distrugerea orașului Iscorosteni.
Desen modern

În **anul 946** (conform unor date – **957**) Olga a vizitat Constantinopolul. Aceasta a fost prima, în istorie, vizită a unui domnitor al Rusi-Ucrainei în capitala bizantină în fruntea unei solii pașnice. Cneaghina intenționa, probabil, să restabilească vechile privilegii pentru negustorii rusi, precum și plata unui tribut Kyivului de către bizantini.

Conform mărturiilor cronicarului, la Constantinopol Olga s-a creștinat. S-a ajuns la înțelegerea că drujinele ruse vor servi împăratului, iar Bizanțul îi va plăti în schimb tribut Rusi-Ucrainei. Olga a trimis în Bizanț soldați rusi, care au luat parte la războiul cu arabii (anul 961), în lupta cu normanzii și bulgarii.

Cneaghina Olga a întreprins prima încercare de a stabili legături diplomatice cu Europa Occidentală. În anul 949 (sau 959) ea și-a trimis solii către împăratul Sfântului Imperiul Roman, Otto I – cel mai puternic domnitor din Europa de la acea vreme cu rugămintea să-i trimită un **episcop** pentru creștinarea Rusi-Ucrainei. La scurt timp după aceea la Kyiv a sosit o misiune creștină în frunte cu episcopul Adalbert. Propovăduitorii creștini s-au aflat în Rusi-Ucraina pe parcursul anilor 961-962. Însă, din cauza rezistenței opuse de nobilimea păgână, fiind amenințați cu răzbunarea, ei au fost nevoiți să se salveze prin fugă. Deoarece dispozițiile păgâne rămăneau destul de puternice, Olga nu s-a încumetat să proclame creștinismul religie de stat.

3. CNEAZUL SVIATOSLAV. CAMPANIA ASUPRA KAGANATULUI HAZARILOR. Fiul lui Ihor și Olga – Sviatoslav, a preluat puterea în Kyiv destul de târziu – în **anul 964**, la vârsta de aproape 30 de ani. Scurta sa domnie a fost o perioadă a luptelor și a campaniilor militare aproape neîntrerupte.

Spre deosebire de Olga, Sviatoslav împărțea păgânismul. El a respins categoric îndemnul mamei sale de a renunța la păgânism, motivându-și poziția prin teama că de el va râde întreaga drujină a cneazului.

În **anul 964** Sviatoslav a început lupta împotriva Kaganatului hazarilor. El a supus uniunea est-slavă a triburilor viaticilor, care trăiau pe malurile râului Oca și plăteau tribut hazarilor. De asemenea, Sviatoslav a eliberat de dependența hazarilor și a obligat să plătească tribut Kyivului triburile

? Cu ajutorul surselor auxiliare, stabiliți în ce mod cneaghina Olga s-a răzbunat pe drevleni, pentru moartea soțului său. Ce episod al răzbunării este redat în ilustrație?

Mal – cneaz al drevlenilor, care și-a sfârșit viața în prizonieratul kievean. În amintirea lui a rămas denumirea orașului Malyn, o posesiune ereditară a sa de pe pământurile drevlenilor, ce poartă și acum această denumire. Circulă o versiune pe deplin verosimilă că Malusha, fiica cneazului drevlenilor, pe care Olga a făcut-o servitoare a sa, i-a născut cneazului Sviatoslav un fiu – pe viitorul cneaz al Kyivului, Volodymyr Sviatoslavyci.

Episcop – cin duhovnicesc suprem în biserica creștină.

Harta „Rusi-Ucraina în timpul domniei cnejilor Olga și Sviatoslav”

Monumentul lui Sviatoslav din Zaporijjea. Sculptor V. Klykov

Cneazul Sviatoslav

(aprox. 931 – 972) a fost primul cneaz kievean din dinastia Ruricilor, care a purtat un nume pur slav. El s-a proslăvit, mai întâi de toate, ca ostaș viteaz și comandant de oști talentat. Nestor-cronicarul povestește despre acest cneaz cu un profund respect, comparându-l pentru vitejia sa cu un ghepard. În anii scurtei sale domnii el a întreprins campanii de la Volga până la Marea Caspică și mai departe, prin Caucazul de Nord și țărmul Mării Negre, până la posesiunile bizantine din Balcani. În această perioadă cneazul a parcurs 8000-8500 de kilometri.

Cucerirea cetății hazare Itil de către cneazul Sviatoslav. Pictor V. Kireev

? În ce mod a redat pictorul distrugerea hazarilor de către cneazul Sviatoslav?

„Povestea vremurilor trecute” despre cneazul Sviatoslav și lupta lui cu hazarii

În **anul 964**, când Sviatoslav a crescut și s-a maturizat, a început el să adune ostași, mulți și viteji, căci și el era viteaz și ușor. Umblând ca un ghepard, a purtat multe războaie. Nu purta după sine căruțe, nu lua nici cuptor, nici carne nu fierbea, ci mânca la repezeală carne de cal, de vânat, de vițel, pe care o frigea pe cărbuni. Nu avea nici cort, ci dormea la întâmplare, iar șaua calului îi servea drept pernă. Tot așa eram și noi, ceilalți ostași ai săi. El trimitea soli pe alte pământuri, spunând „Vreau să vin asupra voastră”.

Și a mers el la râul Oca și pe Volga, i-a găsit pe viatici și le-a spus „Cui îi plătiți tribut?”. Și i-au răspuns ei „Hazarilor”.

În **anul 965** a plecat Sviatoslav asupra hazarilor. Auzind vestea, au ieșit hazarii în întâmpinare cu cneazul lor, s-au încăierat ostașii și a avut loc o luptă grea. I-a învins Sviatoslav pe hazari, a cucerit capitala lor, Itil, și cetatea Sarchel a luat-o. Pe iași și pe cosogi i-a învins și s-a întors la Kyiv. În **anul 966** Sviatoslav i-a învins pe viatici și i-a obligat să plătească tribut.

1. Activitate în perechi. Discutați, care fapte amintite de cronicar vorbesc despre vitejia lui Sviatoslav.

2. Găsiți pe hartă denumirile popoarelor, țărilor, orașelor, amintite de Nestor, și urmăriți direcțiile campaniilor militare ale lui Sviatoslav din anii 964-966.

neslave și pe bulgarii de pe Volga. Apoi, trupele cneazului au coborât pe Volga, până la locul vărsării fluviului în mare, unde era situat centrul Kaganatului hazarilor. Aplicându-le o lovitură zdrobitoare hazarilor, ostașii lui Sviatoslav au cucerit capitala acestora – orașul Itil. Sviatoslav, de asemenea, a supus și a obligat să plătească tribut Kyivului triburile alanilor sau iașilor (strămoșii osetinilor) și adigilor (strămoșii cerchezilor), a alipit orașul Tamatarca din Peninsula Taman (orașul a obținut o nouă denumire – Tmutaracan) și fortăreața hazarilor, Sarchel, care a obținut denumirea de Turnul Alb (Cetatea Albă).

Rezultatul principal al luptei lui Sviatoslav împotriva hazarilor a fost distrugerea Kaganatului hazar în **anul 966**. Acest fapt a contribuit la înlăturarea pericolului din partea hazarilor pentru Rusi-Ucraina, însă, în același timp, a deschis calea spre hotarele statului pentru alți nomazi din est, în primul rând, pentru pecenegi.

4. CAMPANIILE BULGARE ALE CNEAZULUI SVIATOSLAV. Bizantinii au hotărât să se folosească de vitejia și talentul militar al lui Sviatoslav, apelând la el după ajutor în înăbușirea răscoalei bulgarilor. În **anul 968** cneazul cu o armată de 600 mii de oameni a plecat în **prima sa campanie bulgară**. În apropiere de Dorostorum el a distrus puternica armată bulgară, a ocupat 80 de orașe, mutându-și reședința în orașul Pereyaslaveț. Sviatoslav a decis să rămână în Bulgaria cotro-

Istoricul bizantin Leon Diacon, despre înfățișarea lui Sviatoslav

La înfățișare, el era astfel: de statură mijlocie, nu prea înalt, nici prea jos, cu sprâncene dese și ochi albaștri, nasul drept, pleșuv și cu o mustață lungă și deasă, ce-i acoperea buza de sus. Capul îi era lipsit de păr și numai într-o parte atârna o şuviță lungă, ceea ce însemna că era de neam. Gâtul era gros, umerii largi, dar cu o statură destul de zveltă. Cneazul părea ursuz și foarte sever. Într-o ureche purta un cerceț de aur, împodobit cu două perle și un rubin între ele. Purta îmbrăcăminte de culoare albă, care, în afară de curățenie, nu se deosebea prin nimic de îmbrăcămintea celorlalți.

pită și să transfere lângă Dunăre capitala Rusi-Ucrainei. Speriați de aceste planuri, bizantinii i-au îndemnat pe pecenegi să năvălească asupra Rusi-Ucrainei.

În același an hoarda pecenegilor a asediat Kyivul. Sviatoslav s-a întors repede acasă și i-a izgonit pe pecenegi din apropierea orașului. După moartea cneaghinei Olga, pentru a-și consolida puterea în lipsa sa, Sviatoslav a numit guvernatori pentru a conduce pământurile sale. La Kyiv această funcție i-a revenit fiului său mai mare, Yaropolk, pe pământul drevlenilor – lui Oleh, iar la Novgorod l-a trimis pe Volodymyr, care, probabil, era fiul său din afara căsătoriei de la cneaghina drevleană, Malusha.

Însăși cneazul kievean, împreună cu armata, a plecat în **anul 969** în cea de-a **doua campanie bulgară**. Supunând partea de est a Bulgariei, cneazul a organizat un atac rapid asupra pământurilor bizantine. Însă, de data aceasta campania nu a avut un succes atât de mare ca cea precedentă. Cneazul s-a văzut nevoit să lupte nu numai împotriva bulgarilor, ci și a bizantinilor. În **anul 971** trupele bizantine, care erau net superioare, l-au asediat pe cneaz împreună cu armata în orașul Dorostorum, silindu-l să se predea. Conform condițiilor acordului încheiat, bizantinii le-au permis trupelor cneazului să iasă din Dorostorum cu armament cu tot și chiar le asigurau hrană pentru calea întoarsă. În schimb, Sviatoslav a trebuit să promită că va deveni aliatul bizantinilor și nu va pretinde la posesiunile bizantine din Crimeea și de la Dunăre.

Încheind pace cu Bizanțul, Sviatoslav a plecat acasă, în Rusi-Ucraina. Potrivit lui Nestor-cronicarul, locuitorii orașului Pereyaslaveț le-au comunicat pecenegilor drumul pe care se va întoarce cneazul cu drujina sa puțin numeroasă, încărcată cu bogății. În **primăvara anului 972**, lângă pragurile Niprului, trupele cneazului au nimerit în ambuscada pusă la cale de către hanul peceneg Kura. Sviatoslav moare în luptă. Potrivit relatărilor, hanul ordonă ca din craniul cneazului să se facă o cupă pentru băut, îmbrăcată cu aur pe care era scris „Căutând pământurile altora, l-a pierdut pe al său”.

POLITICA EXTERNĂ A CNEAZULUI SVIATOSLAV

Campaniile cneazului Sviatoslav

Supunerea viaticilor
(anul 964)

Supunerea Bulgariei de pe
Volga (anul 965)

Supunerea iașilor și a
casogilor (anul 965)

Cotropirea orașului
Tamatarca (anul 965)
Înființarea cnezatului
Tmutaracan

Înfrângerea Kaganatului
hazarilor (anul 966)

Prima campanie bulgară
(anul 968)

Supunerea ulicilor și
tiverților (anul 968)

A doua campanie bulgară
(anii 969-971)

? Activitate în perechi.

Determinați rezultatele și consecințele campaniilor cneazului Sviatoslav, redate în schemă.

Călăreți bizantini îi urmăresc pe ostașii rusi. Miniatură dintr-o cronică bizantină

Memorizați datele

Anul 946 (957) – vizita întreprinsă la Constantinopol de către solia rusilor condusă de cneaghina Olga.

Anii 964-966 – înfrângerea Kaganatului hazarilor de către Sviatoslav.

Anul 968 – prima campanie bulgară a cneazului Sviatoslav.

Anul 968 – victoria lui Sviatoslav asupra pecenegilor în lupta de lângă Kyiv.

Anii 969-971 – a doua campanie bulgară a lui Sviatoslav.

Monumentul în cinstea cneaghinei Olga din Piața Myhailivska din Kyiv. Sculptori I. Cavaleridze, P. Snytkin. Creat în anul 1911, renovat în anul 1996. Aspect modern

? Activitate în perechi.

Cu ajutorul surselor auxiliare, pregătiți o comunicare despre istoria acestui monument.

Aceasta este, probabil, spada cneazului Sviatoslav. A fost găsită în anul 2011, în râul Nipru, în apropiere de insula Horytșea, unde a murit cneazul. Expoziție a Muzeului de istorie a căzăcimii zaporojene (orașul Zaporijjea)

Sunteți de acord cu... De ce?

- Demersurile din politica internă a cneaghinei Olga au favorizat unirea mai strânsă a cnezatelor tribale est-slave separate într-o entitate statală unitară.
- În politica externă, cneaghina Olga a trasat noi viziuni, acordând prioritate modalităților pașnice înainte de război.
- În demersurile sale ce urmăreau crearea unui stat, cneazul Sviatoslav acorda atenție politicii externe active, orientată către noi cuceriri. Talentul de comandant de oști nu se îmbina întotdeauna cu clarviziunea politică a cneazului.
- Numeroasele războaie purtate de cneazul Sviatoslav au dus la slăbirea Rusi-Ucrainei; au fost pierdute legăturile diplomatice cu cele mai importante state creștine, stabilite de către cneaghina Olga.
- Odată cu moartea lui Sviatoslav, în istoria Rusi-Ucrainei s-a încheiat etapa campaniilor militare îndepărtate. Succesorii cneazului-ostaș și-au orientat eforturile spre valorificarea pământurilor crotopite anterioare și spre dezvoltarea statului.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul de însușire a materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Tenis verbal”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele se unesc în perechi. Unul (o) participant(ă) la joc pune întrebări, la care răspunsul trebuie să fie unul scurt – un cuvânt, o îmbinare de cuvinte sau o propoziție scurtă. Apoi elevii și elevele schimbă rolurile.
2. Povestiți în ce mod s-a răzbunat cneaghina Olga pentru asasinarea soțului său. 3. Ce reprezintă reformele? Ce fel de reforme a întreprins în Rusi-Ucraina cneaghina Olga? 4. Caracterizați politica externă a cneaghinei Olga și importanța ei pentru Rusi-Ucraina. 5. Povestiți despre campania cneazului Sviatoslav asupra Kaganatului hazarilor și rezultatele ei. 6. Cum s-au desfășurat prima și a doua campanie bulgară a cneazului Sviatoslav? 7. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și determinați trăsăturile comune și deosebiri din politica promovată de cneaghina Olga și cneazul Sviatoslav.
8. **Discuție colectivă.** Comparați însemnătatea activității cneaghinei Olga și a cneazului Sviatoslav pentru dezvoltarea Rusi-Ucrainei. 9. Continuați alcătuirea tabelului „Cnejii Rusi-Ucrainei” (p. 17). 10. Arătați pe hartă direcțiile campaniilor întreprinse de Olga și de Sviatoslav. Determinați cum s-a modificat teritoriul Rusi-Ucrainei către sfârșitul domniei cneazului Sviatoslav, comparativ cu epoca de domnie a cneaghinei Olga.
11. Istoricul ucrainean M. Hrușevskiy l-a numit pe cneazul Sviatoslav „Spartan al rusilor vechi” și „primul zaporojean pe tronul kievean”. Explicați cum înțelegeți aceste caracteristici. Care valori umane erau caracteristice pentru cneazul Sviatoslav? 12. **Activitate în perechi.** Alcătuiți portretul istoric al Olgăi sau al lui Sviatoslav (la alegere). 13. **Activitate în grupuri mici.** Pregătiți relatări teatralizate (scene) pe tema „Cea din urmă luptă a cneazului kievean Sviatoslav”.

§ 5. Orânduirea social-politică și viața economică a Rusi-Ucrainei

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre sistemul de conducere și componența populației Rusi-Ucrainei; cum era viața oamenilor la sate; despre particularitățile de dezvoltare a orașelor ruse și despre viața urbană; cine erau numiți „boieri”, „bătrâni”; ce înseamnă „vervă”, „grad”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: 1. Activitate în perechi. Discutați și determinați trăsăturile caracteristice ale vieții sociale și economice a slavilor vechi. **2.** Ce înseamnă uniuni de triburi și cnezate tribale? **3.** Când au apărut cnezatele tribale la slavii de răsărit? **4.** Cum avea loc colectarea tributului în Rusi-Ucraina pe timpul primilor cneji?

1. SISTEMUL DE CONDUCERE ȘI COMPONENTA POPULAȚIEI

RUSI-UCRAINEI. Mulți cercetători consideră că, după sistemul de conducere, Rusi-Ucraina din secolele IX-X era o monarhie patrimonială (din latină – „ereditară”) și o proprietate transmisă prin moștenire a marelui cneaz kievean. Ultimul conducea statul, bazându-se pe drujina sa. Ea era nu numai armata cneazului. Drujinicii mai în vârstă deveneau consilieri ai marelui cneaz kievean, formau aparatul de conducere, efectuau, în numele lui, judecata în teritorii și adunau tribut.

Din „Povestea vremurilor trecute” cercetătorii au obținut multe informații despre păturile dominante ale populației Rusi-Ucrainei în acea perioadă. Povestind despre campania lui Oleh la Constantinopol în anul 907 și condițiile tratatului ruso-bizantin

„Cronica vremurilor trecute” despre lupta cneazului Oleh cu bizantinii

În **anul 907** a plecat Oleh asupra grecilor, lăsându-l pe Ihor la Kyiv... și a cerut Oleh să se dea tribut anual pentru orașele ruse – mai întâi pentru Kyiv, iar apoi și pentru Cernihiv, Pereyaslav, Polotk, Rostov, Liubeci, și pentru alte orașe – acele orașe erau conduse de cneji supuși lui Oleh (dependenți de Oleh).

În **anul 912** i-a trimis Oleh pe bărbății săi să instaureze pacea și să încheie un tratat între Greci și Rusi. I-a trimis el, spunându-le: „Conform celui de-al doilea acord, care a fost semnat în prezența aceluiași cezari, Lev și Alexandru, noi, bărbății din partea poporului rus – Karl, Inheld, Farlof, Vermud, Runav, Gudi, Ruald, Karp, Frelav, Ruar, Aktevu, Truan, Lidul, Fost, Stemid – trimiși de Oleh, mare cneaz rus și de toți cei supuși lui, luminați boieri, la voi, cezari greci, pentru a arăta prietenia, care de mai mulți ani îi leagă pe creștini de Rusi, la dorința cnejilor noștri și din porunca lor, și din partea tuturor rusilor supuși lui Oleh...”

? Activitate în perechi. 1. Ce orașe existau în Rusi-Ucraina la începutul secolului al X-lea, potrivit comunicărilor lui Nestor-cronicarul? Găsiți-le pe hartă. **2.** Discutați și încercați să aflați cu care titlu îl numește cronicarul pe cneazul Oleh. **3.** Despre care pături dominante, ce existau în Rusi-Ucraina, în afară de marele cneaz rus, se amintește în letopiseț?

Drujinici ai cneazului kievean.
Desen modern

? Descrieți aspectul exterior și armamentul drujinilor cneazului kievean.

Locuință slavă din sec. IX-X.
Reconstrucție 3D a rezervației
istorico-culturale „Davnii Plisnesk”

Viața cotidiană a slavilor de răsărit.
Reconstrucție istorică

? Activitate în perechi.
Discutați și determinați
trăsăturile caracteristice ale
modului de viață al slavilor
de răsărit din perioada
Rusi-Ucrainei.

Locuință a slavilor de răsărit. Reconstrucție istorică

**? Ce informații despre locuința, ocupațiile și viața
cotidiană a slavilor de răsărit putem obține din
ilustrație?**

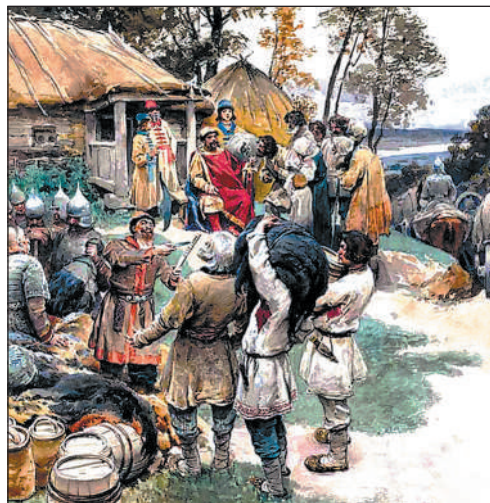
din 911, cronicarul ne spune că, în afară de marele cneaz kievean, existau cneji și „**boieri luminați**”. Majoritatea istoricilor susțin părerea că aceștia erau cneji tribali și căpetenii locale ale slavilor de răsărit, pe care i-au supus cnejii kieveeni.

În sistemul lor de cârmuire, cnejii se bazau pe consiliile tribale ale bătrânilor, pe care cronicarul îi numește „**stareți**” (bătrâni). Din relatarea lui Nestor despre evenimentele din anul 945 putem deduce că Mal, cneazul drevlenilor a luat decizia de a purta tratative cu cneaghina Olga, sfătuindu-se în prealabil cu bătrânii.

După cum știți deja, la început, tributul de la slavii de răsărit în folosul cnejilor kieveeni era adunat sub formă de **poliudie**. Aproximativ în a doua jumătate a secolului al X-lea această formă și-a pierdut însemnătatea. În orașe și pe alte teritorii au apărut guvernatorii marelui cneaz kievean. Aceștia adunau tribut și-l transmiteau la Kyiv. Tributul, după cum afirmă Nestor, era adunat de la fiecare casă aparte – acesta era așa-numitul „**fumărit**” („дим”). Majoritatea populației Rusi-Ucrainei, care era impusă să plătească tribut, o constituiau **țărani liberi** („люди”) și meșteșugarii. Există, de asemenea, o pătură nu prea numeroasă a oamenilor dependenți sau **slugile** („челядь”).

2. VIAȚA OAMENILOR LA SATE. În secolele IX-X majoritatea populației Rusi-Ucrainei o constituiau oamenii de la sate. Aceștia se ocupau cu agricultura, creșterea animalelor domestice, practicau vânătoarea, pescuitul, albinăritul.

Cercetările arheologice le-au permis istoricilor să afle cum arătau așezările sătești în Rusi-Ucraina. Ele erau situate într-un loc cu condiții naturale favorabile pentru agricultură. Acestea erau așezări nefortificate compuse din 30-50 de case țărănești. Casele separate erau amenajate liber, fără respectarea vreunui plan. Adică, oamenii se așezau cu traiul

Poliudie. Pictor K. Lebedev

acolo unde le plăcea, încercând să nu modifice natura, ci să se acomodeze la condițiile ei.

Din componența unei așezări sătești făceau parte locuințe și alte construcții gospodărești. Proprietarul ducea un mod de gospodărire autonom, având pentru aceasta toate cele necesare. Mărimea locuințelor ne permite să admitem că o familie de țărani era compusă din șase-șapte persoane. În afară de casă, familiei îi aparțineau obiecte de uz casnic, animale, instrumente pentru prelucrarea pământului și strângerea recoltei.

Gospodăriile țărănești din unul sau mai multe sate vecine se uneau într-o comunitate teritorială sătească, numită „**vervă**” („**верв**”) sau „**lume**” („**мир**”). Membrii comunității răspundeau împreună pentru plățirea tributului sau crimele comise pe teritoriul acesteia.

Locuitorii unor comunități nu aveau legături strânse între ei și trăiau separat. Conform mărturiilor cronicarului, pentru încheierea căsătoriilor erau organizate „competiții între sate, sub formă de jocuri”. Pentru întâlnirea dintre reprezentanții diferitelor comunități erau din ce în ce mai des folosite **așa-numitele „porosti”**, locurile unde erau situate cimitirele comune. Aici erau organizate sărbătorile religioase, târgurile periodice, colectarea tributului și altele.

În secolele IX-X, după cum atestă datele arheologice, în Rusi-Ucraina erau deja suprafețe mari de pământ defrișate (curățite de păduri) și o densitate semnificativă a populației.

3. ORAȘELE ȘI VIAȚA URBANĂ. Istoricii consideră că apariția celor mai vechi așezări de tip orașenesc în Rusi-Ucraina datează din secolele VIII-IX, când în mediul slavilor de răsărit se desfășurau procesele etnice și de făurire a statalității. Nestor-cronicarul, în „Povestea vremurilor trecute”, numește așezările slavilor răsăriteni „**grad**” (orașe). În special, atunci când povestește despre ulici și tiverti, el scrie că „ședeau ei lângă Bug și Nipru până la mare, iar orașele lor există și până azi”. În opinia cercetătorilor, orașele slavilor răsăriteni erau centre administrative și religioase ale uniunilor de triburi sau serveau drept fortărețe la hotare. Rămășițe ale gradurilor est-slave au fost descoperite la Kyiv, Cernihiv, în satul Zymne de lângă Volodymyr-Volynskiy, în satul Pastyrskye din regiunea Cerkasî și în alte locuri.

Gradurile slave au fost nucleele din care s-au format orașele. Însă multe dintre ele nu s-au transformat în orașe, din cauză că au fost incendiate de nomazi sau au fost părăsite de locuitorii lor din cauza condițiilor nefavorabile.

În **secolul al IX-lea – prima jumătate a secolului al X-lea**, în Rusi-Ucraina, potrivit cronicarului, existau deja 16 orașe: Kyiv, Novgorod, Rostov, Poloțk, Ladoga, Biloozero, Murom, Izborsk, Smolensk, Liubeci, Pskov, Cernihiv, Pereyaslav, Peresicen, Vyșgorod, Iskorosteni.

Existența unui număr însemnat de orașe în Rusi-Ucraina în această perioadă își găsește confirmare în operele autorilor arabi de la acea vreme. Ei amintesc despre orașele ruse și chiar

Agricultura juca un rol important și se bucura de un respect deosebit în viața slavilor răsăriteni. Nu întâmplător, principala cultură cerealiară ei au numit-o jyto – seară (de la vechiul cuvânt slav jyti – a trăi). Vechile ritualuri păgâne și întregul ciclu al sărbătorilor păgâne de peste an, la slavii răsăriteni reflectau în profunzime tradiția încetățenită de a considera prelucrarea pământului drept sursă pentru existență.

Bijuterii ale slavilor de răsărit. Expoziție din muzeu.

Conac al unei familii kievene înstărite. Reconstrucție după descoperirile arheologice din timpul construcției metroului în raionul Podol în anii '70. Kyiv

? Descrieți exteriorul conacului unei familii kievene înstărite.

Memorizați datele

Sec. IX – prima jumătate a sec. X – în Rusi-Ucraina, conform relatărilor lui Nestor-cronicarul în „Povestea vremurilor trecute”, existau 16 orașe.

Lecție practică la capitolul I

Generalizare la capitolul I

Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul I

Varianta I

Varianta II

menționează denumirile lor. Majoritatea cercetătorilor identifică orașul slavilor răsăriteni, Cuiaba, cu Kyivul.

Majoritatea orașelor Rusi-Ucrainei au început de la cetățui-fortărețe. Aici locuiau cneazul și drujina militară, care, în caz de necesitate, putea să apere orașul. Varegii numeau Rusi-Ucraina din secolele IX-X „țară a orașelor (cetățuilor)” sau „Gardariki”.

Lângă zidurile orașelor se stabileau meșteșugarii și negustorii, de aceea orașele deveneau centre de dezvoltare a producției meșteșugărești și a comerțului. Însă locuitorii lor, în Rusi-Ucraina, ca și în alte țări ale Europei de la acea vreme, îmbinau meșteșugul și comerțul cu agricultura.

Populația orașelor era neomogenă după componență. De regulă, ea se împărțea în „nobilimea orașenească” și „păturile inferioare orașenești”. Din primul grup făceau parte cnejii, boierii, preoții, drujinicii cneazului, negustorii bogați și meșteșugarii înstăriți. Din cel de-al doilea grup făceau parte meșteșugarii săraci, comercianții mărunți și populația dependentă (slugile – „челядь”).

Sunteți de acord cu... De ce?

- În secolele IX-X, în Rusi-Ucraina s-a constituit o formă de guvernare, conform căreia figura principală era cneazul, care guverna statul cu ajutorul drujinei militare.
- În componența populației Rusi-Ucrainei, în secolele IX-X, s-a format o pătură dominantă, din care făceau parte marile cneaz kievean, cnejii tribali, boierii și drujinicii cneazului.
- Majoritatea populației Rusi-Ucrainei o constituiau țăranii liberi, care trăiau la sate și practicau agricultura și meșteșugăritul.
- Orașele jucau rolul unor importante centre social-economice, politice și culturale în țară. Ele erau indisolubil legate de producția agricolă, erau centre ale meșteșugăritului, comerțului, puterii de stat și guvernării.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Licităția”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele pot să „cumpere” puncte pentru cunoștințele lor în domeniul istoriei, obținute la materialul examinat. Pentru aceasta, ei aduc pe rând argumente juste la conținutul paragrafului. Nu se permite ca argumentele să fie repetate.
2. Caracterizați sistemul de conducere și componența populației Rusi-Ucrainei. 3. Numiți trăsăturile caracteristice pentru viața oamenilor de la sate. 4. Cum s-a desfășurat dezvoltarea orașelor ruse în secolele IX-X?
5. **Activitate în grupuri mici.** Determinați asemănările și deosebirile în dezvoltarea orașelor și satelor din Rusi-Ucraina. 6. Arătați pe hartă cele 16 orașe din Rusi-Ucraina despre care relatează Nestor-cronicarul.
7. **Discuție colectivă.** În ce măsură omul în Rusi-Ucraina putea să influențeze viața comunității sale sau a statului? Se simțea el, oare, protejat? Argumentați-vă părerea. 8. **Activitate în perechi.** Pregătiți o relatare despre o călătorie imaginară a negustorilor pe pământurile Rusi-Ucrainei în secolele IX-X cu vizitarea câtorva orașe și sate.

Capitolul II. Rusi-Ucraina la sfârșitul secolului X – prima jumătate a secolului XI

§ 6. Rusi-Ucraina în timpul domniei lui Volodymyr cel Mare

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre politica internă și politica externă a cneazului Volodymyr cel Mare; despre premisele și însemnătatea istorică a introducerii creștinismului ca religie de stat în Rusi-Ucraina; cum s-a desfășurat extinderea teritoriului Rusi-Ucraina în timpul domniei lui Volodymyr; despre cneazul Volodymyr cel Mare ca personalitate și om de stat; ce înseamnă „orașele de la Cerven”; „război fratricid”; „cutumă în drept”; „Ustav zemleanyi”, „Valul șarpelui”, „zlatnic”, „sribnic”, „Diplomație matrimonială”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Cum a avut loc răspândirea creștinismului în timpul domniei cnejilor Askold și Olga? **2.** Care uniuni de triburi ale slavilor răsăriteni intrau în componența Rusi-Ucrainei în timpul domniei cneazului Sviatoslav? **3.** Ce schimbări în sistemul conducerii de stat a întreprins Sviatoslav în ajunul celei de-a doua campanii bulgare? **4.** Când, potrivit cronicarului, pecenegii și-au făcut apariția pentru prima dată la hotarele Rusi-Ucrainei?

1. RĂZBOIUL FRATRICID AL RURICILOR. ÎNCEPUTUL DOMNIEI CNEAZULUI VOLODYMYR.

După moartea cneazului Sviatoslav între reprezentanții dinastiei Ruricilor a început lupta pentru putere. Fiii lui Sviatoslav, Oleh și Volodymyr, nu doreau să-l recunoască pe fratele lor mai mare, **Yaropolk (972-978)** în calitate de nou mare cneaz kievean.

La rândul său, Yaropolk a decis să-i înlăture pe frați și a început cu ei un **război fratricid**. În **anul 977** el a plecat cu armata spre ținutul drevlenilor pentru a lua aceste teritorii de la Oleh. Oleh a pierdut lupta cu fratele său mai mare și a murit. Alipind pământurile drevlenilor, Yaropolk a cucerit în același an Novgorodul și l-a izgonit de acolo pe Volodymyr, care a fugit în Suedia. Mai târziu, însă, Volodymyr a revenit împreună cu o puternică drujină formată din varegi și a pornit înspre Kyiv. Ca urmare a unui război de scurtă durată între frați, Yaropolk a fost ucis de către varegi. Mare cneaz al Kyivului a devenit **Volodymyr Sviatoslavyci**.

Cneazul Volodymyr a continuat politica predecesorilor săi referitoare la supunerea față de Kyiv a pământurilor slavilor răsăriteni ce nu intrau în componența Rusi-Ucrainei. În **anul 981** Volodymyr a cucerit de la cnezatul Poloniei teritoriul „**orașelor de la Cerven**” (Volyni, Cerven, Belz și Peremyșl). La Rusi-Ucraina au fost alipite pământurile din bazinul Bugului de Sud. În curând, aici a fost construită cetatea Berestea, iar în Volynia a fost întemeiat un nou oraș, Volodymyr. În decursul anilor 981-982 cneazul i-a atacat de două ori pe viatici, în anul 981 – pe croații albi, iar în anul 984 – pe radimici.

Război fratricid – dezacord, discordie, luptă pentru putere între unele grupuri sociale sau anumite persoane în interiorul statului.

„**Ustav zemleanyi**” – cod de norme sub forma unor cutume în drept orale, care (potrivit lui Nestor-cronicarul) a fost instituit de către cneazul kievean Volodymyr.

Norme de drept (norme juridice) – reguli generale obligatorii de comportare, ce sunt stabilite și apărute de stat.

Cutumă în drept – regulă de comportare aprobată de stat, ce s-a constituit din punct de vedere istoric ca urmare a repetării de către oameni a unor anumite acțiuni. Există pe baza obiceiurilor, nu a textului unei legi.

Cneazul Volodymyr

(960 (963)–1015) a fost fiul din afara căsătoriei lui Sviatoslav și a servitoarei mamei sale, Malușa. Băiat fiind, a fost numit de tatăl său guvernator al Novgorodului. Câștigând lupta cu frații pentru moștenirea tatălui său, în **anul 980** devine unic domnitor al Rusi-Ucrainei. În perioada domniei sale s-a încheiat procesul de formare a statalității Rusi-Ucrainei. Cneazul Volodymyr a fost un renumit om de stat, a intrat în istorie ca un politician, cârmuitor și reformator talentat. Se consideră că cel mai mare merit al său a fost introducerea creștinismului în Rusi-Ucraina.

Structura interioară a „Valului șarpelui”. Reconstrucție modernă

? Descrieți, cu ajutorul ilustrației, particularitățile structurii interne a „Valului șarpelui”.

În timpul domniei lui Volodymyr, sub suzeranitatea marelui cneaz kievean, s-au aflat toate pământurile slavilor răsăriteni. În linii generale, s-a încheiat procesul de formare teritorială a statului Rusi-Ucraina.

2. POLITICA INTERNĂ A CNEAZULUI VOLODYMYR. Cneazul Volodymyr a depus eforturi considerabile pentru făurirea statalității Rusi-Ucrainei. Aproximativ în anul 988 el a întreprins **reforma administrativă**, privând de putere nobilimea locală și instalându-i ca guvernatori în cnezatele tribale pe cei zece fii ai săi. „Povestea vremurilor trecute” spune că Volodymyr ar fi înfăptuit și **reforma juridică**, introducând „**Ustav zemleanyi**” – un cod de **norme** ce se baza pe vechile obiceiuri și tradiții ale slavilor de răsărit.

Lupta aproape neîntreruptă a cneazului Volodymyr cu pecenegii, care năvăleau asupra Rusi-Ucrainei, a condiționat necesitatea înfăptuirii **reformei militare**. În locul mercenarilor-varegi, în armata cneazului serveau „cei mai destoinici bărbați” din uniunile de triburi ale slavilor răsăriteni, iar hotarele sudice au fost întărite de un impunător sistem de fortificații de apărare numit „**Valul șarpelui**”.

Volodymyr a acordat o atenție însemnată reconstrucției Kyivului. La începutul domniei cneazului a început construcția unei noi fortărețe – „**orașul lui Volodymyr**” cu o suprafață de zece hectare. Partea centrală a orașului a fost înconjurată cu valuri de pământ înalte cu turnuri din lemn. Lângă el erau situate suburbii bine fortificate, cea mai mare dintre ele fiind Podol.

La începutul domniei sale, Volodymyr a înfăptuit prima **reformă religioasă**. El a încercat să reformeze păgânismul, proclamându-l pe Perun zeu suprem al țării.

„**Zmievi vali**” („valurile șarpelui”) era denumirea liniilor de apărare care protejau Kyivul de la sud, răsărit și apus, întinzându-se pe o lungime de 1000 de kilometri de-a lungul afluenților Niprului. Înălțimea acestor valuri atingea zece metri. Ele erau completate de fortărețe și pereți din lemn. Denumirea provine de la legenda despre eroii care s-au bătut cu un șarpe impunător ce ataca pământurile slave. Ei ar fi înhămat șarpele la plug și ar fi răsturnat brazde uriașe până când acesta a murit. În fortărețele de pe valuri se aflau permanente detașamentele drujinicilor. Eroii, numiți „bohatâri” în basmele populare, stăteau de veghe în stepă și preveneau garnizoanele din fortărețe despre apariția dușmanului.

Pentru a ajunge la Kyiv, pecenegii trebuiau să depășească patru linii de apărare, amplasate pe râurile Sula, Trubij, Oster, Desna și Stugna. Între Kyiv și ultima linie de apărare de pe Stugna a fost construit orașul Belgorod, unde erau concentrate forțe de rezervă. Fortărețele de pe liniile de apărare erau situate la 15-20 km distanță una de alta. Despre apropierea inamicului vecinii erau informați cu ajutorul fumului sau a focului din turnurile de semnalizare.

Reconstrucție modernă a fortificațiilor „orașului lui Volodymyr” și a obiectelor sale în sec. V-VIII, în parcul „Rusia kieveană” din satul Kopaciv, regiunea Kyiv.

? Ce fapte demonstrează că orașul lui Volodymyr avea fortificații puternice pentru vremea sa?

Harta „Rusi-Ucraina în timpul domniei cnejilor Volodymyr cel Mare și Yaroslav cel Înțelept”

Botezul cneazului Volodymyr.
Pictor V. Vasnețov

? Când a avut loc evenimentul redat?

Însă, vechea credință nu mai corespundea relațiilor din societate. În afară de aceasta, în lumea creștină de la acea vreme slavii-păgâni erau numiți „barbari”. Toate acestea, probabil, l-au îndemnat pe cneazul Volodymyr să creștineze Rusi-Ucraina.

3. INTRODUCEREA CREȘTINISMULUI ÎN RUSI-UCRAINA DE CĂTRE CNEAZUL VOLODYMYR. Volodymyr a ales foarte minuțios religia pentru Rusi-Ucraina, oprindu-se la creștinismul de rit bizantin – învățătură religioasă a celui mai influent stat din lumea de la acea vreme. La îndeplinirea planurilor cneazului au contribuit și unele circumstanțe. Împăratul bizantin Vasile al II-lea Bulgaroctonul, s-a adresat lui Volodymyr să-i ofere ajutor militar pentru înăbușirea unui complot. Atunci cneazul kievean i-a pus o condiție: sora împăratului, Ana, trebuie să-i devină soție. La rândul său, Volodymyr se angaja să se boteze împreună cu populația țării sale. Situația complicată l-a făcut pe Vasile al II-lea să accepte, deși, conform tradiției, prințesele bizantine se căsătoreau numai cu bărbați de rangul lor.

Cu ajutorul unei armate de șase mii de oameni, pusă la dispoziție de cneaz, complotul din Bizanț a fost înăbușit, dar împăratul nu se prea grăbea să-și îndeplinească promisiunea. Atunci cneazul Volodymyr a cucerit, în anul 988, orașul Chersones (Korsuni) – bastion al dominației bizantine în Peninsula Crimee. Acolo el s-a botezat și s-a căsătorit cu prințesa Ana. Acest moment a marcat începuturile creștinării Rusi-Ucrainei.

Revenind la Kyiv, Volodymyr a organizat botezul populației capitalei. Mai târziu a fost botezată populația de pe alte pământuri ale Rusi-Ucrainei. Nestor povestește în cronică sa despre toate evenimentele legate de introducerea creștinismului prin anul 988, însă cercetătorii sunt de părere că ele s-au desfășurat pe parcursul anilor 988-990.

Botezul kievenilor. Pictor K. Lebedev

? Pe baza relatării lui Nestor-cronicarul și a tabloului prezentat, alcătuiți o comunicare despre cum s-a desfășurat botezul kievenilor.

Din ordinul cneazului Volodymyr, la Kyiv, pe parcursul anilor 989-996 a fost construită Biserica cu hramul Maicii Domnului. În Rusi-Ucraina, aceasta a fost prima biserică din piatră construită de meșteri rusi și bizantini. Cneazul oferea a zecea parte din veniturile sale pentru întreținerea bisericii, de aceea ea a fost numită Biserica Deseatină. Icoanele, crucile și vesela pentru biserică au fost aduse de Volodymyr din Chersones. În Biserica Deseatină, prin hotărârea cneazului Volodymyr, într-un sarcofag din piatră și ardezie au fost reînchinate rămășițele pământești ale cneaghinei Olga. Tot acolo, cu timpul a fost înmormântat însuși cneazul Volodymyr și soția sa – prințesa bizantină Ana. Biserica Deseatină a fost ruinată în sec. XIII în timpul năvalei mongolilor.

„Cronica vremurilor trecute” despre botezul kievenilor

Când a sosit Volodymyr, a poruncit să fie răsturnați toți idolii – tăiați sau aruncați în foc. El a mai poruncit ca Perun să fie legat de coada unui cal și târât în jos pe povârnișul Boriciv, iar 12 bărbați să-l bată cu bățele...

Când idolul a fost târât până la Nipru, el a fost deplâns de oamenii păgâni, căci aceștia încă nu primiră botezul. Și l-au aruncat în Nipru...

Mai apoi Volodymyr și-a trimis solii prin tot orașul, spunând: „Dacă cineva nu se va prezenta mâine la râu – bogat ori sărac, staroste sau sclav – acela dușman îmi va fi”... A doua zi a ieșit Volodymyr cu preoții bizantini la Nipru. S-au adunat acolo de nu-i puteai număra și au intrat ei în apă. Copiii nu se îndepărtau de mal, iar nou născuții erau ținuți de alții. Cei maturi se plimbau prin apă, iar preoții citeau rugăciuni deasupra lor.

? Activitate în perechi.

1. Cum a vrut, în opinia voastră, cneazul Volodymyr să-i îndemne pe kieveni la botez, poruncind să fie lovită cu bățele statuia lui Perun?
2. Care este atitudinea lui Nestor față de evenimentele despre care povestește? De ce considerați astfel?

Convertirea la creștinism a avut o însemnătate istorică deosebită pentru dezvoltarea Rusi-Ucrainei. Creștinismul a contribuit la ruina relațiilor de trib-gintă la slavii de răsărit, la consolidarea puterii cneazului și la recunoașterea dreptului ei la dominație. În același timp, creștinismul promova egalitatea tuturor în fața lui Dumnezeu.

Rusi-Ucraina a aderat la familia popoarelor civilizate ale vremii. Introducerea creștinismului a sporit autoritatea ei internațională. Acest eveniment nu a dus la subordonarea Rusi-Ucrainei Imperiului Bizantin, ci a deschis pentru noua comunitate creștină posibilități pentru stabilirea de noi relații cu vecinii apropiați și cu cei mai îndepărtați.

Creștinismul a condiționat schimbări cardinale treptate în concepția despre lume a slavilor de răsărit, a devenit un bun fundament pentru dezvoltarea scrisului, învățământului, literaturii, artei.

4. POLITICA EXTERNĂ A CNEAZULUI VOLODYMYR. Cneazul Volodymyr a fost un conducător puternic și ferm, care promova o politică externă activă. În relațiile cu statele vecine el folosea atât puterea militară, cât și legăturile diplomatice.

După cum știți deja, cneazul a recucerit de la cnezatul polonez „Orașele de la Cerven” cotropite de acesta. În anul 985

el a alipit, de asemenea, pământurile triburilor lituaniene, care locuiau în pădurile dintre Polonia și Lituania. Potrivit mărturiilor unui cronicar islandez, lui Volodymyr îi plăteau tribut toate triburile ce trăiau de la Neman până la Golful Finic.

În timpul domniei cneazului Volodymyr, Rusi-Ucraina a renunțat definitiv la diplomația unilaterală, orientată doar spre Bizanț, și a început să dezvolte relații cu Europa Occidentală. Aveau loc schimburi de solii cu Sfântul Imperiu Roman. Astfel, solii Papei de la Roma au fost în vizită la cneazul kievean (în anii 988 și 991). În anii 994 și 1000 delegațiile din partea lui Volodymyr au fost în vizită la Roma.

Dorind să apere hotarele de sud ale Rusi-Ucrainei, cneazul nu numai că a întreprins campanii militare împotriva pecenegilor, ci a încheiat pace cu bulgarii. Cu Bizanțul, cneazul își dorea relații normale de bună vecinătate, care să se bazeze pe credința comună. În același timp, el a prevenit în modul cel mai reușit încercarea bizantinilor de a transforma Rusi-Ucraina într-un stat dependent. Stabilind legături cu Papa de la Roma, Volodymyr a obligat Bizanțul să considere că Rusi-Ucraina este un partener egal.

Volodymyr înțelegea bine importanța practicării „**diplomației matrimoniale**”, tradițională pentru acele timpuri – stabilirea legăturilor între țări cu ajutorul încheierii căsătoriei între reprezentanții dinastiilor aflate la putere. După convertirea Rusi-Ucrainei la creștinism el o aplica deosebit de activ pentru păstrarea legăturilor de prietenie cu alte țări. Orice căsătorie de acest fel devenea, în felul ei, o pecete, ce consfințea alianța politică încheiată de către cneazul kievean.

Astfel, fiul vitreg al lui Volodymyr, Sviatopolk, a fost căsătorit cu fiica regelui polonez, Boleslav cel Viteaz, iar fiul Yaroslav a devenit ginerele regelui suedez, Olof. Una dintre fiicele cneazului, Premislava, a fost căsătorită cu Vladislav, membru al dinastiei arpadiene din Ungaria, iar o altă fiică, Predslava – cu regele ceh, Boleslav.

O mărturie a recunoașterii meritelor cneazului Volodymyr în Rusi-Ucraina a devenit preamărirea lui în snoavele populare și ridicarea la rangul de sfânt de către biserica ortodoxă. În Europa occidentală, Volodymyr era numit cu respect „îndrumător al rusilor, puternic datorită regatului și bogățiilor sale”. În istoria Rusi-Ucrainei cneazul a intrat ca **Volodymyr cel Mare**.

Monumentul cneazului Volodymyr din Kyiv. Anul 1853. Sculptori V. Demut-Malinovskyi, P. Klodt. Aspect modern. Este cel mai vechi monument sculptural din Kyiv, care a devenit unul din simbolurile orașului

Sunteți de acord cu... De ce?

- Cneazul Volodymyr a intrat în istoria Rusi-Ucrainei ca un reformator activ, a cărui activitate a contribuit la consolidarea țării.
- La sfârșitul domniei lui Volodymyr cel Mare teritoriul Rusi-Ucrainei era de 800 km² și corespundea în totalitate limitelor teritoriale ale comunității slavilor de răsărit.
- Introducerea de către Volodymyr a creștinismului în Rusi-Ucraina în calitate de religie de stat a determinat dezvoltarea de mai departe a țării. Ea a intrat în familia țărilor creștine din lume și susținea relații egale în drepturi cu ele.
- Către finele secolului al X-lea – începutul sec. al XI-lea, Rusi-Ucraina a atins apogeul puterii sale, și-a consolidat situația internă și autoritatea internațională.

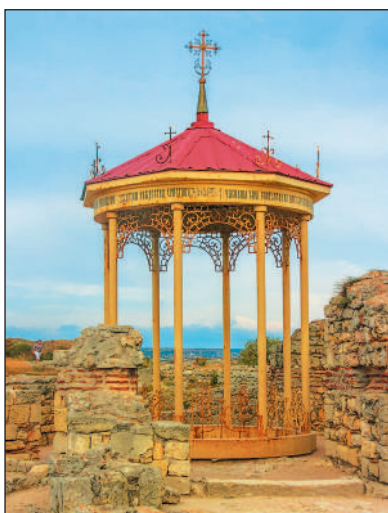
Memorizați datele

Anul 988 – începutul introducerii creștinismului ca religie de stat în Rusi-Ucraina de către cneazul Volodymyr.

Botezul kievenilor.
Miniatură din Cronica de Radzivil

Capela din Chersones (actualul Sevastopol), construită în anul 1997 în locul unde, posibil, a fost botezat cneazul Volodymyr.

? Povestiți cum a decurs botezul cneazului Volodymyr.

Pentru ca lumea să afle despre noul stat creștin, Rusi-Ucraina, în timpul domniei lui Volodymyr cel Mare, pentru prima dată a început turnarea monedelor din aur și argint. Pe ele era redat cneazul Volodymyr cu simbolurile puterii (șezând pe tron cu coroana pe cap și cu stema – tridentul – în mâini). Pe reversul monedei era turnat chipul lui Hristos.

Întrebări și Însărcinări

- ◆ **1.** Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Ghiciți data (termenul)”. **Regulile jocului.** Prezentatorul (-oarea) își amintește o dată sau un termen, notează pe o fișă pe care o pune în plic. Elevii și elevele au dreptul să-i pună lui (ei) un anumit număr de întrebări (de exemplu zece) pentru a clarifica despre ce este vorba. Prezentatorul (-oarea) poate să răspundă doar „da”, „nu” sau „parțial”.
- ▲ **2.** Povestiți despre începutul domniei cneazului Volodymyr cel Mare.
- 3.** Ce măsuri a întreprins cneazul Volodymyr în politica internă? Au contribuit ele, oare, la consolidarea Rusi-Ucrainei? Argumentați-vă părerea.
- 4.** Cum s-a desfășurat creștinarea Rusi-Ucrainei? **5. Activitate în grupuri mici.** Discutați și formulați cauzele și însemnătatea istorică a introducerii creștinismului ca religie de stat în Rusi-Ucraina.
- 6. Activitate în perechi.** Comparați politica externă a cneazului Volodymyr cel Mare cu cea a primilor cneji kieveni.
- ◆ **7. Discuție colectivă.** Este, oare, justă afirmația că, după adoptarea creștinismului, cneazul Volodymyr a trasat căile de dezvoltare a Rusi-Ucrainei? De ce? **8.** Arătați pe hartă teritoriile Rusi-Ucrainei la sfârșitul domniei lui Volodymyr și aflați care erau hotarele acestui stat la nord, est, sud și vest. **9.** Fixați în ordine cronologică informațiile despre domnia cneazului Volodymyr. **10.** Continuați alcătuirea tabelului „Cnejii Rusi-Ucrainei” (p. 17).
- ★ **11. Activitate în perechi.** Discutați și răspundeți: **1)** În „Cronica vremurilor trecute” Nestor scria despre Volodymyr cel Mare că „el este noul Constantin cel Mare al Romei”. Amintiți-vă prin ce s-a proslăvit împăratul roman Constantin. De ce cronicarul îl compară pe cneazul Volodymyr tocmai cu el? **2)** Unul dintre mercenarii germani, care în anul 1018, deja după moartea cneazului Volodymyr, în timpul războiului fratricid dintre înaintașii săi, a ajuns la Kyiv. El a fost impresionat de cele opt piețe, 400 de biserici, de gloata multinațională de pe străzile și din piețele orașului. Neamțul a întâlnit acolo scandinavi, franci, greci, danezi, armeni. Ce concluzii putem face după aceste relatări despre viața de atunci în Rusi-Ucraina și în capitală? **12.** Care sunt valorile morale ale creștinismului? Cugetați cum a influențat introducerea creștinismului asupra valorilor populației din Rusi-Ucraina.

Zlatnicul cneazului Volodymyr.
Fața monedei

Sribnicul cneazului Volodymyr.
Reversul monedei

? Descrieți ce este redat pe zlatnicii și sribnicii cneazului Volodymyr.

§ 7. Rusi-Ucraina în timpul domniei cneazului Yaroslav cel Înțelept

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum s-a desfășurat războiul fratricid între fiii lui Volodymyr și instaurarea lui Yaroslav la Kyiv; despre politica internă și externă a cneazului Yaroslav; despre aportul cneazului Yaroslav la viața cultural-didactică și bisericească a Rusi-Ucrainei; despre cneazul Yaroslav cel Înțelept ca personalitate și om de stat; ce înseamnă „Pravila rusă”, „codificare”, „lavră”, „mitropolie”, cine este „mitropolitul”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Cum s-a întezit lupta pentru putere între fiii lui Sviatoslav după moartea tatălui lor? **2.** Cum s-a desfășurat formarea teritoriului Rusi-Ucrainei în timpul domniei cneazului Volodymyr? **3.** Ce au făcut Sviatoslav și Volodymyr pentru a-și consolida puterea? **4.** În ce a constat, potrivit cronicarului, reforma judiciară a cneazului Volodymyr? **5.** Ce înseamnă „diplomație matrimonială”? Cu ce scop o promova cneazul Volodymyr?

1. LUPTA FIILOR LUI VOLODYMYR PENTRU MAREA PUTERE CNEZIALĂ. INSTAURAREA LUI YAROSLAV LA KYIV.

După moartea cneazului Volodymyr în anul 1015, la Kiev puterea a fost acaparată de către fiul vitreg al acestuia, Sviatopolk Yaropolkovyci, care s-a folosit de absența lui Boris pe care kievenii îl iubeau mai mult. Între urmașii lui Volodymyr – Sviatoslav, Mstyslav, Boris, Glib și Sviatopolk a izbucnit un aprig război fratricid pentru marea putere cnezială.

În lupta urmașilor lui Volodymyr pentru putere au murit Boris, Glib și Sviatoslav. Cronica spune că frații au fost omorâți din ordinul lui Sviatopolk. Însă, în unele cronică din Europa Occidentală se menționa că inițiatorul acelei răzburări putea să fie **Yaroslav**, care domnea pe atunci la Novgorod. El s-a pronunțat împotriva lui Sviatopolk, care acaparase puterea la Kyiv. Yaroslav a fost susținut de novgorodeni și varegi, iar Sviatopolk – de pecenegi.

Sviatopolk a fugit în Polonia pentru a-i cere ajutor socrului său, Boleslav cel Viteaz. Ultimul, sub pretextul ajutorului oferit ginerelui, a cotoplit mai întâi „orașele de la Cerven”, iar apoi, împreună cu Sviatopolk, a cucerit Kyivul. În iarna anilor 1018-1019 Yaroslav a eliberat orașul. Sviatopolk a fugit la pecenegi, iar în primăvara **anului 1019** a plecat cu armata înspre Kyiv. Ca urmare a bătăliei decisive de pe râulețul Alta, din ținutul Pereyaslavului, Yaroslav l-a înfrânt pe Sviatopolk. Acesta a fugit de pe câmpul de luptă și în scurt timp a murit.

În anul 1023, împotriva lui Yaroslav s-a ridicat fratele său, Mstyslav, din Tmutaracan. El a încercat să acapareze puterea la Kyiv, însă „nu a fost primit de kieveni”. Ca urmare a bătăliei de la Listven, care a avut loc în **anul 1024** între Yaroslav și Mstyslav, nu departe de Cernihiv, frații s-au înțeles să împartă în jumătate teritoriile de sud și să guverneze împreună. Kyivul, împreună cu teritoriile de pe malul drept al Niprului, rămâneau sub stăpânirea lui Yaroslav, iar Cernihivul și teritoriile de pe malul stâng – sub stăpânirea lui Mstyslav. De atunci, cei doi frați au trăit în bună înțelegere. După moartea lui Mstyslav, în **anul 1036**, Yaroslav a început să guverneze singur și a devenit „autocrat” al pământurilor ruse.

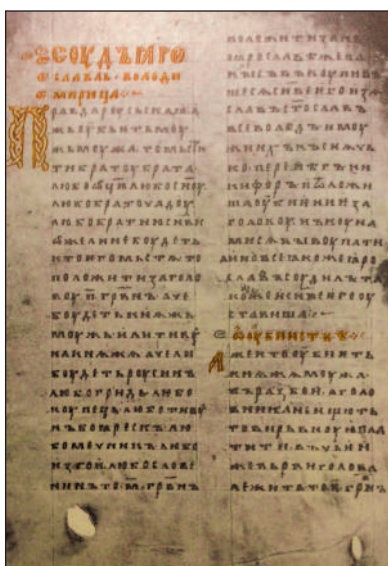
Portret sculptural al lui Yaroslav cel Înțelept. Reconstrucție de M. Gherasimov

Cneazul Yaroslav

(983 (987) – 1054), fiul lui Volodymyr Sviatoslavyci. A fost instalat ca guvernator de către tatăl său, mai întâi la Rostov, iar mai apoi la Novgorod. După moartea lui Volodymyr, ieșind victorios din lupta cu frații săi, a devenit cneaz de Kyiv. Până în 1036 a condus Rusi-Ucraina împreună cu fratele său Mstyslav. Cneazul Yaroslav a intrat în istoria Rusi-Ucrainei ca un conducător care a depus multe eforturi pentru a consolida statul, a dezvolta economia și a extinde legăturile cu alte state. A murit la Kyiv și este înmormântat în Catedrala Sofia.

Istoricul, arheologul și sculptorul Myhailo Gherasimov, a creat peste 200 de portrete-reconstrucții sculpturale ale personalităților istorice. El a însușit metoda de reconstituire a chipului omului după craniu. Una dintre cele mai renumite lucrări ale sale este portretul sculptural al cneazului kievean, Yaroslav cel Înțelept.

Catedrală – biserica principală a unui oraș sau a unei mănăstiri.
Codificare – mod de sistematizare a normelor juridice sau a oricărui text.
Pagină a „Pravilei ruse”.

Pagină a „Pravilei ruse”

„Cronica vremurilor trecute” despre bătălia lui Yaroslav cu pecenegii lângă Kyiv din anul 1036

Pe când Yaroslav se afla la Novgorod, i-a venit vestea cum că pecenegii au asediat Kyivul. Și Yaroslav, adunând ostași mulți, varegi și sloveni, a venit la Kyiv și a intrat în orașul său. Erau pecenegi acolo fără număr. Yaroslav a pregătit drujina de luptă. Și i-a pus el pe varegi la mijloc, pe partea dreaptă – pe kieveni, iar pe aripa stângă – pe novgorodeni. Și s-au oprit ei în fața orașului. Pecenegii au început să înainteze. S-au încăierat ei în acel loc, unde azi se află Sfânta Sofia, mitropolia rusilor și care pe atunci era un câmp în afara orașului. Și a fost o luptă năprasnică. Înspre seară abia i-a învins Yaroslav și au fugit pecenegii în toate părțile și nu știau ei încotro să fugă. Fugind, s-au înecat ei în râul Sitomlea, iar ceilalți – în alte râuri. Așa au murit atunci pecenegii, iar restul s-au împrăștiat.

? Activitate în perechi.

1. Discutați și aflați în ce fel și-a desfășurat trupele cneazul Yaroslav.
2. Unde a avut loc bătălia?
3. Care a fost rezultatul ei?

2. POLITICA INTERNĂ A CNEAZULUI YAROSLAV. Epoca domniei cneazului Yaroslav, supranumit mai târziu cel **Înțelept**, a devenit o perioadă a înfloririi și a celui mai mare avânt al Rusi-Ucrainei.

La începutul domniei sale, Yaroslav a fost nevoit să depună eforturi mari pentru apărarea Rusi-Ucrainei de atacurile pecenegilor. El își întărea hotarele de sud ale statului, „construind orașe de-a lungul râului Rosi”. Însă hoardele pecenegilor au trecut peste acele obstacole și în **anul 1036** au ajuns la Kyiv (există opinia că acele evenimente ar fi avut loc în anul 1071).

Zdrobindu-i pe pecenegi, Yaroslav i-a izgonit pe aceștia pentru totdeauna de lângă hotarele Rusi-Ucrainei. Pe locul bătăliei, potrivit cronicarului, a fost construită **Catedrala Sofia** (denumirea provine de la cuvântul grecesc „sofia” – înțelepciune) consacrată Înțelepciunii Domnului. Acest lucru, însă, nu este confirmat de cercetarea actuală a graffiti – inscripțiilor din epoca Rusi-Ucrainei de pe pereții catedralei și de analiza surselor scrise din alte state.

Pe timpul domniei lui Yaroslav cel Înțelept a fost alcătuită o compilație de vechi cutume în drept din Rusi-Ucraina cu denumirea „**Pravila lui Yaroslav**”. Normele documentului apărau viața omului, stabileau amenzi pentru omor sau pentru înjosirea demnității umane. Acestea nu prevedeau pedeapsa capitală, însă obiceiul unei răzbunări prin sânge exista ca mai înainte. „Pravila lui Yaroslav” includea 18 articole și a devenit baza principală a „Pravilei ruse” – prima **codificare** în scris a normelor juridice în Rusi-Ucraina.

Cneazul Yaroslav a contribuit la consolidarea puterii centrale, ce a slăbit în timpul războiului fratricid între fiii lui Volodymyr. Un sprijin pentru cneaz erau boierii, iar în orașele principale ale Rusi-Ucrainei el i-a instalat pe fiii săi.

Yaroslav a depus multe eforturi pentru construcția orașelor noi și reconstrucția celor existente. Cneazul a fortificat Kyivul, înălțând „orașul lui Yaroslav” – un nou sistem de întărituri cu șanțuri și valuri de pământ de 14 metri înălțime, cu pereți de stejar puternici, care se întindeau pe o lungime de 3,5 kilometri. După puterea lor, aceste întărituri nu aveau egali în Rusi-Ucraina. Teritoriul „orașului lui Yaroslav” depășea de șapte ori suprafața „orașului lui Volodymyr”.

După modelul capitalei bizantine au fost construite **Porțile de Aur** – intrarea principală în orașul Kyiv. De asemenea, a fost construită Catedrala Sofia și pusă temelia pentru construcția mănăstirilor Sfinților Gheorghe și Irina. Aproximativ în **anul 1051** călugărul Antonie a întemeiat în apropiere de Kiev o mănăstire pentru bărbați – **Lavra Pecersk din Kyiv**.

3. VIAȚA BISERICESCĂ ȘI CULTURAL-DIDACTICĂ. De numele lui Yaroslav cel Înțelept este legată înflorirea vieții culturale, în primul rând, a tipăririi de carte. Cronicarul menționează că însăși Yaroslav citea cărți zi și noapte, organiza traducerea operelor din „limba greacă în slavonă”. Din timpul lui Yaroslav datează prima cronică ce înregistrează evenimente din perioada 1037-1039. Cneazul a tradus personal multe cărți și a adunat o imensă bibliotecă, aceasta păstrându-se la Catedrala Sfânta Sofia. Ea conținea circa 900 de exemplare de cărți, ceea ce era foarte mult pentru perioada Evului Mediu.

Cneazul Yaroslav a avut grijă și de dezvoltarea bisericii, cedând în favoarea acesteia cea de-a zecea parte a veniturilor sale. Bisericile și mănăstirile erau centre ale învățământului – pe lângă ele funcționau școli.

Existența **mitropoliei** din Kyiv, care era subordonată Patriarhatului din Constantinopol, este datată în documente din **anul 1039**. **Mitropolit** era un episcop numit de Constantinopol, iar reședința lui a devenit Catedrala Sfânta Sofia.

Lavră – denumirea unei mari mănăstiri ortodoxe influente, subordonate nemijlocit autorităților bisericești supreme.

Mitropolie – instituție bisericească administrativă condusă de mitropolit.

Mitropolit – rangul cel mai înalt al episcopilor ortodocși.

Porțile de Aur ale Kyivului.
Reconstrucție modernă

? Descrieți aspectul principalei intrări a Kyivului de pe timpurile lui Yaroslav cel Înțelept.

Catedrala Sofia din Kyiv. Reconstrucție (1) și aspect modern (2)

? Comparați reconstrucția Catedralei Sofia de pe vremurile lui Yaroslav cel Înțelept și aspectul ei modern.

Anna Yaroslavna. Regina Franței.
Pictor necunoscut

Evanghelia de Reims –

manuscris bisericesc slav, renumit monument kievean din prima jumătate a sec. XI. Potrivit uneia dintre versiuni, aceasta ar fi cea mai veche carte din biblioteca lui Yaroslav cel Înțelept, care a fost adusă în Franța de către fiica cneazului, Anna Yaroslavna.

Fiicele lui Yaroslav cel Înțelept.
Frescă din Catedrala Sofia din Kyiv

? Cum se numeau fiicele lui Yaroslav cel Înțelept?
Cu care conducători europeni s-au căsătorit?

În anul 1051, la insistența cneazului Yaroslav cel Înțelept, soborul episcopilor rusi, fără a coordona acest lucru cu patriarhul de la Constantinopol, l-a ales pentru prima dată în calitate de mitropolit al pământurilor ruse pe rusinul **Ilarion**. Din păcate, soarta lui de mai departe nu este cunoscută, iar în anul 1054 în fruntea mitropoliei kievene a venit din nou un grec numit de Patriarhul de la Constantinopol.

Dintre alți slujitori ai bisericii creștine, Ilarion se evidențiază prin talentul său de scriitor. Principala sa operă a devenit „**Discursul despre lege și har**”. Acest tratat teologic, creat între **anii 1037–1050**, este cel mai vechi monument al literaturii originale din Rusi-Ucraina. „Discursul despre lege și har” confirma caracterul de sine stătător al statului și bisericii și nega pretențiile Bizanțului care dorea să o controleze.

4. POLITICA EXTERNĂ A LUI YAROSLAV CEL ÎNȚELEPT. Cneazul acorda o atenție însemnată politicii externe. Folosindu-se de războaiele fratricide din Polonia, ce au izbucnit după moartea lui Boleslav cel Viteaz, în **anii 1030–1031** cneazul a recucerit de la polonezi „orașele de la Cerven”. În partea de nord-vest el a extins hotarele statului până la Golful Finic și a întemeiat pe noile pământuri orașul Iuriiv (denumirea provine de la numele creștin al cneazului).

Direcția principală în politica externă pe timpul domniei lui Yaroslav era cea sudică. Practic, pe toată durata domniei lui, relațiile cu Bizanțul au rămas prietenești. Oștirile ruse luptau cot la cot cu bizantinii la mii de kilometri de pământul natal. În **anii 1038–1041**, datorită ajutorului oferit de trupele ruse, bizantinii au reușit să păstreze controlul asupra insulei Sicilia, pe care au încercat s-o cucerească arabii.

În **anul 1043** a izbucnit un război între Rusi-Ucraina și Bizanț, cauza lui fiind înrăutățirea relațiilor dintre bizantini și negustorii rusi, precum și acțiunile ostile ale împăratului bizantin față de Yaroslav. Campania maritimă a trupelor ruse la Constantinopol s-a încheiat cu o înfrângere. Însă, după un timp oarecare bizantinii s-au văzut nevoiți să caute căi de conciliere cu cneazul kievean, deoarece aveau nevoie de ajutorul lui în lupta cu pecenegii.

Un loc aparte în politica externă a lui Yaroslav îl deținea „diplomația matrimonială”. El i-a dat-o în căsătorie regelui Poloniei, Cazimir I, pe fiica lui Volodymyr și sora sa, Maria Dobronega, iar fiul său, Iziaslav, a luat-o de soție pe fiica regelui polonez Mieszko al II-lea. Această alianță a întărit stăpânirea cneazului asupra „orașelor de la Cerven”. Fiul Sviatoslav a fost căsătorit cu prințesa Oda, fiica contelui Leopold din Germania. Fiicele cneazului, de asemenea, s-au căsătorit cu lideri europeni. Anna a devenit soția regelui Franței, Henric I, Anastasia – a regelui maghiarilor, Andras I, Elizaveta s-a căsătorit cu regele Norvegiei, Harald al III-lea cel Dur, iar Agata a devenit soția regelui britanic, Eduard cel Exilat.

Pe lângă curtea lui Yaroslav cel Înțelept și-au găsit azil foștii monarhi – regele norvegian Olaf al II-lea Sfântul, regele britanic Edmund Braț-de-Fier și fiul acestuia, Eduard cel Exilat. Marele cneaz de Kyiv a întreținut relații de alianță cu împărații Sfântului Imperiu Roman, Henric al II-lea, Conrad al II-lea și Henric al III-lea.

Memorizați datele

Anul 1036 – înfrângerea cauzată de Yaroslav pecenegilor lângă Kyiv.

Anul 1051 – prima atestare în cronică despre mănăstirea (Lavra) Pecersk din Kyiv.

Sunteți de acord cu... De ce?

- Domnia cneazului Yaroslav cel Înțelept a devenit o perioadă de avânt pentru Rusi-Ucraina. În acea perioadă s-a încheiat procesul de constituire a statalității; s-au stabilizat hotarele; a fost perfecționat sistemul de conducere; au fost definitivat normele juridice; s-au dezvoltat cultura, învățământul și viața bisericească.
- Pe timpul lui Yaroslav cel Înțelept, Rusi-Ucraina s-a transformat într-un mare și puternic stat al Europei medievale. El și-a atins apogeul dezvoltării, situându-se la același nivel cu țările europene de frunte de la acea vreme: Imperiile Bizantin și Imperiul Roman Sfânt.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul de însușire a materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Întrebări – răspunsuri”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele semnează pe foaie numele, iar mai jos alcătuiesc trei întrebări la tema studiată. Profesorul (profesoara) adună foile și le împarte în ordine liberă. Pe partea inversă a foii, elevii și elevele urmează să dea răspuns la întrebări și să semneze foile. Profesorul (profesoara) evaluează lucrările.
2. Povestiți cum s-a desfășurat războiul fratricid între fiii cneazului Volodymyr și instaurarea lui Yaroslav la Kyiv. 3. Caracterizați politica internă a cneazului Yaroslav. 4. Care a fost aportul cneazului Yaroslav la viața cultural-didactică și bisericească a Rusi-Ucrainei. 5. **Activitate în perechi.** Comparați politica externă a cneazului Yaroslav cu cea a predecesorilor săi.
6. **Discuție colectivă.** Putem afirma, oare, că prin activitatea sa cneazul Yaroslav cel Înțelept a contribuit la consolidarea creștinismului în Rusi-Ucraina? De ce? 7. Comparați, cu ajutorul hărții, teritoriul Rusi-Ucrainei de la sfârșitul domniei lui Volodymyr și, respectiv, a lui Yaroslav. Formulați o concluzie referitoare la aportul lor la formarea teritoriului de stat al Rusi-Ucrainei. 8. Plasați în ordine cronologică principalele evenimente din timpul domniei lui Yaroslav cel Înțelept. 9. **Activitate în grupuri mici.** Comparați politica internă și externă a cnejilor Volodymyr cel Mare și Yaroslav cel Înțelept cu politica primilor cneji kieveni (pe direcții). 10. Încheiați completarea tabelului „Cneji Rusi-Ucrainei” (p. 17).
11. Deseori istoricii îl numesc pe Yaroslav cel Înțelept „socru al Europei!”. Explicați de ce. 12. **Activitate în perechi.** Alcătuiți portretul istoric al lui Volodymyr cel mare, Yaroslav cel Înțelept sau al Annei Yaroslavna (la alegere). 13. După care valori, în opinia voastră, s-a condus în viață Yaroslav cel Înțelept?

În Franța, Anna Yaroslavna a fost cunoscută ca „fiică a regelui din Rusi”. După moartea soțului său, Henric I, ea a locuit în orașul francez, Senlis, unde a întemeiat o biserică și o mănăstire pentru femei. În anul 2005, în acest oraș a fost înălțat un monument în cinstea Annei de Kyiv.

Monumentul Sfinților Boris și Glib – protectorii orașului în Vyșgorod (regiunea Kyiv). Sculptori B. Krylov, O. Sidoruk

? Ce știți despre frații Boris și Glib?

§ 8. Orânduirea social-politică și viața economică a Rusi-Ucrainei

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre orânduirea politică a Rusi-Ucrainei în secolul X – prima jumătate a secolului XI; care era starea reprezentanților diferitor pătri ale populației; despre esența relațiilor feudale în Rusi-Ucraina; despre starea de dezvoltare a economiei și comerțului; ce înseamnă „monarhie centralizată”, „imperiu”, „consiliu cnejilor”, „vece”, „domeniu”, „udel”, „feudă”, „moșie”, „pătură socială”, „vasal”, „suzeran”, „hrivnă”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Care era componența populației Rusi-Ucrainei în secolele IX-X? **2.** Ce știți despre sistemul de conducere în Rusi-Ucraina din secolele IX-X? **3.** Cum era viața oamenilor din satele și orașele Rusi-Ucrainei în acea perioadă? **4.** Ce este feudalismul? **5. Activitate în perechi.** Discutați despre structura societății feudale și sistemul de conducere a statului în Europa medievală.

Monarhie centralizată – formă de guvernare în condițiile căreia puterea supremă în stat este concentrată în mâinile unei singure persoane – monarhul, care conduce țara dintr-un singur centru.

Imperiu – mare stat monarhic; sistem teritorial de stat, în componența căruia popoare întregi sunt considerate dominante sau supuse (M. Doyle, savant britanic).

Udel – astfel în Rusi-Ucraina se numea unitatea administrativ-teritorială condusă de cnejii dependenți de marele cneaz de Kyiv.

Vasal – feudal din Europa medievală ce primea posesiuni funciare și era dependent de un senior mult mai puternic. În Rusi-Ucraina, cnejii-vasali erau dependenți de marele cneaz kievean și, la rândul lor, aveau vasali-drujinici cărora le ofereau pământuri în folosire convențională.

Consiliu cnezial – organ consultativ de pe lângă marele cneaz kievean, ce-și are originea în consiliile tribale est-slave ale bătrânilor.

1. ORÂNDUIREA POLITICĂ. În timpul domniei lui Volodymyr Cel Mare și Yaroslav cel Înțelept, după forma de guvernare Rusi-Ucraina a devenit o **monarhie centralizată** și unul din **imperiile** europene medievale.

În acea perioadă, monarhia în Rusi-Ucraina exista ca o putere unică a marelui cneaz kievean. Numai o scurtă perioadă de timp, după războiul fratricid dintre fiii lui Volodymyr, cneazul Yaroslav a condus statul împreună cu fratele său, Mstyslav. În acel timp, marele cneaz kievean devenise deja conducător cu drepturi depline al țării și nu primul între cneji, după cum era mai înainte. **Alți cneji**, urmași ai foștilor cneji tribali ai slavilor de răsărit, erau **vasali** ai Kyivului.

Cneazul era principalul deținător al puterii în stat, reprezentant al intereselor Rusi-Ucrainei pe arena internațională. Relațiile cu alte state țineau de dreptul său exclusiv. Cneazul și-a concentrat în mâini puterea legislativă-judiciară, executivă și militară. El stabilea normele juridice ce reglementau diverse probleme ale vieții sociale. Știți deja despre „Ustav zemleanyi” al lui Volodymyr cel Mare și „Pravila rusă” a lui Yaroslav cel Înțelept.

Drujina asigura susținerea militară pentru activitatea cneazului, ea aflându-se în dependență vasală de acesta.

Pe lângă cneaz activa **consiliul cnejilor** din care făceau parte boierii, drujinicii superiori, reprezentanții clerului suprem. Cneazul discuta cu acest consiliu cele mai importante probleme ale vieții sociale: declararea războiului, încheierea păcii sau a căsătoriilor dinastice, adoptarea unor noi norme juridice, soluționarea unor importante cazuri judiciare. Potrivit lui Nestor-cronicarul, în ajunul introducerii creștinismului, Volodymyr a convocat consiliul pentru a examina problema alegerii noii credințe.

Un loc aparte în sistemul conducerii de stat îl avea **vecea**. Acest organ al puterii s-a păstrat ca o rămășiță a vechilor relații și continua tradiția slavă a adunărilor de trib. Însă, în condițiile existenței monarhiei centralizate în Rusi-Ucraina, rolul vecii a devenit neînsemnat.

„Povestea vremurilor trecute” despre alegerea noii credințe de către cneazul Volodymyr

În **anul 987** Volodymyr i-a convocat pe boierii și pe bătrânii orașului și le-a spus: „Au venit bulgarii la mine grăind: «Primește legea noastră». Mai apoi au venit germanii și și-au lădat legea lor. Mai târziu au venit evreii. După ei au venit și grecii, muștrând toate legile și lăudând-o pe a lor. Au vorbit ei mult despre începutul lumii... Ce mă sfătuți? Ce-mi răspundeți?».

Și i-au zis atunci boierii și bătrânii: „Știi bine, cneazule, că nimeni nu-și hulește, ci-și laudă legea. Dacă vrei să afli cum e mai bine, trimite-i acolo pe vitejii tăi. Trimițându-i în popor, vei afla cine și cum îl slujește pe Dumnezeu».

- ?** **Activitate în perechi. 1.** Discutați și aflați cine a fost inițiatorul convocării consiliului.
2. Cu ce scop cneazul a convocat consiliul?
3. Cum puteau să influențeze membrii consiliului asupra hotărârii cneazului?

Cneazul Volodymyr alege credința. Pictor I. Eggink

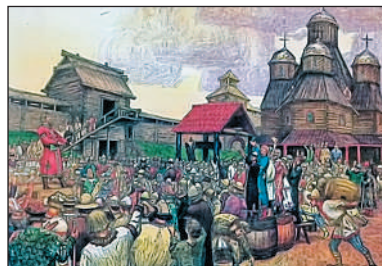
- ?** Descrieți evenimentul redat de către pictor.

2. FORMAREA STRATIFICĂRII ȘI RELAȚIILE DE DEPENDENȚĂ ÎN SOCIETATEA SLAVILOR DE RĂSĂRIT.

După cum știți deja, în țările Europei Centrale și Occidentale, Evul Mediu a devenit perioada de constituire a relațiilor feudale. Stratificarea societății și relațiile de dependență la slavii de răsărit s-au format în epoca Rusi-Ucrainei. În același timp, societatea slavilor răsăriteni se deosebea esențial de societatea europeană occidentală de la acea vreme.

La slavii răsăriteni feudalismul s-a format pe baza relațiilor trib-gintă. Mai întâi, țăranii liberi – membri ai comunității predau o anumită cantitate din produsele lor nobilimii ginto-tribale sub formă de tribut în natură. În secolul al IX-lea, dreptul de a aduna tribut de la întreaga populație de pe pământurile slavilor răsăriteni a trecut la cneazul de Kyiv și drujina sa. Colectarea tributului purta denumirea de poliudie.

Aproximativ în **secolul al X-lea** cnejii kieveni și-au însușit dreptul de proprietate asupra pământurilor comunităților. Marele cneaz de Kyiv avea dreptul la posesiunea supremă asupra tuturor pământurilor Rusi-Ucrainei. Către sfârșitul **secolului al X-lea** a început formarea **domeniilor** – posesiuni personale ale cnejilor tribali. La aceasta a contribuit reforma administrativă a cneazului Volodymyr, ca urmare a căreia el i-a privat pe cnejii tribali de dreptul de a gestiona pământurile și l-a transmis fiilor săi. Însă marele cneaz kievean putea în orice moment să ia aceste pământuri înapoi.

Vece. Pictor V. Vasnețov

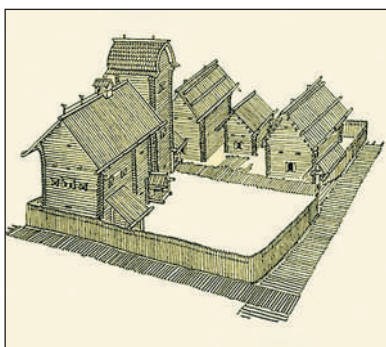
- ?** Descrieți, cu ajutorul ilustrației, cum se desfășura vecea.

Vece – adunare populară a tuturor bărbaților maturi, la care erau adoptate hotărâri pe marginea celor mai importante probleme sociale și de stat.
Domeniu – proprietate funciară personală a feudalilor medievali.

Feudă – proprietate de pământ feudală ce putea fi liber transmisă drept moștenire, vândută sau dăruită.

Moșie – proprietate de pământ feudală ce se acorda pentru serviciul în armată sau pe lângă curte. Ea nu putea fi transmisă drept moștenire sau vândută.

Moșie boierească.
Reconstrucție modernă

? Ce aspect avea moșia boierească?

Pătură socială – grup mare de oameni, a cărui stare în societate este determinată de un anumit volum comun de drepturi și obligații.

Suzeran – mare feudal-senior din perioada feudalismului, care era stăpân pe vasali.

Pasul următor a fost apariția în secolul al XI-lea a proprietății funciare și formarea păturii superioare a nobilimii (boierilor) și a bisericii ortodoxe. În secolele X-XI, în Rusi-Ucraina s-au instaurat relațiile feudale: pentru serviciu devotat cneazul le oferea boierilor și drujinicilor săi dreptul de a-și lăsa pentru sine impozitele plătite de populația unui anumit teritoriu.

Ceva mai târziu, probabil pe la sfârșitul secolului al XI-lea, au apărut **feudele** boierești, pe care proprietarii le puteau transmite urmașilor drept moștenire. Sursă a apariției lor puteau fi pământurile pentru care se colectau impozite (pentru conducerea drujinelor) sau pământurile comunității gentilice (pentru nobilimea tribală).

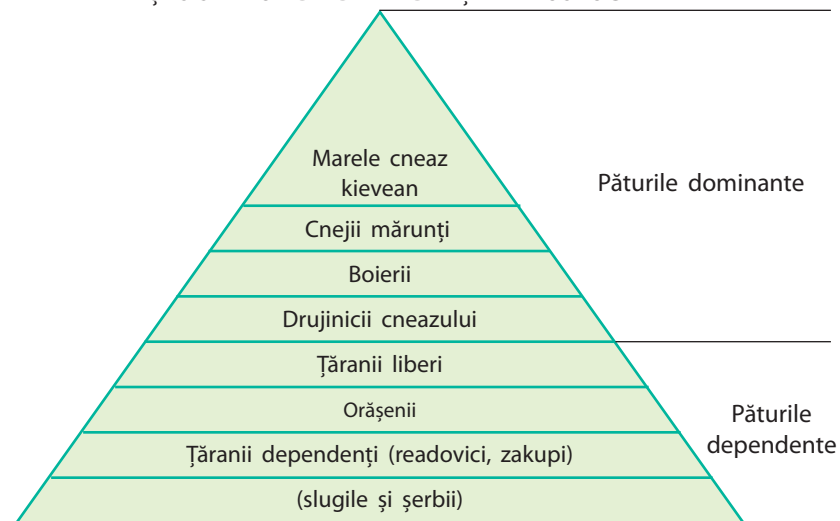
Forma moșierească de proprietate funciară, când cneazul le oferea boierilor sau drujinicilor pământ nu în proprietate definitivă, ci doar cu condiția satisfacerii serviciului în armată, a apărut pe teritoriul Rusi-Ucrainei, după părerea cercetătorilor, în secolul al XII-lea. Ea nu prevedea pentru stăpânul **moșiei** posibilitatea de a transmite pământul drept moștenire, de a-l vinde ori de a-l dărui fără consimțământul cneazului.

Stabilirea relațiilor feudale a influențat componența societății Rusi-Ucrainei. Astfel s-a creat un fel de piramidă socială ce determina starea reprezentanților diferitor **pături sociale** ale populației.

O particularitate a relațiilor feudale în Rusi-Ucraina a fost aceea că, spre deosebire de Europa Centrală și Occidentală, aici nu s-a format un sistem ramificat de relații între seniori și vasali sub forma unei „scări feudale”. Senior suprem sau **suzeran**, care putea să ofere pământ, era marele cneaz de Kyiv. Ceilalți cneji, boierii și drujinicii erau vasalii lui. Aceștia nu aveau dreptul de a împărți pământ.

Societatea Rusi-Ucrainei se împărțea în păaturi dominante și păaturi dependente ale populației. Din păturile **dominante** făceau

PIRAMIDA SOCIALĂ: PRINCIPALELE PĂTURI ALE POPULAȚIEI ȘI SISTEMUL DE DEPENDENȚĂ ÎN RUSI-UCRAINA

parte cneazul, boierii și drujinicii, din cei **dependenți** – orășenii, țărani liberi și cei dependenți, slujitorii curții, șerbii. Clerul, care s-a format după introducerea creștinismului, de asemenea făcea parte din păturile dominante. El era împărțit în clerul superior (mitropolitul, episcopii și alții) și preoții de rând.

Cea mai mare parte a populației o constituiau **smerdi** – țărani liberi, care erau membri ai comunității, aveau gospodărie proprie, loturi de pământ și plăteau tribut cneazului. Temporar dependenți erau zacupii și readovicii. **Zacupi** erau numiți țărani care și-au pierdut gospodăria în anumite circumstanțe și erau nevoiți să lucreze pentru proprietarul de pământ pentru un împrumut bănesc (cupă). Țărani care încheiau acorduri de năimire cu proprietarul pământurilor și lucrau la el în gospodărie erau numiți **readovici**. Fără niciun fel de drepturi erau slujitorii curții și țărani șerbi. Din categoria **slujitorilor** făceau parte persoanele care și-au pierdut gospodăria și lucrau în favoarea feudalilor. Aceștia puteau fi vânduți, dăruiți sau transmiși prin moștenire. **Șerbi** deveneau de cele mai multe ori prizonierii de război. Starea lor amintea de cea a sclavilor, pe care stăpânul putea chiar să-i omoare fără a fi pedepsit.

Dintre **orășeni**, majoritatea o constituiau meșteșugarii și comercianții, care plăteau impozite și îndeplineau anumite munci în favoarea orașului. Din secolul al XI-lea meșteșugarii și negustorimea de la orașe au început să se delimiteze în funcție de specificul meseriei.

3. DEZVOLTAREA ECONOMIEI. Către sfârșitul secolului X și în prima jumătate a secolului XI, ramura principală a economiei Rusi-Ucrainei rămânea **agricultura**. O dezvoltare însemnată a dobândit prelucrarea pământului. Țărani cultivau secară, grâu, mei, orz, ovăz, mazăre. Pentru a lucra pământul, în funcție de sol, erau folosite diferite tipuri de plug. Forță de tracțiune erau caii și boii. În locurile împădurite ale Rusi-Ucrainei era folosit sistemul de tăiere și ardere, iar în zonele de silvostepă – sistemul rotației bienale sau trienale. În prima jumătate a secolului XI au apărut primele mori.

De asemenea, se dezvoltau cu succes horticultura, grădinăritul, creșterea animalelor domestice. Dintre **îndeletniciri** cele mai răspândite erau vânătoarea, pescuitul și apicultura. Produsele obținute la vânătoare, mai ales blănurile, erau duse de negustorii din Rusi-Ucraina în alte țări. Din timpuri străvechi, în Rusi-Ucraina era folosită în mâncare mierea, din care se preparau și băuturi. Din ceară erau făcute lumânări. Mierea și ceara, de asemenea erau exportate pentru comerțul cu alte țări.

În acea perioadă, în Rusi-Ucraina erau practicate peste 60 de feluri de meșteșuguri. Printr-o deosebită perfecțiune se deosebeau bijuteriile confecționate de meșterii rusi, pregătite cu ajutorul tehnicii încrustării și a smălțuirii. Cele mai mari succese le-au obținut meșterii din Rusi-Ucraina în domeniul prelucrării metalelor, în special a fierului. Potrivit

Călugărul german Teofil (sec. XI), a numit Rusi-Ucraina țara, ai cărei meșteri au descoperit arta încrustării și a smălțuirii vitrajate.

Arta încrustării cu smalt negru a fost însușită în Rusi-Ucraina în secolul al X-lea. Astfel erau numite figurile negre și gri, făcute pe metal prin gravare și umplute ulterior cu un aliaj special. Cu ajutorul acestei tehnici erau confecționate medalioane, inele, brățări. Meșterii rusi au împrumutat tehnica **smalțului vitrajat** de la bizantini în secolele IX-X. Ea consta în aceea că pe suprafața aurului sau argintului era realizat conturul viitorului desen. Tot acolo erau aplicate prin topire sârmulițe, care formau conturul viitorului desen. Se forma astfel un spațiu care era umplut cu smalt (email) – o substanță sticloasă de diferite culori. Mai apoi obiectul era încălzit, smalțul se topea, iar apoi era lăsat să se răcească. Cu smalt erau împodobite coroanele cnejilor, medalioanele, crucile și copertele cărților bisericești.

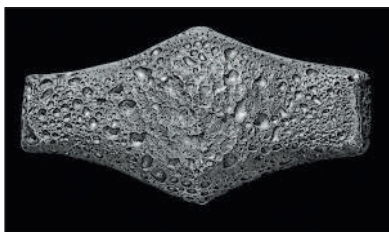

Colți. Podoabe caracteristice slavilor (îmbodobeau obiectele folosite pentru acoperirea capului). Aur, smalt. Expoziție de muzeu

Vas în care se servea mâncarea la masă în sec. XI-XII

După cum știți deja, cneazul Volodymyr a fost primul care a început să bată propriile monede, după introducerea creștinismului. Însă, până la începutul sec. XI, în circuitul monetar al Rusi-Ucrainei dominau monedele din argint arabe – dirham. Alături de ele, în opinia mai multor cercetători, ca mijloc de schimb erau folosite blănurile animalelor sălbatice – jderul, veverițele. Din cauza utilizării îndelungate dirhamul se ștergea, iar uneori colțurile lui erau tăiate de escroci. De aceea, în sec. XI au început să fie turnate lingouri din argint – hrivne. Hrivna kiveană avea o formă hexagonală și cântărea circa 160 de grame. Denumirea „hrivna” este întâlnită în toate sursele vechi ale Rusi-Ucrainei. Litera „ia” de la sfârșitul cuvântului a apărut, probabil, în sec. XIX sub influența dialectului din partea de vest a Ucrainei.

Hrivnă de argint de tip kivean

datelor obținute în urma cercetărilor arheologice, în acea perioadă din metal erau fabricate circa 150 feluri de obiecte.

În mod intens se dezvoltă olăritul. La hotarul secolelor X-XI meșterii rusi au însușit modul de fabricare a obiectelor de ceramică cu glazură: a veselei și plăcuțelor decorative cu care erau împodobite bisericile și palatele.

În Rusi-Ucraina, la sfârșitul secolului al X-lea – prima jumătate a secolului al XI-lea, un înalt nivel de dezvoltare a atins fabricarea sticlei. În ateliere era fabricată sticlă pentru geamuri, veselă, brățări, coliere, inele și alte obiecte.

Un rol însemnat în dezvoltarea Rusi-Ucrainei a avut **comerțul**. Calea comercială „greacă” (cunoscută sub denumirea „de la varegi la greci”) unea Rusi-Ucraina cu piețele de la Marea Baltică și Marea Neagră. „Drumul sării” menținea legăturile cu țările Europei Centrale și Occidentale. Un alt drum comercial – Zaloznâi – lega Rusi-Ucraina de țările din Caucaz și din Orientul Arab.

Mărfurile principale, pe care negustorii rusi le duceau pentru vânzare în alte țări, erau blănurile, mierea, ceara, pielea, obiectele de lux, produsele meșteșugărești (spade, armuri, lacăte), in, producție agricolă. Din Bizanț în Rusi-Ucraina se aducea aur, veselă, pânze de mătase, podoabe, vinuri, icoane, cruci. Din țările Orientului erau importate condimente, armament, pânze, podoabe. Din țările Europei de Nord și Occidentale în Rusi-Ucraina era adus pește, băuturi, armament, veselă scumpă, argint, țesături din bumbac, pânză subțire.

Dezvoltarea comerțului a înviorat schimbul bănesc. În acest scop erau folosite monede vest-europene, bizantine și arabe. Cronicarul german Ditmar de Merseburg scria că în anul 1018, în Kyiv, erau opt piețe de desfacere. Cronicarii rusi numesc două piețe – Târgul Babin și cel din Podol.

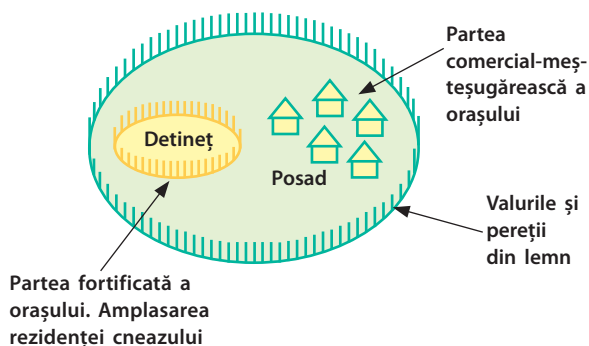
4. VIAȚA COTIDIANĂ A DIFERITELOR PĂTURI ALE POPULAȚIEI.

De cele mai multe ori locuitorii Rusi-Ucrainei se stabileau în apropierea râurilor și a pădurilor. Alături de locuință, oamenii își construiau și alte edificii gospodărești, își amenajau un câmp, un imaș și un fânaș. Erau, de asemenea, așezări compuse din două-trei bordeie. Cu timpul unele dintre ele s-au transformat în cătune compuse din zece sau mai multe bordeie.

Familia țărănească număra 12-15 persoane și ducea o gospodărie de sine stătătoare. Munca era deosebit de grea și istovitoare.

Noile orașe au apărut în Rusi-Ucraina din diferite pricini. Unele se uneau în jurul curților cnejilor (Kyiv, Cernihiv), altele erau întemeiate chiar de cneji (spre exemplu orașul Iuriiv). Multe orașe au crescut ca urmare a extinderii fortărețelor de apărare. Unele, cum ar fi Iskoresteniul drevlenilor, au apărut din gradurile vechi – centre ale cnezatelor tribale.

SCHEMA UNUI ORAȘ DIN RUSI-UCRAINA

Orașul se construiește. Pictor M. Rerih

? **Activitate în perechi.** Discutați și clarificați după schemă din ce părți era compus orașul pe timpurile Rusi-Ucrainei.

? Descrieți după ilustrație procesul de construcție a orașului în Rusi-Ucraina.

În Rusi-Ucraina, în centrul orașului se afla o cetate bine fortificată – **ditineț**. În jur se afla **posad** – zona comercial-meșteșugărească. În caz de pericol, locuitorii orașului căutau adăpost în ditineț. În majoritatea orașelor suprafețe mari erau ocupate de grădini și livezi, existând și însemnate teritorii fără construcții: mlaștini, fânețe, câmpuri abandonate. Rămăneea, de asemenea, un spațiu neconstruit – mlaștini și câmpii. În orașele din Rusi-Ucraina orașele nu erau aglomerate ca cele din Europa Occidentală, de aceea casele nu erau înalte. Doar unele edificii ale cneazului aveau câte trei nivele.

Adăposturile orașenilor neînștăriți erau de cele mai multe ori semicolibele. În secolele IX-X, în Kyiv și în jurul lui, iar în secolul XI – tot mai departe spre sud, dinspre teritoriile de nord ale Rusi-Ucrainei s-a răspândit construcția caselor din lemn de pin și de brad. Majoritatea caselor în oraș erau construite din lemn, casele din piatră fiind o raritate. Casele mai bogate aveau terasă deschisă la etajul doi („сіни”) și un foisor ce includea încă vreo câteva camere („терем”). Casele aveau și o încăpere aparte unde erau păstrate lucrurile („клить”). Dintre mobilă erau răspândite lavițele, mesele și lăzile. Orașenii înștăriți aveau scaune și paturi, iar oamenii simpli dormeau pe lăzi sau pe podeaua așternută cu rogojini și se acopereau cu o pătură de lână. În casele bogate, pe paturi erau așternute acoperțuri de mătase și perne, plapume din blană de samur, din puf și pene. Lavițele erau acoperite cu covoare, iar mesele – cu fețe de masă frumoase. În case nu lipseau icoanele. Oamenii simpli își luminau casele cu așchii din lemn, iar cei înștăriți – cu lumânări din ceară. Aproape în fiecare locuință din zona comercial-meșteșugărească era câte un atelier sau o prăvălie.

Locuitorii bogați și săraci ai Rusi-Ucrainei putea fi întotdeauna cunoscuți după îmbrăcăminte. Țăranii purtau opinci împletite („лапти”), orașenii săraci – încălțăminte cusută din

Harta „Kyivul în sec. X-XIII”

Îmbrăcăminte cotidiană la volăneni și poleni. Reconstrucție modernă

Complex locativ-gospodăresc din vremurile Rusi-Ucrainei.
Sec. XI. Reconstrucție modernă de la Muzeul de arhitectură populară din Pereyaslav (regiunea Kyiv)

? Care era principalul material de construcție folosit pentru ridicarea locuințelor în vremurile Rusi-Ucrainei?

Îmbrăcăminte de fiecare zi pentru femeile volănence și drevlence.
Reconstrucție modernă

? Determinați după desene (p. 43-44) trăsăturile caracteristice ale îmbrăcăminteii bărbătești și femeiești a slavilor de răsărit.

piele de animale („черевики”). Foarte des și orășenii săraci și cei bogați purtau cizme, numite pe atunci „сапоги”. Cizmele erau simple sau cusute cu piele colorată și perle.

Orășenii simpli își coseau singuri îmbrăcămintea din pânză de in și de bumbac, iar oamenii înstăriți își comandau îmbrăcăminte din stofă scumpă la croitori. Majoritatea populației ruse neînstărite purta cămași din pânză, legate cu brâu, și pantaloni înguști. Pe timp rece, atât țărani, cât și orășenii purtau mantie din pânză groasă, iar iarna – cojoc.

Nobilimea se îmbrăca în caftane lungi până mai jos de genunchi, cusute cu piele la mâneci și pe jos. Caftanul era îmbrăcat peste o cămașă din pânză subțire și pantaloni înguști. El era legat cu o curea, iar deasupra se îmbrăca o mantie lungă fără mâneci prinsă cu o cataramă la umărul drept. O trăsătură caracteristică a îmbrăcăminteii tuturor orășenilor erau stoffele de diferite culori, de aceea funcționau multe ateliere unde lucrau vopsitori.

Femeile și fetele îmbrăcau peste cămașa lungă o haină din stofă groasă, iar deasupra – caftane lungi cu mâneci largi legate cu curea. Părul era legat, iar pe cap ele purtau fie pălării, fie diademe.

Majoritatea locuitorilor Rusi-Ucrainei erau modești în privința mâncării. Ei mâncau carne și pește. Hrana era pregătită fie prin coacere, fie prin prăjire sau fierbere. Oamenii simpli, însă, nu aveau posibilitatea să mănânce des asemenea mâncăruri. Ei își fierbeau diferite cașe. În familiile bogate se cocea pâine din grâu și seară, în cele mai sărace – din ovăz. Oamenii beau lapte de vacă și oaie, din care făceau și brânză. Bucatele de post erau unse cu ulei vegetal, despre unt nu se amintește. De asemenea, ei foloseau multe legume: ridiche, mazăre, castraveți, usturoi, ceapă. Dintre băuturi cele mai răspândite erau diferite băuturi din fructe, miere și bere. Pentru oamenii înstăriți se aducea vin din Bizanț.

Sunteți de acord cu... De ce?

- După forma conducerii de stat, la sfârșitul secolului al X-lea și în prima jumătate a secolului al XI-lea, Rusi-Ucraina era o monarhie medievală centralizată cu puterea concentrată în mâinile marelui cneaz de Kyiv.
- În secolele X-XI, în Rusi-Ucraina s-au format relațiile feudale și, respectiv, s-a creat piramida socială. Însă în Rusi-Ucraina feudalismul avea unele particularități, care-l deosebeau de ordinea feudală constituită în țările Europei Occidentale.
- Economia Rusi-Ucrainei a atins un înalt nivel de dezvoltare. Ocupația principală a populației era agricultura.
- Viața cotidiană a locuitorilor Rusi-Ucrainei era condiționată de apartenența lor la o anumită sferă socială, de particularitățile condițiilor naturale și tradițiile culturale existente.

Întrebări și însărcinări

- ◆ **1. Verificați nivelul însușirii materialului cu ajutorul jocului „Abece-dar istoric”. Regulile jocului.** Prezentatorul (-oarea) numește o literă din alfabet. Unii participanți (-te), perechi sau grupuri aparte, într-o perioadă de timp anumită urmează să alcătuiască lista cuvintelor, care încep cu această literă și sunt strâns legate de tema lecției. Vor învinge cei a căror listă va fi mai mare.
- ▲ **2. Activitate în perechi.** Discutați și clarificați prin ce se deosebește monarhia centralizată de monarhia patrimonială ca formă de conducere a statului. **3.** Indicați faptele ce ne ajută să concluzionăm că, la sfârșitul secolului al X-lea și în prima jumătate a secolului al XI-lea, marele cneaz kievean era figura principală în sistemul puterii de stat. **4.** Cum a avut loc stabilirea relațiilor feudale în Rusi-Ucraina? **5.** Caracterizați starea păturilor principale ale populației Rusi-Ucrainei. **6.** Comparați particularitățile vieții cotidiene ale reprezentanților diferitor pături ale populației din Rusi-Ucraina și din Ucraina modernă.
- ★ **7. Discuție colectivă.** **1)** Evaluați posibilitățile persoanei din Rusi-Ucraina de la acea vreme de a-și apăra valorile sale umane (viața, onoarea, onestitatea, integritatea, siguranța) și de a influența asupra vieții sociale. **2)** Cum influența omul mediul înconjurător în epoca Rusi-Ucrainei? Apreciați atitudinea lui față de natură. **8.** Activitate în perechi. Discutați despre materialul corespunzător din Istoria Ucrainei și din Istoria Universală și alcătuiți tabelul comparativ „Stabilirea relațiilor feudale în țările Europei Occidentale și în Rusi-Ucraina”.

Planul comparației	Țările Europei Occidentale	Rusi-Ucraina
Trăsături comune		
Deosebiri		

- ★ **9. Activitate în grupuri mici.** Pregătiți o comunicare despre vizita unui călător la iarmarocul din Kyiv, unde se vindeau produse ale meșteșugurilor rusi. Organizați un concurs al lucrărilor.

Memorizați datele

Sec. X-XI – instaurarea relațiilor feudale în Rusi-Ucraina.

Șiraguri de colțuri (riasne) slave. Fragment din expoziție de muzeu. Riasna – podoabe pentru femei, sub forma unor șiraguri, ce se agățau la tâmpile de obiectele folosite pentru acoperirea capului, atârând până la umeri. Pe ele erau fixate colțurile

? Descrieți cu ajutorul ilustrațiilor de la p. 41, 45 bijuteriile confecționate în Rusi-Ucraina.

§ 9. Cultura Rusi-Ucrainei

STUDIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre apariția scrisului la slavii de răsărit și dezvoltarea limbii ucrainene; cum s-a dezvoltat creația populară orală și cea muzicală; care au fost realizările în arhitectură și în artele vizuale; ce înseamnă „alfabet chirilic”, „bâline”, „arhitectură”, „frescă”, „mozaic”, „icoană”, „pictarea icoanelor”, cine au fost „măscăricii”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Când și cum a fost creștinată Rusi-Ucraina? **2.** Ce povești, snoave și bâline din epoca Rusi-Ucrainei cunoașteți? **3. Activitate în perechi.** Ce monumente de arhitectură din perioada Rusi-Ucrainei, ce s-au păstrat până în zilele noastre, cunoașteți?

Chirilița – unul dintre cele mai vechi sisteme ale scrisului (alfabet) la slavi. A fost numit în cinstea creatorului scrisului slav, a cărturarului Chiril. Împreună cu fratele său, Metodi, el a creat primul alfabet slav (cel glagolitic), pe care elevii săi l-au perfecționat mai târziu și l-au numit chirilic. El a devenit baza sistemelor moderne ale scrisului în unele țări ale Eurasiei. În prezent de el, ca alfabet național, se folosesc circa 252 milioane de oameni.

Cărturarul iluminist slav Chiril din Salonic, scria că la începutul anilor '60 ai sec. IX a văzut la Chersones Evanghelia și Psaltirea scrise în limba rusilor. Confirmări ale existenței scrisului rusilor în descrierile cronicilor vremii făcute conținutului acordurilor ruso-bizantine de la 911 și 943. Prima se referă la obiceiul rusilor de a scrie testament în caz de deces, iar în cea de-a doua se cere ca negustorii, care au sosit din Rusi-Ucraina la Constantinopol, să aibă cu ei scrisori speciale de acreditare semnate de cneaz.

1. APARIȚIA SISTEMULUI DE SCRIERE LA SLAVII DE RĂSĂRIT ȘI DEZVOLTAREA LIMBII UCRAINENE. ȘCOLILE.

Apariția propriei scrieri a avut o importanță excepțională pentru comunitatea slavilor estici. S-au păstrat comunicări referitoare la faptul că slavii răsăriteni au avut propriul sistem de scriere sau „slove ruse”. În special, în lucrarea „Cuvânt despre scrieri” a scriitorului bulgar Cernorizeț Hrabr (sec. IX-X) se amintește că, până la convertirea la creștinism, slavii se foloseau de un sistem de scriere propriu.

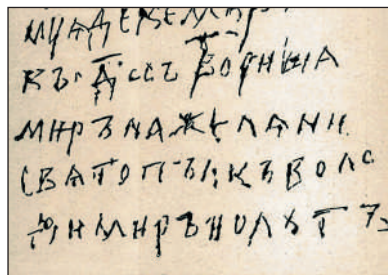
După adoptarea creștinismului în Rusi-Ucraina s-a răspândit alfabetul inventat de frații-misionari, Chiril și Metodi – **chirilița**. Ea a devenit unul dintre cele două alfabete ale **limbii bisericesti slavone vechi** (sau **slavone vechi**), care a înlăturat din uz vechea limbă populară.

Numeroasele descoperiri arheologice atestă răspândirea însemnată a scrisului între diferite pături ale populației din Rusi. Peste 400 de inscripții (graffiti) au fost găsite pe zidurile Catedralei Sofia din Kyiv. Pe unul dintre ei a fost gravat un alfabet din 27 de litere: 23 grecești și patru slave – „б”, „ж”, „ш”, „щ”.

Cea mai importantă caracteristică a constituirii unui popor este formarea propriei lui limbi. Savații au acordat o mare atenție problemei dezvoltării limbii ucrainene. În opinia lingviștilor ucraineni, către sfârșitul secolului III î.e.n. – începutul sec. I e.n. în mediul slav s-au format treptat teritoriile lingvistice ale slavilor apuseni și ale slavilor de răsărit. În secolele I-V pe teritoriul lingvistic al slavilor răsăriteni au apărut semne caracteristice pentru viitoarele limbi ale slavilor de răsărit.

Există opinia că, la început, teritoriul lingvistic al slavilor estici s-a împărțit în două grupe: de nord și de sud, ce corespundeau pământurilor slovenilor ilmeni și polenilor. Partea de nord, datorită amplasării sale, a fost favorabilă influenței din partea lumii ugro-finice și baltice. În secolele VI-VII, în partea de sud s-au format semne ale viitoarei limbi ucrainene. Aici a început să fie folosit în limbă sunetul moale „r”.

Așa-numitul „alfabet al Sofiei”, descoperit pe peretele altarului Myhailivskiy din Catedrala Sofia, a trezit un mare interes în rândul cercetătorilor. Istoricul S. Vysoțkyi a exprimat opinia că alfabetul reflectă o etapă de tranziție a scrisului slavilor de răsărit, când la alfabetul grecesc au început să fie adăugate litere pentru a transmite particularitățile limbii slavone vechi. Probabil, acelea erau „scrierile ruse”, de care slavii se foloseau încă de pe timpurile lui Askold și Dir.

Inscripție (graffiti) pe zidul Catedralei Sofia din Kyiv

În opinia savanților, etapa finală de formare a limbii ucrainene vechi a durat din **secolul al XI-lea** până la sfârșitul **secolului al XIII-lea**.

În timpul domniei lui Volodymyr pentru copiii cnejilor și boierilor a fost deschisă la Kyiv prima școală. Potrivit cronicarului, cneazul Yaroslav cel Înțelept a întemeiat o școală în care învățau 300 de copii ale starostilor și preoților. Baza învățământului o constituiau teologia, filozofia, retorica (arta oratorică) și gramatica. În Rusi-Ucraina se învățau și limbile străine. Câteva limbi străine poseda cneazul Yaroslav cel Înțelept, iar fiul său, Vsevolod, a înșușit cinci limbi străine.

După adoptarea creștinismului în Rusi-Ucraina, centre ale învățământului au devenit bisericile și mănăstirile, care, de asemenea, au contribuit la dezvoltarea literaturii și artei.

2. CREAȚIA POPULARĂ ORALĂ ȘI CEA MUZICALĂ. Creația populară orală și cea muzicală din epoca Rusi-Ucrainei ne ajută să înțelegem mai bine viața spirituală a slavilor răsăriteni. Creația populară orală din acea perioadă este cât se poate de diversă: **băline**, snoave, ghicitori, proverbe, zicale și povești.

În băline erau omagiate victoriile cnejilor kievieni și ale drujinicii lor. Dintre cele mai vechi fac parte bălinele despre cneazul Volodymyr Soarele Strălucitor, care, alături de bogatarii Ilia Muromeț, Alioșa Popovyci și Dobrânea Nichitici, apăra Rusi-Ucraina. Bălinele aveau la bază fapte istorice reale, prototipuri ale eroilor lor putea fi personaje istorice adevărate.

Cele mai vechi dintre cântecele populare ale slavilor de răsărit sunt cântecele ritualice, care au apărut încă din epoca precreștină. Ele erau legate de sărbătorirea sosirii primăverii și a Anului Nou, marcarea zilei recoltei și a soarelui, precum și de ritualurile consacrate nunților și înmormântărilor.

Ghicitorile, proverbele și zicătorile redau într-o formă succintă și clară experiența de viața și înțelepciunea poporului.

Din perioada Rusi-Ucrainei datează și apariția poveștilor despre Balaurul Gorinici, Kyrylo Kojumiaka, Vernygora, Kotygoroško și mulți alții. În aceste creații oamenii își exprimau atitudinea față de bine și rău, adevăr și minciună.

Există multe mărturii despre faptul că în Rusi-Ucraina era bine dezvoltată creația muzicală. Despre ea se amintește

În monumentele scrise ale Rusi-Ucrainei, create în sec. XI, cercetătorii întrevăd formarea elementelor limbii ucrainene. De exemplu, în „Cronica vremurilor trecute” autorul amestecă deseori cuvintele ucrainene, care erau caracteristice, probabil, limbii vorbite vii, cu unele expresii din limba slavonă bisericească veche. Acolo pot fi întâlnite cuvintele ucrainene „jito”, „rillia”, „socevyțea”, „zorea”, „podrujija”, „naimyt”, „orati”, „vabyty”, „med”, „strava” și altele.

Tăbliță din ceară pentru scris. Expoziție de muzeu

Bălină – gen al eposului eroic; cântec-legendă aparținând epicului, despre evenimentele însemnate din viața poporului și faptele eroice ale bogatărilor. Bălinele au fost create, preponderent, în perioada Rusi-Ucrainei.

Poveștile populare pot fi o sursă de informații despre evenimente istorice reale. De exemplu, subiectul poveștii „Corabia zburătoare” are multe momente comune cu relatarea din „Povestea vremurilor trecute” despre modul în care cneaghina Olga i-a pedepsit pe drevleni, răzbunând moartea soțului ei. Numele eroilor din povești ne ajută deseori să înțelegem cum au fost faptele lor în viziunea oamenilor.

Măscărici – actori și muzicanți medievali călători din Rusi-Ucraina, care erau participanți la sărbători, ritualuri, jocuri.

Măscărici și instrumente muzicale din perioada Rusi-Ucrainei

Harta „Cultura și economia Rusi-Ucrainei”

în cronici, în desenele de pe pereții Catedralei Sofia din Kyiv. Se știe că în Rusi-Ucraina erau răspândite cântecele, dansurile, interpretarea la instrumente muzicale. În piețele orașenești și în palatele cnejilor evoluau **măscăricii**. Prima atestare despre ei în cronică datează din anul 1068.

Măscăricii evoluau cu dansuri, aduceau urși dresați și alte animale. Din sursele scrise și din descoperirile arheologice se cunoaște ce fel de instrumente muzicale erau folosite la acea vreme. Acestea erau guzla, fluietul, gudokul, domra, balalaica, cimpoiul, tamburina. Pe unul din pereții Catedralei Sofia din Kyiv este redată o întregă formație compusă din șapte interpreți.

După adoptarea creștinismului, biserica a început să-i condamne pe măscărici pentru distracțiile lor păgâne. Ea a contribuit la răspândirea în Rusi-Ucraina a cântului în cor, a devenit cunoscut sistemul de note. Cântul era unul din obiectele obligatorii ce se studiau în școlile de atunci.

3. DEZVOLTAREA ARHITECTURII ȘI A ARTELOR VIZUALE. Descoperirile arheologice și relatările cronicarilor atestă un nivel înalt de dezvoltare a **arhitecturii** în Rusi-Ucraina.

Fiecare din gradele (orașele) ruse avea un sistem deosebit de complicat de fortificații pentru timpul acela. Acestea erau compuse din valuri de apărare turnate pe construcții speciale din lemn și înconjurată de șanțuri adânci. Pe valuri erau înălțați pereți din lemn cu turnuri de apărare.

Analiza mărturiilor din cronici le-a permis cercetătorilor să considere că primul edificiu laic din piatră în Kyiv a fost Palatul cneaghinei Olga. Primul ansamblu bisericesc din piatră în Rusi-Ucraina, după cum știți deja, este considerată Biserica Deseatină, ctitorită pe colina Vechiului Kyiv la sfârșitul secolului al X-lea. Ea a devenit cel mai frumos ansamblu din „orașul lui Volodymyr”. Podeaua ei era înfrumusețată cu **mozaic** de diferite culori, iar pereții erau împodobiți cu **fresce**. Deseori cercetătorii descoperă pe pereții bisericilor inscripții **graffiti**.

De asemenea, arheologii au descoperit în Kyiv rămășițele a două palate kievene, cu galerii de fațadă lungi, construite la sfârșitul secolului X – începutul secolului XI.

„Orașul lui Volodymyr”.
Reconstrucție modernă

? Găsiți pe acest desen Biserica Deseatină. De ce ea era considerată edificiu central din Kyivul de la acea vreme?

Mozaicurile Fecioara Maria Oranta (1) și Isus Hristos Pantocrator (2) de la Catedrala Sofia din Kyiv

? Ce impresii creau, după părerea voastră, asupra populației Rusi-Ucrainei aceste mozaicuri?

O adevărată perlă a arhitecturii Rusi-Ucrainei este considerată catedrala Sofia din Kyiv. Era o biserică impunătoare, cu numeroase cupole dispuse în formă de cruce, al cărei spațiu interior era compus din cinci nave – săli întinse între rândurile de coloane. Din partea de nord, vest și sud ea era înconjurată de un rând dublu de galerii, iar de sus puteau fi văzute 13 cupole.

O particularitate a Catedralei Sofia erau frescele și mozaicurile ce o împodobeau în același timp, deși conform tradițiilor bizantine acestea nu erau îmbinate în nici o biserică. În locuri centrale, în această Catedrală se aflau mozaicurile Hristos Pantocrator (Atotputernic) și Maria Oranta (Sfânta Fecioară).

La realizarea mozaicurilor în Catedrala Sofia meșterii rusi au folosit smalt (sticlă colorată) de 177 de nuanțe. În Catedrală frescele ocupau o suprafață de circa 3000 m².

Nu departe de Catedrala Sofia, în cinstea cneazului Yaroslav cel Înțelept și a soției sale, Ingegerd, au fost ctitorite mănăstirile cu hramul Sfinților Gheorghe și Irina.

În afară de Kyiv, în prima jumătate a secolului al XI-lea, după modelul Catedralei Sofia din Kyiv, au fost construite Catedrale cu același nume la Poloțk și Novgorod.

În general, în secolul al X-lea – începutul secolului al XI-lea, în construcția bisericilor din Rusi-Ucraina prevalau tradițiile bizantine. Însă ctitorirea Catedralei Sofia din Kyiv a devenit, în felul ei, un moment de tranziție și a demonstrat apariția unor noi tradiții slave în arhitectura Rusi-Ucrainei.

În afară de mozaicuri și fresce, din categoria fenomenelor strălucite și irepetabile ale artelor vizuale din Rusi-Ucraina, a făcut parte **pictura de icoane**. La început **icoanele** erau aduse din Bizanț și Bulgaria, iar cu timpul în Rusi-Ucraina au apărut meșteri în pictura icoanelor. Ei au respectat întot-

Arhitectură – proiectarea, construcția și împodobirea clădirilor, precum și sistemul de clădiri și construcții ce formează cadrul spațial pentru viața și activitatea oamenilor, conform viziunii lor despre frumusețe.

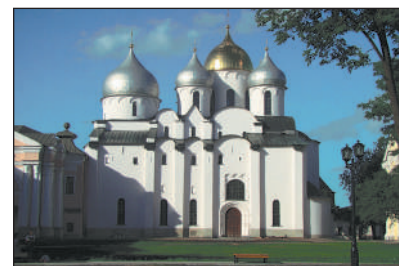
Mozaic – lucrare de tehnică decorativă, care constă în asamblarea în diferite culori a unor bucăți mici de sticlă, marmură, piatră.

Frescă – tehnica de a picta cu culori dizolvate în apă de var pe un zid cu tencuială încă udă; imaginile realizate în această tehnică.

Graffiti – inscripție sau desen executat prin zgâriere pe pereții ansamblurilor arhitecturale, pe obiectele din ceramică și pe alte obiecte.

Icoană – în creștinism, chip sfânt al personajelor sau tablou al evenimentelor din istoria biblică și bisericească la care se închină credincioșii. Patria icoanelor este Bizanțul. În Rusi-Ucraina icoanele erau pictate pe scânduri.

Pictura de icoane – arta pictării icoanelor; gen de pictură destinat cultului.

Catedrala Sofia din Novgorod. Aspect modern

? Comparați aspectul exterior al Catedralei Sofia din Novgorod și din Kyiv (c. 35). Stabiliți trăsăturile lor comune și deosebirile.

Memorizați datele

Sec. XI – sfârșitul sec. XIII – etapa finală în formarea limbii ucrainene vechi.

Lecție practică la capitolul II

Generalizare la capitolul II

Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul II

Varianta I

Varianta II

de-auna canonul bizantin (o regulă instituită ce servea drept model) de pictare a icoanelor, protejat în permanență de biserica ortodoxă, deși niciodată nu au copiat icoanele bizantine.

Sunteți de acord că... De ce?

- Scrisul la slavii răsăriteni a existat cu mult înainte de introducerea creștinismului. După creștinarea Rusi-Ucrainei de către cneazul Volodymyr, sistemul existent al scrisului a început să fie înlocuit cu alfabetul chirilic.
- Cercetările savanților arată că, în această perioadă, pe teritoriul locuit de comunitatea slavilor de răsărit a avut loc formarea limbii ucrainene vechi.
- În moștenirea culturală a Rusi-Ucrainei se încadrează și creația ei populară orală și cea muzicală. În ea oamenii de știință întrezăresc începuturile apariției folclorului ucrainean.
- Un nivel înalt de dezvoltare în Rusi-Ucraina l-au atins arhitectura și artele vizuale. Constructorii și pictorii rusi foloseau în creația lor realizările meșterilor bizantini, dezvoltând și perfecționând modelul lor de creație.

Întrebări și însărcinări

- ♦ **1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Trei propoziții”. Regulele jocului.** Elevii și elevele trebuie să dezvăluie conținutul punctelor din paragraf prin trei propoziții simple. Învingător devine cel (cea) a cărei relatare va fi mai scurtă, însă în același timp va dezvălui corect conținutul materialului studiat. Este rațional ca jocul să fie efectuat în scris.
- ▲ **2. Cum s-a desfășurat procesul de constituire a limbii ucrainene vechi? 3. Numiți faptele care oferă informații despre dezvoltarea învățământului în Rusi-Ucraina. 4. Ce rol a jucat creația muzicală și populară orală de la acea vreme în procesul de studiere a vieții spirituale a Rusi-Ucrainei? 5. Care au fost cele mai importante realizări în arhitectura și artele vizuale ale Rusi-Ucrainei?**
- ◆ **6. Discuție colectivă.** Ce manifestări ale dezvoltării culturii Rusi-Ucrainei pot fi calificate drept cele mai de seamă în civilizația medievală europeană? De ce? **7. Alcătuiți tabelul „Realizările culturii Rusi-Ucrainei”.**

Ramura culturii	Realizările principale

- ★ **8. Activitate în perechi.** Pregătiți o comunicare (însoțită de prezentare) pe tema „Catedrala Sofia din Kyiv – perlă a arhitecturii Rusi-Ucrainei”. **9. Activitate în grupuri mici.** Comparați nivelul de dezvoltare, determinați momentele comune și deosebirile în dezvoltarea culturii Rusi-Ucrainei și a altor țări ale Europei din Evul Mediu. **10. Alcătuiți lista demersurilor necesare pentru păstrarea monumentelor istorice de arhitectură din epoca Rusi-Ucrainei ca parte componentă a patrimoniului artistic al întregii omeniri.**

Capitolul III. Rusi-Ucraina în a doua jumătate a secolului XI – prima jumătate a secolului XIII

§ 10. Rusi-Ucraina între anii 1054–1113

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre modul în care testamentul lui Yaroslav cel Înțelept a influențat orânduirea de stat în Rusi-Ucraina; cum s-a dezvoltat Rusi-Ucraina pe timpul urmașilor lui Yaroslav cel Înțelept; despre rolul congreselor cnejilor în dezvoltarea Rusi-Ucrainei de la acea vreme; ce înseamnă „descentralizare politică”, „congresul cnejilor”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Care teritorii au fost alipite la Rusi-Ucraina în timpul domniei lui Yaroslav cel Înțelept? **2.** De ce cneazul Yaroslav a fost supranumit „cel Înțelept”? **3.** Ce este „Pravila rusă”?

1. TESTAMENTUL LUI YAROSLAV CEL ÎNȚELEPT. Yaroslav cel Înțelept a murit în **anul 1054**. Simțind că i se apropie sfârșitul, el înțelegea că lupta pentru putere dintre urmașii săi era inevitabilă și a încercat să prevină acest lucru. Cneazul a întocmit un testament în spiritul tradițiilor europene ale timpului, în care i-a chemat pe fiii săi să trăiască în pace și înțelegere. De asemenea, introdus un nou sistem de moștenire a pământurilor cneziale.

La baza noului sistem de guvernare și moștenire a cnezatelor, propus de Yaroslav cel Înțelept, a fost pus principiul puterii celui mai bătrân din familie pentru păstrarea indivizibilității averii. Teritoriul Rusi-Ucrainei era împărțit în cnezate mai mici – **udeluri**. Fiii lui Yaroslav urmau să guverneze în ele după principiul transmiterii puterii de la fratele mai mare către cel mai mic ca vârstă, ceea ce favoriza trecerea tuturor cnejilor dintr-un ținut în altul.

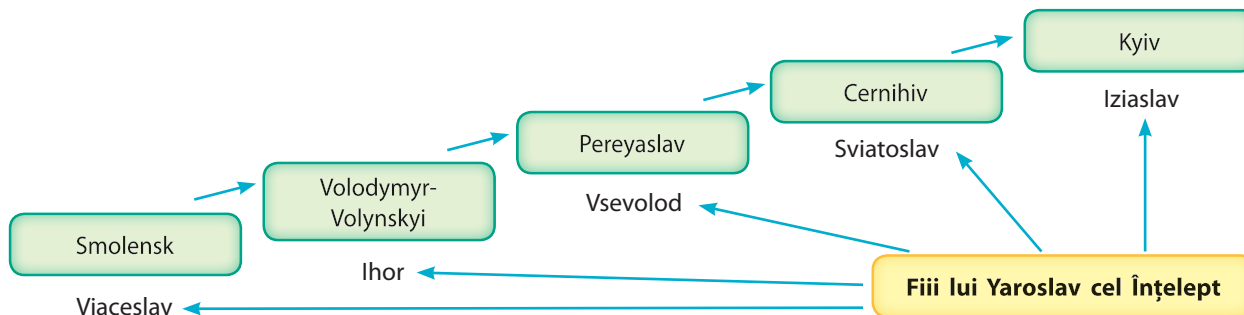
Potrivit concepției lui Yaroslav, fiecare dintre cneji avea cu timpul posibilitatea de a deveni mare cneaz de Kyiv. Fiul său mai mare, Iziaslav, obținea marele tron cnezial, ținuturile Kyiv și Novgorod, Sviatoslav – Cernihiv, Turnul Alb (Cetatea Albă) și Tmutaracan (actualul Taman), Vsevolod – ținuturile

Sarcofagul lui Yaroslav cel Înțelept din Catedrala Sofia din Kyiv

Sarcofagul a fost făcut din marmură albă și adus, probabil, din Bizanț. Rămășițele lui Yaroslav cel Înțelept, ce se păstrau în el, s-au pierdut. Cercetătorii admit că ele au fost duse de pe pământurile ucrainene în anii celui de-al Doilea Război Mondial.

ORDINEA MOȘTENIRII MARIИ PUTERI CNEZIALE DUPĂ TESTAMENTUL LUI YAROSLAV CEL ÎNȚELEPT

Yaroslav înainte de moarte le dă povește fiilor. Desen modern

? Povestiți ce știți despre evenimentul redat în desen.

Harta „Rusi-Ucraina în timpul domniei Yaroslavycilor”

Descentralizare (fărămițare)

politică – redistribuirea atribuțiilor puterii de la organele centrale la cele locale.

Triumvirat – alianță a trei activiști politici.

Duumvirat – guvernare în comun de către doi activiști politici.

Cneazul Sviatoslav Yaroslavyci împreună cu familia. Desen din „Izbornicul lui Sviatoslav”

Pereyaslav și Rostov-Suzdal, Ihor – ținutul Volyniei, Viaceslav – ținutul Smolensk, nepotul lui Yaroslav cel Înțelept, Rostyslav – „orașele de la Cerven” și ținutul Galiției.

Noua formă de conducere a statului avea drept scop păstrarea unității Rusi-Ucrainei și a căii pașnice de transmitere a puterii marelui cneaz. Însă, aproape imediat după moartea lui Yaroslav cel Înțelept, în sistemul de moștenire a puterii au început să se întrevadă problemele ce îl slăbeau și îl ruinau. Acest lucru a devenit o premisă a ulterioarei **descentralizării (fărămițări) politice** a Rusi-Ucrainei.

2. RĂZBOAIELE FRATRICIDE. Noul mare cneaz, **Iziaslav**, nu avea capacitățile, autoritatea și forțele tatălui său pentru a concentra toată puterea în mâinile sale. Frații săi, **Sviatoslav și Vsevolod** nu îl recunoșteau drept conducător suprem unic al Rusi-Ucrainei. De aceea, probabil, Iziaslav s-a văzut nevoit să accepte guvernarea țării împreună cu frații săi. Perioada **anilor 1054-1073** în istoria Rusi-Ucrainei este numită **epoca triumviratului** Yaroslavycilor – guvernarea în comun a fraților Iziaslav, Sviatoslav și Vsevolod.

Triumvirii soluționau împreună cele mai importante treburi din stat. Ei i-au înlăturat de la conducerea statului pe frații mai mici, Ihor și Viaceslav, iar după moartea lor au pus mâna și pe udelurile acestora. Acest lucru a generat nemulțumirea cnejilor, care erau nevoiți să iasă din sistemul „coproprietății frățești” și a creat premise pentru viitoarele războaie fratricide. Cnejii din Rusi-Ucraina, care erau privați de udeluri, au căpătat numele de „**exilați**” („**izgoniți**”).

În perioada domniei Yaroslavycilor mai mari a început o nouă etapă a luptei cu nomazii. În anul 1060 triumvirii au întreprins o campanie comună împotriva hoardei nomazilor-torci, care au apărut lângă hotarele Rusi-Ucrainei, nimicind-o. Acest succes, însă, a fost umbrat de evenimentele ulterioare.

Prima confruntare dintre Yaroslavyci și rudele private de putere a avut loc în **anul 1064**. Captivați de această luptă, triumvirii nu au reușit să organizeze la timp rezistența contra atacurilor nomazilor-cumani (ei foloseau numele kâpciaci).

Pentru prima dată, despre apariția cumaniilor în stepele ucrainene în letopiseț se amintește prin anul 1055. Cumanii, care întreprindeau atacuri permanente, aveau o tactică excelentă în comparație cu predecesorii lor. Ei se străduiau să evite ciocnirile directe și migrau în permanență. Scopul lor principal a devenit capturarea de sclavi pe care îi vindeau apoi în țările Orientului Apropiat și Mijlociu. Cumanii năvăleau pe neașteptate și, capturând ostatici, se retrăgeau imediat în stepă.

La începutul lunii septembrie a **anului 1068** cumanii au invadat pământurile Pereyaslavului. Bătălia dintre drujinele militare ale Yaroslavycilor și cumani s-a dat în apropiere de **râul Alta** și s-a încheiat cu victoria nomazilor. Alături de resturile armatei, cnejii s-au retras în fortărețele lor. Aflând aceasta, kievenii furioși i-au cerut lui Iziaslav să le dea arme pentru a

În timpul răscoalei din anul 1068, care a avut loc în Kyiv, locuitorii orașului l-au eliberat din închisoare (temniță) pe cneazul de Poloțk, Vseslav, care a fost mișelește luat ostatic de către Iziaslav. În cadrul unei vece Vseslav a fost proclamat cneaz de Kyiv. Adunând o armată formată din kieveni, Vseslav a respins atacul cumanilor, însă în scurt timp a fost izgonit din Kyiv de către Iziaslav. Acesta, însă, a fost nevoit să-i dea înapoi lui Vseslav Poloțkul pe care odinioară îl luaseră Yaroslavycii.

Eliberarea lui Vseslav din temniță în timpul răscoalei din Kyiv, din anul 1068. Miniatură din cronică de Radzivil

se răzbuna pe cumani. Refuzul cneazului i-a ridicat la răscoală pe orașeni, care nu-și iubeau cneazul pentru înșelăciune. Iziaslav a fost nevoit să se salveze dând bir cu fugiții. După jumătate de an, cu ajutorul armatei poloneze, el s-a reîntors pe tron.

Peste ceva timp între triumviri s-a iscat un nou conflict, în urma căruia Sviatoslav și Vsevolod l-au izgonit pe Iziaslav din Kyiv. Astfel, triumviratul Yaroslavycilor s-a destrămat. În decursul **anilor 1073-1076** cneaz de Kyiv a fost Sviatoslav, care a reușit să consolideze puterea marelui cneaz peste cnejii mai mărunți. Cu acest scop, el a redistribuit posesiunile între ei. În afară de Kiev, Sviatoslav și-a păstrat Cernihivul, iar în alte orașe i-a instalat guvernatori pe fiii și pe rudele sale. El se baza în acțiunile sale pe sprijinul fratelui Vsevolod. Deși mare cneaz de Kyiv era Sviatoslav, istoricii sunt înclinați să considere că, de fapt, a existat o guvernare comună a doi Yaroslavyci – Sviatoslav și Vsevolod.

După moartea lui Sviatoslav, pe marele tron cnezial a urcat Vsevolod, care i-a întors în curând puterea lui Iziaslav. Pentru aceasta, Vsevolod a primit din partea lui Iziaslav Cernihivul. Însă, împotriva s-a pronunțat fiul lui Sviatoslav, Oleg, care considera că Cernihivul este moștenirea sa, și a adus cu sine hoardele cumane. În ajutorul lui Vsevolod a venit Iziaslav. Bătălia decisivă s-a dat pe **3 octombrie 1078** lângă cătunul **Nejatyna Nyva**. Deși frații au ieșit învingători, în acea bătălie Iziaslav a murit.

După moartea lui Iziaslav, puterea a trecut în mâinile lui Vsevolod, care a fost cneaz de Kyiv între **anii 1078-1093**. În această perioadă, în Rusi-Ucraina a fost practic restabilită monarhia centralizată, însă ea era cu mult inferioară celei ce a existat pe timpurile lui Volodymyr cel Mare și Yaroslav cel Înțelept. În rândul cercetătorilor există opinia că Vsevolod a creat un **duumvirat** de familie împreună cu fiul său, Volodymyr Monomah, care a guvernat Rusi-Ucraina timp de 15 ani. Cu susținerea fiului său, Vsevolod s-a apărut de cnejii din neamul Sviatoslavycilor și a păstrat o stabilitate politică relativă în stat.

Vsevolod ducea o luptă grea cu rudele expropriate, care tindeau să obțină udelurile, dar în cele din urmă a acceptat

Bătălia de pe râul Alta. Desen modern

? 1. Prin ce fel de mijloace artistice ilustrația redă desfășurarea bătăliei? 2. Ce informații ne oferă despre caracterul ei greu și încordat?

Oleg a fost primul dintre cnejii rusi, care i-a implicat pe cumani în războaiele fratricide. Prin aceasta, după cum mărturisește cronicarul, el „le arăta drumul spre pământul rus”. De asemenea, Oleg ezita să participe la campaniile comune ale cnejilor rusi împotriva hoardelor cumane. Și numai Mstyslav, fiul lui Volodymyr Monomah, a reușit să-l convingă pe Oleg în timpul bătăliei de lângă Suzdal. Congresul cnezial de la Liubeci a consfințit că lui Oleg îi aparțin pământurile Novgorod-Siverskului.

Bătălia de la Nejatyna Nyva.
Pictor V. Vereșciaghin

? Când s-a desfășurat evenimentul redat.
În ce secol a avut loc?
Prima sau a doua jumătate?

Congresul cnejilor („СНЕМ”) – întruniri ale cnejilor mărunți din Rusi-Ucraina, care erau convocate de marele cneaz de Kyiv fără o anumită periodicitate. Participanții la congrese încercau să soluționeze cele mai acute probleme militare, rezolvau contradicțiile fratricide.

Congresul cnejilor de la Uvetici (Vytaciv). Pictor S. Ivanov

? Descrieți, după ilustrație, desfășurarea congresului cnejilor.

compromisul și le-a cedat cnezatele. Ca urmare, puterea centrală și unitatea statului au slăbit mult. În condițiile atacurilor permanente ale cumanilor asupra pământurilor ruse, războaiele fratricide erau deosebit de periculoase. Probabil din această cauză fiul lui Vsevolod, Volodymyr Monomah, după moartea tatălui său, i-a cedat tronul fiului lui Iziaslav – Sviatopolk (1093–1113).

Necesitatea depășirii contradicțiilor și a unirii eforturilor în lupta împotriva invaziilor cumane i-a îndemnat pe cneji să caute posibilități de înțelegere.

3. CONGRESELE CNEJILOR. Slăbirea puterii centrale în Rusi-Ucraina a generat apariția **congreselor** periodice ale **cnejilor**. La aceste întruniri se încerca rezolvarea problemelor arzătoare pentru toate pământurile ruse. Primul dintre congresele cnejilor, amintit în cronică, a fost cel din **anul 1072** de la **Vășgorod**. Iziaslav, Sviatoslav și Vsevolod s-au întrunit acolo cu ocazia aducerii moaștelor sfinților Boris și Gleb în biserica recent construită în cinstea lor. La congresul de la Vășgorod a fost adoptat noul cod de legi, „**Pravila Yaroslavycilor**”, care a completat „Pravila rusă”.

Cel mai cunoscut dintre congresele cnejilor din Rusi-Ucraina este cel din **anul 1097** de la **Liubeci**. Din inițiativa lui Volodymyr Monomah la el a fost lichidat „principiul celui mai mare”, a fost aprobat dreptul tuturor cnejilor asupra pământurilor tatălui lor, a fost convenită încetarea conflictelor fratricide și aprobat dreptul cnejilor asupra pământului moștenit.

De asemenea, cnejii au adoptat o hotărâre referitoare la acțiunile comune împotriva cumanilor: „Să ne unim de acum înainte într-o singură inimă și să apărăm pământul rus”. Însă aceste hotărâri nu au fost transpuse în viață. Imediat după acel congres a izbucnit un război fratricid ce a durat trei ani. Acestui conflict i s-a pus capăt la congresul cnezial din **anul 1100** de la **Uvetyci (Vytyciv)**, al cărui scop principal a fost unirea eforturilor în lupta împotriva cumanilor.

Despre necesitatea unor acțiuni comune împotriva cumanilor s-a discutat la congresul cnejilor ce a avut loc lângă **râul Zolotcia** în **anul 1101**. Decisiv în procesul organizării acestei lupte a fost congresul ce a avut loc în primăvara **anului 1103** lângă **lacul Dolobesk** nu departe de Kyiv. Atunci cnejii au convenit asupra unei campanii comune împotriva cumanilor. Înfrângerea cumanilor de către trupele unite ale cnejilor ruși în timpul bătăliei de pe **râul Sutini**, în primăvara **anului 1103**, a devenit prima campanie comună de ofensivă a cnejilor ruși împotriva cumanilor, care dura deja 50 de ani.

Victoria cnejilor a fost condiționată și de faptul că la acea vreme cumanii au împărțit stepa în mai multe teritorii separate, au început să-și creeze adăposturi pentru vară și iarnă, precum și să-și întemeieze așa-numite itinerare nomade. Trecând la un mod de viață relativ sedentar, cumanii au devenit mult mai sensibili pentru vecini.

Sunteți de acord cu... De ce?

- În timpul guvernării urmașilor lui Yaroslav a început procesul treptat de slăbire a Rusi-Ucrainei și degradării puterii marelui cneaz.
- Nedorind să cedeze puterea, succesorii lui Yaroslav au ignorat testamentul tatălui lor, în schimb pe alții i-au obligat să-l respecte.
- În acea perioadă Rusi-Ucraina era amenințată de un nou pericol dinspre stepă. Năvalele hoardelor cumane erau deosebit de pustiitoare pentru partea de sud a pământurilor ruse. Cumanii s-au folosit în mod reușit de contradicțiile dintre cneji și au invadat pământurile acestora.
- Certurile dintre cneji și invaziile nomazilor au influențat în mod negativ dezvoltarea Rusi-Ucrainei. Pentru a-și coordona eforturile și a organiza o rezistență împotriva cumanilor, cnejii se întruneau în congrese.
- Importanță pentru soarta de mai departe a Rusi-Ucrainei a devenit introducerea noului principiu de moștenire a tronului.

Întrebări și însărcinări

- ◆ **1.** Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Încheiați propoziția”. **Regulile jocului.** Elevilor și elevelor li se propune să încheie frazele: **1)** După testamentul lui Yaroslav cel Înțelept, tronul marelui cneaz de Kyiv i-a revenit fiului său mai mare... **2)** Perioada domniei triumviratului Yaroslavycilor a durat până în... **3)** Lupta dintre drujinelor ruse și cumani pe râul Alta s-a încheiat cu victoria... **4)** După moartea lui Iziaslav, puterea la Kyiv a trecut în mâinile... **5)** La congresul cnezial de la Liubeci, din inițiativa lui Volodymyr Monomah a fost lichidat principiul... **6)** Bătălia dintre trupele unite ale cnejilor rusi și cumani pe râul Sutini a avut loc în...
- ▲ **2.** Cum a încercat Yaroslav cel Înțelept, prin testamentul său, să împiedice lupta pentru putere dintre urmași? **3.** Ce s-a schimbat în procesul de dezvoltare a Rusi-Ucrainei în perioada anilor 1054–1113? **4.** Ce rol jucau congresele cnejilor în dezvoltarea rusi-Ucrainei de la acea vreme? **5.** În ce constă importanța istorică a congresului cnezial de la Liubeci?
- ✦ **6. Discuție colectivă.** Discutați pe marginea întrebărilor de mai jos și exprimați-vă părerea: **1)** Ce i-a impus pe cneji să schimbe „principiul puterii celui mai mare”, introdus de Yaroslav cel Înțelept? **2)** Care erau cauzele succeselor destul de frecvente ale cumanilor în urma invaziilor asupra Rusi-Ucrainei? **7.** Arătați pe hartă posesiunile succesorilor lui Yaroslav cel Înțelept conform testamentului de la 1054. **8. Activitatea în perechi.** Numiți și plasați în ordine cronologică evenimentele ce s-au desfășurat în Rusi-Ucraina în perioada anilor 1054–1113.
- ★ **9.** Imaginați-vă că sunteți un cronicar care povestește despre dezvoltarea Rusi-Ucrainei din perioada anilor 1054–1113. La ce evenimente ați atrage o atenție deosebită? De ce? **10. Activitate în grupuri mici.** Pregătiți o comunicare cu prezentare pe tema: „Lupta Rusi-Ucrainei împotriva invaziilor cumane”.

Memorizați datele

Anii 1054–1073 – domnia triumviratului Yaroslavycilor.
Anul 1068 – prima mare invazie a cumanilor asupra Rusi-Ucrainei și înfrângerea lor de către trupele ruse pe râul Alta.
Anul 1072 – adoptarea codului de legi „Pravila Yaroslavycilor”.
Anul 1097 – congresul cnezial de la Liubeci. Introducerea dreptului de stăpânire ereditară a cnezatelor.

Fiica cneazului Vsevolod, **Eupraxia**, a fost soția împăratului Sfântului Imperiu Roman, Henric al IV-lea. În istorie despre ea se amintește ca despre una dintre primele femei ucrainene renumite, care a avut forță de caracter, voință și curajul de a se opune asupririlor și înjosirilor din partea soțului. Neputând suporta atitudinea crudă a acestuia, ea s-a adresat către Papa de la Roma, Urban al II-lea. Cele două soboare bisericești, la care ea a luat cuvântul, au susținut-o pe Eupraxia și au condamnat comportarea lui Henric al IV-lea. După aceasta, ea a revenit în Rusi-Ucraina și a devenit călugăriță la mănăstirea pentru femei Andriiv din Kyiv.

§ 11. Rusi-Ucraina în perioada domniei lui Volodymyr Monomah și a lui Mstyslav cel Mare

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum a fost viața și activitatea lui Volodymyr Monomah; prin ce s-a proslăvit Volodymyr Monomah; ce fel de politică internă și externă a promovat Volodymyr Monomah; despre deosebirile dintre politica promovată de Volodymyr Monomah și Mstyslav cel Mare.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Care sistem de succesiune la tron a fost introdus de către Yaroslav cel Înțelept? De ce și cum a fost el schimbat? **2.** Ce înseamnă „vece”, „snem”? **3.** Care popor nomad nou a apărut la hotarele Rusi-Ucrainei la mijlocul secolului al XI-lea?

Volodymyr Monomah. Figură din ceară. Expoziție de muzeu

? Ce a dorit să comunice sculptorul atunci când l-a redat pe Volodymyr Monomah cu o carte?

Volodymyr a fost supranumit **Monomah** după numele mamei sale. Cerculă, de asemenea, o legendă, conform căreia împăratul bizantin Constantin al IX-lea Monomahul, i-ar fi trimis simbolurile puterii regale – barmele și coroana, așa-numita șapcă a lui Monomah, cu care erau încoronați cu timpul marii cneji și țarii moscoviți. Deși, în realitate, șapca lui Monomah a fost confecționată de către meșterii din Samarkand la finele sec. XIII sau la începutul sec. XIV și dăruită de către hanul mongol cnejilor moscoviți în calitate de simbol al superiorității sale.

1. VOLODYMYR MONOMAH. O importanță deosebită pentru istoria Rusi-Ucrainei a avut-o domnia nepotului lui Yaroslav cel Înțelept, **Volodymyr Monomah (1053-1125)**. Volodymyr și-a petrecut copilăria la curtea tatălui său, Vsevolod, în Pereyaslav. La vârsta de 12-14 ani el și-a început activitatea militară și politică, ajutându-l pe tatăl său.

Când în anul 1078 Vsevolod Yaroslavyci a devenit cneaz de Kyiv, Volodymyr a primit în calitate de udel Cernihivul, unde a domnit până în anul 1094. În același timp, în componența duumviratului de familie format din tată și fiu, a luat parte, timp de 15 ani, la guvernarea Rusi-Ucrainei. În timpul domniei sale, Volodymyr a călătorit aproape de o sută de ori de la Cernihiv la Kyiv pentru a soluționa împreună cu tatăl său problemele politice ale Rusi-Ucrainei.

După moartea tatălui, în anul 1094, Volodymyr a cedat în mod benevol cnezatul de la Cernihiv în favoarea lui Oleh Sviatoslavyci, care avea drepturi mai mari asupra acestor pământuri, el întorcându-se la Pereyaslav. Volodymyr nu pretindea nici la tronul din Kyiv. Istoricii consideră că, cedând cnezatele din Cernihiv și Kyiv, Volodymyr s-a condus după respectul pentru legile stabilite de bunicul său, Yaroslav cel Înțelept, și de dorința de a evita certurile dintre cneji.

Perioada de viață de la Pereyaslav a lui Volodymyr Monomah (1094-1113) este legată de lupta permanentă a cneazului împotriva invaziilor cumane asupra pământurilor ruse. El a reușit să organizeze câteva campanii comune ale cnejilor din Rusi-Ucraina împotriva cumanilor – în anii 1103, 1109, 1110, 1111. În cronici nu se amintește de nicio înfrângere a lui Volodymyr Monomah. Însuși cneazul afirma că a luat parte la 83 de campanii împotriva cumanilor.

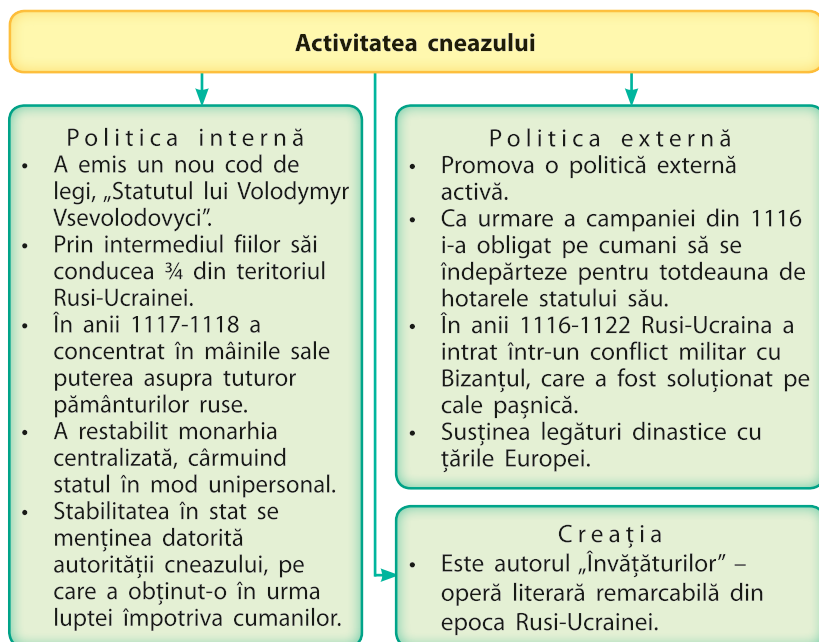
2. RĂSCOALA DE LA KYIV. După moartea marelui cneaz Sviatopolk în primăvara **anului 1113** drujina sa a organizat, potrivit unei vechi tradiții, împărțirea avuției cneazului. Însă kievenii au primit acest gest ca pe o slăbiciune a puterii și, adunându-se la o vece în Catedrala Sofia, au decis să-l invite la tronul marelui cneaz de Kyiv pe Volodymyr Monomah. El a refuzat propunerea, făcând referire la hotărârea congresului

de la Liubeci. Între timp, kievenii înarmați au cucerit curtea sotnicului Putita Vyșatyci, conducător al armatei populare și judecător orășenesc pe timpul domniei lui Sviatopolk. Mai apoi ei au început să distrugă cartierele unde locuiau străinii, negustorii și cămătarii evrei. Speriați de cele întâmplăte, boierii și negustorii s-au adresat pentru a doua oară către Volodymyr Monomah și acesta a acceptat.

3. VOLODYMYR MONOMAH – MARELE CNEAZ DE KYIV. Volodymyr Monomah a devenit mare cneaz de Kyiv în 1113 când a împlinit 60 de ani. Înăbușind rebeliunea kieveană, el s-a văzut nevoit să facă unele concesii în favoarea populației nemulțumite și a inițiat adoptarea unui nou cod de legi, „Statutul lui Volodymyr Vsevolodovyci”, care a fost o completare a „Pravilei ruse”. Prin acel „Statut” cneazul a dorit să rezolve cele mai dureroase probleme referitoare la dezvoltarea socială a Rusi-Ucrainei de la acea vreme: limitarea cămătăriei; interdicția de a-i transforma pe oamenii liberi în slugi pentru imposibilitatea de a-și plăti datoriile dacă aceasta era o urmare a unui accident; interdicția pentru boieri de a-i bate pe zakupi.

În decursul celor 12 ani de domnie, Volodymyr Monomah a reușit să rezolve certurile dintre cneji, să-și consolideze autoritatea, să restabilească unitatea și monarhia centralizată în Rusi-Ucraina. El a unit pentru ultima dată sub suzeranitatea sa cea mai mare parte a Rusi-Ucrainei – pământurile de la Kyiv, Pereyaslav, Smolensk, Volynsk, Turovo-Pinsk, Minsk, Novgorod, Rostov-Suzdal. Puterea supremă a cneazului kievean era recunoscută chiar de cnejii din Cernihiv și Galiția.

VOLODYMYR MONOMAH – MARELE CNEAZ DE KYIV (1113-1125)

Din adresarea boierilor și negustorilor către Volodymyr Monomah

Du-te, cneazule, la Kyiv. Iar dacă nu vei merge, să știi că mult rău se va întâmpla. Nu numai curțile sotnicilor vor fi jefuite, ci vor fi atacați boierii și mănăstirile. Și vei răspunde tu, cneazule, atunci când vor fi jefuite mănăstirile.

? Discutați în perechi.

1. Prin ce și-au argumentat boierii și negustorii adresarea către cneaz?
2. Cum credeți, de ce kievenii s-au adresat lui Volodymyr Monomah?

Harta „Rusi-Ucraina în timpul domniei lui Volodymyr Monomah și Mstyslav cel Mare”

Medalionalul lui Volodymyr Monomah în care au fost îmbinate simboluri păgâne și creștine

? Cum credeți, ce simbolizează o astfel de îmbinare?

În anul 1111 a avut loc o grandioasă campanie a drujinelor ruse asupra cumanilor. Animatorul campaniei, Volodymyr Monomah, i-a dat caracterul unei cruciade după modelul cruciadelor vest-europene, orientate spre Orientul musulman. Înainte de a intra în stepa cumană, la râul Vorskla, clerul a instalat pe o colină o cruce mare din lemn, împodobită cu aur și argint. Cnejii o sărutau sub privirile întregii drujine, iar cavalerii rusi, primind binecuvântare, înaintau. Campania s-a încheiat cu victoria oștirilor ruse. Circa zece mii de cumani au pierit în timpul bătăliei de la râul Salnica. Restul hoardelor cumane s-au mutat spre răsărit, dincolo de Volga. Știrea despre campania drujinelor ruse în stepa cumană a ajuns în Bizanț, Polonia, Cehia, Ungaria, Roma. Astfel, la începutul sec. XII, lupta cnejilor rusi împotriva cumanilor a devenit o parte componentă a extinderii lumii creștine europene spre Orient.

Sub aceeași denumire, în „Învățăturile” lui Volodymyr Monomah au fost adunate creații literare aparte: „Învățături pentru fii”, „Drumuri și vânători”, istoricul vieții și o scrisoare către cneazul Oleh Sviatoslavyci.

În primii ani de domnie Volodymyr Monomah i-a înfrânt definitiv pe cumani și i-a izgonit de la hotarele Rusi-Ucrainei. În anul 1116 armatele ruse conduse de fiul său Mstyslav au întreprins o reușită campanie pe Don, izgonindu-i pe cumani în stepă. Această lovitură a fost într-atât de puternică pentru cumani, încât în anul 1120, când oștirile ruse s-au îndreptat din nou spre stepă, cumanii nu mai erau acolo. În anii următori aceștia nu au mai tulburat liniștea locuitorilor Rusi-Ucrainei.

Succesele politicii lui Volodymyr Monomah au influențat pozitiv dezvoltarea Rusi-Ucrainei. Au fost stabilite noi legături comerciale și economice și s-au înviorat cele existente. Orașele au fost împodobite cu clădirile impunătoare. În apropiere de Kyiv a fost construit un pod din lemn peste Nipru.

Volodymyr Monomah promova o politică externă activă. Ca și activitatea din interiorul țării, această politică era orientată spre apărarea intereselor Rusi-Ucrainei și consolidarea puterii personale. În 1116 Volodymyr a intervenit în lupta dintre diferitele grupări de curte pentru tronul imperial din Bizanț. Aceasta a dus la conflict și drujinele ruse au plecat la Dunăre. Contradicția a fost soluționată pe cale pașnică.

În anii următori, relațiile cu Bizanțul s-au îmbunătățit și în anul 1122 o nepoată a lui Volodymyr s-a căsătorit cu împăratul bizantin. Legăturile dinastice erau menținute și cu alți conducători din Europa: ai Ungariei, Suediei, Poloniei, Danemarcei, Norvegiei. Aceste legături urmau să confirme că în Rusi-Ucraina această familie nu are egali și că toată puterea trebuie să-i aparțină ei.

4. „ÎNVĂȚĂTURILE” LUI VOLODYMYR MONOMAH. Volodymyr Monomah este cunoscut nu numai ca un talentat comandant de oști și vizionar om de stat, ci și ca un renumit scriitor al timpului său. Lui îi aparține creația de o înaltă măiestrie artistică, „Învățăturile”. Această operă este un strălucit model al genului învățăturilor literare, deosebit de răspândite în Europa de atunci, și, concomitent, prima, în literatura ucraineană veche, încercare de a relata despre istoricul vieții. Data precisă a scrierii operei nu a fost stabilită. Probabil, ea a fost realizată între anii 1106 și 1116.

Cele mai interesante în această operă sunt „Învățăturile pentru fii”. În ele cneazul își amintește de anii trecuți, descrie campaniile militare și nu ascunde deloc erorile comise pe îndelungata cale a vieții. Realitățile vremii îl obligau pe cneaz să ia parte la războaiele fratricide, să cedeze din principiile sale. Însă cneazul își dorea să-i ferească pe urmași de repetarea greșelilor comise de el.

Înțelegând că fiii săi vor trebui să cârmuiască cnezatele, el a încercat să le dea sfaturi, care, în opinia lui, i-ar ajuta să evite insuccesele. În primul rând, Volodymyr Monomah i-a sfătuit să apere virtuțile creștine: „Să nu lași pe cel puternic să-l prăpădească pe om”. El și-a dorit să-i vadă pe fii săi buni, compătitori față de durerea umană, onești și deschiși.

Monomah îi chema să dea dovadă de milostenie și să prețuiască în mod deosebit viața omului, îi avertiza în privința încălcării jurământului, a minciunii și beției, a desfrânării, îi învăța să-i respecte pe oamenii în vârstă și pe clerici, să stimeze femeia, însă în același timp să nu-i permită să-l comande pe bărbat. Cneazul puna un accent deosebit în învățăturile sale adresate fiilor pe necesitatea de a se îngriji de pământul natal și de cei supuși, pe care nu trebuie să-i prigonească. Ca om înțelept, Volodymyr Monomah a căutat să-i convingă pe fii de necesitatea de a învăța: „Dacă știi ceva foarte bine – nu uita, iar ceea ce nu știi – învață. La urma urmei, lenea este mama tuturor: ceea ce omul știe – va uita, iar ceea ce nu știe – nu va învăța”.

5. DOMNIA LUI MSTYSLAV CEL MARE. Către apusul vieții sale Volodymyr Monomah a împărțit pământurile Rusi-Ucrainei între fiii săi, care au devenit cneji în cele mai mari orașe: Novgorod, Smolensk, Pereyaslav, Turov, Volodymyr și Rostov. Când Volodymyr Monomah a murit, atribuțiile puterii marelui cneaz au trecut către fiul său, **Mstyslav (1125–1132)**. Acesta a fost ultimul cneaz care a menținut unitatea Rusi-Ucrainei. Noul mare cneaz de Kyiv i-a supus rapid pe ceilalți cneji. Aceștia acționau foarte uniți sub conducerea lui. În afara familiei se aflau numai Cernihivul, Poloțkul și unele așezări mărunte ale viitorului cnezat al Galiției. Cnejii nu s-au încumetat să le opună rezistență Monomahicilor. Mstyslav a continuat politica de menținere a unității statului. El i-a înlăturat pe cnejii de Poloțk și i-a trimis în calitate de ostatici la Constantinopol.

O reușită a fost și răspunsul cneazului la încercările cumanilor de a se folosi de moartea lui Volodymyr Monomah și de a reveni în stepele sudice ruse. După cum scria cronicarul, Mstyslav „a șters multă sudoare pentru pământul său”. În anul 1129 el i-a obligat pe cumani să se retragă dincolo de Volga.

În anul 1130 Mstyslav a întreprins o campanie reușită pe pământurile Baltice și a obligat triburile ciudilor să-i plătească tribut. Însă campania sa din anul următor s-a încheiat cu o înfrângere lângă orașul Iuriiiv (Tartu). În anul 1132 Mstyslav a întreprins o campanie împotriva triburilor letonilor, însă armata lui a fost distrusă pe drumul de întoarcere.

Despre recunoașterea Rusi-Ucrainei în lume pe timpurile domniei lui Mstyslav vorbesc și numeroasele legături dinastice pe care le avea cu curțile regale din țările Europei Occidentale.

În timpul domniei lui Mstyslav între cneji frecvent au izbucnit conflicte, însă el le-a aplanat rapid. El avea autoritate pe toate pământurile ruse. Pentru aceasta Mstyslav a fost supranumit cel **Mare**.

Există opinia că el ar fi comis o mare eroare ce s-a făcut simțită deja după moartea sa. Astfel, în disputa pentru tronul de Cernihiv, Mstyslav i-ar fi susținut pe succesorii cneazului Oleh Sviatoslavyci, care au devenit mai apoi concurenții principali ai Monomahicilor în lupta pentru putere din Rusi-Ucraina.

Mstyslav Volodymyrovyci (cel Mare). Desen modern

Însemnul cnezial al lui Mstyslav cel Mare. Exponat de muzeu

Despre autoritatea internațională a cneazului Mstyslav cel Mare ne relatează următoarea întâmplare. În anul 1129, negustorii rusi ce se întorceau din Moravia (Regatul Boemiei) au fost jefuiți de polonezi. Imediat după ce Mstyslav a aflat despre acest lucru el a trimis un sol la marele cneaz polonez, Boleslav, cu cerința de a despăgubi daunele cauzate negustorilor. Boleslav a răspuns că va compensa toate pierderile suportate de negustori, iar în viitor le va oferi protecție pe teritoriul său.

Memorizați datele

Anul 1111 – „cruciada” drujinelor ruse împotriva cumanilor.

Anii 1113-1125 – domnia lui Volodymyr Monomah la Kyiv.

Anul 1113 – adoptarea „Statutului lui Volodymyr Vsevolodovyci”.

Anii 1125-1132 – domnia lui Mstyslav cel Mare.

Monumentul lui Volodymyr Monomah în Pryluki (regiunea Cernihiv)

? Ce impresie vă face acest monument? Prin ce mijloace artistice a fost obținut acest lucru?

Sigiliul lui Volodymyr Monomah.

Sigiliul ce s-a păstrat până în zilele noastre ne oferă informația că Volodymyr Monomah folosea titlul de „arhont” (cneaz) al tuturor pământurilor ruse”.

Autoritatea lui Mstyslav era într-atât de mare, încât el, fără să întrebe pe cineva, i-a lăsat prin testament tronul fratelui său, Yaropolk. Însă succesorul lui nu a fost în stare să păstreze unitatea statului. După moartea lui Mstyslav, conflictele fratricide între cneji au izbucnit cu o nouă forță. Rusi-Ucraina a fost divizată în pământuri și cnezate, ai căror conducători luptau permanent între ei pentru întâietate.

Sunteți de acord cu... De ce?

- Volodymyr Monomah a fost un remarcabil om de stat din epoca Rusi-Ucrainei. Încă din tinerețe el a demonstrat anumite capacități.
- Devenind organizatorul luptei împotriva pericolului ce venea din partea cumanilor, Volodymyr Monomah și-a câștigat gloria și autoritatea, ceea ce i-a permis cu timpul să ocupe locul marelui cneaz de Kyiv. El conștientiza pericolul destrămării statului și vedea ieșirea din această situație în consolidarea puterii sale unipersonale.
- Fiul lui Volodymyr, Mstyslav, a continuat cauza tatălui său. El a devenit ultimul conducător al Rusi-Ucrainei unitare.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Găsiți ceea ce este de prisos”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele trebuie să găsească în listele prezentate cuvântul de prisos și să-și argumenteze alegerea. Apoi lor li se propune să alcătuiască câteva liste noi. **1)** Vsevolod Yaroslavyci, Mstyslav cel Mare, Putiata Vyșatyci, Volodymyr Monomah. **2)** Pecenegi, polonezi, torci, cumani. **3)** „Codexul dreptului civil”, „Pravila lui Yaroslav”, „Pravila Yaroslavycilor”, „Statutul lui Volodymyr Vsevolodovyci”. **4)** „Învățăturile pentru fii”, scrisoarea către cneazul Oleh Sviatoslavyci, „Statutul lui Volodymyr Vsevolodovyci”, „Călătorii și vânători”.
2. Numiți cele mai importante evenimente din viața și activitatea lui Volodymyr Monomah până când el a devenit mare cneaz de Kyiv.
3. Stabiliți legătură dintre răscoala de la Kyiv din anul 1113 și obținerea tronului marelui cneaz de către Volodymyr Monomah.
4. Caracterizați politica lui Volodymyr Monomah.
5. De ce, în opinia voastră, „Învățăturile pentru fii” ale lui Volodymyr Monomah sunt considerate un important monument literar?
6. **Discuție colectivă.** Determinați momentele comune și deosebiri în procesul dezvoltării Rusi-Ucrainei în cea de-a doua jumătate a secolului XI – prima jumătate a secolului XIII și pe timpul domniei lui Volodymyr Monomah și Mstyslav cel Mare.
7. Numiți teritoriile și cnezatele ce intrau în componența ei.
8. **Activitate în perechi.** Faceți o descriere a răscoalei de la Kyiv din anul 1113 după următorul plan: **1)** cauze; **2)** desfășurare; **3)** rezultate și consecințe.
9. **Activitate în grupuri mici.** Pregătiți o comunicare cu prezentarea pe tema „Învățăturile pentru fii” ale lui Volodymyr Monomah – monument literar remarcabil din Rusi-Ucraina.
10. Prin ce se deosebea, după părerea voastră, Volodymyr Monomah, după calitățile sale morale, de alți cneji din Rusi-Ucraina de la acea vreme?

§ 12. Descentralizarea politică a Rusi-Ucrainei.

Dezvoltarea cnezatelor Kyiv, Cernihiv, Pereyaslav, Galiția și Volânia

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA care au fost cauzele fragmentării Rusi-Ucrainei; care a fost dezvoltarea politică și social-economică a cnezatelor Kyiv, Cernihiv și Pereyaslav; de ce cnejii duceau o luptă îndârjită pentru Kyiv; cum s-a desfășurat constituirea cnezatelor Galiției și Volâniei.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Cum au reușit Volodymyr Monomah și Mstyslav cel Mare să consolideze marea putere a cnezului? **2.** Care sunt particularitățile campaniei drujinelor ruse din anul 1111 împotriva cumanilor? **3.** De ce campaniile cnejilor împotriva cumanilor au contribuit la creșterea autorității lui Volodymyr Monomah? **4.** Ce învățături oferea Volodymyr Monomah copiilor prin „Învățăturile pentru fii”? **5.** De ce fiul lui Volodymyr Monomah, Mstyslav, a fost supranumit „cel Mare”? **6.** Ce înseamnă „descentralizare politică”, „cnezate mărunte”, „război fratricid”?

1. PREMISELE ȘI CAUZELE DESCENTRALIZĂRII POLITICE A RUSI-UCRAINEI. Sfârșitul secolului XI – mijlocul secolului XIII a intrat în istoria Rusi-Ucrainei ca perioadă a **descentralizării** (fragmentării, fărâmițării) politice.

Încă din secolul al XII-lea, pe teritoriul Rusi-Ucrainei au apărut mai multe cnezate și pământuri: cnezatele Galiția, Volânia, Kyiv, Murom, Pereyaslav, Poloțk-Minsk, Rostov-Suzdal, Smolensk, Tmutaracan, Turov-Pinsk, Cernihiv și ținuturile Novgorod și Pskov. La începutul secolului al XIII-lea numărul lor a crescut până la 50, iar în sec. XIV – până la 250.

În prezent nu există un punct de vedere unic referitor la caracterul, cauzele și premisele descentralizării politice a Rusi-Ucrainei. Majoritatea istoricilor caracterizează fragmentarea ca fiind una „feudală” prin analogie cu procesele asemănătoare din țările Europei Occidentale. Astfel, perioada descentralizării politice în Rusi-Ucraina este o etapă firească în dezvoltarea statului.

Descentralizarea Rusi-Ucrainei a fost însoțită de războaiele fratricide dintre cneji. O particularitate a acestor conflicte era aceea că ele erau duse, în mare parte, pentru Kyiv și nu se rezuma la înaintarea vreunor pretenții teritoriale a cnejilor mărunți unul față de altul. Hotarele cnezatelor erau, de regulă, inviolabile. Schimbarea hotarelor se făcea numai în cazul trecerii udelului de la un cneaz la altul. În același timp, cnejii reprezentau aceeași dinastie – a Ruricilor, care s-a divizat în câteva familii ce se dușmăneau între ele și care aspirau la domnie. Principalii adversari erau Monomahicii și Olgovicii (urmașii lui Oleh).

Carta „Rusi-Ucraina în perioada fragmentării”

Plecarea cnezului și a drujinei.
Desen modern

Istoricul M. Kotliar despre fragmentarea Rusi-Ucrainei

Statul Rusi nu s-a destrămat definitiv în secolul al XII-lea, iar cele 150 de cnezate nu erau total independente. În al doilea rând, fiind un factor al progresului social-economic al societății, fărâmițarea pe udeluri s-a dovedit a fi un fenomen negativ în plan politic: a slăbit însăși statul și puterea lui centrală. Dezvoltarea istorică a Rusi-Ucrainei a început să fie determinată, în mare măsură, de conflictele fratricide dintre cneji, în urma cărora mureau multe mii de oameni și erau nimicite acele forțe productive, a căror dezvoltare a și dus la procesul de fragmentare. Slăbirea statului Rusi, generată de această fragmentare, a înviorat invaziile cumanilor, care, de asemenea, nimiceau populația statului... Fragmentarea pe udeluri s-a dovedit a fi un fenomen contradictoriu din punct de vedere dialectic...

? **Discutați în grupuri.**

1. Pe care moment contradictoriu din procesul de fragmentare a Rusi-Ucrainei pune accentul istoricul?
2. Care este rolul conflictelor fratricide dintre cneji în procesul fărâmițării?

Conflict fratricid între cneji.
Miniatură în Cronica de Radzivill

Istoricii menționează următoarele premise și cauze ale fragmentării:

1) Teritoriile întinse ale statului, lipsa unui aparat ramificat de conducere eficient.

La începutul secolului al XII-lea, Rusi-Ucraina ocupa un teritoriu imens, de aproape 800 000 de km², ceea ce, pe de o parte, era un semn al puterii statului, iar pe de altă parte – o sursă a slăbiciunii. Rusi-Ucraina amintea de imperiile medievale timpurii – Imperiul lui Carol cel Mare, Califatul Arab și altele. În acea perioadă marele cneaz nu dispunea de un aparat destul de puternic și ramificat al puterii, nu avea o rețea dezvoltată de drumuri, mijloace rapide de deplasare și comunicare pentru a-și îndeplini în mod eficient atribuțiile pe un teritoriu atât de întins. Pentru a ajunge de la Kyiv la Novgorod el avea nevoie de câteva săptămâni. De aceea, în promovarea politicii sale, marele cneaz era nevoit să se bazeze pe conducătorii cnezatelor mai mici, pe care o atare superioritate îi împovăra. În afară de aceasta, unii dintre ei visau să ocupe tronul marelui cneaz.

2) Diversitatea etnică a populației.

În afară de slavi, care constituiau majoritatea populației, în Rusi-Ucraina, trăiau reprezentanți ai altor 20 de triburi: în partea de nord și de nord-est – ugro-finice (ciudii, vesii, merii, muromii, mordvinii), la est – cele turcice (pecenegii, cumanii, turcii), iar în partea de nord-vest – triburile baltice (lituanienii și iatvigii).

3) Creșterea marilor proprietăți funciare.

Datorită dezvoltării economiei și relațiilor feudale, creșteau și marile proprietăți de pământ. Bazându-se pe gospodăria naturală, ea a făcut să crească puterea cnejilor și a boierilor locali, care-și doreau, la rândul lor, dependență economică și separare politică. Marea proprietate de pământ s-a format pe multe căi: însușirea pământurilor comunității, valorificarea noilor pământuri, cumpărarea pământurilor.

4) Lipsa unui mecanism clar și stabil al succesiunii la puterea supremă a cneazului.

La început a prevalat principiul „orizontal” de succesiune a puterii cneazului (de la fiul mai mare la cel mai mic, iar după moartea reprezentanților generației în vârstă – de la fiul fratelui mai mare către fiul următorului ca vârstă frate). Din cauza creșterii numărului succesorilor lui Volodymyr Sviatoslavyci și Yaroslav cel Înțelept, deja către sfârșitul secolului al XI-lea unii dintre ei, reieșind din propriile interese, au început să se pronunțe în favoarea principiului „vertical” (de la tată la fiu).

5) Schimbarea situației în comerț.

Venirea hoardelor cumane în stepele de la Marea Neagră pe la sfârșitul secolului al XI-lea a tăiat, în mod practic, căile comerciale către Mările Neagră și Caspică. În afară de aceasta, o lovitură serioasă asupra comerțului din Rusi-Ucraina au avut-o evenimentele de însemnătate mondială:

- În anul 1082 Bizanțul i-a permis Republicii Venețiene să facă comerț fără taxe și să aibă porturi-factorii proprii pe teritoriul Imperiului;
- Cruciadele în Palestina au deschis pentru orașele italiene, franceze și germane calea maritimă către Orient, au unit nemijlocit Europa Occidentală cu Orientul Apropiat.

În afară de aceasta, în anul 1204, Constantinopolul – punctul-cheie al drumului comercial „de la varegi la greci”, a fost ruinat ca urmare a celei de-a patra cruciade. Astfel Kyivul a rămas în afara drumurilor comerciale principale. Toate acestea au condiționat un declin al Kyivului în calitate de centru al comerțului. Treptat au început să apară noi centre de comerț și noi drumuri comerciale.

6) Atacurile nomazilor și amestecul statelor vecine în treburile interne ale Rusi-Ucrainei.

Pentru conducătorii cnezatelor sudice aveau o importanță esențială relațiile cu nomazii, pentru cele apusene – relațiile cu Polonia și Ungaria, iar pentru cele din partea de nord-vest – relațiile cu cruciații, care și-au extins sfera de influență asupra zonei baltice. Astfel, datorită acestor factori, diferite părți componente ale Rusi-Ucrainei erau preocupate de probleme diferite în politica externă.

2. CNEZATUL KIEVEAN. Locul cel mai important printre pământurile Rusi-Ucrainei îl ocupa cnezatul kievean, care cuprindea un teritoriu ce includea fostele pământuri ale polenilor, drevlenilor, dregovicilor și ulicilor. Cnezatul făcea parte din cele mai dezvoltate pământuri ale Rusi-Ucrainei (în cronici se amintește despre 79 de graduri). Orașul principal, Kyiv, număra pe atunci peste 50 mii de locuitori. Teritoriul cnezatului kievean era străbătut de mai multe drumuri comerciale – între care „Drumul grecesc”, „Drumul sării” „Drumul Zaloznâi” și altele. Baza economiei cnezatului o constituiau agricultura și meșteșugurile.

Kyivul, cu bisericile și mănăstirile sale, rămânea un centru religios important al Rusi-Ucrainei, unde doreau să ajungă credincioși din toate colțurile statului.

Lupta pentru Kyiv avea un caracter general de stat. În anii '40 ai secolului al XII-lea a început o confruntare dură pentru tronul de la Kyiv între dinastiile Monomahicilor și Olgovicilor, iar apoi între diferiți membri ai dinastiei Monomahicilor. Drept aliați ai cnejilor, în această luptă erau triburile torchilor (șepcile negre), cumenilor, polonezilor, lituanienilor și unguirilor. Din cauza certurilor între cneji, stăpâni ai Kyivului au devenit practic boierii. Ei îi izgoneau sau îi asasinau pe cnejii nedoriți, invitându-l pe tron pe „cnezul lor”. Boierii își motivați acțiunile prin hotărârea vecei kievene.

Așa s-a întâmplat cu cnezul de Volodymyr-Suzdal, Iuri Dolgoruky, care a cucerit de trei ori Kyivul, iar în anul 1157 a fost otrăvit de boieri în timpul unui banchet.

Lupta drujinelor ruse împotriva cumenilor. Desen modern

Capturarea Agnieszka Boleslavovna, soția cnezului kievean, Mstyslav Iziaslavyci, în timpul cuceririi Kyivului, în 1169. Miniatură din Cronica de Radziwill

Fragment din cronică despre pogromul din Kyiv înfăptuit de drujina lui Andrii Bogoliubskiy în anul 1169

Două zile au jefuit ei întregul oraș – Podolul, Muntele, mănăstirile și Catedrala Sofia și Biserica Deseatină. Nimeni nu a avut milă din partea lor: bisericile ardeau, creștinii erau omorâți, oamenii erau legați, iar femeile erau despărțite cu forța de bărbații lor și luate în prizonierat. Copiii plâneau privind-și mamele. Și au luat ei atunci avuție fără număr. Bisericile au fost pustiite de icoane și cărți, chiar și clopotele le-au scos și toate altarele le-au luat. Mănăstirea Pecerska a fost și ea incendiată. În acele zile la Kyiv peste tot erau numai gemete și chin.

- ?
1. Cu ce scop a fost înfăptuit pogromul orașului?
  2. De ce din biserici au fost luate obiectele sfinte?

Ilustrație la „Cuvânt despre oastea lui Ihor”. Pictor I. Padalka

Activitatea unuia dintre cnejii mărunți din cnezatul Cernihivului este oglindită în „Cuvânt despre oastea lui Ihor” creație ce datează din sec. XII. Opera povestește că reușitele campanii împotriva cumanilor, conduse de cnejii din Kyiv, Volânia, Galiția, Pereiaslav și Smolensk, în frunte cu Sviatoslav Vsevolodovyci, au trezit invidia cneazului Novgorod-Siverskului, Ihor Sviatoslavyci, care mai totdeauna ezita să participe la campaniile comune. Aflând despre o nouă victorie, el s-a adresat altor cneji cu apelul de a întreprinde o campanie de sine stătătoare: „Hai să mergem la luptă și să ne câștigăm gloria!”. Din păcate, campania din 1185 a avut consecințe tragice. Oastea lui Ihor a fost nimicită în bătălia de pe râul Kaiala, iar cneazul însuși a fost luat prizonier. Autorul operei condamnă în forma cea mai dură certurile dintre cneji și cheamă la unitate.

În istorie a intrat cucerirea și jefuirea orașului în anul 1169 de mai mulți cneji, în frunte cu **Andrii Bogoliubskiy**, fiul lui Iuri Dolgoruky. El a încercat să distrugă Kyivul – capitală-adversar, sporind astfel rolul cnezatului Volodymyr-Suzdal.

Însă în curând orașul a renăscut. Încercarea repetată a lui Andrii de a prăda Kyivul în anul 1174 a suferit eșec.

În cele din urmă, boierii kieveni au acceptat cărmuirea a doi sau mai multor cneji din diferite dinastii. În ultimul sfert al secolului al XII-lea, acest sistem i-a asigurat orașului o liniște și o dezvoltare relativă. Asemenea cărmuitori au devenit Sviatoslav Vsevolodovyci, care aparținea dinastiei Olgovicilor, 1177–1194) și Rurik Rostyslavyci (aparținea neamului Rostyslavycilor din Smolensk, 1180-1202). Întâietatea în acest duumvirat îi revenea lui Sviatoslav. El a organizat, în anii 1183, 1185, 1187, campanii reușite împotriva cumanilor, izgonindu-i spre cursul inferior al râului Siverskyi Doneț.

La răscrucea secolelor XII-XIII, Kyivul s-a transformat într-un nucleu al divergențelor dintre trei linii cneziale: a Rostyslavycilor, a Olgovicilor din Cernihiv și a Mstyslavycilor volâneni. În anul 1203 trupele unite ale cnejilor din Smolensk și Cernihiv, în frunte cu Rurik Rostyslavyci, au pustiit orașul. În anul 1240, când mongolii s-au apropiat de zidurile Kyivului, aceștia au văzut doar o umbră a măreției de odinioară a orașului, a cărui garnizoană era condusă de un voievod de rând al cneazului Galiția-Volynia, Dmytro.

3. CNEZATUL CERNIHIVULUI. Formarea cnezatului Cernihiv s-a încheiat în secolul XI, atunci când Yaroslav cel Înțelept, oferindu-i ținutului Cernihivului fostele pământuri ale radiemicilor, viaticilor, volostul Murom și Tmutaracan, l-a instalat acolo în calitate de cărmuitor pe fiul său Sviatoslav.

Cnezatul Cernihivului făcea parte din categoria celor dezvoltate. Însă, în ceea ce privește dezvoltarea economică el era neomogen. Cele mai dezvoltate erau pământurile din jurul Cernihivului. Cea mai mare parte a teritoriului cnezatului era acoperită de păduri. Între diversele zone ale lui aproape că nu existau legături economice. Dintre orașe se evidențiază Cernihivul – al doilea, după Kyiv, centru al Rusi-Ucrainei. În total, în cnezat erau peste 40 de orașe.

Pământul Cernihivului era împărțit în 16 udeluri (cel mai mare era cnezatul Novgorod-Siverskului). În perioada înfloririi sale, la mijlocul secolului al XII-lea, cnezatul avea o mare influență asupra pământurilor vecine și chiar pretindea la rolul de unificator al pământurilor Rusi-Ucrainei. O anumită perioadă de timp Olgovicii au stăpânit și Kyivul.

Cel mai cunoscut dintre cnejii de Cernihiv a fost **Myhailo Vsevolodovyci** (1224–1239). El a încercat să cucerească tronurile galițian și kievean. În anii 1238–1239 Myhailo Vsevolodovyci a devenit, pentru o scurtă perioadă de timp, cneaz de Kyiv. Însă invazia mongolilor a ruinat realizările sale. În anii 1241–1243 el a fost din nou cneaz al Kyivului.

În anul 1246 Myhailo Vsevolodovyci a plecat la Hoarda de Aur, în speranța că va obține din partea hanului dreptul de a cârmui în cnezatul Cernihivului. Însă din cauza refuzului de a se închina la idolii păgâni el a fost decapitat de către mongoli. Myhailo Vsevolodovyci a fost canonizat de biserica ortodoxă la rangul de sfânt.

4. CNEZATUL PEREYASLAVULUI. Spre deosebire de alte cnezate ruse, în secolul XII – prima jumătate a secolului XIII cnezatul Pereyaslavului nu se bucura de independență politică și era total supus Kyivului, iar mai târziu – Suzdalului și Cernihivului.

Teritoriul cnezatului era destul de mic. La est și la sud, pământurile lui se mărgineau cu stepa. Aici erau situate bastioanele de apărare în fața nomazilor: fortărețele Voini, Lubnî, Poltava. Unicul oraș mare din cnezat era Pereyaslavul.

În pofida vecinătății periculoase cu stepa, economia cnezatului era dezvoltată: de pe pământurile roditoare se strângeau recolte bogate, acolo pășteau cirezi mari de vite. Cu timpul însă, economia a decăzut din cauza atacurilor foarte frecvente ale nomazilor.

Cel mai cunoscut dintre cnejii Pereyaslavului a fost **Volodymyr Glibovyci (1169–1187)** – un nepot al lui Iuri Dolgoruky. Grijă lui principală a fost lupta împotriva hanilor cumani.

După campania nereușită din anul **1185** a cnezului Novgorod-Siverskului, Ihor, împotriva cumanilor, cnezatul Pereyaslavului s-a pomenit într-o situație extraordinară de grea.

În anul 1186 cumanii au năvălit asupra cnezatului. Volodymyr Glibovyci a reușit să-i distrugă, iar în anul următor, împreună cu alți cnej, i-a izgonit de lângă hotarele Rusi-Ucrainei. În timpul campaniei de la **1187** el se îmbolnăvește grav și moare la scurt timp.

Monumentul lui Volodymyr Glibovyci și semnul comemorativ al primei atestări cronice despre Ucraina din orașul Pereyaslav (regiunea Kyiv). Sculptor B. Klimuško

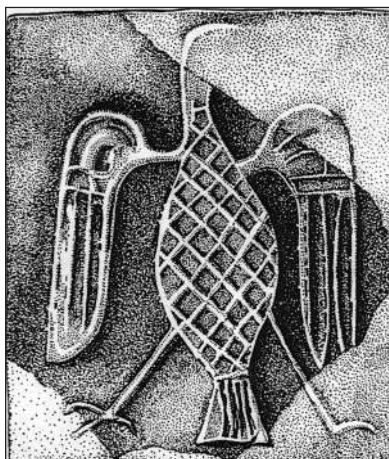
Așezare din sec. VIII-X, posibilă capitală a croaților albi. Aspect modern

Orașul Zvenigorod din perioada lui Volodymyr în sec. XIII. Reconstrucție modernă

Rurik, Volodar și Vasylo Rostyslavyci în fruntea oștilor. Pictor P. Andrusiv

Stema Halyciului

Yaroslav Volodymyrovych Osmomysl. Reconstrucție de S. Gorbenko

Sigiliul lui Volodymyr

În relatarea despre moartea lui Volodymyr Glibovychi, cronicarul letopisețului din Kyiv a folosit referitor la pământurile de sud ale Rusi-Ucrainei denumirea „Ucraina”. „Și au plâns după el toți locuitorii Pereyaslavului... După el Ucraina a tânjit mult timp”. Aceasta este cea mai veche atestare a denumirii „Ucraina” în sursele scrise. Cea de-a doua atestare despre Ucraina cronicarul ne-o prezintă prin anul 1213 atunci când relatează cum cneazul Danylo Romanovychi „a luat în primire orașele Verestii, Ugrovesk, Verescin, Stolp, Komov și întreaga Ucraină”.

5. CNEZATUL GALIȚIAN. YAROSLAV OSMOMYSL. Galiția este situată în partea de răsărit a munților Carpați, în zona cursului superior al râurilor Nistru și Prut. În secolul al X-lea, în timpul domniei lui Volodymyr cel Mare, teritoriul Galiției, care era populat de croați, parțial de tiverți și ulici, a intrat în componența Rusi-Ucrainei. Aceste pământuri aveau o amplasare geografică reușită și erau de neatins pentru nomazii din stepă. Ele se deosebeau printr-o densitate ridicată a populației și un înalt nivel de dezvoltare a economiei, iar orașele galițiene erau situate în imediata vecinătate a principalelor drumuri comerciale ce veneau din Occident. În afară de aceasta, în Galiția erau concentrate importante zăcăminte de sare – un produs de preț cu care erau asigurate Rusi-Ucraina și statele vecine.

Formarea cnezatului Galiției a început în a doua jumătate a secolului al XI-lea. După moartea lui Yaroslav cel Înțelept, în Galiția s-a format propria dinastie de cneji, instituită de nepotul lui Yaroslav – Rostyslav Volodymyrovychi, cneazul de Tmutaracan.

În anul 1084 fiii acestuia, Rurik, Volodar și Vasylo, având susținerea boierilor locali, s-au autoprocultat cneji pe aceste pământuri și au întemeiat trei cnezate mai mici. Cnezatul Peremâșl (pământurile din zona râului San și de pe cursul superior al Nistrului) era cărmuit de fratele mai mare, Rurik, în cnezatul Terebovlea (pământurile Podoliei, Bucovinei și a părții răsăritene a Carpaților ucraineni) guvernarea Vasylo, iar cnezatul Zvenigorod, situat în partea de nord a cnezatului Terebovlea, era condus de Volodar.

Încercările marelui cneaz de Kyiv de a-i izgoni de acolo nu s-au încununat de succes. La congresul de la Liubeci au fost recunoscute drepturile lor asupra acestor pământuri.

După moartea celor trei frați în 1124 (Rurik a murit mai înainte, în 1094) între urmașii lor a izbucnit un conflict fratricid din care a ieșit învingător Volodymyr Volodarevychi, poreclit Volodymyrko (1124-1152). În 1141 el a unificat toate pământurile într-un singur cnezat cu centrul la Halyci. Fiind un politician înțelept, Volodymyrko a găsit limbă comună cu boierii locali și a reușit să-și apere independența față de Kyiv în războiul din 1149-1152. Din păcate, el a murit în timpul ultimei bătălii.

Cnezatul Galiției și-a atins apogeul puterii pe timpul domniei fiului lui Volodymyrko, Yaroslav (1152–1187). La

cnezatul Galiției au fost alipite pământurile situate până la cursul inferior al Dunării, ceea ce deschidea noi căi comerciale pe Nistru și pe Dunăre și contribuia la dezvoltarea orașelor.

Yaroslav a stabilit relații de prietenie cu Polonia și Ungaria, iar pentru a preveni posibilele atacuri din partea lor s-a apropiat de Sfântul Imperiu Roman. Ostașii galițieni au participat chiar la una din cruciade. Yaroslav lupta împotriva cumanilor, construia orașe fortificate la hotarele cnezatului galițian. Până la mijlocul anilor '80 ai secolului al XII-lea, Yaroslav, supranumit **Osmomysl**, a devenit cel mai influent cneaz din Rusi-Ucraina. Cea mai complicată problemă pentru cneaz era confruntarea continuă cu boierimea, care nu putea accepta pierderea influenței în societate. În această problemă Yaroslav nu a reușit să obțină succesul.

6. CNEZATUL VOLÂNIA. În partea de nord-est a Galiției este situată Volânia. Din cele mai vechi timpuri, aceste pământuri au fost dens populate și dezvoltate din punct de vedere economic. Încă până la intrarea lor în componența Rusi-Ucrainei aici a viețuit puternica uniune tribală a dulibilor.

În componența Rusi-Ucrainei cnezatul Volânia avea strânse legături tradiționale cu Kyivul. Încă de pe timpurile Yaroslavycilor, cnejii kieveni considerau aceste pământuri drept moșie a lor și nu doreau să le ofere în posesiune ereditară altor dinastii de cneji. Drept rezultat, până la mijlocul secolului al XII-lea Volânia nu avea o dinastie de cneji a sa. Acest teritoriu era guvernat nemijlocit din Kyiv sau pe tronul cnezatului de acolo se aflau persoane instalate de cnejii kieveni.

O dinastie de cneji în Volânia a fost inițiată de către nepotul lui Volodymyr Monomah, **Iziaslav Mstyslavyci**, care a domnit la Volodymyr în perioada anilor 1136–1142, 1146–1154.

Pentru unificarea și consolidarea cnezatului Volânia a luptat fiul său, **Mstyslav Iziaslavyci (1154–1170)**, iar apoi și nepotul lui, **Roman Mstyslavyci (1170–1205)**, care a jucat un rol decisiv în soarta de mai departe a cnezatelor Galiției și Volânien și a teritoriilor de sud-vest a Rusi-Ucrainei.

Iziaslav Mstyslavyci. Mozaic de la stația de metrou „Porțile de Aur” din Kyiv

Memorizați datele

- Anul 1141** – unificarea pământurilor galițiene într-un singur cneaz de către Volodymyr Volodarevyci.
- Anii 1152-1187** – consolidarea cnezatului Galiției pe timpul domniei lui Yaroslav Osmomysl.
- Anul 1169** – devastarea Kyivului de către Andrii Bogoliubskyi.
- Anul 1185** – campania nereușită a lui Ihor Sviatoslavyci împotriva cumanilor, oglindită în „Cuvânt despre oastea lui Ihor”.
- Anul 1187** – prima atestare în cronici a denumirii „Ucraina”.
- Anul 1203** – devastarea Kyivului de către cnejii din Smolensk și Cernihiv în frunte cu Rurik Rostyslavyci.

Sunteți de acord cu... De ce?

- În a doua jumătate a secolului al XII-lea – începutul secolului al XIII-lea a avut loc ultima fragmentare a Rusi-Ucrainei în cnezate distincte, care, la rândul lor, erau împărțite în udeluri. Pe pământurile Rusi-Ucrainei au apărut cnezatele Kyiv, Cernihiv, Pereyaslav, Volânia și Galiția.
- După mai multe pogromuri, Kievul a decăzut și a pierdut rolul de centru politic al Rusi-Ucrainei.
- În a doua jumătate a secolului al XII-lea – începutul secolului al XIII-lea, în Rusi-Ucraina au apărut noi centre politice. În fiecare dintre ele s-a format o dinastie de cneji proprie.

Myhailo de Cernihiv în fața marelui cartier general al lui Batu-han. Pictor V. Smirnov

Monumentul lui Yaroslav Osmomysl din Volodymyr-Volynskyi (regiunea Volân). Sculptor L. Yaremciuk

Întrebări și Însărcinări

- ◆ **1.** Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Adevărat – neadevărat”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele precizează care dintre afirmațiile prezentate sunt veridice și care – nu, argumentându-și alegerea. Apoi ei alcătuiesc de sine stătător câteva afirmații adevărate și neadevărate. **1)** Cauza principală a descentralizării Rusi-Ucrainei și fragmentarea ei în cnezate aparte a constat în introducerea și dezvoltarea proprietății private de pământ. **2)** Primul cnezat care și-a proclamat independența a fost cnezatul Galiției. **3)** În anul 1169 cnezul din Volodymyr-Suzdal, Andrii Bogoliubskyi, a organizat mai multe campanii devastatoare asupra Kyivului. **4)** Cnezatul Cernihivului era cărmuit de urmașii lui Volodymyr Monomah. **5)** Cnezatul Volânia a avut cel mai mult de suferit de pe urma invaziilor cumanilor.
- ▲ **2.** Care au fost cele mai remarcabile evenimente din viața cnezatului kievean în sec. XII-XIII? **3.** Care a fost rolul conflictelor fratricide între cneji în istoria Rusi-Ucrainei din sec. X-XIII? **4.** Care au fost cei mai puternici cneji din a doua jumătate a sec. XII – prima jumătate a sec. XIII. Prin ce s-au proslăvit ei? **5.** Determinați trăsăturile caracteristice ale dezvoltării cnezatelor Cernihiv și Pereyaslav în perioada fragmentării Rusi-Ucrainei. **6.** Care au fost cauzele principale ale descentralizării Rusi-Ucrainei?
- ◆ **7.** Arătați pe hartă: **1)** teritoriul cnezatelor ce au fost înființate pe pământurile Rusi-Ucrainei; **2)** cnezatul care a avut de suferit cel mai mult în urma atacurilor cumanilor; **3)** orașul care, în anii 1169 și 1203, a fost ruinat și jefuit în timpul conflictelor fratricide dintre cneji; **4)** cnezatele care erau cărmuite de Rostyslavyci, Olgovyci și Monomahyci. **8. Activitate în perechi.** Discutați despre rolul Kyivului în perioada fragmentării Rusi-Ucrainei. **9.** Comparați dezvoltarea cnezatelor Galiției și Volâniei în perioada fragmentării. **10. Discuție colectivă.** Care au fost fenomenele pozitive și negative ale descentralizării pentru dezvoltarea Rusi-Ucrainei? **11.** Alcătuiți tabelul „Dezvoltarea cnezatelor ruse în perioada fragmentării Rusi-Ucrainei”.

Denumirea cnezatului	Teritoriul unde era situat	Dezvoltarea economică	Viața politică

- ★ **12. Activitate în grupuri mici.** Pregătiți o comunicare cu prezentare pe una din următoarele teme: **1)** Cnezatul Cernihivului; **2)** Cnezatul Yaroslav Osmomysl. **13.** A fost, oare, fragmentarea un proces firesc în procesul dezvoltării Rusi-Ucrainei? **14.** În istoria Rusi-Ucrainei a existat categoria socială a cnejilor izgoniți. De ce a fost legată această stare de lucruri? **15.** Istoricul B. Rybakov menționează: „În anul 1132 Rusi s-a destrămat parcă brusc în 150 de cnezate... Însă, acest moment a fost doar unul imaginar. În realitate această stare de lucruri a fost pregătită prin dezvoltarea istorică: creștea forțele productive, apăreau și se extindeau noi centre orașenești, creștea forța politică atât a orașenilor, cât și a boierilor locali...”. Pe care cauze ale fragmentării Rusi-Ucrainei pune accentul istoricul?

§ 13. Cultura Rusi-Ucrainei în a doua jumătate a secolului XI – prima jumătate a secolului XIII

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA cum s-a dezvoltat cultura Rusi-Ucrainei în a doua jumătate a secolului al XI-lea – prima jumătate a secolului al XIII-lea; ce monumente remarcabile ale arhitecturii și artelor vizuale din Rusi-Ucraina s-au păstrat până în zilele noastre; ce rol a jucat Rusi-Ucraina în istoria Europei medievale; ce înseamnă „scrisori pe scoarță de mesteacăn”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: 1. Ce înseamnă descentralizare politică? 2. Ce cnezate puternice au apărut în partea de est a Rusi-Ucrainei? 3. Ce înseamnă cronică, icoană, mozaic? 4. În care an, în sursele scrise, este atestată pentru prima dată denumirea „Ucraina”?

1. ÎNVĂȚĂMÂNTUL. DEZVOLTAREA CUNOȘTIINȚELOR ȘTIINȚIFICE.

În a doua jumătate a secolului al XI-lea – prima jumătate a secolului al XIII-lea, învățământul, ca și în veacurile anterioare, s-a dezvoltat sub protecția bisericii.

Un important centru de învățământ în Rusi-Ucraina era Catedrala Sofia, unde continua să funcționeze școala întemeiată de Yaroslav cel Înțelept. În **anul 1068** fiica cneazului Vsevolod Yaroslavyci, Yanka, a deschis pe lângă mănăstirea Andriiv o școală pentru fete și aceasta în perioada când în Europa Occidentală femeile în general nu făceau studii. Potrivit cronicilor vremii, în acea perioadă se dezvolta și învățământul privat. Astfel, Teodosie de la Lavra Pecerska a învățat în orașelul Kursk, la un „singur învățător”.

Sursele istorice relatează despre răspândirea învățământului în Rusi-Ucraina. Drept mărturie servesc **scrisorile pe scoarță de mesteacăn** descoperite mai ales în orașele nordice din Rusi (la Novgorod – mai mult de o mie), inscripțiile graffiti de pe pereții edificiilor de cult (cele mai prețioase – pe pereții Catedralei Sofia), însemnările de pe produsele meșteșugărești, obiecte pentru scris. Pe teritoriul actualei Ucraine, scrisori pe scoarță de mesteacăn au fost descoperite în localitatea Zvenigorod, regiunea Lviv. În alte locuri au fost găsite mai multe obiecte pentru scris: condeie și tăblițe din ceară.

La dezvoltarea și răspândirea învățământului au contribuit bibliotecile, care erau multe la număr în Rusi-Ucraina (în Kyiv, Cernihiv, Pereyaslav, Halyci, Volodymyr și în alte orașe).

Pentru a răspândi cărțile în popor, la Kyiv, Novgorod, Halyci, Cernihiv, Volodymyr, Pereyaslav, Rostov și în alte orașe funcționau centre pentru transcrierea cărților (scriptorii).

Nevoia de cărți a generat apariția în Rusi-Ucraina a unei ramuri meșteșugărești specifice. În afară de copiiștii cărților și legătorii de carte, asupra cărților lucrau și redactori, traducători, pictori, maeștri ai pergamentului, bijutieri.

În școlile și în bibliotecile din Rusi s-au format mulți literați și cronicari, teologi și filozofi cu renume. Numele unora dintre ei s-au păstrat până în zilele noastre. Dintre acestea vom menționa pe Nikon Velykyi, Nestor, Silvestr,

Scrisori pe scoarță de mesteacăn – inscripții pe bucăți de coajă de mesteacăn făcute cu ajutorul unor condeie speciale – instrumente în formă de bețișoare ascuțite din metal.

Nestor-cronicarul. Sculptură realizată de M. Antokolskyi

În izvoarele scrise din istoria Rusi-Ucrainei s-au păstrat informații despre activitatea medicilor, în special a călugărului de la mănăstirea Pecerska din Kyiv, Agapit. În anul 1076 cneazul Sviatoslav Yaroslavyci a fost supus chiar unei intervenții chirurgicale. Iar nepoata lui Volodymyr Monomah, Eupraxia, a scris un tratat medical „Alifii”.

Tot de epoca Rusi-Ucrainei țin poveștile în care se amintește despre Balaurul Gorinici. Nu o singură dată cronicarul îl numește pe hanul cumanilor, Tugorkan, „fiu de balaur”. Relatând despre victoria de la 1103 a drujinelor ruse asupra cumanilor, el apune că Volodymyr Monomah a „spintecat capetele balaurilor”. Astfel, savanții îl consideră pe „Balaurul Gorinici” drept chip al cumanilor.

Evangelistul Luca. Miniatură din Evanghelia lui Ostromir

Despre înalta măiestrie de scriere și ilustrare a cărților ne vorbește și „Izbornicul” din anul 1073, alcătuit pentru mării cneji kieveni, Iziaslav și Sviatoslav Yaroslavyci. Pe partea stângă a copertei este redat cneazul Sviatoslav împreună cu familia – primul portret de grup al unor oameni reali în arta rusă veche, iar în partea dreaptă – Mântuitorul pe tron. În pagina a treia este redată o biserică ornamentată, iar în continuare – patru portrete în miniatură.

mitropoliții Ilarion și Klym Smoliatyci, episcopul Kyrylo Turovskyi, Danylo Zatocynk și alții.

Deși în Rusi-Ucraina, ca și în întreaga Europă de altfel, nu exista știința ca ramură a activității omului, viața cerea dezvoltarea cunoștințelor științifice. Acestea erau transmise pe cale orală, din generație în generație, ca secrete profesionale, de către specialiștii în anumite ramuri meșteșugărești.

Oamenii dobândeau cunoștințe și din cărți. De regulă, acestea erau traduceri ale autorilor antici bizantini, arabi, europeni din diferite ramuri: istorie, filozofie, biologie, matematică. O particularitate a cunoștințelor științifice de la acea vreme consta în îmbinarea faptelor reale cu evenimentele inventate.

2. CREAȚIA POPULARĂ ORALĂ. În a doua jumătate a secolului al XI-lea – prima jumătate a secolului al XIII-lea, în Rusi-Ucraina au continuat să se dezvolte astfel de genuri ale creației populare orale ca snoavele și legendele, bălinele, diversele cântece, colindele și urăturile, poveștile, proverbele și zicătorile. Din întreaga varietate a exemplurilor creației populare, ce s-au păstrat până în zilele noastre, este greu să le deosebim pe cele ce aparțin sigur acestei perioade, deoarece în creațiile din perioada anterioară se suprapun subiecte din epocile următoare. De exemplu, colindele, urăturile și poveștile cu conținut păgân se îmbinau cu motive creștine.

Din creația populară a acelei perioade trebuie să menționăm **eposul drujinelor** în care era cântată victoria cneazului și a drujinei sale. Bălinele erau completate cu noi subiecte despre lupta împotriva cumanilor. Volodymyr Soarele cel Frumos era un prototip al lui Volodymyr Monomah. Mai multe povești au fost consacrate luptei lui Kotygoroško, Kyrylo Kojumiaka și altor eroi împotriva duhurilor rele.

3. CĂRȚILE ȘI SCRIEREA CRONICILOR. Cultura de carte în Rusi-Ucraina s-a format după modelele bizantin și bulgar. Înflorirea literaturii proprii coincide cu cea de-a doua jumătate a secolului al XI-lea – prima jumătate a secolului al XIII-lea.

Cea mai veche carte din Rusi-Ucraina, care s-a păstrat, este **Evanghelia lui Ostromir**, alcătuită în anii 1056–1057 la Kyiv de către diaconul Grigore, la comanda posadnik-ului de Novgorod, Ostromir. Acest monument are o însemnătate pur artistică datorită modului în care a fost împodobită.

La solicitarea cneazului Sviatoslav Yaroslavyci au fost alcătuite așa-numitele enciclopedii – „Izbornicele” (anii 1073 și 1076). Ele reprezintă selecții de fragmente din creații cu tematică diferită, în mare parte din autori bizantini, care explică subiectele biblice și care ne dau anumite sfaturi. În „Izbornicul” de la 1076 se pune pentru prima dată accentul pe existența unui conflict între oamenii bogați și săraci. Autorii îndeamnă ca acest conflict să fie soluționat pe principiile moralei creștine, propovăduite fiind iubirea și iertarea.

O podoabă a literaturii slave vechi este „Cuvânt despre oastea lui Ihor” (1185), a cărei idee principală este unitatea cnejilor în lupta cu pericolele ce amenință Rusi-Ucraina din exterior.

Materiale istorice de mare valoare pot fi găsite în „Patericul Lavrei Pecerska” de la începutul secolului al XIII-lea – o colecție de povestiri despre viața sfinților, care conține informații despre construcția bisericii cu hramul Adormirii Maicii Domnului de la mănăstirea Pecerska din Kyiv, despre iconarul Alipie și, în general, despre viața Kyivului din acea vreme.

Forma cea mai originală a literaturii vechi au fost cronicile. Tradiția scrierii cronicilor a apărut la Kyiv, însă cu timpul s-au răspândit pe întreg teritoriul Rusi-Ucrainei. Spre deosebire de cronicile europene, letopisețele erau create în limba maternă, ele conțineau gândurile și aprecierile autorului. Cronicile au fost citite și transcrise pe parcursul a câtorva secole. Datorită acestui fapt, ele au ajuns până la noi. Cele mai vechi transcrieri de carte datează din secolul XV. Autori ai letopisețelor erau călugării, preoții, persoane din anturajul cnejilor și înșiși cnejii.

Aproape toate letopisețele au la bază culegerea de însemnări kievene cu denumirea „Cronica vremurilor trecute” (sfârșitul secolului XI – începutul secolului XIII). Cronicarul a încercat să le povestească urmașilor „de unde a pornit pământul Rusi-Ucrainei, care dintre cneji a domnit primul la Kyiv și cum a apărut statul Rusi”. Pentru aceasta el a folosit multe legende, dar și idei proprii. Se consideră că data posibilă a finalizării „Cronicii vremurilor trecute” este anul 1113. Aproape de mijlocul secolului XII ea a fost împărțită în mai multe letopisețe.

O continuare a „Cronicii vremurilor trecute” sunt **Cronicile kievene** de la finele secolului al XII-lea, alcătuite de egumenul Moisei de la mănăstirea Vydubyțka. Este o colecție de letopisețe, scrise de diferiți autori și pentru diferiți cneji. În Cronicile kievene și-au găsit reflectare tradițiile de scriere a cronicilor din Cernihiv, Volodymyr și Halyci.

O creație ce ține de genul memorialisticii (amintirilor) sunt „Învățăturile pentru fii”, lucrarea lui Volodymyr Monomah.

4. ARHITECTURA. Pe timpul domniei Yaroslavycilor și a lui Volodymyr Monomah, în Rusi-Ucraina a continuat să se dezvolte arhitectura. Ca și mai înainte, aspectul arhitectonic al orașelor și satelor era determinat de casele din lemn, decorate cu mult gust. Din lemn erau construite fortificațiile orașelor și erau înălțate biserici. Cronica ne spune că la începutul secolului XII, la Kiev erau cel puțin 600 de lăcașe de închinare din lemn. Bisericile principale erau construite din cărămidă și piatră.

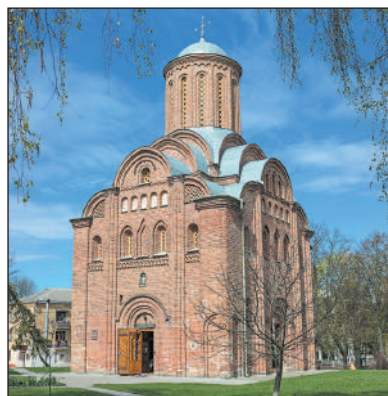
Din a doua jumătate a secolului al XI-lea a avut loc un adevărat avânt al construcției monumentale. Astfel, în a **doua jumătate a secolului XI – începutul secolului XII** la Kiev au fost înălțate catedralele de la mănăstirile **Dmytriivska, Myhailivska cu Cupole de Aur, Vydubyțka, Pecerska și Klov**. S-a răspândit un nou tip de biserică în incinta mănăstirilor, cu șase coloane și o cupolă.

„Izbornicul” lui Sviatoslav. Pagina cu vinieta și inițială. Anul 1073

Mănăstirea Vydubyțka din Kyiv. Aspect modern

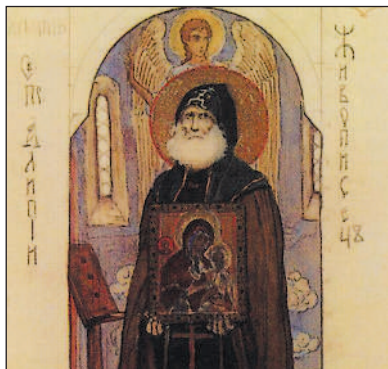
Biserica Piatnyțka din Cernihiv. Aspect modern

Către sfârșitul secolului al XI-lea, în cnezatul Pereyaslavului, datorită episcopului Efreim a apărut prima, în istoria arhitecturii rusilor, școală regională. Dintre toate cnezatele ruse, cnezatul Pereyaslav era „cel mai pietrar”, având o asociație a zidarilor-pietrari și propriile capacități pentru fabricarea cărămizii, sticlei, veselei, care se deosebeau esențial în exterior de cele fabricate la Kyiv. Bisericile din piatră – bojnițele (așa erau numite în Pereyaslav) erau construite nu numai în orașul de reședință al cnezului, ci și în alte orașe și sate. Constructorii din Pereyaslav lucrau și în afara pământurilor lor.

Prorocul Samuil. Fragment de pictură murală (sec. XII). Frescă a mănăstirii Myhailivska cu Cupole de Aur

Iconarul Alipie (fragment).
Pictor V. Vasnețov

Prin construcția **Catedralei Adormirii Maicii Domnului de la mănăstirea Pecerska din Kyiv (1078)** a fost pusă baza unui nou tip de biserică. Mai târziu, după modelul ei, cnezul Volodymyr Monomah a construit o biserică în Rostov. În anul **1108**, tot după acest model, a fost construită **Catedrala Myhailivska cu Cupole de Aur din Kyiv**.

Începând cu anii '30 ai secolului al XII-lea, arhitectura Rusi-Ucrainei a căpătat noi trăsături. Acest lucru era condiționat de sporirea rolului politic al cnezatelor mai mici și de reconstrucția capitalelor acestora. A crescut cu mult numărul edificiilor, însă s-au micșorat dimensiunile lor. Erau simplificate, de asemenea, formele arhitecturale. În locul clădirilor cu șase coloane au apărut treptat cele cu patru coloane. De asemenea, s-a schimbat și tehnica de zidire a pereților.

Monumente caracteristice pentru această perioadă sunt Catedrala de la mănăstirea Fedoriv (1131), bisericile din Kyiv – cu hramul Maicii Domnului (1132), Kyrylivska (1136), Vasylivska (1183), biserica Sfântului Yurii (1144) din Kaniv, a Sfinților Boris și Glib (1128) și a Adormirii Maicii Domnului (anii '40 ai secolului XII) din Cernihiv.

Tot în acea perioadă s-au constituit școlile de arhitectură din Pereyaslav, Galiția și altele. Astfel, școala de arhitectură galițiană împrumută în mod activ diferite elemente de la meșteri din Europa Occidentală: coloane, vitraje, nișe în ziduri ș.a.

Consolidarea independenței cnezatelor mici la sfârșitul secolului XII – începutul secolului XIII și-a pus din nou amprenta asupra aspectului exterior al edificiilor monumentale. Ele deveneau mai complicate, tot mai răspândite deveneau construcțiile înalte. Lăcașurile de cult nu erau foarte mari, dar erau frumos împodobite, de regulă fără coloane interioare sau cu două coloane, fie la ieșire, fie lângă altar. Noul stil în arhitectură s-a manifestat cel mai reușit în aspectul exterior al **Bisericii Piatnyțka** din Cernihiv.

5. ARTA. De arhitectura bisericilor este strâns legată pictura monumentală prezentată prin mozaicuri și fresce. Mozaicurile împodobeau pereții templelor de la mănăstirea Myhailivska cu Cupole de Aur și cei ai Catedralei Adormirii Maicii Domnului de la mănăstirea Pecerska. În mănăstirea Myhailivska s-a păstrat compoziția „Euharistia”, chipurile **Sfântului Dimitrie de Salonic**, ale lui **Tadei și Ștefan**. În comparație cu Catedrala Sofia, mozaicurile de la Catedrala Myhailivska cu Cupole de Aur sunt încărcate cu nuanțe mai deschise, au linii mai clare, o dinamică mai înaltă, iar personajelor le sunt atribuite calități individuale.

De la începutul secolului XII, lăcașurile de cult erau împodobite, în cea mai mare parte, cu fresce, mozaicurile nu mai erau folosite. Cele mai interesante sunt considerate frescele de la bisericile Kyrylivska și cea a Mântuitorului din Berestove.

O realizare însemnată a artei din Rusi-Ucraina este **pictarea icoanelor**. Icoanele au fost primele opere ale picturii de șevalet. Însă icoana nu este pur și simplu un tablou.

Acesta este un obiect de cult religios în fața căruia omul credincios se roagă lui Iisus Hristos, Maicii Domnului, sfinților. În icoane este redat, de regulă, un singur chip.

Un pictor remarcabil al Rusi-Ucrainei a fost călugărul **Alipie**, care a luat parte la pictarea Catedralei Adormirii Maicii Domnului de la mănăstirea Pecerska din Kyiv. El s-a proslăvit prin pictarea icoanelor. Unele dintre ele sunt considerate miraculoase.

În Rusi-Ucraina s-a dezvoltat **arta miniaturilor**. Ea era o componentă inseparabilă a artei de creare a cărții în manuscris. Dacă e să vorbim în limbaj modern, miniatura este o ilustrație la carte. Dimensiunile reduse ale acestei opere artistice necesită și o manieră deosebită a realizării ei. Cele mai vechi miniaturi din perioada Rusi-Ucrainei, care au ajuns până la noi, sunt incluse în Evanghelia lui Ostromir. Aici, pe unele pagini aparte, sunt incluse trei miniaturi cu chipurile evangheliștilor Ioan, Marcu și Luca. Pictorul, care a respectat toate canoanele de la acea vreme, a reușit să creeze strălucite chipuri psihologice, ceea ce vorbește despre înalta lui măiestrie. Toate liniile au fost realizate cu aur, iar fundalul – cu culori deschise. Acest lucru ne amintește de smalțul vitrajat al bijuteriilor din Rusi-Ucraina. În miniaturi sunt încadrate ornamente de felul celor ce pot fi văzute în Catedrala Sofia din Kyiv.

În secolul al XIII-lea, pe fresce, icoane, pietrele funerare și la realizarea manuscriselor era folosit un model deosebit de scriere decorativă – **vyaz**.

De asemenea, era răspândită gravura în piatră. Ea împodobea lăcașurile de cult, mai ales în exterior. O realizare remarcabilă a gravurilor din Rusi-Ucraina au fost icoanele din piatră de mărime nu prea mari. De cele mai multe ori pe ele erau redată chipurile primilor sfinți rusi Boris și Glib, precum și Dimitrie de Salonic, Maica Domnului, Mântuitorul.

Un înalt nivel de dezvoltare în Rusi-Ucraina l-a atins **arta decorativă aplicată**. O particularitate esențială a ei era aceea că pe obiecte puteau fi văzute elemente ale simbolicii păgâne și creștine. Arta decorativă aplicată este prezentată prin bijuterii, decorarea obiectelor de uz, a vaselor, armamentului, prin sculptura în os. Datorită sculpturii în os, meșterii din Rusi-Ucraina și-au câștigat gloria binemeritată în întreaga lume. Produsele lor erau cunoscute în toate țările Europei. De o popularitate deosebită se bucurau lădițele, lingurile și piesele de șah sau table gravate.

În secolele XI-XIII au cunoscut o înflorire deosebită tehnologiile meșterilor-bijutieri din Rusi-Ucraina – **smalțul vitrajat, filigranul și încrustarea**. Arta **filigranului** prevedea lipirea pe obiect a câtorva boabe de aur ce formau un ornament corespunzător. Cele mai reușite obiecte, meșterite cu ajutorul acestor tehnici în secolele XII-XIII, sunt brățările de mână din argint. Pe aceste brățări erau gravate păsări și animale fantastice, flori, plante, subiecte cu simbolică păgână.

Icoana Bunei Vestiri din Ustiug anii '20-'30 ai sec. XII

Icoana „Buna Vestire” din Ustiug a fost realizată prin îmbinarea a două figuri – a Arhanghelului Gavriil și a Fecioarei Maria. Înclinându-și capul înspre Gavriil, Maria parcă ascultă cu atenție cuvintele lui. Mâna dreaptă a Arhanghelului este întinsă spre Maria, iar privirea atentă și vigilentă a ochilor săi este îndreptată înspre fața ei. Aceste mișcări atrag atenția la centrul compozițional și, totodată, plin de conținut al icoanei – mâna Arhanghelului cu degetele mici care au încremenit parcă în acest gest de blagoslovire. Arhanghelul este redat într-un chip de o frumusețe nepământească. Și culorile folosite vorbesc despre originea lui divină: găsim nuanțe de galben, cafeniu, roșu, verde. Fecioara Maria a fost pictată în culori albastre și purpurii, ce vorbesc despre obârșia ei pământească. Toate acestea sunt unite prin fundalul auriu ce subliniază conținutul lor divin.

Memorizați datele

Anii 1056–1057 – scrierea Evangheliei lui Ostromir.

Anul 1068 – fiica cneazului Vsevolod Yaroslavyci, Yanka, a întemeiat, pe lângă mănăstirea Andriiv, o școală pentru fete.

Anul 1078 – construirea Catedralei Adormirii Maicii Domnului de la mănăstirea Pecerska din Kyiv.

Anul 1108 – construirea Catedralei Myhailivska cu Cupole de Aur din Kyiv.

Anul 1113 – data posibilă când a fost încheiată scrierea cronicii „Cronicii vremurilor trecute”.

Botezul cneaghinei Olga.
Miniatură din Cronica de Radzivil

O atenție deosebită atrag miniaturile din Cronica de Radzivil de la începutul secolului XV, care sunt o copie a însemnărilor cronicarilor din Volodymyr, din anul 1206. Cartea conține 618 miniaturi colorate. Desenele realizate într-o manieră liberă, ne dau informații prețioase despre edificiile arhitecturale din Rusi-Ucraina, îmbrăcăminte, arme, obiecte de uz casnic. Miniaturile reflectă evenimente ce s-au desfășurat pe parcursul a trei secole: campania oștirilor ruse asupra Constantinopolului, construirea Catedralei Sofia, răscoalele kievenilor de la 1068 și 1147, luptele împotriva cumanilor, conflictele fratricide dintre cneji și altele.

Sunteți de acord cu... De ce?

- Epoca Rusi-Ucrainei a avut un înalt nivel de dezvoltare a culturii pentru perioada respectivă.
- Sub influența creștinismului în arta Rusi-Ucrainei au apărut noi trăsături. Au început să fie construite bisericile creștine zidite, s-a dezvoltat pictura monumentală (frescele și mozaicurile), pictarea icoanelor, cartea în miniatură.
- Literatura Rusi-Ucrainei a dăruit opere de însemnătate mondială („Cronica vremurilor trecute”, „Cuvânt despre oastea lui Ihor” și altele).
- În secolele XI-XIII au atins un anumit nivel de dezvoltare tehnologiile meșterilor-bijutieri – filigranul, încrustarea și smaltul vitrajat.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Întrebarea justă”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele se unesc în echipe. Ei trebuie să găsească în paragraf răspunsuri la întrebări. Învingătoare va fi cea echipă, care prima va îndeplini însărcinarea. **1)** Unde oamenii puteau obține studii în Rusi-Ucraina? **2)** Cine și când a înființat în Rusi-Ucraina prima școală de fete? **3)** Ce denumire are cronica Rusi-Ucrainei, care a devenit bază pentru scrierea următoarelor cronici? **4)** Cine a fost autorul operei „Cuvânt despre oastea lui Ihor”? **5)** Care factori au condiționat schimbările din construcția monumentală din a doua jumătate a secolului XI – începutul secolului XIII? **6)** Câte biserici au fost construite în Rusi-Ucraina în secolele X-XIII? **7)** Cum s-a dezvoltat creația populară orală? **8)** Prin ce s-au proslăvit cultura și arta Rusi-Ucrainei în această perioadă? **9)** Cum arăta cea mai mare Catedrală din Rusi-Ucraina? **10)** Ce fel de tehnici foloseau în activitatea lor meșterii-bijutieri? **11)** Care genuri ale artei decorative aplicate erau răspândite?
2. Povestiți despre particularitățile de dezvoltare a învățământului și a cunoștințelor științifice în Rusi-Ucraina. **3.** Numiți fapte ce atestă dezvoltarea construcției monumentale. **4.** Ce schimbări s-au produs în viața spirituală a Rusi-Ucrainei comparativ cu perioada precedentă? **5.** Care au fost cele mai importante realizări ale arhitecturii și artei din Rusi-Ucraina?
6. **Discuție colectivă.** Ce momente din procesul de dezvoltare a culturii Rusi-Ucrainei pot fi considerate unele dintre cele mai valoroase în civilizația medievală europeană? De ce? **7.** Numiți cele mai importante cărți din Rusi-Ucraina din a doua jumătate a secolului XI – începutul secolului XIII. **8.** Numiți cele mai importante monumente ale arhitecturii din Rusi-Ucraina din a doua jumătate a secolului XI – începutul secolului XIII care s-au păstrat până în zilele noastre. **9.** Alcătuiți tabelul „Cultura Rusi-Ucrainei din a doua jumătate a secolului XI – începutul secolului XIII”, indicând domeniul culturii și realizările principale.
10. **Activitate în perechi.** Ce unește diferitele genuri de artă ale Rusi-Ucrainei? Care sunt trăsăturile lor comune? **11. Activitate în grupuri mici.** Determinați locul Rusi-Ucrainei în istoria Europei. **12.** Alcătuiți lista măsurilor ce urmează să fie întreprinse pentru păstrarea monumentelor istorice de arhitectură din epoca Rusi-Ucrainei ca parte componentă a patrimoniului artistic al întregii omeniri.

§ 14. Popoarele nomade din stepele ucrainene în secolele X–XIII. Crimeea în componența Imperiului Bizantin

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA despre popoarele ce populau zona de stepă a Ucrainei și Crimeea în secolele X–XIII; care erau relațiile nomazilor cu Rusi-Ucraina și alte state și popoare vecine.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: 1. Cu care nomazi au luptat cnejii kieveni Volodymyr cel Mare și Yaroslav cel Înțelept? **2.** Care cneaz kievean s-a proslăvit cel mai mult în lupta împotriva cumanilor?

1. „MARELE HOTAR”. Din cele mai vechi timpuri, prin teritoriul Ucrainei de astăzi trecea „Marele hotar” dintre silvostepă și stepă, dintre sedentari și nomazi, dintre slavi și turcici, dintre lumea ortodoxă și cea iudaică și musulmană. Acest hotar, însă, nu diviza popoarele, ci era deschis întotdeauna pentru contacte și interacțiune: comerț, invazii, schimb de daruri, serviciu militar, căsătorii.

După căderea Kaganatului hazarilor și constituirea Rusi-Ucrainei (mijlocul secolului al X-lea) și până în anii ‘30 ai secolului al XI-lea, acolo prevalau pecenegii, mai apoi pentru un timp oarecare – torchii, iar din anii ‘50 ai secolului al XI-lea și până în primul sfert al secolului al XII-lea – cumanii.

Pecenegii, torchii și cumanii nu aveau entități statale organizate și nu erau omogeni din punct de vedere etnic au religios. Ei nu pretindeau la teritoriile populației sedentare din zona de silvostepă. Pe de altă parte, viața lor economică nu putea să se dezvolte fără mărfurile necesare, produse de popoarele sedentare, și fără sclavi. Pentru a obține toate acestea, nomazii atacau statele vecine (Rusi-Ucraina, Ungaria, Bizanțul).

2. PECENEGII. Pecenegii erau o uniune de triburi întemeiată ca urmare a unirii nomazilor-turcici cu triburilor sarmate și ugro-finice. Cercetătorii leagă originea denumirii uniunii de numele primului lor lider – al căpeteniei de trib Bece.

În prima jumătate a secolului al XI-lea, sub presiunea triburilor turcice ale uzilor, majoritatea pecenegilor s-au strămutat pe teritoriile dintre râurile Emba, Ural și Volga. Aceasta a provocat conflicte între pecenegi și hazari. Strămutarea i-a silit pe pecenegi să renunțe la modul sedentar de viață și să se adapteze la cel nomad.

În anii ‘90 ai secolului al XI-lea, hazarii s-au unit cu torchii și le-au cauzat pecenegilor o înfrângere zdrobitoare, ceea ce i-a făcut pe pecenegi să se strămute din nou. Uniunea de triburi a trecut prin Khaganatul hazarilor și a plecat înspre zona de nord a Mării Negre.

În timpul strămutării, pecenegii au obligat alte triburi nomade, în special pe cele ale ugrilor, să-și părăsească locurile și, pentru o perioadă de 150 de ani, s-au stabilit pe actualele teritorii ale Ucrainei dintre Don și Dunăre. Apropi-

Peceneg. Reconstrucție modernă

Grupul etnic al pecenegilor s-a format între Marea Aral și cursul de mijloc al râului Sârdaria. Centrul pământurilor pe care le populau se afla în apropiere de actualul oraș Tașkent (Uzbekistan). Acolo ei duceau un mod relativ sedentar de viață: participau activ la comerț datorită Marii Căi a Mătăsii, aveau strânse legături cu triburile turcice.

Invazia pecenegilor asupra Statului Rusi. Miniatură din Cronica de Radzivil

Potrivit împăratului bizantin Constantin Porfirogenet, pecenegii se împărțeau în opt „triburi”, fiecare dintre acestea fiind compus din câte cinci clanuri. Teritoriul fiecărui trib era de circa 200-300 kilometri. Pecenegii nu și-au întemeiat propriul stat. Savanții au numit orânduirea lor politică „democrație militară”. Fiecare trib era condus de cneazul-căpetenie. Acesta conducea împreună cu consiliul bătrânilor, iar în cazuri speciale convoca adunarea generală a întregului trib. Baza economică a vieții pecenegilor era constituită de comerț și creșterea animalelor. Rusi-Ucraina cumpăra de la pecenegi vite cornute mari, oi, cai, brânză; orașul bizantin Chersones din Crimeea – blănuri și ceară. În afară de aceasta, pecenegii erau garanții securității rutei comerciale „De la varegi la greci”.

Orașul Torcesk. Reconstrucție

indu-se de hotarele Rusi-Ucrainei, ei au devenit stăpâni ai unui vast teritoriu de stepă și au avut o influență însemnată asupra evenimentelor din Estul Europei.

În anul 915 pecenegii au intrat pentru prima dată în contact cu Rusi-Ucraina, iar din anul 920 relațiile dintre cele două părți au devenit dușmănoase. Războiul dintre ele a durat, cu succese și înfrângeri de ambele părți, până în 1036.

La începutul secolului al XI-lea în rândul pecenegilor s-a produs o scindare. Unii dintre ei au primit islamul, ceilalți au plecat dincolo de Dunăre și au trecut sub suzeranitatea Bizanțului. Bizantinii și-au dorit să-i transforme pe pecenegi în apărători ai hotarelor – federați. Însă relațiile lor cu Bizanțul s-au agravat. A izbucnit un război și timp de 40 de ani pecenegii i-au terorizat pe locuitorii imperiului prin invaziile lor. Între anii 1087 și 1091 bizantinii au suferit câteva înfrângeri serioase. Împăratul Alexie Comnenul s-a văzut nevoit să le ceară ajutor tuturor țărilor creștine din Europa. Însă de un ajutor real Bizanțul a beneficiat din partea noilor stăpâni ai stepelor de la Marea Neagră – cumanii.

Cu eforturile comune ale oștirilor bizantine și cumane, pe 29 aprilie 1091 pecenegii au fost distruși definitiv în **bătălia de la Levounion** (nu departe de Constantinopol). Descriind înfrângerea pecenegilor în această bătălie, fiica împăratului Alexie Comnenul, Ana, menționa că „un întreg popor, care număra nu zeci de mii, ci depășea orice cifră, cu tot cu femei și copii, a murit în acea zi”.

Chiar și în urma unei asemenea înfrângeri, pecenegii rămăneau o forță militară de temut în Balcani. În timpul primei cruciade a cavalerilor europeni (1096-1099) pecenegii au apărut imperiul de devastare, deja în calitate de aliați ai Bizanțului.

Ultima atestare despre pecenegi este legată de campania lor asupra Bizanțului din anul 1122 împreună cu berendeii și cumanii, care au fost înfrânți în lupta cu Volodymyr Monomah. Trecând Dunărea, oștirile nomade au început să pustiască pământurile din zona fluviului. Cu toate acestea, în timpul unei bătălii decisive bizantinii au reușit să-i distrugă pe nomazi cu ajutorul detașamentelor de mercenari ale vikingilor (varegilor).

3. TORCHII. La începutul secolului al XI-lea, de hotarele Rusi-Ucrainei s-au apropiat noi triburi de nomazi. În cronicile vechi ale rusilor ei sunt amintiți ca torchi, în cele bizantine – uzi, iar în creațiile autorilor orientali – oguzi (guzi). Încă prin secolul al X-lea, în triburile torchilor s-a produs o scindare, a cărei cauză unii cercetători o văd în aceea că o parte dintre ei au primit islamul. Cei ce au primit religia islamică (aceștia erau numiți turkmeni) au cotropit Asia de Vest în frunte cu hanul Seljuq și au întemeiat acolo statul selgiucizilor. Ei aproape au distrus Imperiul Bizantin și le-au cauzat înfrângeri cruciaților, care au încercat să se stabilească în Palestina.

Ceilalți, care împărțeau în continuare păgânismul, au plecat în stepele Europei de Est. Pentru prima dată despre

ei se amintește în cronicile de la 1085 când au fost aliați ai lui Volodymyr cel Mare în campania sa asupra bulgarilor de pe Volga. În anul 1049 torchii au invadat fostele teritorii ale pecenegilor. În **anul 1055** torchii au fost distruși de oștirile Yaroslavycilor în bătălia de pe râul Sula.

O parte dintre torci s-au așezat pe teritoriul din bazinul râului Rosi și s-au înrolat în serviciu în armata cneazului kievean. Centru al posesiunilor lor era orașul **Torcesk (Tortk,** în prezent – Kaharlyk).

Intenția de a obține protecție din partea Kievului s-a intensificat atunci când dinspre Don și Volga au venit pretendenți mult mai puternici la pășunile din stepă – cumanii care nu demult îi nimiciră pe inamici. Din cauza invaziei cumanilor, a fost întreruptă comunicarea dintre Rusi-Ucraina și cnezatul Tmutaracan, fiind închisă și ruta comercială ce ducea spre Bizanț.

La mijlocul secolului al XII-lea, torchii, împreună cu resturi ale hoardelor cumane și alți nomazi, au întemeiat uniunea **clobucilor negri**. Devenind vasali ai cnejilor kievei, aceștia păzeau hotarele de sud ale Rusi-Ucrainei, luau parte activă la conflictele fratricide ale cnejilor kievei.

Torchii au fost nimiciți în timpul invaziei mongole din secolul al XIII-lea.

4. CUMANII. Cumanii au apărut pe arena istorică în același timp cu torchii. Acest popor a lăsat o urmă adâncă în istoria nu numai a Rusi-Ucrainei, ci și a altor popoare din sudul și estul Europei, din Africa și Asia Mică.

Denumirea de „cumani” (poloveți) nu și-o dăduseră ei, ca popor distinct. Astfel ei erau numiți în Rusi-Ucraina. Cronicile ruse amintesc pentru prima dată de cumani în **anul 1055** când aceștia au încheiat pace cu Rusi-Ucraina, iar în anul 1061 deja „au venit cumanii pentru prima dată pe pământurile rusilor să lupte... Acela a fost primul rău pe acest pământ făcut de dușmanii fără Dumnezeu”. În general, în cronică se amintește de 46 mari invazii ale cumanilor asupra Rusi-Ucrainei în perioada de 200 de ani de coexistență.

Primele ciocniri ale cnejilor rusi cu oștirile cumane au fost nereușite. După un îndelungat armistițiu, a început marele război din 1093-1117 din care cnejii kievei au ieșit învingători. Succesul lor a fost asigurat de unirea pentru lupta comună și tactica de ofensivă. Necesitatea de a-și apăra casele și familiile a privat armatele cumane de mobilitate, asigurând victoria cnejilor rusi.

Astfel a început o nouă etapă în relațiile dintre Rusi-Ucraina și cumani, care s-a caracterizat prin participarea cumanilor la conflictul fratricid dintre cneji, ce a izbucnit cu o nouă putere în a doua jumătate a secolului al XII-lea, și încheierea alianțelor dinastice între cneji și cumani. Divizându-se în două tabere beligerante – Monomahici și Olgovici, cnejii duceau o luptă crâncenă unii împotriva altora. De partea Monomahicilor s-au situat clobucii negri. Olgovicii se bazau pe cumani.

Torchii – urmașii turciți ai sacilor (sciților) și masageților din Asia Mijlocie, neamuri apropiate ale actualilor turkmeni, azeri și turci. Torchii dețineau imense teritorii de stepă din Turkmenistanul de nord și Kazahstanul de sud-vest, motiv pentru care acest ținut a primit denumirea de „stepele guzilor”.

Clobucii negri.
Reconstrucție modernă

Clobucii negri (din limba turcăică „karakalpak” – șepcile negre) – denumirea uniunii înființate nu mai târziu de anul 1146 din resturi ale triburilor nomade turce ale berendeilor, torchilor, cumanilor și altora. Drept imbold pentru unirea lor a servit pericolul ce venea din partea hoardelor cumane.

Cumani. Miniatură din Cronica de Radzivil

Coif cuman cu vizieră

Iurtă-turn a cumanilor.
Reconstrucție modernă

Autorii medievali europeni foloseau pentru poloveți denumirea de cumani sau comani. Istoricii persani și arabi din secolele IX-X aminteau despre țara și poporul kimekilor și kipchakilor. Acest popor era de origine turcică și aparținea Khaganatului kimekilor, a cărui bază o constituiau în secolul al X-lea kimecii și kipchakii ce trăiau de la Irtiș până la Marea Caspică, din taiga până în stepele semiaride din Kazhastan. La răscrucea secolelor X-XI kipchakii s-au separat de Khaganatul kimekilor și au format o putere politică aparte. La mijlocul secolului al XI-lea, stepele care înainte purtau denumirea „Dešt-i-guzzan” erau numite deja stepa kipchakilor.

În a doua jumătate a secolului al XII-lea, situația în stepă s-a schimbat. În societatea cumană au început procesele de unificare a triburilor distruse de Volodymyr Monomah. A sporit influența grupării cumanilor răsăriteni, al cărui centru era situat la gura râului Siverskyi Doneț. Dintre rândul cumanilor de la Don a apărut o personalitate strălucită – **hanul Konceak**, care a unit toate pământurile cumane.

În 1172 a izbucnit între cumani și cnejii rusi un război ce a durat 20 de ani. În 1176 hanul Konceak a distrus drujinele cnejilor lângă orașul Rostoveț. Această victorie a devenit ultimul mare succes al cumanilor. Peste câțiva ani, cneazul de Kyiv, Sviatoslav Vsevolodovyci, a întreprins mai multe campanii reușite în stepă, cauzându-i lui Konceak o înfrângere zdrobitoare.

Un eveniment cunoscut din timpul aceluia război a fost campania de la 1185 a cneazului de Novgorod-Siverskyi, Ihor Sviatoslavyci, descrisă în „Cuvânt despre oastea lui Ihor”. După înfrângerea lui Ihor, cumani au încetat atacurile asupra Rusi-Ucrainei, limitându-se la participarea la conflictele fratricide ale cnejilor galițieni și volâneni (campaniile din anii 1202, 1208, 1219, 1226, 1235). În anul 1234 nomazii au năvălit pentru ultima dată asupra Kyivului (în componența armatei cneazului Iziaslav). La începutul secolului al XIII-lea o parte din cumani s-a convertit la creștinism. Astfel, cumani s-au amestecat, în mod practic, cu populația Rusi-Ucrainei.

În prima jumătate a secolului XIII, cumani, ca și cnejii rusi, au suferit o înfrângere zdrobitoare în lupta cu mongolii.

Cu aceasta, însă, istoria cumanilor nu s-a încheiat. O parte însemnată dintre ei s-a strămutat în Ungaria și Bulgaria, unde s-au transformat într-un factor important al vieții interne a acestor state. Cumani au fost chiar conducători ai acestor state.

Invazia mongolă a influențat asupra proceselor etnice ale cumanilor. O parte dintre cumani s-a mutat în stepele mongole îndepărtate, o parte – pe cursul de mijloc al râului Volga și în Bulgaria de pe Volga, altă parte – în zona cursului inferior al Volgăi. O mare parte dintre cumani au rămas, totuși, în locurile vechi de trai, deși erau mereu izgoniți de către mongolii ce s-au stabilit acolo.

Înfrângerea cumanilor de către mongoli a dus la apariția în masă a sclavilor cumani pe piețele răsăritene. În țările musulmane, sclavii-turcici (mamelucii) erau deosebit de prețuiți pentru vitejia lor. De aceea, ei deveneau adeseori gărzi personale ale conducătorilor. În Egipt, mamelucii-cumani au acaparat puterea și au creat o dinastie a lor, care a existat până la 1811. Perioada domniei mamelucilor a fost marcată de un avânt al economiei și culturii Egiptului.

Populația cumană, care a rămas să trăiască în stepele din Europa Răsăriteană, i-a asimilat treptat pe mongoli. Cu timpul cumani au luat parte la formarea poporului tătar din Crimeea.

Cnejii rusi și hani cumani nu doar luptau între ei, ci și mențineau strânse legături dinastice. Trebuie menționat că, în acele

Primul, care a pus tradițiile de înrudire cu cumanii, a fost fiul lui Yaroslav cel Înțelept, Vsevolod. În anul 1068 el s-a căsătorit cu fiica hanului cumaniilor, Anna. Fiul său, Volodymyr Vsevolodovyci Monomah a luptat toată viața împotriva cumaniilor, însă pentru a treia oară s-a căsătorit cu o femeie cumană și i-a îndemnat pe doi fii ai săi să se căsătorească cu fete de cumani: în anul 1108, Gheorghii (Iuri Dolgoruky, viitorul întemeietor al Moscovei) s-a căsătorit cu fiica hanului Aepa, iar în anul 1117, Andrii Dobryi de la Volân – cu nepoata lui Tugorhan. Frumoasele fete cumane au devenit mame și bunici ai multor cneji rusi. Cneaghina cumană, soția lui Iuri Dolgoruky, i-a născut 12 fii, între care și Andrii Bogoliubskiy. Tot cu fete cumane au fost căsătoriți fiul lui Ihor Sviatoslavyci, cneazul galițian, Volodymyr Ihorovyci (cu fiica hanului Konceak), cneazul kievean, Rurik Rostyslavyci (cu fiica hanului Beluk). Cneazul Danylo Romanovyci, care era căsătorit cu fiica hanului Kotian, și-a însurat unul din fii cu fiica hanului Tehak.

Nepotul lui Yaroslav cel Înțelept, vărul lui Volodymyr Monomah, cneazul de Cernihiv și Tmutaracan, Oleh Sviatoslavyci, a fost căsătorit cu fiica hanului cumaniilor, Osoluk, cu care a adus pe lume patru fii. Nepotul său a fost cneazul Ihor Sviatoslavyci, eroul principal al „Cuvântului despre oastea lui Ihor”, care a participat în tinerețe alături de cumani la devastarea Kyivului în anul 1169. Însăși Ihor Sviatoslavyci a fost căsătorit cu nepoata lui Iuri Dolgoruky (fiica lui Yaroslav Osmomysl), renumita Yaroslavna, al cărei străbunic a fost hanul cumaniilor, Aiepa.

După cum vedem, în vinele cnezilor rusi curgea nu numai sânge de varegi, ci și de cumani. De aceea multe războaie și invazii ce sunt descrise de către cronicari erau, în realitate, contradicții obișnuite de familie.

timpuri, căsătoriile cu nomazii erau destul de răspândite în rândul boierilor și al drujinicilor. Încă mai înainte, mai marii armatei Rusi-Ucrainei a început să se înrudească cu triburile turcice. Istoricii estimează că aproape jumătate din familiile nobile din partea de sud a statului Rusi avea rădăcini cumane.

5. POSESIUNILE BIZANTINE ÎN CRIMEEA. Posesiunile Imperiului Bizantin în Crimeea erau teritoriile Bosforului (fostul Regat al Bosforului) și Chersonesului, precum și cele de la periferii. Zonele de stepă din Crimeea erau dominate de nomazi. Ocupațiile principale ale populației din Crimeea bizantină erau agricultura și creșterea animalelor.

De la finele secolului al X-lea **Bosforul** a trecut sub suzeranitatea cnezilor rusi și a primit denumirea de cnezatul **Tmutaracan**, care era situat la intersecția rutei comerciale ce ducea din Europa înspre Răsărit. Sub dominația Rusi-Ucrainei bosforienii au continuat să practice meșteșugurile lor tradiționale.

În anul 1094 Bosforul a trecut din nou sub suzeranitatea Bizanțului. Cnezatul Tmutaracan a dispărut de pe harta politică a Europei. De la începutul secolului al XII-lea, el a făcut parte din componența Imperiului Trapezunt, iar la începutul secolului al XIV-lea a devenit colonie genoveză, care a existat până în 1475.

În decursul secolelor X-XIII Chersonesul a fost cel mai mare oraș din peninsula crimeeană. Conform estimărilor istoricilor, populația lui număra circa cinci mii de locuitori. În centrul orașului era situată piața principală de comerț, ea fiind încon-

„Baba” („madona”) de la Ciornuhinsk. Parcul-muzeu al „babelor” cumane din Lugansk

O urmă culturală de neșters lăsată de către cumani pe pământurile ucrainene sunt **„babele” cumane**. Istoricii discută și acum despre menirea „babelor” cumane. Se consideră că ele erau chemate să-i păzească pe cei morți și să-i apere pe cei vii. Interesant este că nu e neapărat ca „babele” cumane să fie chipuri de piatră ale femeilor. Între ele pot fi văzute și multe chipuri de bărbați. În limba turcică cuvântul „baba” provine de la „babal”, ceea ce înseamnă străbun. „Babele” sunt de felul lor, niște amulete care ocrotesc de sufletele celor morți. Călăuză și intermediar între lumea celor vii și lumea celor morți era omul cu calități deosebite – șamanul, a cărui însemnătate în societatea cumană era foarte mare.

„Babele” cumane – statui din piatră ce erau instalate pe kurgane – locuri de înhumare a nobililor cumani.

Bizanțul și-a instituit dominația asupra Bosforului la începutul secolului al VI-lea, pe timpul domniei împăratului Iustinian I. Reprezentant al împăratului pe teritoriul Bosforului era comitul. Dependența regatului Bosforului de Imperiul Bizantin se manifesta prin impunerea unei taxe naturale maritime, care prevedea livrarea de corăbii și echipamente maritime. În schimb, bosforenii, împreună cu locuitorii Chersonesului, spre deosebire de restul populației Imperiului, nu plăteau impozitul funciar de bază. Bosforul era o piață importantă de achiziționare a blănurilor de la nomazi pentru necesitățile Constantinopolului. În orașele din Bosfor se dezvoltau în mod activ meșteșugurile, orientate spre satisfacerea necesităților vecinilor-nomazi.

De la sfârșitul secolului al VII-lea, pe teritoriile din zona de nord a Mării Negre și-a extins suzeranitatea Khaganatul Hazarilor. Interesele khaganului în Bosfor erau reprezentate de un guvernator al său. Însă Bizanțul nu pierdea puterea asupra acestor teritorii. Pentru a-și satisface necesitățile militare, bizantinii au început să exploateze zăcămintele de petrol din Peninsula Taman, iar Bosforul servea drept port pentru transportarea materiei prime folosite la pregătirea „focului grecesc”.

Rămășițe ale fortăreței bizantine Aluston (în prezent Alușta din Crimeea), construită pe timpul domniei lui Iustinian I (1) și o reconstrucție a ei (2).

jurată de lăcașuri de cult și de cele mai bogate edificii publice. Strada principală a orașului avea șase metri în lățime.

În mod formal, împărații bizantini și-au menținut puterea asupra țărmului de sud al Crimeii până la invazia mongolilor din **anul 1239**. În urma campaniilor mongole de la 1277 și 1278 au decăzut total Chersonesul, Sugdeea (Sudak) și alte orașe. În cele din urmă, aceste teritorii au trecut sub dominația comercială a Republicii Genova, care și-a întemeiat propriile colonii comerciale pe țărmurile Mărilor Neagră și Mediterană. Principala ei colonie la Marea Neagră a fost Kaffa (Feodosia). Genovezii au stăpânit aceste pământuri până la 1475.

În timp ce țărmul sudic al Peninsulei Crimeea se afla, în secolele X-XII, sub guvernarea nemijlocită a Bizanțului, zonele de munte unde viețuiau triburile goților și alanilor (sarmaților) își păstrau independența. Aceste triburi au devenit aliați-federați ai Bizanțului apărând Chersonesul de invaziile nomazilor. Populația mixtă a goților, grecilor și alanilor din zonele crimeene de munte era condusă de către un strateg de la Thema din Herson. Ea folosea greaca ca limbă oficială, iar ca religie – creștinismul.

După distrugerea Constantinopolului de către cruciați în anul 1204, Gotia Crimeeană sau cnezatul **Theodoro**, care a apărut la sfârșitul secolului al XIII-lea, și-a continuat în mod independent existența.

Fortăreața genoveză din Sudak. Aspect modern

Scriitorul arab Ibn-al-Asir, despre Sugdeea

Este un oraș al kipchakilor de unde ei își iau mărfurile, deoarece el este situat pe malul Mării hazare (Negre) și în el vin multe corăbii cu îmbrăcăminte. Mărfurile sunt vândute, iar în locul lor sunt cumpărați sclavi, blănuri și altele.

Ce povestește scriitorul arab despre Sugdeea?

Sunteți de acord cu... De ce?

- În secolul X – prima jumătate a secolului XIII teritoriile de stepă ale actualei Ucraine erau populate de triburi nomade de origine turcică, care duceau o gospodărie tradițională pentru ele, invadeau și jefuiau Rusi-Ucraina și alte state vecine. În acea perioadă, înlocuindu-se unul pe altul, aici au dominat pecenegii, torchii și cumanii.
- Triburile torchilor și cumaniilor s-au încadrat activ în viața politică, economică și socială a Rusi-Ucrainei.
- În secolele X-XIII Crimeea a îndeplinit un rol important în răspândirea creștinismului, era o importantă intersecție a rutelor comerciale, ce veneau din cele patru părți ale lumii. O astfel de amplasare a trezit interesul statelor străine, ce încercau să-și instaleze controlul asupra acestor teritorii.

Întrebări și însărcinări

- ◆ **1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Șase întrebări”. Regulile jocului.** Elevii și elevele se unesc în echipe. Fiecare echipă trebuie să alcătuiască, în timpul rezervat, câte șase întrebări după materialul din paragraf. Învingătoare va fi cea echipă, care va alcătui mai multe întrebări (întrebările nu trebuie să se repete).
- ▲ **2. Care au fost cele mai importante evenimente din viața popoarelor din stepele de la Marea Neagră în secolele X-XIII? 3. Care a fost rolul nomazilor în istoria Rusi-Ucrainei din secolele X-XIII? 4. Stabiliți legătura reciprocă dintre cnejii kieveni și cumani. 5. De ce, după părerea voastră, nomazii au jucat un rol însemnat în istoria Rusi-Ucrainei, Ungariei, Bulgariei, dar nu s-au menținut ca grupare etnică? 6. Determinați trăsăturile comune și deosebirile dintre atacurile asupra Rusi-Ucrainei ale pecenegilor și cumaniilor după următorul plan: 1) scop; 2) proporții; 3) consecințe.**
- ★ **7. Discuție colectivă.** Putem afirma, oare, că la începutul secolului al XIII-lea cumanii au devenit parte componentă a populației Rusi-Ucrainei? **8. Arătați pe hartă: 1) direcțiile campaniilor întreprinse de pecenegi și cumani asupra Rusi-Ucrainei; 2) teritoriul „Deșt-i-kip-chak”; 3) teritoriile așezărilor clobucilor negri; 4) locurile celor mai importante bătălii dintre cnejii rusi și nomazi. 9. Activitate în perechi.** Discutați despre rolul Crimeii în desfășurarea evenimentelor ce au avut loc în zona Mării Negre în secolele X-XIII.
- ★ **10. Activitate în grupuri mici.** Pregătiți o comunicare cu prezentare pe tema: **1) „Babele cumane” – monumente ale istoriei Ucrainei; 2) Crimeea în secolele X-XIII. 11. Determinând rolul nomazilor în istoria Rusi-Ucrainei, istoricul ucrainean M. Hrușevskiy scria despre „transmițătorii, deși pasivi, pe care puhoiul nomazilor îi lua cu sine și bătea în malurile noastre forme culturale și forțe tehnice ale culturilor îndepărtate”. Pe care rol al nomazilor pune accentul istoricul? 12. Citiți un fragment din izvorul istoric și încercați să aflați ce tactică alegeau cumanii în timpul invaziilor: „Invazia lor era ca o lovitură de fulger. Ei năvăleau în tăcere fără să le dea posibilitate următorilor să-i audă. Retragerea lor este grea și ușoară în același timp: grea din cauza cantității mari de pradă, ușoară din cauza vitezei cu care fugeau...”.**

Memorizați datele

- Anii 915-1036** – dominația pecenegilor în stepele de la Marea Neagră.
- Anul 1055** – înfrângerea torchilor de către cneazul kievean Vsevolod Yaroslavyci, trecerea acestor triburi în serviciul militar al cnejilor Rusi-Ucrainei.
- Anii 1055-1239** – dominația cumaniilor în stepele de la Marea Neagră.

Lecție practică la capitolul III

Generalizare la capitolul III

Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul III

Varianta I

Varianta II

Capitolul IV. Regatul Rusi (Statul Galiția-Volânia)

§ 15. Întemeierea Statului Galiția-Volânia

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum și de ce cnezatele Galiției și Volâniei s-au unit într-un singur stat; care este rolul lui Roman Mstyslavyci în istoria Ucrainei; de ce fiii lui Roman Mstyslavyci au fost nevoiți să ducă o luptă îndelungată și îndârjită pentru moștenirea tatălui lor.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: 1. Ce înseamnă descentralizare politică? 2. Când au apărut cnezatele galițian și volânean? Care erau deosebirile dintre ele?

Roman Mstyslavyci. Desen modern

Apariția și avântul Statului Galiția-Volânia a fost favorizată de amplasarea geografică prielnică. El era situat la intersecția rutelor comerciale importante și era greu accesibil pentru invaziile nomazilor. Distanța mare de la Kyiv făcea acest stat mai puțin dependent de puterea centrală. În afară de aceasta, devenind un stat unitar, Galiția și Volânia și-au unit forțele în lupta împotriva agresiunii Poloniei și Ungariei vecine, iar mai târziu – în lupta contra invaziilor mongole și a atacurilor cruciaților.

1. UNIFICAREA CNEZATELOR VOLÂNIEI ȘI GALIȚIEI. Pe la mijlocul secolului al XII-lea, în cnezatul galițian s-au intensificat din nou luptele dintre boieri și cneaz. Pentru boierime, care s-a îmbogățit și s-a consolidat în anii precedenți, puterea cneazului părea o povară, de aceea boierii încercau să se debaraseze de ea cu orice preț. Această confruntare a dus la slăbirea dinastiei galițiene a Rostyslavycilor. Ultimul ei reprezentant pe tronul galițian a fost **Volodymyr (1187–1199)**, fiul lui Yaroslav Osmomysl.

După moartea lui Volodymyr, în **anul 1199** în Halyci a intrat armata cneazului volânean, **Roman Mstyslavyci (1199-1205)**, care era unul dintre pretendenți la tronul galițian.

Astfel a avut loc unirea cnezatelor galițian și volânean într-un singur stat – **Statul Galiția-Volânia**. Acest eveniment a avut o mare importanță istorică, deoarece statul nou creat pretindea la rolul de centru de unificare a pământurilor ruse de sud-vest, adică a pământurilor ucrainene.

2. STATUL GALIȚIA-VOLÂNIA ÎN PERIOADA DOMNIEI LUI ROMAN MSTYSLAVYCI. Datorită activității lui Roman Mstyslavyci, noul stat s-a bucurat dintr-odată de autoritate, atât în rândul cnezatelor din Rusi-Ucraina, precum și al statelor vecine. Roman Mstyslavyci era un om viteaz și ferm. El s-a încadrat în lupta politică încă din anii de tinerețe. Devenind în anul 1168 cneaz al Novgorodului, Roman, împreună cu tatăl său, cneazul volânean Mstyslav, a reușit să țină piept atacurilor asupra pământurilor sale din partea cneazului de Volodymyr-Suzdal, Andrii Bogoliubskyi. După moartea tatălui său, în anul 1170, Roman Mstyslavyci a urcat pe tronul volânean și și-a apărat dreptul la el.

Cotropind Halyciul, Roman și-a transferat reședința în acest oraș. Pentru a-și întări puterea, el se răzbuna în modul cel mai dur pe cei ce erau nemulțumiți de acțiunile sale. Ca urmare au fost asasinați mulți boieri, iar unii dintre ei au

Roman Mstyslavyci îi primește pe solii papali.
Pictor M. Nevrev

Moartea cneazului Roman Mstyslavyci în bătălia de lângă Zawichost. Desen modern

fost nevoiți să se salveze prin fugă. Îndreptându-și acțiunile, Roman spunea: „Până nu vei strivi albinele, de miere nu te vei sătura”. După o asemenea război sângeros restul boierimii nu a mai încercat să se ridice contra cneazului. O mărturie a întăririi puterii sale este și aceea că în cronică a fost numit **„unic stăpân al tuturor pământurilor ruse”**.

Pentru a-și întări statul, Roman Mstyslavyci lărgea hotarele lui organizând campanii asupra lituanienilor, cumanilor, polonezilor. Solii și negustorii săi erau primiți la Constantinopol, în orașele din Germania, Polonia, Ungaria. Un moment important în politica cneazului a fost alipirea Kyivului la posesiunile sale în anul 1202. Kieveții au trecut de bunăvoie sub puterea lui, deschizând în fața cneazului porțile orașului.

Drept rezultat, sub suzeranitatea lui Roman Mstyslavyci s-au pomenit cnezatele Galiția, Volânia, Kyiv, Pereyaslav și Turov-Pinsk. După suprafața posesiunilor lui depășeau Sfântul Imperiu Roman. Cucerind Kyivul, Roman și-a atribuit titlul de „mare cneaz”, însă a renunțat la titlul regal propus de către Papa de la Roma. Unii cercetători într-adevăr consideră Statul Galiția-Volânia ca fiind primul stat ucrainean.

Politica externă activă a cneazului l-a făcut să intervină în lupta dintre adepții Statului papal (guelfii) și cei ai împăraților (ghibelinii), în care i-a susținut pe ultimii. În luna iulie a **anului 1205**, îndreptându-se spre Germania, lângă orașelul Zawichost, Roman Mstyslavyci s-a ciocnit pe neașteptate cu un detașament al cneazului polonez Leszek cel Alb. În acea luptă Roman a murit. Cronică franceză scria despre acel eveniment: „Regele rusilor pe nume Roman, ieșind în afara hotarelor sale și dorind să treacă prin Polonia înspre Saxonia, din voia lui Dumnezeu a fost omorât de doi frați, cnejii polonezi, Leszek și Konrad, pe râul Vistula”.

? Cum a influențat moartea cneazului asupra destinului statului său?

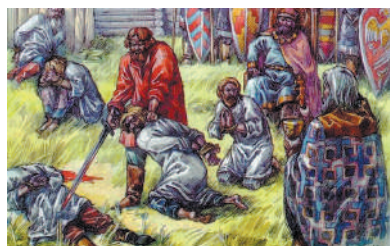
Lui Roman Mstyslavyci i se atribuie elaborarea proiectului „ordinii bune” în Rusi-Ucraina. El propunea să se pună capăt conflictelor fratricide, care duc la slăbirea statului și îl transformă într-o pradă ușoară pentru cumani. Condiția de bază a „ordinii bune” era aceea că, în cazul decesului cneazului, succesorul lui urmează să fie ales de șase cei mai puternici cneji: din Galiția, Suzdal, Cernihiv, Smolensk, Poloțk și Reazan. De asemenea, cnejii trebuiau să-și asume obligația să nu năvălească unul asupra altuia, iar în cazul încălcării acestei condiții să se situeze de partea celui atacat. Pentru a preveni fragmentarea cnezatelor în udeluri, Roman a propus ca tronul cneazului să-i fie transmis fiului mai mare și să nu fie împărțit între toți. Pentru examinarea acestor chestiuni se prevedea convocarea congresului cnejilor. Însă toți cnejii au refuzat sub diferite pretexte.

Harta „Statul Galiția-Volânia în prima jumătate a sec. XIII”

Inele ale boierilor galițieni din sec. XIV

Decapitarea boierilor galițieni.
Pictor M. Gorelyk

Boierul Volodyslav Kormilcici – cneaz al Galiției între anii 1213–1214. Pictor Z. Ţaryk

Moartea subită a cneazului a împiedicat realizarea planurilor sale. Statul Galiția-Volânia, creat de el, s-a destrămat.

3. LUPTA FIILOR LUI ROMAN MSTYSLAVYCI PENTRU RENĂȘTEREA STATULUI GALIȚIA-VOLÂNIA. În lupta pentru moștenirea lăsată de marele cneaz Roman Mstyslavyci, s-au ridicat cneji rusi de pe alte pământuri, din Polonia și din Ungaria. Însă unica forță ruinătoare a cnezatului unic era boierimea galițiană, care nu dorea să accepte întărirea puterii cneazului. Folosindu-se de faptul că fiii lui Roman Mstyslavyci, **Danylo și Vasylo**, erau încă minori, boierii galițieni i-au invitat să ocupe tronul cneazului pe nepoții lui Yaroslav Osmomysl, fiii lui Ihor Sviatoslavyci – Roman, Sviatoslav și Rostyslav.

Însă urmașii lui Ihor cereau o putere reală. Drept răspuns, boierii s-au răzvrătit. Exact în acea perioadă regele ungar împreună cu armata s-a îndreptat spre Halyci și, cu ajutorul boierimii, l-au cucerit. Ihovycii au fost luați ostatici, iar populația a fost supusă violenței. Brutalitatea ostașilor unguri a trezit nemulțumirea populației, care s-a ridicat la răscoală.

Drept rezultat, la putere au revenit urmașii lui Ihor, care au reușit să scape din prizonierat. Revenind la putere, aceștia s-au răzbunat crunt pe boierii galițieni.

Totuși, aceasta nu i-a ajutat să se mențină la putere. Boierii care au scăpat cu viață, în frunte cu **Volodyslav Kormilcici**, s-au adresat regelui Ungariei cu rugămintea să-l lase să plece cu ei pe cneazul legitim Danylo, și să le ofere ajutor împotriva Ihovycilor. Asigurându-se de susținerea regelui, marea armată a venit la Halyci, care l-a acceptat fără luptă pe urmașul lui Roman. Astfel, în septembrie **1211**, Danylo a revenit pe tronul tatălui, după ce, cu câțiva ani înainte, fratele său Vasylo și mama Ana au reușit să se stabilească în Volânia (în orașele Berestea și Belz).

Însă confruntarea dintre cneaz și boierimea galițiană a continuat. Pentru a-și demonstra forța, boierii i-au răscumpărat pe Ihovyci din prizonieratul unгурilor cu sume mari de bani și i-au decapitat sub privirile locuitorilor Halyciului. Acesta a fost unicul caz din istoria medievală a Ucrainei când vasalii i-au decapitat în văzul lumii pe suzeranii lor.

Însă Danylo și mama sa nu doreau să se supună samavolniciei boierilor. Din cauza conflictului cu boierii, Ana s-a văzut nevoită din nou să se salveze prin fugă, împreună cu copiii. Liderul boierilor, Volodyslav Kormilcici, s-a încumetat în **anul 1213** să se proclame cneaz. Pentru prima dată acest titlu a fost purtat de un om ce nu făcea parte dintr-o dinastie de cneji.

Această comportare a boierului a trezit indignarea cneajilor. De această situație s-au folosit unгурii și polonezii. Conducătorii lor s-au înțeles să împartă între ei Statul Galiția-Volânia. În **anul 1214**, în orașul Spiș, ei au încheiat un acord, conform căruia se prevedea căsătoria fiului de cinci ani al regelui ungur, Kalman, cu fiica de trei ani a cneazului

Victoria lui Danylo Galytŭkyi asupra cruciașilor, lângă Dorogocin, în anul 1238. Pictor S. Servetnik

? Ce însemnătate a avut această victorie pentru dezvoltarea Statului Galiția-Volânia?

polonez, Solomiia, precum și proclamarea lui Kalman drept „rege al Regatului Galiției”. Încă o condiție a aceluiași acord consta în încheierea unei uniuni (alianțe) între mitropolia ortodoxă a Galiției și biserica catolică.

Acordul încheiat la Spiš s-a dovedit a fi unul de scurtă durată. Între cotropitori s-au iscat contradicții, de care s-a folosit Danylo. El, împreună cu socrul său, Mstyslav Udatnyi, invitat să ocupe tronul galițian, a eliberat Halyciul și toate pământurile cotropite anterior de polonezi. Astfel, în anul 1221, Mstyslav Udatnyi, care provenea din cneji kieveni și care fusese până în acel moment cneaz la Novgorod, s-a instalat la Halyci, iar Danylo – în Volânia. Însă înțelegerea dintre cneji nu a durat mult. Mstyslav a dat ascultare îndemnurilor din partea boierilor galițieni și i-a lăsat prin testament, în anul 1228, cnezatul Galiției fiului regelui ungarilor, Kalman, care era căsătorit cu cea de-a doua fiică a sa. Cu așa ceva nu a fost de acord Danylo, care, ca urmare a unei lupte de zece ani cu ungarii, și-a recăpătat puterea în Galiția. Prin testament a lăsat Volânia fratelui său mai mic, Vasylo, care a fost alături de Danylo, susținându-l în cele mai importante momente.

În anul 1238, în **bătălia de la Dorogocin**, Danylo i-a zdrobit pe cavalerii teutoni, care au invadat posesiunile lui. Cronica spune că, în ajunul bătăliei, Danylo ar fi spus: „Nu se cuvine să dăm Patria noastră în mâinile cruciașilor”.

La sfârșitul **anului 1239**, Danylo a cucerit Kyivul, eveniment prin care a încheiat procesul de reîntregire a posesiunilor tatălui său.

Astfel, peste numai 40 de ani de lupte îndârjite, fiii lui Roman – Danylo și Vasylo, au reușit să restabilească unitatea pământurilor tatălui lor. Drept capitală a statului reîntregit Danylo a ales orașul Holm pentru a nu depinde de boierimea galițiană.

DINASTIA CNEJILOR GALIȚIENI-VOLĂNENI

Cetatea regelui Danylo Romanovyci din orașul Holm (actualmente Polonia). Reconstrucție modernă

Danylo Romanovyci intră în Kyiv. Miniatură din cronică

Memorizați datele

Anul 1199 – campania lui Roman Mstyslavyci asupra Halyciului. Unificarea cnezatelor galițian și volânean într-un singur stat.

Anul 1205 – moartea lui Roman Mstyslavyci.

Anii 1206–1238 – lupta urmașilor lui Roman Mstyslavyci pentru renașterea Statului Galiția-Volânia.

Anul 1213 – proclamarea boierului Volodyslav Kormilcici cneaz al Galiției.

Anul 1214 – încheierea acordului de la Spiš între conducătorii Ungariei și Poloniei, referitor la împărțirea Statului Galiția-Volânia între ei.

Anul 1238 – instalarea cnezului Danylo Romanovyci la Halyci.

Anul 1238 – confirmarea superiorității cnezului Danylo asupra Kyivului. Încheierea procesului de reîntregire a Statului Galiția-Volânia.

Ostași galițieni.
Reconstrucție modernă

Sunteți de acord cu... De ce?

- În anul 1199 a avut loc unificarea cnezatelor Galiției și Volâniei de către cneazul volânean, Roman Mstyslavyci. Această unificare a pus începuturile unui nou stat, care a devenit pentru câteva secole un factor important în istoria Europei Centrale și de Est.
- Moartea lui Roman Mstyslavyci a întrerupt procesul de consolidare a statului.
- Cu timpul, fiii lui Roman Mstyslavyci, Danylo și Vasylo, au reușit să înfrângă rezistența boierimii și amestecul din partea altor state și să reîntregească moștenirea tatălui.

Întrebări și însărcinări

- ♦ **1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Ghiciți numele eroului (eroinei)”. Regulele jocului.** Prezentatorul își amintește de un personaj istoric, al cărui nume este legat de tema respectivă, scrie numele lui pe o fișă și o pune în plic. Elevii și elevele au dreptul să-i pună un număr anumit de întrebări (spre exemplu zece) pentru a afla despre cine este vorba. Prezentatorul poate să răspundă numai „da”, „nu” sau „parțial”.
- ▲ **2. Cum s-a desfășurat formarea Statului Galiția-Volânia de către Roman Mstyslavyci? Ce pământuri a reușit să alipească la posesiunile sale? 3. Numiți cauzele principale ale unificării. De ce cnezatele au fost unite de cneazul volânean și nu de cel galițian? 4. În anul 1205 statul lui Roman Mstyslavyci s-a destrămat. În ce împrejurări fiii lui Roman, Danylo și Vasylo, au revenit pe tronul Statului Galiției-Volânia? 5. Ce politică a promovat Roman Mstyslavyci după crearea Statului unic Galiția-Volânia?**
- ◆ **6. Discuție colectivă.** Ce factori au condiționat lupta îndârjită și îndelungată pentru reîntregirea moștenirii lui Roman Mstyslavyci? De ce fiii lui Roman Mstyslavyci au fost nevoiți să demonstreze prin forță dreptul la moștenirea tatălui? **7. Pregătiți o comunicare după următorul plan: 1) unificarea cnezatelor Galiției și Volâniei; 2) domnia lui Roman Mstyslavyci în anii 1199-1205; 3) lupta fiilor lui Roman pentru reîntregirea moștenirii tatălui. 8. Activitate în perechi.** De ce anume în cnezatul Galiției a devenit posibilă unica, în Rusi-Ucraina, urcare a unui boier pe tron? **9. Determinați factorii ce au favorizat consolidarea Statului Galiția-Volânia, precum și pe cei ce au dus la slăbirea lui. Prezentați răspunsurile sub formă de tabel. 10. Arătați pe hartă: 1) Statul Galiția-Volânia pe timpul domniei lui Roman Mstyslavyci; 2) Statele ce au încercat să-i cotopească pământurile.**
- ★ **11. Activitate în grupuri mici.** Alcătuiți portretul istoric al cnezului Roman Mstyslavyci. Fiecare elev (elevă) din grup alcătuește portretul cnezului în mod individual, apoi rezultatele activității sunt discutate în grup. **12. Se poate considera că Statul Galiția-Volânia reprezintă într-adevăr primul stat ucrainean?**

§ 16. Campaniile mongole asupra Rusi. Supunerea cnezatelor ruse de către Imperiul Mongol (Hoarda de Aur)

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: când a avut loc prima campanie a oștirilor mongole asupra Rusi și în ce constă esența tragediei de pe râul Kalka; ce înseamnă invazia mongolă și care au fost consecințele ei; cum a fost întemeiată Hoarda de Aur; cine era „baskakul”; ce înseamnă „iarlâc”, „ulus”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: 1. Care cnezate au existat pe actualele teritorii ucrainene în ajunul invaziei mongole? 2. Care cnezat era cel mai puternic? 3. Ce pământuri stăpânea Danylo Romanovyci în anul 1239?

1. PRIMA CAMPANIE A MONGOLILOR ÎN RUSI. BĂTĂLIA DE PE RÂUL KALKA. La începutul secolului al XIII-lea, în stepele mongole, sub dominația lui **Ginghis Han**, a apărut un stat puternic, care, în perioada 1207-1222, a cucerit Siberia Sudică, nordul Chinei, Asia Centrală și Transcaucazia.

Pentru a continua invazia, în Caucaz a fost trimisă o oaste ce număra 30 de mii de oameni, condusă de **Subutai** și **Jebe**, cei mai experimentați comandanți de oști al lui Ginghis Han.

În anul 1222 oastea mongolă a trecut Munții Caucaz și s-a apropiat de ținuturile cumanilor. Adunând toate forțele disponibile, hani cumanii le-au opus rezistență în lupta de pe malul râului Siverskyi Doneț, însă au fost înfrânți. Mongolii au plecat spre Crimeea, unde au cucerit fortăreața venețiană Sugdeea.

Între timp, socrul cneazului galițian **Mstyslav Udatnyi**, hanul cumanilor Kotian, le-a cerut ajutor cnejilor rusi: „dacă nu ne ajutați, azi vom fi măcelăriți noi, iar voi veți fi măcelăriți mâine”. La congresul cnejilor de la Kyiv s-a decis ca lupta împotriva mongolilor să aibă loc în stepele cumane. În campania împotriva mongolilor au plecat cnejii Galiției, Volâniei, Cernihivului, Smolenskului, Kurskului, Trubcevskului și Putivlului. Numai cneazul de Volodymyr-Suzdal a refuzat să participe la campanie.

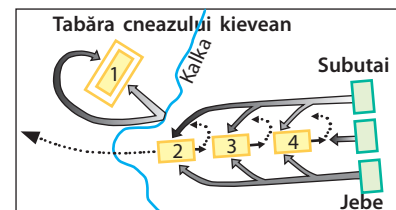
În data de **31 mai** (conform altor izvoare – pe 16 iunie) **anul 1223** forțele principale ale rusilor și cumanilor s-au pomenit față-n față cu oștirile mongole pe râul **Kalka** (în prezent Kalcik – un afluent al râului Kalmius ce se varsă în Marea Azov). La început, oștirile rusilor și cumanilor i-au silit pe mongoli să se retragă pe malul stâng al râului.

Însă între cneji nu exista un acord. Mstyslav Udatnyi, dornic de glorie, s-a încins în luptă fără a-și coordona acțiunile cu ceilalți cneji. Astfel, drujinele conduse de Danylo Romanovyci și cumanii au trecut râul Kalka și i-au atacat pe mongoli, care au început să se retragă sub loviturile drujinicilor bine înarmați. Din păcate, cumanii nu au putut ține piept contraatacului din partea mongolilor și au luat-o la fugă.

Ginghis Han. Desen chinez din perioada medievală

SCHEMA BĂTĂLIEI DE PE RÂUL KALKA 31 mai 1223

- 1 – regimentele lui Mstyslav de Kyiv
- 2 – regimentele lui Mstyslav de Cernihiv
- 3 – regimentele cneazului volănean, Danylo Romanovyci și ale cneazului galițian, Mstyslav Udatnyi
- 4 – regimentele lui Iarlan al Cumanilor
- Oastea mongolă
- Încercuirea și distrugerea oștirilor ruse și cumane

În timpul bătăliei de pe râul Kalka cea mai îndârjită rezistență oștirilor mongole a opus-o Mstyslav, marele cneaz de Kyiv, care a reușit să-și construiască o tabără bine fortificată. Trei zile mongolii au încercat să o ia cu asalt, însă tentativele lor nu au avut succes. Și atunci ei au recurs la șiretlicuri, promițându-i că-i vor elibera pe asediați în schimbul unei recompense. Mstyslav a dat crezare acestei promisiuni. Însă, când cnejii rusi au depus armele, mongolii „i-au măcelărit pe oameni, iar pe cneji i-au sugrumat și i-au așezat sub scânduri, așezându-se deasupra la chef”.

În oastea mongolă, ce înainta spre Occident, în afară de mongoli au intrat și detașamente ale triburilor supuse. Între ele se aflau și cele ale **tătarilor**. Anume această denumire era folosită de cronicari atunci când făceau referire la oștirile mongole. Deseori mongolii erau numiți tătari și în cronicile europene.

La sfârșitul lunii martie a anului 1238, forțele principale ale mongolilor s-au apropiat de orașul Kozelsk din cnezatul Cernihivului. Timp de șapte săptămâni a încercat Batu-han să spargă rezistența locuitorilor lui. Și numai după ce au folosit mașinile de asediu mongolii au reușit să intre în oraș. Ultimii apărători ai lui au ieșit pe timp de noapte din orașul ce ardea în flăcări și, cu prețul propriilor vieți, au nimicit patru mii de mongoli și mașinile de asediu. Din cauza rezistenței locuitorilor, mongolii au numit Kozelskul „oraș rău”.

În timpul bătăliei, Danylo a fost rănit, însă cu toate acestea el a reușit să organizeze ieșirea trupelor sale de pe câmpul de luptă și să revină acasă. Restul cnejilor au fost nimiciți unul câte unul de către mongoli.

În timpul bătăliei de pe râul Kalka și-au găsit moartea șase cneji și numai fiecare al zecelea ostaș a revenit acasă nevătămat. Cronicile spun că „acolo cnejii rusi au suferit o înfrângere cum n-a mai fost vreodată”.

După ce au ruinat câteva orașe nu prea mari, oștirile mongole au revenit în stepele lor.

2. INVAZIA MONGOLĂ ASUPRA CNEZATELOR DE NORD-EST.

După o pauză de zece ani, mongolii și-au continuat campania înspre Apus. Marea campanie apuseană a fost condusă de **Batâi (Batu)**, un nepot de-al lui Ginghis Han.

La începutul iernii anului 1237 mongolii au aplicat o primă lovitură cnezatului Reazan. După ce a distrus drujina cnezului la hotare, Batâi a asediat Reazanul. Locuitorii orașului au opus rezistență șase zile, însă nu au putut rezista în fața mașinilor de asediu ale mongolilor, create cu ajutorul inginerilor chinezi.

Următoarea jertfă a mongolilor a fost cnezatul Volodymyr-Suzdal, care dispunea de o armată relativ puternică. Însă marele cneaz Iuri Vsevolodovyci nu a putut să-și folosească armata. Oastea adunată de cneaz a fost înconjurată prin surprindere în tabăra de pe malul **râului Sit** și distrusă cu tot cu cneaz. Celelalte orașe ale cnezatului au devenit o pradă ușoară pentru mongoli.

Apoi mongolii s-au îndreptat spre sud în stepă, întreprinzând pe neașteptate campania asupra Novgorodului. În **anul 1238** Batu-han i-a cauzat o înfrângere zdrobitoare hanului cuman Kotian, după ce acesta a plecat împreună cu tribul său în Ungaria.

3. CĂDEREA CNEZATELOR PEREYASLAVULUI ȘI CERNIHIVULUI.

În iarna **anului 1239** mongolii și-au îndreptat forțele spre cnezatele Pereyaslavului și Cernihivului. Spărgând linia de apărare împotriva nomazilor de la hotarul cnezatului Pereyaslavului mongolii s-au apropiat de orașul principal.

Pereyslavul avea fortificații puternice. În afară de aceasta, apărarea orașului era întărită și de obstacolele naturale – râurile Trubij și Alta, dar și de șanțul adânc dintre ele. Operațiunea de apărare a orașului a fost condusă de episcopul Simeon. În pofida rezistenței îndârjite, la 3 martie 1239 orașul a căzut. Cronicile spun că dușmanul „a luat orașul cu sulite, l-a distrus tot. Și biserica Arhanghelului Mihail a fost distrusă. Și pe episcop, pe preacuviosul Simeon l-au omorât”.

În toamna aceluși an, oștirile mongole s-au apropiat de Cernihiv. Cnezul Mstyslav Glibovyci s-a încins în luptă cu mongolii sub zidurile orașului, însă a fost învins. Cnezul și rămășițele drujinei s-au salvat cu fuga, iar orașul a fost jefuit și incendiat de către mongoli. În continuare oastea lui Batu-han a ruinat orașele Gluhiv, Putivl, Vir, Rylsk și altele.

La sfârșitul anului oastea mongolilor s-a apropiat de Kyiv, însă nu s-a încumetat să-l ia cu asalt și s-a retras în stepă. În același an, mongolii au întreprins o campanie reușită în Crimeea, cucerindu-i partea de est și obligând orașul Sugdeea să le plătească tribut.

4. APĂRAREA KYIVULUI. INVAZIA MONGOLĂ ASUPRA STATULUI GALIȚIA-VOLÂNIA. Pe data de 5 septembrie anul 1240 Batu-han s-a apropiat de zidurile Kyivului și l-a asediat. Aflând despre locul cel mai slab în apărarea Kyivului, situat în zona Porților Leadski, mongolii au concentrat acolo un număr mare de mașini pentru spart zidurile, ce „băteau fără întrerupere zi și noapte”.

În cele din urmă, la 19 noiembrie zidurile au fost sparte. Mongolii au pornit la asalt. În prima zi ei au cucerit zidurile și valul „orașului lui Yaroslav”, dar mai departe nu au putut înainta. Folosindu-se de aceasta, kievenii în frunte cu voievodul Dimitrie au creat o nouă linie de apărare de-a lungul fortificațiilor „orașului lui Volodymyr”. Cu toate acestea, la 6 decembrie mongolii au reușit să se apropie de ultima linie de apărare a orașului de lângă Biserica Deseatină. Aplicând din nou mașinile de asediu, oastea lui Batu-han a doborât zidurile din piatră sub dărâmurile cărora au pierit ultimii apărători ai orașului.

Cucerirea Kyivului i-a deschis lui Batu-han calea spre Apus. Însă, spre surprinderea lor, mongolii s-au ciocnit de rezistența puternică a orașelor-cetate Kolodiajin, Danyliv, Kremeneți și altele. Kolodeajinul a fost cucerit cu ajutorul unui șiretlic după un îndelungat asalt. Celelalte orașe au rezistat. Și atunci Batu-han și-a schimbat tactica. El și-a divizat armata în câteva detașamente puternice, care s-au împrăștiat pe pământurile Galiției și Volâniei, distrugând tot ce le stătea în cale. Spărgând linia de fortificații din Volânia, la începutul **anului 1241** forțele principale ale lui Batu au asediat mai întâi Volodymyr, iar apoi orașele Zvenigorod, Halyci, Raiki, Iziaslav și altele. Numai orașul Holm și fortărețele de munte au fost capabile să respingă atacurile invadatorilor.

Între timp, cneazul Danylo Romanovyci încerca fără succes să-i ridice la luptă împotriva mongolilor pe conducătorii Ungariei și Poloniei. Ultimii sperau că vor fi feriți de invazie. Însă Batu, trecând prin Carpați, a pătruns pe teritoriul acestor țări și le-a cauzat ungușilor și polonezilor o înfrângere zdrobitoare. În continuare, oastea mongolă s-a îndreptat înspre Marea Adriatică, a incendiat Zagrebul și a pustiit Dalmația. Un obstacol serios pentru înaintarea mongolilor au devenit condițiile climaterice.

În **anul 1242** mongolii au revenit în stepele de la Marea Neagră și Marea Caspică. Ca pretext pentru aceasta a servit moartea hanului mongol, Ogedei, însă cauzele erau cu mult mai serioase: Batu nu dispunea de suficiente forțe pentru a controla toate popoarele subjugate, care nu doreau să se împace cu situația lor.

Harta „Invasia mongolă în Rusi”

Rezistența Kyivului în fața mongolilor. Pictor V. Șatalin

Călătorul italian Pian del Carpine despre vizitarea Kyivului în anul 1246

Când am trecut pe pământurile lor, am văzut numeroase capete și oase de oameni morți ce zăceau pe câmpii. Orașul acela era foarte mare și dens populat. Acum acolo pot fi văzute doar 200 de case, iar oamenii sunt ținuți cu forța în sclavie. (Până la invazie, orașul avea nouă mii de curți, în el locuiau 50 mii de oameni).

- ?**
1. La câți ani după invazia mongolă trimisul Papei de la Roma a vizitat Kyivul?
  2. Ce tablou al distrugerilor a văzut el?
  3. Care au fost consecințele invaziei mongole pentru Kyiv?

Jugul Hoardei de Aur – denumirea tradițională a sistemului de exploatare a pământurilor est-slave în secolele XIII-XIV de către cuceritorii mongoli, instaurat ca urmare a invaziei lui Batu.

Baskak – guvernator trimis de hanul Hoardei de Aur în țările subjugate, care ducea evidența populației și strângea tribut.

Iarlâc (în limba turcică „decret”) – scrisoare a hanilor Hoardei de Aur ce oferea dreptul la guvernarea cnezatelor sau a unor anumite teritorii.

O particularitate a dominației mongolilor a fost aceea că pământurile Rusi-Ucrainei nu erau incluse nemijlocit în componența Hoardei de Aur (cu unele excepții). De asemenea, pe teritoriile ruse nu funcționa un aparat administrativ permanent al mongolilor. Mongolii aveau o atitudine tolerantă față de creștinism și de clerul ortodox.

Iarlâc din perioada Hoardei de Aur

5. CONSECINȚELE INVAZIEI MONGOLE. Atacurile lui Batu nu au fost simple invazii de jefuire ale nomazilor, cu care se confrunța în trecut Rusi-Ucraina. Elita mongolă aflată la guvernare intenționa nu numai să se îmbogățească de pe urma devastărilor, ci să-și subordoneze cnezatele, să le alipească la imperiul condus de urmașii lui Ginghis han și să obțină din ele un profit permanent.

Consecințele invaziei au fost catastrofale pentru cnezatele ruse. Din cele 74 de orașe ruse 49 au fost ruinate. Dintre ele, 14 orașe nu au mai renăscut, iar alte 15 s-au transformat cu timpul în sate. În primii 50 de ani ai dominației mongole nu a fost construit nici un oraș nou, iar nivelul de cândva al construcției din piatră a fost atins abia peste o sută de ani. Unele specialități meșteșugărești au decăzut, au fost pierdute secretele confecționării bijuteriilor. Unele raioane au rămas pustii, s-au redus suprafețele pentru însămânțare, a scăzut volumul comerțului.

6. CONSTITUIREA HOARDEI DE AUR. DOMINAȚIA MONGOLĂ PE PĂMÂNTURILE UCRAINE. Întorcându-se din campanie în anul 1242 mongolii s-au stabilit în stepele de la marea Neagră și Marea Caspică. Acolo ei au întemeiat propriul stat – **Hoarda de Aur** cu capitala în orașul Sarai (cea ce în traducere înseamnă Palat).

La început Hoarda de Aur era parte componentă a Imperiului Mongol, apărut în urma cuceririlor mongole, și se numea **ulus** (votcină). Capitala Imperiului Mongol era orașul Karakorum (pe teritoriul Mongoliei de azi), unde-și avea reședința marele han. În anii '60 ai secolului al XIII-lea Hoarda de Aur a devenit independentă de hani din Karakorum.

După invazia lui Batu pământurile din cnezatele Kyiv, Cernihiv, Pereyaslav s-au pomenit **sub jugul Hoardei de Aur**. Mongolii cereau de la popoarele de pe pământurile cucerite să le „dea a zecea parte din tot – atât din oameni, cât și din avere”. În afară de aceasta, ei strângeau așa-numitele „impozite de la plug și curte”, precum și un fel de taxă pentru hrană (transportarea și întreținerea ambasadurilor hanului). Pentru a calcula cantitatea veniturilor, mongolii organizau regulat recensământul populației și averii. Primul recensământ de acest fel a avut loc pe pământurile ucrainene la cumpăna dintre anii 1245–246. În afară de aceasta, începând cu anii '50 ai secolului al XIII-lea, mongolii au introdus sistemul **baskakilor**. **Baskakii** (guvernatorii) se deplasau prin posesiunile încredințate cu un detașament de ostași, adunau tribut și supravegheau aceste teritorii. Pe pământurile pe care mongolii au păstrat puterea cnezului, acesta aduna tributul pe care-l expedia apoi în Hoarda de Aur. Pentru aceasta, cnezul trebuia să obțină așa-numitul **iarlâc** – un fel de permis pentru a deține puterea pe pământurile sale.

O parte din pământurile cnezatelor de Kyiv, Cernihiv și Pereyaslav a trecut nemijlocit în componența Hoardei. În cadrul acestor teritorii, au apărut districte mongole (**tymî**). Teritoriile situate la sud de Kyiv erau numite **pământ tăăresc**. Pe aceste pământuri trăiau atât mongolii, cât și populația locală.

În pofida consecințelor sale ruinătoare, invazia mongolă nu a oprit dezvoltarea pământurilor rusilor. Treptat populația a refăcut orașele și economia. După înfrângerea oștirilor mongole în Bătălia de la Apele Albastre din anul 1362 pământurile Rusi-Ucrainei au fost eliberate de dominația lor.

Sunteți de acord cu... De ce?

- În anii 1237-1241 cnezatele din Rusi au cunoscut o invazie devastatoare a mongolilor. Cnezatele nu au acționat unitar, de aceea au fost sortite pieirii.
- Stabilindu-se în stepe, mongolii au întemeiat statul Hoarda de Aur, care era o parte componentă a puternicului Imperiu Mongol.
- Cnezatele rusilor s-au pomenit pentru un timp îndelungat sub dominația mongolilor. Acest fapt a reținut și a schimbat procesul lor de dezvoltare.

Memorizați datele

31 mai 1223 – bătălia de pe râul Kalka.

Anii 1237–1241 – invazia mongolă în Rusi.

Anul 1239 – devastarea de către mongoli a cnezatelor

Cernihiv și Pereyaslav.

Sfârșitul anului 1240 – rezistența Kyivului.

Anii 1240–1241 – devastarea de către mongoli a cnezatului kievean și a Statului Galiția-Volânia.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Găsiți pe hartă”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele se unesc în trei echipe. Prima echipă (două persoane) pregătește o listă cu 12 obiective geografice ce sunt legate de anumite evenimente istorice (în cazul dat sunt legate de invazia mongolă în Rusi). Trebuie menționate trăsăturile esențiale ale obiectivului, fără a-l numi. Cea de-a doua echipă (două persoane) trebuie să arate într-un timp clar stabilit (10 secunde pentru un obiectiv geografic) aceste obiective pe hartă. A treia echipă compusă din experți (două persoane) decide dacă însărcinările au fost trasate și îndeplinite corect.
2. Care a fost reacția cnejilor rusi la prima apariție a mongolilor lângă hotarele Rusi-Ucrainei? 3. De ce tragedia de la râul Kalka nu i-a silit pe cneji să-și întărească apărarea posesiunilor lor? 4. De ce mongolii si-au schimbat tactica după ce au călcat hotarele Statului Galiția-Volânia? 5. Cum s-a manifestat dominația mongolă pe pământurile cnezatelor Kyiv, Pereyaslav și Cernihiv? 6. De ce mongolii nu au inclus pământurile cnezatelor rusilor nemijlocit în componența statului lor și nu au lichidat puterea cnezului? 7. **Activitate în grupuri mici.** De ce cnejii rusi au fost înfrânți în lupta cu invazia mongolă?
8. **Discuție colectivă.** Prin ce s-a deosebit invazia mongolă de atacurile nomazilor asupra Rusi-Ucrainei din veacurile precedente? 9. Alcătuiți tabelul cronologic „invazia mongolă în Rusi”.
10. Alcătuiți o relatare despre năvala mongolă asupra cnezatelor de nord-est și rezultatele ei. 11. De ce locuitorii Kyivului și ai altor orașe își apărau până la urmă orașele de invazia lui Batu, înțelegând în același timp că sunt sortiți pieirii? Argumentați-vă răspunsurile. 12. **Activitate în grupuri mici.** Demonstrați că lupta locuitorilor cnezatului Kyivului și ai Statului Galiția-Volânia a avut un caracter eroic.

La început, capitala Hoardei de Aur – orașul Sarai era cartierul general al căpeteniei nomazilor. Cu timpul au apărut clădiri permanente, datorită cărora acest loc s-a transformat în oraș. Suprafața părții centrale a orașului era de aproape 10 km², teritoriul din jur era acoperit cu case și moșii (încă 20 km²). În perioada înfloririi sale, populația multinațională a orașului constituia circa 75 mii de oameni. În afară de mongoli, aici trăiau slavi, cumani, alani, cerchesi, bulgari. Fiecare grup etnic locuia într-un cartier separat. Meșteșugarii de diferite profesii se stabileau și ei în cartiere aparte. Palatele și edificiile publice erau construite exclusiv din cărămidă arsă, iar casele locuitorilor de rând – din cărămidă simplă și din lemn. Orașul avea canalizare și sistem de ape ducte, iar unele case – chiar și sistem centralizat de încălzire. Până la mijlocul secolului al XIV-lea orașul nu a avut sisteme de fortificație.

§ 17. Regatul Rusi (Statul Galiția-Volânia) în perioada avântului și a stabilizării (a doua jumătate a secolului al XIII-lea)

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: când și în ce împrejurări a fost refăcut Statul Galiția-Volânia, care a fost distrus în timpul invaziei mongole; care erau relațiile dintre Statul Galiția-Volânia și Hoarda de Aur; ce fel de politică internă și externă promova cneazul Danylo Romanovyci.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: 1. Când și de către cine a fost întemeiat Statul Galiția-Volânia? 2. În ce an Danylo Romanovyci a restabilit moștenirea tatălui său? 3. Ce consecințe a avut invazia lui Batu pentru Statul Galiția-Volânia?

Danylo Romanovyci. Figură din ceară. Reconstrucție modernă

1. REFACEREA STATULUI GALIȚIA-VOLÂNIA. Deși invazia mongolă a adus daune considerabile Galiției și Volâniei, totuși pentru cele două cnezate ea nu a avut urmări atât de catastrofale precum pentru Pereyaslav, Kyiv și Cernihiv. Aceste pământuri nici nu au fost în dependență nemijlocită față de Hoardă. Orașele și economia acestor pământuri s-au refăcut rapid, însă unitatea Statului Galiția-Volânia, care abia s-a restabilit în ajunul invaziei, a fost distrusă. Danylo și Vasylo Romanovyci s-au văzut nevoiți să înfrunte din nou rezistența boierilor și să-și apere dreptul asupra statului în lupta cu Rostyslav, fiul lui Myhailo Vsevolodovyci, cneazul de Cernihiv.

Într-o asemenea situație dificilă, Danylo și-a demonstrat cele mai bune calități de om de stat și politician. Mai întâi, el i-a înlăturat pe boierii ce-l susțineau pe Rostyslav. Apoi, cneazul l-a înfruntat chiar pe pretendentul la tronul său, care se baza pe forța militară a Ungariei și Poloniei.

Bătălia decisivă între adversari s-a dat pe data de **17 august 1245** în apropiere de **Yaroslav**, unde Danylo și fratele său, Vasylo, au obținut o victorie strălucitoare. Această victorie a pus capăt îndelungatei lupte pentru restabilirea unității Statului Galiția-Volânia.

Danylo Galyt'kyi lângă Yaroslav.
Pictor A. Telenik

În timpul bătăliei de lângă Yaroslav, din 17 august 1245, Danylo Romanovyci a demonstrat adevăratul său talent de comandant de oști. El și-a dislocat trupele astfel, încât a creat impresia că și-a slăbit singur centrul pozițiilor sale. Aceasta i-a permis să ademenească în timpul luptei oastea ungară și drujina lui Rostyslav sub lovitura cavaleriei sale bine pregătite. În timpul bătăliei, Danylo s-a aflat chiar în centrul evenimentelor și chiar el a capturat stindardul comandantului forțelor maghiare, Filnei, și l-a rupt, demonstrând astfel victoria definitivă. Au fost capturați Filnei și comandantul oastei poloneze, Florian, precum și boierii ostili lui Danylo. Numai Rostyslav a reușit să fugă. La început el s-a ascuns în Polonia, iar apoi s-a stabilit pentru totdeauna în Ungaria.

2. LUPTA ÎMPOTRIVA SUPERIORITĂȚII MONGOLE. Întărindu-și puterea, Danylo Romanovyci s-a pomenit din nou în fața unei invazii mongole. Batu-han îi cerea să-i cedeze orașul Halyci. După cum menționa un cronicar galițian, Danylo s-a gândit și apoi a răspuns: „Nu voi ceda jumătate din votcina mea, ci voi merge singur la Batu”,

Batu îi respecta pe oamenii curajoși și plini de demnitate. Deși Danylo a fost nevoit să recunoască superioritatea hanului mongol, ea s-a dovedit a fi totuși moderată. Cneazul urma să pună la dispoziția hanului detașamente suplimentare în campaniile sale. Însă, chiar și o asemenea dependență îl împovăra pe Danylo („Of, este mai rea decât răul această onoare a tătarilor!”).

Cu prețul propriei înjosiri, Danylo a păstrat integritatea statului său, nu le-a permis baskakilor mongoli să vină pe pământul său natal. Astfel, cneazul a obținut un răgaz pentru a se pregăti de o luptă armată cu Hoarda.

Danylo îi considera aliați principali ai săi pe cnejii rusi, nesatisfăcuți și ei de dominația mongolilor. Unul dintre aceștia a devenit marele cneaz de Volodymyr-Suzdal, Andrii Yaroslavyci. Promovând o politică independentă de Hoardă, el a încheiat o alianță cu Danylo, căsătorindu-se cu fiica acestuia.

Însă această alianță nu a avut succes. Mongolii au aplicat o lovitură neașteptată cnezatului Volodymyr-Suzdal. Andrii Yaroslavyci a fost nevoit să fugă în Suedia.

Cu toate că și-a pierdut aliatul, Danylo a continuat să depună eforturi pentru a se elibera de Hoardă. Cneazul acorda o atenție deosebită construcției fortificațiilor pentru orașe. El și-a reorganizat armata, aplicând tot ce era mai bun în arta militară din Occident și Orient. Drujina de călăreți bine înarmată a cnezului a fost reînarmată după modelul cavalerilor din Europa Occidentală. De asemenea, a fost creată cavaleria ușoară, înarmată cu arcuri și săbii după modelul celei mongole.

După îndelungi tratative s-a ajuns la un acord cu Papa de la Roma, Inochentie al IV-lea. În **anul 1253** el i-a chemat pe creștinii din Polonia, Cehia, Moravia, Serbia și Pomerania la o cruciadă împotriva mongolilor și i-a trimis lui Danylo coroana regală cu intenția de a-și subordona mitropolia Statului Galiția-Volânia. În același an, Danylo Romanovyci, fără solemnități deosebite, a fost încoronat la Dorogocin, transformându-și astfel statul în **Regatul Rusi**.

Conflictul cu mongolii a fost accelerat de lupta pentru **pământurile de la Bolohov** (o regiune situată pe cursul superior al râurilor Bugul de Sud, Teterev, Sluci), care au intrat în componența Hoardei de Aur după invazie. În **anii 1254-1255** oștile regelui Danylo au pătruns în această regiune și le-au cotropit. De asemenea, a fost întreprinsă încercarea de a cucerii Kyivul.

Între timp, în Hoarda de Aur s-a schimbat puterea. După moartea lui Batu, nou han a devenit Berke, care, drept răspuns la acțiunile lui Danylo, l-a trimis împotriva acestuia pe **Kuremsa**. Însă trupele sale nu au putut sparge rezistența orașelor

Cnejii rusi la Hoardă. Desen modern

Boier galițian din sec. XIII echipat după model vest-european cu coif bizantin. Reconstrucție de I. Dzisi

Coroana lui Danylo Romanovyci. Reconstrucție modernă

Danylo Galytŭkyi îi primește pe ambasadori. Pictor P. Andrusiv

? Examinați tabloul și alcătuiți un dialog imaginar dintre Danylo Romanovyci și ambasadori.

Kuremsa. Cadru din pelicula „Danylo – cneaz al Galiției”. Regizor Ia. Lupii

Cronicarul i-a dat o caracteristică cât se poate de reușită activității lui Danylo: „Era un cneaz bun, viteaz și înțelept, care a construit multe orașe și biserici... Se evidențiază prin dragostea sa față de fratele Vasylko”.

Harta „Statul Galiția-Volânia în a doua jumătate a sec. XIII – prima jumătate a sec. XIV”

Portretul cneazului Lev Danylovyci. Pictor P. Dolynskyi. Sec. XVIII

Volodymyr și Luțk. Kuremsa a fost nevoit să se retragă în stepă. Acesta a fost primul succes al cneajilor rusi în lupta cu mongolii.

În vara anului 1258, hanul Berke a trimis asupra Statului Galiția-Volânia o armată numeroasă în frunte cu experimentatul comandant de oști, generalul **Boroldai**, care a hotărât să acționeze prin metoda intimidării. El i-a invitat pe Danylo și Vasylko să ia parte, în semn de confirmare a angajamentelor față de Hoardă, la campania comună împotriva Lituaniei. Frații, care nu aveau o posibilitate reală de a se opune, au fost de acord.

În campania asupra Lituaniei mongolii au dat dovadă de o cruzime deosebită, ceea ce a produs o impresie înfiorătoare asupra populației din Rusi, Lituania și Letonia. După ce și-a demonstrat forța, Boroldai a declarat: „Dacă sunteți aliații mei, deschideți-vă orașele voastre toate”. A ține piept unei noi invazii era imposibil, de aceea, în semn de supunere, au fost nevoiți să înlăture fortificațiile orașelor Danyliv, Styjko, Lviv, Kamianeti, Luțk, iar întăriturile orașului Volodymyr au fost arse. Numai garnizoana din Holm a refuzat să se supună cerinței mongolilor și a respins toate încercările lor de a cuceri orașul. Enervat la culme, Boroldai și-a îndreptat toată furia înspre Polonia, unde a comis o devastare îngrozitoare.

Acțiunile lui Boroldai a spulberat toate planurile lui Danylo, el fiind nevoit să o ia de la început. Însă anii își spuneau cuvântul: cneazul era adeseori bolnav și deja nu mai era în stare să-și transpună cum se cuvine în viață planurile și intențiile. În anul 1264 el a murit. Cneazul a intrat în istorie sub numele de **Danylo Galytŭkyi**, deoarece activitatea lui a fost legată, în mare parte, de Galiția.

3. LEV DANYLOVYCI ȘI VOLODYMYR VASYLKOVYCI. După moartea lui Danylo, unic conducător al Statului Galiția-Volânia a rămas fratele său, **Vasylko** (1264-1269).

Însă, posesiunile ce aparțineau mai înainte lui Danylo, au fost împărțite între cei trei fii ai săi – Lev, Mstyslav și Șvarno. Lui Lev Danylovyci i-a revenit Lvivul și Peremyșliul, lui Mstyslav – ținutul Terebovlea, Luțkul și Dubno, iar lui Șvarno – Bela, Holmul, Dorogocinul, Rutenia neagră și „orașele de la

Cerven”. După moartea lui Vasylo, Volânia a fost moștenită de fiul său, Volodymyr. Romanovycii promovau o politică externă comună, în special față de Lituania, Polonia și Hoarda de Aur.

Dintre toți Romanovycii, cel mai energic și mai războinic conducător este considerat cneazul **Lev I (1264–1301)**. El a fost unul dintre cei mai redevabili politicieni din Europa Răsăriteană de la acea vreme. Însă cneazul nu întotdeauna acționa cumpătat, consecvent și în interesele statului, fapt pentru care a fost supranumit **Nebunul**.

FuriOS pe cneazul lituanian, Voișelk, pentru că acesta i-a transmis suzeranitatea asupra Lituaniei fratelui său Șvarno, și nu lui, Lev îl ucide pe Voișelk, fapt prin care a pus capăt posibilităților de unificare a Lituaniei cu Rusi sub guvernarea Romanovycilor.

O bună parte din perioada sa de cârmuire Lev Danylovyci a petrecut-o în războaie aproape neîntrerupte cu vecinii săi. În anul 1279 el a intervenit în lupta pentru pământurile Cracoviei (Polonia Mică), unde după moartea cneazului, nu rămăsese niciun succesor. Însă neavând susținere printre nobilimea locală, el a alipit la teritoriile sale doar orașul Lublin. Un succes mai mult sau mai puțin important al cneazului a fost recucerirea de la Ungaria a unei părți a Transcarpatiei cu centrul la Mukacevo

În politica sa externă Lev Danylovyci s-a bazat nu o singură dată pe forța militară a hanilor mongoli.

Războaiele permanente au dus la declinul posesiunilor lui Lev Danylovyci. Abia spre sfârșitul vieții, cneazul a început să se preocupe de problemele economice, invitând inclusiv comunitatea armenilor la Lviv, pentru stabilirea unor noi legături comerciale.

Total opus lui Lev Danylovyci a fost cneazul volânean **Volodymyr Vasylovyci (1269–1288)**. El a făcut totul pentru prosperarea posesiunilor sale. Creșteau orașele, se dezvoltau comerțul și meșteșugurile. Cu sprijinul cneazului erau construite bisericile, mănăstiri, se dezvoltă scrierea cronicilor.

Conducătorii vecini îl respectau pe Volodymyr ca pe un cârmuitor înțelept și echitabil. În politica externă el acorda prioritate diplomației.

Pentru anul 1279, în cronică figurează următoarea relatare: „Și-au trimis iatvigii solii lor la Volodymyr spunând: «Domn al nostru, cneazule Volodymyr! Am venit la tine din partea tuturor iatvigilor... Domnul nostru, ajută-ne să ne săturăm și să nu murim de foame». Volodymyr le-a trimis secară, deși situația cu pâinea nu era prea bună nici pe pământurile lui”. Este greu să nu apreciem corespunzător acest eveniment, deoarece timp de aproape trei veacuri Rusi-Ucraina și iatvigii au luptat între ei, iar acum cnejii iatvigilor s-au adresat după ajutor cârmuitorului pământurilor care au suferit cel mai mult din cauza atacurilor lor.

În anul 1289 pământurile lui Volodymyr au fost moștenite prin testament de către **Mstyslav Danylovyci**. El a alipit cnezatul Volâniei la cel al Luțkului, pe care-l stăpânea, devenind în acest fel o forță care a moderat demersurile impulsivului Lev, care trebuia să ia în considerație interesele fratelui său.

Fiul mai mic al regelui Danylo, Șvarno, a fost căsătorit cu fiica cneazului lituanian, Mindaugas. În anul 1267 cneazul lituanian, Voișelk, i-a transmis lui Șvarno suzeranitatea asupra Lituaniei. Suprafața statului întemeiat ca urmare a acestui act este uimitoare. Pe parcursul **anilor 1267–1269** aceasta a fost cea mai mare țară din Europa, ale cărei hotare se întindeau de la Marea Baltică până la Marea Neagră, de la Vistula până la Nipru. Din păcate, acest avânt nu a durat mult. În anul 1269 Șvarno moare subit.

Volodymyr Vasylovyci.
Icoană. Sec. XX

Volodymyr Vasylovyci a fost unul dintre puținii cneji despre care cronicile au lăsat un portret verbal. „Acest nobil cneaz, Volodymyr, era înalt, lat în umeri, frumos la față și avea părul creț. Barba și-o tunde, mâinile și picioarele îi erau fine, vocea nu prea răsunătoare. El se pricepea la scrierea cărților, deoarece era un mare filozof, un om blând, smerit, și plin de adevăr”.

Memorizați datele

17 august 1245 – bătălia de lângă Yaroslav.

Anul 1253 – încoronarea lui Danylo Romanovyci.

Anii 1254-1259 – campaniile mongole conduse de Kuremsa și Boroldai.

Anul 1264 – moartea regelui Danylo Romanovyci.

Anii 1267-1269 – domnia lui Șvarno Danylovyci în Marele ducat al Lituaniei.

Monumentul regelui Danylo la Lviv. Sculptori V. Yaryci, P. Romanovyci

Mstyslav s-a manifestat ca un politician pașnic și cumpătat. Despre guvernarea lui cronicarul povestește: „El păstra pacea cu pământurile din jur: cu nemții, cu Lituania. Ținutul său îl stăpânea în măreție până la tătari, iar în cealaltă parte – până la leși și lituanieni”.

Sunteți de acord cu... De ce?

- Domnia lui Danylo Romanovyci și a fratelui său, Vasylo, a fost o perioadă de avânt pentru Statul Galiției-Volânia.
- Obținând coroana regală în anul 1253, Danylo și-a transformat statul în Regatul Rusi, care a devenit un factor important în dezvoltarea Europei Răsăritene. Cu toate acestea, Danylo nu a reușit să se debaraseze de dependența mongolă.
- Pe timpul urmașilor lui Danylo și Vasylo, Statul Galiția-Volânia a fost compus din mai multe cnezate, însă și-a păstrat unitatea și și-a lărgit posesiunile.

Întrebări și însărcinări

- ♦ **1.** Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Continuați relatarea”. **Regulile jocului.** Doi participanți la acest joc trebuie să continue relatarea, un fragment al căreia este prezentat. Fiecare participant adaugă câte o propoziție. Câștigă acel participant a cărui propoziție va fi ultima. **1)** Regatul Rusi în perioada sa de avânt... **2)** După invazia mongolă o parte însemnată a posesiunilor cnejilor galițieni și volâneni zăcea în ruine. Cea mai dureroasă pierdere a fost Kyivul...
- ▲ **2.** Cum a influențat invazia mongolă asupra situației din Statul Galiția-Volânia? **3.** Care erau relațiile lui Danylo Romanovyci cu Hoarda de Aur? Explicați sensul cuvintelor lui Danylo: „Mai rău decât răul este onoarea tătarilor!”. **4.** De ce Danylo Romanovyci a acceptat coroana regală din partea Papei de la Roma? **5. Activitate în grupuri mici.** Gândiți-vă și stabiliți dacă poate fi considerat Danylo Romanovyci un cneaz de succes. Argumentați-vă răspunsul. Numiți cea mai strălucită victorie a lui Danylo Romanovyci. **6.** Care au fost consecințele politicii externe a cneazului Lev Danylovyci?
- ◆ **7. Discuție colectivă.** Cum a influențat pericolul mongol asupra dezvoltării statului Galiția-Volânia în perioada de avânt? **8.** Arătați pe hartă teritoriile Statului Galiția-Volâniei în perioada sa de avânt sub guvernarea lui Danylo Romanovyci și Lev Danylovyci. **9.** Alcătuiți tabelul cronologic al evenimentelor din Statul Galiția-Volânia în perioada înfloririi sale. **10.** Faceți comparație între activitatea desfășurată de cnejii Roman Mstyslavyci și Danylo Romanovyci. Determinați trăsăturile comune și deosebiri. Prezentați răspunsul sub formă de tabel. **11.** Care au fost deosebirile în politica externă promovată de cnejii Danylo Romanovyci și Lev Danylovyci?
- ★ **12. Activitate în perechi.** Se poate, oare, afirma că după moartea lui Danylo Romanovyci a existat Statul unitar Galiția-Volânia?

§ 18. Regatul Rusi (Statul Galiția-Volânia) în perioada declinului treptat (prima jumătate a secolului al XIV-lea)

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: ce a cauzat declinul treptat al Statului Galiția-Volânia și sfârșitul dinastiei Romanovycilor; cum a fost guvernarea ultimului cneaz al Galiției-Volânia; care au fost cauzele destrămării Statului Galiția-Volânia; prin ce s-a remarcat cârmuirea cneazului Liubart în Volânia.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: 1. În perioada domniei cărui cneaz Statul Galiția-Volânia a cunoscut o înflorire deosebită? 2. Ce fel de politică internă și externă promova cneazul Danylo Romanovyci? 3. Care au fost succesorii lui Danylo Romanovyci. Cum a influențat politica lor asupra destinului statului?

1. DOMNIA LUI IURII I. MOARTEA CNEJILOR ANDRII ȘI LEV AL II-LEA. După moartea lui Mstyslav și Lev I Danylovyci, cea mai mare parte a teritoriilor Galiției și Volânii a fost moștenită de **Iurii I Lvovyci (1301–1308), (1314–1315).**

Anii copilăriei lui Iurii au trecut în războaie și campanii permanente la care a luat parte împreună cu tatăl său, Lev. În schimb, anii săi de guvernare el i-a petrecut în pace. Iurii și-a transferat capitala din Holm în Volodymyr, unind astfel din nou Galiția și Volânia. Acesta era însă cu totul alt stat decât cel ce a existat pe timpul domniei lui Danylo. Iurii I a fost nevoit să cedeze Lituaniei Dorogocinul și Berestea, Poloniei – Galiția de Vest și Lublinul, Ungariei – Transcarpatia.

În același timp, folosindu-se de slăbirea Hoardei de Aur, în interiorul căreia a izbucnit un război pentru putere între clanuri, Iurii I și-a extins teritoriile până la gurile Nistrului și Bugului de Sud, eliberându-se astfel de superioritatea mongolilor. El a stabilit relații bune de prietenie cu Polonia și Ordinul Teuton.

Iurii I a obținut crearea **Mitropoliei ortodoxe separate a Galiției (1303)**, consolidându-și astfel puterea și independența statului. Mitropolia galițiană includea în componența sa episcopatele din Galiția, Volânia, Luțk, Peremâșl, Turov, Holm.

Acest pas al lui Iurii I a fost dictat de evenimentul din 1299 când mitropolitul de Kyiv și Rusi a plecat la Moscova. Primul mitropolit al Galiției a fost, probabil, grecul Nifont, iar cel de-al doilea – rusinul Petro, care, sub presiunea patriarhului de la Constantinopol, s-a transferat ulterior în Volodymyr-pe-Kliasma.

După moartea lui Iurii I, Statul Galiția-Volânia a trecut prin moștenire către fiii săi, **Andrii și Lev al II-lea (1308-1323)**, ce purtau titlul „prin mila lui Dumnezeu, cneji ai întregului pământ Rusi, ai Galiției și ai Voldymyriei”. Există foarte puține informații referitoare la domnia lor. Se cuno-

Iurii I Lvovyci. Desen medieval

Cronicarul polonez, Jan Dlugosz, notează: „Iurii era un om dibaci și nobil, mărinimos cu oamenii credincioși. În anii domniei sale, țara lui s-a bucurat de pace și de o bunăstare nemaivăzută”.

Pecetea lui Lev al II-lea cu chipul său

Iurii al II-lea Boleslav.
Desen modern

Pe 6 aprilie 1340 Iurii al II-lea a sosit la Volodymyr. În ziua următoare guvernatorul de acolo, Iurii Lysyi, a organizat un banchet în cinstea cneazului. În timpul petrecerii cineva a turnat în cupa cu vin a cneazului otravă. Ea s-a dovedit a fi atât de puternică, încât Iurii a murit imediat. Vinovații acelei crime nu au fost găsiți.

aste că între **anii 1316-1320** și în **1323** frații au reușit să respingă atacurile mongolilor, precum și să țină piept atacului lituanienilor. Însă, în timpul unei bătălii, Andrii și Lev al II-lea au murit în împrejurări necunoscute. Astfel a luat sfârșit domnia dinastiei Romanovycilor.

2. DOMNIA LUI IURII AL II-LEA BOLES LAV. La începutul anului 1325 pe tronul galițiano-volânean a urcat Boleslav Troidenovyci, fiul în vârstă de 14 ani al cneazului mazovian și al fiicei lui Iuri I Lvovyci. El a acceptat ortodoxia și a devenit ultimul conducător independent al cnezatului sub numele de **Iuri al II-lea Boleslav (1325–1340)**.

În pofida originii sale poloneze, acesta promova o politică anti-poloneză. În acest scop, el a încheiat o alianță cu Ordinul Teuton și cu Lituania, căsătorindu-se cu Eufemija, fiica ducelui lituanian Gediminas. Cea de-a doua direcție prioritară în politica sa era să contracareze planurile mongolilor.

Pe timpul domniei lui au fost pierdute definitiv teritoriile Podlasiei, pământurile dintre Nistru și Bug, precum și cele de lângă Vistula.

Cu toate că în politica externă cneazul a avut unele succese, guvernarea sa nu s-a bucurat de susținere în rândul nobilimii locale. Cneazului i se imputa susținerea peste măsură a orașenilor străini – a cehilor și nemților, indulgența față de clerul catolic, precum și încălcarea drepturilor elitei volânene.

Pentru a-i înlătura de la putere pe boieri, Iurii al II-lea a încercat să reformeze sistemul de conducere a statului. Astfel, în Consiliul boieresc au fost incluși doar acei boieri, care-i serveau nemijlocit cneazului. El a transmis puterea în teritoriile guvernatorilor (palatinilor) devotați, care au concentrat în mâinile lor puterea administrativă, judiciară și militară.

Iurii al II-lea a reînființat mitropolia galițiană, în fruntea căreia s-a situat mitropolitul Teodor.

Însă lupta cu boierii l-a costat pe Iurii al II-lea viața. În anul 1340 el a fost otrăvit.

3. LUPTA POLONIEI, UNGARIEI ȘI LITUANIEI PENTRU PĂMÂNTURILE STATULUI GALIȚIA-VOLÂNIA. Moartea subită a lui Iurii al II-lea nu i-a permis noii dinastii să se afirme în Statul Galiția-Volânia. Încă din anul 1339, Polonia și Ungaria s-au înțeles în privința unor acțiuni comune împotriva Statului Galiția-Volânia. Moartea cneazului a și servit ca semnal pentru invazie.

La câteva zile după moartea lui Iurii al II-lea, regele polonez **Cazimir al III-lea cel Mare (1333–1370)** a cucerit orașul Lviv, a pus mâna pe visteria cneazului, iar mai departe a trecut în grabă prin Volânia, cucerind orașul Volodymyr. Însă regele nu a fost în stare să mențină aceste teritorii sub puterea sa. În Galiția, boierii în frunte cu **Dmytro Detko**, au apelat la ajutorul mongolilor, în timp ce spre Volânia se îndrepta o puternică armată lituaniană. Ca urmare, Cazimir al III-lea s-a văzut nevoit să recunoască puterea boierului

local Dmytro Detko. Cu titlul de guvernator (sau staroste) al pământurilor din Rusi, el s-a recunoscut vasal al cneazului Volâniei, Liubart, al lui Cazimir al III-lea și al regelui de atunci al Ungariei, **Lajos I cel Mare**.

Această situație însă nu putea continua mult timp. După moartea lui Dmytro, Cazimir al III-lea a dezlipit de la Galiția pământurile din jurul orașului Sianyk, iar în **anul 1349** a întreprins o amplă campanie în urma căreia a copleșit orașele Lviv, Belz, Holm, Berestea și Volodymyr. În anul următor, orașul Volodymyr, teritoriile de la Berestea, Belz și Holm au fost recucerite de către cneazul Liubart al Volâniei, care avea mai multe drepturi de a domni în Statul Galiția-Volânia. Însă polonezii au trecut la o nouă ofensivă și au reușit să recucerească unele teritorii.

În cele din urmă, în anul 1352, între Polonia și Lituania a fost încheiat un armistițiu: Galiția a trecut în componența Poloniei, iar Volânia împreună cu orașele Volodymyr, Luțk, Belz, Holm și pământurile din jurul orașului Berestea – în componența Lituaniei. Această împărțire a fost consfințită prin așa-numita **„Pace eternă” din 1366**. Ca urmare a acestui armistițiu teritoriul statului polonez s-a mărit de 1,5 ori. Cu toate acestea lupta, pentru Galiția nu a încetat.

Autoritățile poloneze au început să introducă imediat pe pământurile copleșite ordinele și sistemul de conducere polonez. Concomitent, pe aceste pământuri prindea rădăcini catolicismul și erau create diverse obstacole pentru dezvoltarea ortodoxiei. În anul 1361 a fost înființat deja un arhiepiscopat catolic cu centrul la Lviv. În anul 1374 patriarhul de la Constantinopol a lichidat mitropolia ortodoxă din Galiția. La sfârșitul secolului al XIV-lea ea a fost reînființată, iar la începutul secolului al XV-lea a fost anulată din nou.

Conform unui acord dinastic, după moartea lui Cazimir al III-lea, în **anul 1387** Galiția a trecut de la Polonia în componența Ungariei. Astfel, „Regatul galițian” a devenit posesiune personală a regelui Lajos I cel Mare, care și-a atribuit și titlu de „Rege al Rusi”. El l-a instalat aici în calitate de cărmuitor pe cneazul silezian, Wladyslaw Opolskyi. „Regatul Galiției” a devenit vasal al Ungariei.

Wladyslaw, care a domnit în Galiția între anii 1372–1378, dorea să scape de dependența din afară. El și-a creat propriul aparat de conducere, a bătut moneda sa cu stemă și chiar s-a proclamat „autocrat de Rusi”. Însă, în realizarea planurilor sale, Wladyslaw nu se baza pe populația ucraineană din partea locului, ci pe persoanele strămutate – polonezi, nemți, unguri; răspândea și propaga catolicismul. O astfel de politică făcea puterea lui nesigură, fapt care i-a permis Poloniei ca, după moartea lui Lajos I cel Mare, să cucerească din nou Galiția. În acea perioadă, regină a Poloniei a fost aleasă fiica mai mică a lui Lajos I, Jadwiga. Conform condițiilor Uniunii de la Krewo din 1385, rege al Poloniei și soț pentru **Jadwiga** a devenit regele lituanian, **Jagiello**.

Cazimir al III-lea cel Mare.
Pictor Ia. Mateiko

Harta „Pământurile
ucrainene în a doua
jumătate a sec. XIV”

Lajos I cel Mare.
Pictor M. Bacciarelli

Punerea pietrei de temelie a Catedralei catolice din Lviv de către Cazimir al III-lea cel Mare. Pictor Ia. Mateiko

Castelul lui Liubart din Luțk. Aspect modern

Pecetea lui Wladyslaw Opolskiy

Cneazul Liubart, fiul lui Gediminas. Pictor A. Slapšis

Semnând această Uniune, Jagiello se obliga „să alipească pentru vecie toate pământurile sale, lituaniene și cele din Rusi, la coroana poloneză”.

Astfel, până în anul 1772 Galiția s-a aflat sub suzeranitatea Poloniei.

4. VOLÂNIA PE TIMPUL DOMNIEI LUI LIUBART. Liubart (?–1385) a fost fiul marelui duce lituanian, Gediminas. El a primit credința ortodoxă și s-a căsătorit cu Ana-Buce, fiica cneazului Galiției și Volâniei, Andrii Iuriiovyci. Datorită acestei căsătorii dinastice, după moartea fraților Andrii și Lev, el a primit drept moștenire Volânia de est și Luțkul, în calitate de ginere al cneazului decedat, stabilindu-se pe aceste pământuri.

După moartea lui Iurii al II-lea Boleslav, Liubart a devenit primul pretendent la cnezatul Galiției (el era unchi al lui Boleslav pe linia mamei). Însă, după cum s-a menționat deja, timp de 40 de ani el a fost nevoit să-și apere dreptul asupra acestor pământuri. Conform „Păcii eterne” de la 1366, sub suzeranitatea lui Liubart a rămas doar Luțkul. Restul pământurilor din Volânia le-a primit Aleksandr din dinastia Coriatovicilor, în calitate de guvernator al regelui polonez. Însă Liubart nu a dorit să se împace cu această situație.

Folosindu-se de decesul lui Cazimir al III-lea și de prezența la funeralii a lui Aleksandr, Liubart a cucerit cu ușurință orașul Volodymyr și a ruinat castelul polonez. În anul 1382, după lupte crâncene, Liubart și-a reîntors Galiția. (Însă după moartea lui Liubart, Galiția a intrat din nou în componența Poloniei.)

În pofida războaielor istovitoare și a nereușitelor sale, Liubart avea grijă de dezvoltarea comerțului, a fost inițiatorul construcției unui castel de apărare la Luțk, a înălțat biserici, a construit orașul Liubar. Cel mai important este că, pe timpul domniei lui, Volânia a rămas în esență pământ ucrainean.

Sunteți de acord cu... De ce?

- În timpul domniei lui Iurii I, Regatul Rusi s-a pomenit sub suzeranitatea unui singur conducător. El a reușit să stabilizeze situația în stat. Una dintre cele mai însemnate realizări ale lui Iurii I a fost înființarea mitropoliei ortodoxe din Galiția (anul 1303).
- Sfârșitul dinastiei Romanovycilor a dat un imbold serios pentru declinul Statului Galiția-Volânia. Otrăvirea lui Iurii al II-lea Boleslav nu i-a permis noii dinastii să se instaureze. Cauza principală a acestei stări de lucruri a fost samavolnicia boierilor și agresiunea din partea statelor vecine – Polonia, Ungaria, Lituania.
- După moartea lui Iurii al II-lea Boleslav, între Polonia, Ungaria și Lituania a izbucnit o luptă crâncenă pentru pământurile Galiției și Volâniei. În cele din urmă, conform „Păcii eterne” din 1366, Galiția a intrat în componența Poloniei, iar Volânia – în componența Lituaniei.
- Aflându-se în componența Lituaniei, sub domnia cneazului Liubart, Volânia și-a păstrat caracterul său rusin (ucrainean), în timp ce în Galiția el era deșădăcinat fără milă.

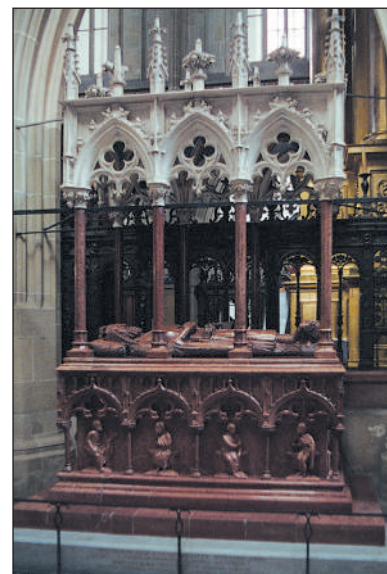

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Trei propoziții”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele trebuie să redea conținutul punctelor din paragraf prin trei propoziții simple. Învinge acel participant, a cărui relatare este mai concisă și, în același timp, transmite corect conținutul materialului. Se recomandă ca jocul să fie organizat în scris.
2. Care au fost cele mai importante evenimente din viața Statului Galiția-Volânia în prima jumătate a secolului XIV? 3. Din inițiativa cărui cneaz a fost înființată mitropolia ortodoxă din Galiția? 4. Prin ce se deosebea politica promovată de Iurii Lvovyci de cea a tatălui său? 5. Descrieți legătura dintre guvernarea lui Iurii al II-lea Boleslav și moartea sa tragică. 6. De ce, după părerea voastră, după otrăvirea lui Iurii al II-lea nu a existat niciun pretendent la putere din fostele cnezate ale Rusi-Ucrainei? 7. Care au fost rezultatele domniei cneazului Liubart, fiul lui Gediminas, în Volânia?
8. **Discuție colectivă.** Care dată poate fi considerată sfârșitul existenței Statului Galiția-Volânia? 9. Arătați pe hartă cum au fost împărțite posesiunile Statului Galiția-Volânia între statele vecine. 10. Alcătuiți planul unei comunicări pe tema: „Destrămarea Statului Galiția-Volânia”. 11. Determinați rolul lui Dmytro Dedko în destinul Statului Galiția-Volânia. 12. Alcătuiți schema: „cauzele destrămării Statului Galiția-Volânia”. Formulați concluziile corespunzătoare.
13. **Activitate în grupuri mici.** A avut, Statul Galiția-Volânia șanse de a-și păstra independența în condițiile de la acea vreme? Argumentați-vă răspunsul. 14. De ce după sfârșitul dinastiei Romanovycilor în Regatul Rusi a început lupta pentru împărțirea posesiunilor și nu pentru instaurarea unei noi dinastii? De ce între țările vecine se ducea o luptă atât de aprigă pentru pământurile Galiției și Volâniei?

Memorizați datele

- Anii 1301–1308** – perioada domniei lui Iurii I Lvovyci.
- Anul 1303** – înființarea mitropoliei galițiene ortodoxe separate.
- Anul 1323** – moartea cnejilor Andrii și Lev al II-lea; sfârșitul dinastiei Romanovycilor.
- Anii 1325–1340** – domnia lui Iurii al II-lea Boleslav.
- Anii 1325–1385** – perioada domniei lui Liubart, fiul lui Gediminas în Volânia.
- Anul 1349** – cucerirea Galiției de către regele polonez Cazimir al III-lea.
- Anul 1366** – încheierea „Păcii eterne” dintre Polonia și Lituania. Împărțirea patrimoniului Statului Galiția-Volânia între două state – Polonia (Galiția), Lituania (Volânia).
- Anul 1387** – instaurarea definitivă a puterii poloneze în Galiția.

Piatra funerară a lui Cazimir al III-lea în catedrala Wawel din Cracovia (Polonia)

§ 19. Cultura Regatului Rusi (a Statului Galiția-Volânia) în secolul XIII – prima jumătate a secolului XIV

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care au fost particularitățile culturii Statului Galiția-Volânia; care sunt particularitățile scrierii cronicilor în Galiția și Volânia; ce monumente remarcabile ale arhitecturii și artelor vizuale din Statul Galiția-Volânia s-au păstrat până în zilele noastre.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Numiți sursele principale de cercetare ale culturii Rusi-Ucrainei **2.** În ce constau particularitățile scrierii cronicilor în Rusi-Ucraina? **3.** Numiți monumentele de arhitectură remarcabile din Rusi-Ucraina.

PARTICULARITĂȚILE DEZVOLTĂRII CULTURII RUSI-UCRAINEI

Inscripții graffiti pe pereții bisericii Sfântul Panteleimon din satul Șevcenkove (regiunea Ivano-Frankivsk)

1. PARTICULARITĂȚILE DEZVOLTĂRII CULTURII ÎN STATUL GALIȚIA-VOLÂNIA. Cultura Statului Galiția-Volânia este parte componentă a culturii Rusi-Ucrainei. Însă ea își are trăsăturile și originalitatea sa specifică.

Statul Galiția-Volânia era deschis atât influențelor culturale din Occident, cât și celor din Orient. În același timp, statul își păstra specificul său est-slav și se afla sub influența bisericii ortodoxe.

În pofida faptului că există unele deosebiri între culturile cnezatelor Galiției și Volâniei, dezvoltarea lor a avut loc sincron, aceste procese fiind asemănătoare. Din această cauză, cercetătorii analizează cultura Statului Galiția-Volânia ca pe un fenomen unitar.

Cultura Statului Galiția-Volânia a devenit o parte componentă a procesului de formare a culturii ucrainene.

2. ÎNVĂȚĂMÂNTUL. Pe pământurile Galiției și Volâniei învățământul continua tradițiile din Rusi-Ucraina. Pe lângă biserici, dar mai ales pe lângă mănăstiri și episcopii, existau școli. Aici erau primiți băieții începând cu vârsta de șapte ani. După ce terminau cursurile de instruire, ei lucrau în calitate de copişti în cancelariile cneazului sau în cele episcopale, deveneau preoți sau continuau afacerile părinților. Era răspândit și învățământul la domiciliu, mai ales pentru copiii boierilor.

Pe pământurile Galiției și Volâniei, pe lângă mănăstiri sau pe lângă palatele cneazului funcționau, de asemenea, biblioteci. Există informații despre o amplă bibliotecă a cneazului Volodymyr Vasylkovyci. Despre nivelul de instruire a păturilor largi ale populației din Statul Galiției-Volânia vorbesc convingător și monumentele scrise din secolele XII-XIV, precum și descoperirile arheologice: obiecte de scris, inscripții pe pereții bisericilor (graffiti), pe coajă de mesteacăn, pe obiecte, arme, uneltele de muncă (marcare), scrisori pe pergament ale cnejilor și altele.

Cronica Statului Galiția-Volânia conține un număr impunător de mențiuni despre copişti, cancelariile cnejilor, arhive, hrisoave, testamente, acte de cumpărare și altele.

3. LITERATURA ȘI CRONICILE. Cea mai timpurie cronică-monument din Galiția și Volânia este „**Povestea despre orbirea lui Vasylko**”, scrisă în **anul 1097** de către un autor necunoscut. În ea se povestește despre soarta tragică a cneazului terebovlean, Vasylko Rostyslavyci, care a fost orbit de cneazul Volâniei.

Cea mai de seamă cronică-monument a Statului Galiția-Volânia este „**Cronica galițiano-volâneană**”. Ea a fost descoperită în anul 1809 de către istoricul N. Karamzin. În afară de originalitatea sa artistică, cronica se deosebește prin conținutul ei profund. Cronicarii, care, în opinia cercetătorilor, au fost cel puțin cinci la număr, descriu evenimentele epocii de atunci. În cronică se observă, pe de o parte critica samavolniciei boierilor și, pe de altă parte elogierea armatei și a pământului locuitorilor Rusi. De asemenea, cronica este un izvor prețios pentru studierea limbii ucrainene vechi.

4. ARHITECTURA. În orașele galițiene și volânene predominau construcțiile din lemn, însă erau și multe clădiri din piatră: locașuri de cult, palate ale cnejilor, cetăți, curți fortificate ale boierilor. La început din piatră erau construite numai lăcașurile de cult și palatele cnejilor.

Primele lăcașuri de cult au apărut foarte devreme în Galiția Volânia – sfârșitul secolului **al IX-lea** – **începutul secolului al X-lea**, sub influența arhitecturii cehe. Din păcate, majoritatea lăcașurilor de cult construite până în secolul al XIII-lea s-au pierdut pentru totdeauna.

În **secolele XII-XIII** s-au format școlile de arhitectură galițiană și volâneană. O influență simțitoare asupra constructorilor volâneni a avut școala din Kyiv, iar arhitecții galițieni valorificau atât tradițiile Rusi-Ucraina, cât și realizările măștrilor din Europa Occidentală.

Până în zilele noastre s-a păstrat **Catedrala Adormirii Maicii Domnului din Volodymyr-Volynskyi**. Ea a fost construită în **anul 1160** de către meșterii kieveni din ordinul cneazului Mstyslav Iziaslavyci. Această clădire cu șase coloane și cu o cupolă are un aspect simplu și, în același timp, măreț. Din această perioadă este și **Catedrala Adormirii Maicii Domnului din Halyci**, construită de Yaroslav Osmomysl în **anul 1157**, dar care s-a păstrat până în zilele noastre numai sub formă de ruine. Acest lăcaș cu patru coloane și o cupolă, înconjurat de galerii și decorat cu sculpturi în piatră albă este un exemplu de seamă al școlii de arhitectură galițiene, care a împrumutat multe elemente din stilul roman, răspândit pe atunci în Europa.

În Halyci nu se construia din cărămidă, ci din materia primă locală, folosind alabastrul și varul. Arheologii au descoperit pe teritoriul orașului circa trei sute de clădiri din piatră. Dintre particularitățile arhitecturii galițiene poate fi evidențiat modul de a îmbrăca pereții cu plită din ceramică, cu chipuri de grifoni, vulturi, ostași, cu ornamente vegetale și geometrice.

Letopisețul galițiano-volânean este compus din două părți principale, diferite ca volum și caracter: Cronica lui Danylo Galyt'kyi (povestește despre evenimentele din perioada anilor 1205–1258) și Cronica Volâniei (1258–1290).

Cronica lui Danylo Galyt'kyi include unele povestiri ce au fost sistematizate de alcătuitoari într-o perioadă mai târzie. Tema centrală a letopisețului este viața cneazului Danylo Romanovyci. Această lucrare descrie tabloul larg al evenimentelor de pe pământurile învecinate: Ungaria, Polonia, Lituania, alte cnezate din Rusi-Ucraina, Hoarda de Aur. Letopisețul este, practic, unicul izvor care ne permite să reconstituim evenimentele ce au avut loc în acea perioadă în cnezatul Mazovia și în Lituania. În Cronica Volâniei se acordă o atenție însemnată dezvoltării culturii pe pământurile Galiției și Volâniei.

Evangelistul Luca, Desen din Evanghelia din Volânia. Sec. XIII

Catedrala Adormirii Maicii Domnului din Volodymyr-Volynskyi. Aspect modern

Turnul de la Kamenet (Belarus). Aspect modern

Cea mai veche icoană, care s-a păstrat în Galiția, este fragmentul icoanei bizantine „Menologia” (sfârșitul sec. XII – începutul sec. XIII). Ea a fost găsită în anul 1930, în biserica Sfântul Nicolae din Turea, localitate situată în apropiere de satul Staryi Sambir, regiunea Lviv, însă oamenii de știință au putut să o analizeze abia în anul 1983. Figurile sfinților redată pe ea au proporții alungite și capurile mici. Veșmintele sfinților sunt redată în culori întunecate. Dintre ei se evidențiază figura Marelui Mucenic Gheorghhe.

Pe locul vechiului Halyci (în prezent acolo este situat satul Șevcenkove din regiunea Ivano-Frankivsk) până în zilele noastre s-a păstrat **biserica Sfântul Panteleimon** (secolele XII-XIII), care, de asemenea, aparține școlii de arhitectură galițiene.

În secolul XIII, în Statul Galiția-Volânia s-au intensificat construcțiile orașelor și cetăților. Astfel, în Volânia, lângă Holm, au fost construite orașele fortificate Danyliv, Kremeneți, Ugrovsk, iar în Galiția – Yaroslav, Sianyk. Ele dispuneau de întărituri ce nu puteau fi depășite nici de mongoli cu tehnica lor de asediu.

De la sfârșitul **secolului al XIII-lea**, sub influența arhitecturii de apărare din Europa Apuseană, în Volânia a început construcția unui nou tip de fortificații – **donjoanele** (turnuri zidite în formă de coloane). Până în zilele noastre asemenea turnuri s-au păstrat la periferiile orașului Holm (localitatea Stolpie din Polonia) și în orașul Kamenet din Belarus. În secolul al XIV-lea a început construcția castelurilor din piatră. Primul castel de acest tip a fost înălțat la Luțk.

5. ARTELE VIZUALE. Cultura artistică a Statului Galiția-Volânia este prezentată prin cultura monumentală (fresce) și prin icoane.

Cu ajutorul **frescelor**, care continuă tradițiile kievene, au fost împodobite principalele lăcașuri de cult ale orașelor din Volânia și Galiția. Însă începând cu ultimele decenii ale secolului al XII-lea, au fost construite temple în care nu erau fresce. Din această categorie face parte, de exemplu, Catedrala din Luțk.

În același timp, frescele s-au răspândit, într-o măsură mai mare, în palatele cnejilor. Există mărturii ale cronicarilor care relatează că palatele lui Yaroslav Osmomysl au fost pictate cu ajutorul acestei tehnici. Toate frescele aveau motive laice. Până la noi aproape că nu au ajuns fragmente de fresce, cu excepția celor din Catedrala Armenească din Lviv, ce datează din secolele XIV-XV.

La împodobirea lăcașurilor de cult din Galiția și Volânia se pune accentul pe **icoane**, care formau ansambluri întregi.

Mai întâi templele erau împodobite cu două icoane de mărimi mari ce aminteau de picturile în fresce. Cu timpul numărul lor a crescut. A fost creat **iconostasul** – o despărțitură deosebită ce acoperea partea altarului și era compusă din două rânduri de icoane.

Icoanele răspândite în Galiția și Volânia aveau origine bizantină sau kieveană. Cu timpul, acolo au fost înființate propriile școli de pictură a icoanelor. Apogeul dezvoltării lor a coincis cu **sfârșitul secolului al XIII – începutul secolului al XIV-lea**. O particularitate a picturii icoanelor din acea perioadă este faptul că ea se dezvoltă fără vreun control riguros din partea autorităților și a bisericii.

Uneori oamenii de artă încălcau canoanele (regulile), de aceea chipurile de pe icoane creau o ușoară impresie de volum, fapt prin care se deosebeau esențial de modelele kievene și bizantine.

Din categoria celor mai valoroase exemple de pictură a icoanelor în Galiția și Volânia face parte icoana făcătoare de minuni a Născătoarei de Dumnezeu din Volân („Odighitria”) de la biserica ce are hramul Acoperământul Maicii Domnului din Luțk de

Catedrala Armenească din Lviv. Aspect modern

la începutul secolului al XIV-lea). Ea îl impresionează pe vizitator prin severitatea deosebită a chipurilor Fecioarei Maria și a micului Iisus, ce nu putea fi văzută pe icoanele din perioada anterioară. O mărturie a pătrunderii elementelor artei populare este cămașa lui Iisus, împodobită cu flori.

Încă o perlă a picturii icoanelor este icoana Fecioarei Maria, păstrată la mănăstirea din Chestochowa, deosebit de venerată în Polonia. Această icoană a fost pictată în Galiția.

O largă răspândire a obținut în acea perioadă, pe pământurile Galiției și Volâniei, **sculptura**. Acest gen al artei se dezvoltă sub forma unor reliefuri care împodobeau lăcașurile de cult. Un exemplu strălucit al sculpturii din perioada respectivă este sculptura în ardezie din secolul al XIII-lea cu chipul Sfântului Dimitrie. În prezent ea se păstrează la muzeul din Kamianet-Podilskyi.

În timpul săpăturilor efectuate pe locul ruinelor Catedralei Adormirii Maicii Domnului din Luțk a fost descoperită reprezentarea în relief a unui balaur din gura căruia crește o ramură bogată. Foarte frumos sunt împodobite cu reliefuri bisericile Sfântul Panteleimon din Halyci și Ioan Gură de Aur din Holm. Creatorul lor a fost „marele șiret Avdie”. Este primul nume al unui meșter-sculptor cunoscut în istoria artei ucrainene.

Arta Statului Galiția-Volânia este reprezentată și de **arta ilustrațiilor în miniatură**, a cărei înflorire coincide cu secolul al XIII-lea. Puținele miniaturi în manuscris care s-au păstrat reprezintă exemple de înalt profesionalism. Cel mai vechi manuscris ilustrat în tradiție galițiano-volâneană, care a ajuns până la noi, este Evanghelia Dobrilov (anul 1164) în care au fost incluse patru miniaturi ale evangheliștilor înfățișați pe fundalul unui atelier în care se scriu cărți.

Arheologii au descoperit pe teritoriul Statului Galiția-Volânia multe tezaure cu diverse obiecte de bijuterie. Aceste descoperiri vorbesc despre înalta măiestrie a bijutierilor galițieni și volâneni, care cunoșteau foarte bine diferite tehnici: turnarea, forjarea, modelarea, aurirea, incrustarea și altele.

Icoana Născătoarei de Dumnezeu din Volânia. Sec. XIV

Icoana Sfintei Fecioare din Chestochowa. Sec. XIV

Memorizați datele

Anul 1157 – construcția Catedralei Adormirea Maicii Domnului din Halyci.
Anul 1160 – Construcția Catedralei Adormirea Maicii Domnului din Volodymyr.
Sfârșitul sec. XIII – construcția „turnurilor-coloane” din piatră în Volânia.
Sfârșitul sec. XIII – începutul sec. XIV – înflorirea artei picturii de icoane în Statul Galiția-Volânia.

Lecție practică la capitolul IV

Generalizare la capitolul IV

Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul IV

Varianta I

Varianta II

Sunteți de acord cu... De ce?

- Cultura Statului Galiția-Volânia a lăsat ca moștenire modele ce impresionează prin înalta lor măiestrie.
- Ca parte componentă a culturii Rusi-Ucrainei, cultura Statului Galiția-Volânia s-a caracterizat prin anumite deosebiri, cauzate de condițiile locale și influențele culturale ale țărilor vecine.

Întrebări și însărcinări

- ♦ **1.** Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Bulgărele de zăpadă”. **Regulile jocului.** La acest joc participă câțiva elevi și eleve. Primul participant numește titlul operei, denumirea monumentului, diferite noțiuni legate de tema respectivă. Cuvântul este repetat de următorul participant care adaugă cuvântul său. Fiecare dintre următorii participanți numește aceste cuvinte și adaugă unul nou. În cele din urmă se formează un așa-numit lanț tematic. Dacă unul dintre participanți comite o greșală sau face o pauză mare, acesta iese din joc. Învingător va ieși elevul sau eleva, care va forma cel mai lung lanț tematic.
- ▲ **2.** Unde în statul Galiția-Volânia omul putea să studieze?
- 3.** Prin ce se deosebea scrierea cronicilor în Statul Galiția-Volânia?
- 4.** Numiți cele mai cunoscute monumente de arhitectură din Statul Galiția-Volânia. Care dintre ele s-au păstrat până în zilele noastre?
- 5.** Care genuri ale artelor vizuale erau răspândite în Statul Galiția-Volânia?
- 6.** Care au fost cele mai cunoscute monumente ale artei vizuale din Statul Galiția-Volânia?
- ★ **7. Discuție colectivă.** Care fenomene ale dezvoltării Regatului Rusi (Statului Galiția-Volânia) sunt un rezultat al influenței culturii medievale a Europei Occidentale?
- 8.** Alcătuiți planul unei relatări pe tema: „Arta Regatului Rusi (Statului Galiția-Volânia)”.
9. Completați tabelul „Realizările culturii Regatului Rusi (a Statului Galiția-Volânia)”.

Ramura culturii	Realizările principale

- ★ **10.** Faceți o descriere detaliată a unui monument din Statul Galiția-Volânia.
- 11. Activitate în perechi.** Pregătiți o comunicare cu prezentare pe tema: „Monumentele de arhitectură ale Regatului Rusi (ale Statului Galiția-Volânia)” sau „Pictura icoanelor în Regatul Rusi (Statul Galiția-Volânia)” (la alegere).
- 12. Activitate în grupuri mici.** Comparați nivelul de dezvoltare, trăsăturile comune și deosebiri în dezvoltarea culturii Rusi-Ucrainei și Regatului Rusi (Statul Galiția-Volânia).
- 13.** Alcătuiți lista măsurilor necesare pentru păstrarea monumentelor istorice de arhitectură din perioada Regatului Rusi (Statul Galiția-Volânia) ca parte componentă a patrimoniului artistic al întregii omeniri.
- 14.** Sub ce aspecte s-a manifestat originalitatea culturii Statului Galiția-Volânia. Argumentați-vă răspunsul.

Capitolul V. Cnezatele din Rusi în componența statelor vecine. Hanatul Crimeii

§ 20. Încorporarea cnezatelor mărunte din Rusi în componența altor state

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: în ce mod majoritatea pământurilor ucrainene au intrat în componența Marelui Ducat al Lituaniei; în ce împrejurări o parte din pământurile ucrainene au ajuns sub suzeranitatea Ungariei, Moldovei, Cnezatului Moscovei, ce politică promovau aceste state față de pământurile ucrainene; ce înseamnă „încorporarea teritoriilor”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Când și-a încetat existența Statul Galiția-Volânia? **2.** Cine a fost ultimul cneaz al Statului Galiția-Volânia? **3.** Ce țări au împărțit între ele moștenirea galițiano-volâneană? **4.** Ce înseamnă cneaz mărunt?

1. ÎNFIINȚAREA STATULUI LITUANIAN ȘI POLITICA LUI FAȚĂ DE PĂMÂNTURILE UCRAINENE. În timp ce majoritatea cnezatelor din Rusi au nimerit sub dominație mongolă, la hotarele de nord-est a fost înființat Statul Lituanian.

Începutul existenței acestui stat a fost pus de cneazul Ryn-gold, care, în primele decenii ale secolului XIII, a unit câteva triburi lituaniene. Fiul lui Ryngold, **Mindaugas** a continuat politica tatălui de extindere a posesiunilor. Istoricii asociază crearea Marelui Ducat al Lituaniei de cărmuirea lui. Mindaugas și-a ales capitală a posesiunilor sale orașul **Novogrudok (Novgorodek)**.

Către mijlocul secolului XIII, Mindaugas a alipit toate pământurile lituaniene și a supus teritoriile Ruteniei Negre (Grodno, Sloniv și altele) și o parte din Rutenia Albă, obligându-i și pe cnejii de Poloțk, Minsk și Vitebsk să-i recunoască autoritatea. În anii 1242 și 1249 Mindaugas le-a cauzat mai multe înfrângeri mongolilor, ceea ce i-a întărit și sporit autoritatea. Un eveniment important a fost botezarea ducelui în 1246 după ritualul ortodox. Acest pas al lui Mindaugas a fost generat de faptul că baza puterii economice și militare a statului său o constituiau cnezatele rusilor. În anul 1251, încercând să se opună atentatelor ce veneau din partea Ordinilor Teuton și Livonian, precum și a Statului Galiția-Volânia, el s-a botezat după ritualul catolic, asigurându-se astfel de protecția Papei de la Roma, Inochentie al IV-lea. Pentru a-și consolida puterea, la 6 iulie 1253 Mindaugas a fost încoronat la Novogrudok. Însă în anul 1261 el s-a dezis deja de creștinism.

Politica activă promovată de Mindaugas a generat o rezistență din partea lui Danylo Romanovyci. Între cei doi conducători a izbucnit un război de lungă durată. Însă, cu timpul, cei doi au încheiat o alianță prin căsătoria dinastică a copiilor lor. Ulterior, după cum știți deja, fiul lui Danylo,

Încorporarea teritoriilor – alipirea treptată, includerea pământurilor unui stat în componența altuia cu păstrarea, de cele mai multe ori temporară, a relațiilor social-economice existente.

Botezarea lui Mindaugas.
Pictor necunoscut. Sec. XVII

Castelul din Mukacevo (regiunea Transcarpatică)

Dimineața la Apele Albastre. Pictor O. Demko

Trecerea rapidă a pământurilor ucrainene sub dominația Lituaniei se explică prin respectarea de către ducii lituanieni a ortodoxiei, cultura rusilor având asupra lor o influență semnificativă. Lituanienii nu au încălcat, practic, tradițiile existente. S-a păstrat credința, limba, justiția. Lituanienii acționau după principiul: „**Noi nu distrugem ce este vechi și nu introducem nimic nou**”. În afară de aceasta, cnezatele din Rusi nu aveau o forță reală pentru a se opune avansării lituanienilor.

Monumentul lui Fedir Coriatovici din Castelul de la Mukacevo

Șvarno, devine cneaz al Lituaniei. Astfel, cele două state s-au pomenit într-un scut de apărare pentru Europa în fața invaziei mongolilor. După moartea lui Șvarno în Lituania a revenit la putere dinastia lituanienilor.

Teritoriul Lituaniei a crescut foarte rapid în timpul domniei lui **Gediminas** (1316–1341), care a încheiat procesul de alipire a pământurilor belaruse început de Mindaugas, cucerind și o parte din teritoriile ucrainene din partea de nord. Gediminas a înființat o nouă capitală a ducatului – orașul **Vilno**. Înaintarea viitoare a Lituaniei spre sud era împiedicată de Statul Galiția-Volânia. După declinul lui, cârmuitor al Volânii a devenit Liubart, fiul lui Gediminas.

Extinderea puterii lituanienilor spre sud a avut loc în timpul domniei marelui duce **Algirdas** (1345–1377), fiul lui Gediminas. La sfârșitul anului 1361 – începutul anului 1362 el a cucerit Kyivul și pământurile dimprejur, iar apoi Cernihivul și o bună parte din cnezatul Pereyaslavului. Succesul înaintării lituanienilor spre țărmul Mării Negre a generat rezistența mongolilor, care erau stăpâni în Podolia și în stepele de la Marea Neagră. Bătălia decisivă s-a dat în **anul 1362**, în apropierea râului **Apele Albastre**. Ieșind învingător, Algirdas a alipit definitiv cnezatele Kyiv, Cernihiv, Pereyaslav și Podolia. După includerea acestor teritorii în componența Marelui Ducat al Lituaniei, Algirdas a restabilit udelurile. În fruntea cnezatelor erau numiți atât reprezentanți ai dinastiilor lituaniene, cât și cei ai Rurikovycilor. Udelurile se aflau în dependență vasală de marele duce și se angajau „să-l servească devotat”, să-i plătească tributul anual, iar în caz de necesitate să-i pună la dispoziție armata.

2. POLITICA POLONEZĂ PE PĂMÂNTURILE UCRAINENE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XIV – SECOLUL XV. După cucerirea pământurilor Podoliei de către lituanieni a fost înființat cnezatul Podoliei, ai căror conducători au devenit cnejii din dinastia Coriatoviciilor. În timpul domniei lui **Fedir Coriatovici** cnezatul a obținut o independență aproape totală. În anul 1382 marele duce lituanian Vytautas, a lichidat cnezatul, iar Fedir Coriatovici s-a refugiat în Ungaria.

Între timp, la pământurile acestui cnezat pretindea Polonia. Folosindu-se de conflictul fratricid din Lituania, în anul 1430 armata poloneză a invadat Podolia. De data aceasta, polonezii au avut de înfruntat o puternică rezistență din partea populației locale în frunte cu cnejii Fediko Nesviskyi și Oleksandr Nos. Polonii au fost atunci înfrânți, însă, în același timp, între marele duce lituanian Svidrigailo și cneazul Fediko s-a iscat un conflict, ca urmare a căruia ultimul a trecut de partea Poloniei, ajutându-i pe polonezi să cucerească vestul Podoliei.

Pentru a-și întări pozițiile pe pământurile ucrainene alipite, polonezii au înființat, în anul 1434, în Galiția, Voievodatul Rusi, iar în partea de vest a Podoliei – Voievodatul Podoliei.

Instaurarea dominației poloneze era însoțită de influența bisericii catolice pe noile pământuri.

3. TRANSCARPATIA ÎN COMPONENTA UNGARIEI. Triburile ungare, care la sfârșitul secolului IX – începutul secolului X s-au strămutat în Panonia (actuala Ungarie) – pe cursul inferior al Dunării, s-au ciocnit aici cu populația slavă locală, ce locuia, în mare parte, la poalele Carpaților.

Ungurii au avut nevoie de un secol pentru a subjuga populația slavă din Transcarpatia. În timpul prosperării Rusi-Ucrainei și a Statului Galiția-Volânia, Transcarpatia a făcut parte nu o dată din componența lor. După declinul Statului Galiția-Volânia, Transcarpatia a fost alipită definitiv la Ungaria, unde a fost divizată în unități administrative-teritoriale separate – **comitate**. Ele erau conduse de guvernatori numiți de domnitorii unguri – **ișpani (jupâni)**, care dețineau puterea administrativă, militară și judiciară. Pământurile din Transcarpatia erau împărțite latifundiarilor unguri, iar în orașe se stabileau ungurii, nemții, evreii.

O urmă semnificativă în istoria acestui ținut a lăsat cneazul Podoliei, Fedir Coriatovici. El a primit din partea regelui maghiar orașul Mukacevo și a devenit guvernator al comitatului Bereg. Venirea lui Coriatovici împreună cu cei 40 mii de țărani podoleni a schimbat situația populației slave din Transcarpatia. Fedir Coriatovici se pronunța împotriva aplicării atât a șerbiei, cât și a maghiarizării. De numele lui este legată dezvoltarea vertiginoasă a acestui ținut: s-au dezvoltat orașele Mukacevo și Beregove, au apărut multe alte așezări noi. A fost finalizată construcția Castelului din Mukacevo, orașul a fost înconjurat cu un val de apărare, iar alături a fost înființată mănăstirea ortodoxă Sfântul Nicolae, care funcționează până în prezent. Cu timpul, la Mukacevo a fost înființat și un episcopat ortodox.

4. SOARTA BUCOVINEI. În perioada Rusi-Ucrainei și a Statului Galiția Volânia, Bucovina era o parte componentă inseparabilă a lor. Ca urmare a invaziei mongole, acest ținut a intrat în componența Hoardei de Aur. Partea lui de nord, care era guvernată de reprezentanții Hoardei, a obținut denumirea de **Ținutul Șipenițului**. De la mijlocul secolului al XIV-lea,

Politica Poloniei pe pământurile alipite se deosebea cardinal de cea a Lituaniei. Polonezii au introdus sistemul lor propriu de conducere, prin care puterea a fost transmisă exclusiv polonezilor. În afară de aceasta, proprietarii de pământ polonezi primeau feude, iar la orașe erau invitați să se stabilească nemții, evreii și armenii, cărora li se ofereau diferite facilități și privilegii. Ca urmare, orașele și-au pierdut caracterul lor ucrainean, iar ucrainenii au fost înlăturați din meșteșugărit și din comerț. Pe pământurile ucrainene a fost introdus sistemul polonez al justiției, care avea o structură corespunzătoare stărilor sociale. Adică fiecare stare socială avea propriul său organ judiciar. Șleahta se supunea judecătoriei de zemstvâ, orașenii – magistratului, restul populației – judecătorilor de stat. Instaurarea dominației poloneze era însoțită de atacurile bisericii catolice asupra celei ortodoxe. Biserica catolică a creat pe aceste pământuri propria organizație bisericească: în Volodymyr, Peremyșl, Halyci, Kameneț, Holm au fost înființate episcopate, iar în anul 1412 la Lviv a fost creat un arhiepiscopat.

La Lviv, orașenii ucraineni ortodocși s-au transformat în cea mai lipsită de drepturi pătură a populației. Lor le era interzis să vândă anumite mărfuri, să se stabilească în afara unui anumit cartier – Strada rusilor. Toate actele în oraș erau întocmite în latină sau poloneză

În secolele XIV-XV pe pământurile din Ținutul Șipenițului se dezvolta rapid economia, creștea numărul populației. Orașele Hotin și Cernăuți au devenit importante centre comerciale și meșteșugărești. La Hotin erau organizate cele mai mari iarmaroace din Principatul Moldovei. Limba și cultura ucraineană au exercitat o influență însemnată asupra vieții spirituale a societății moldave. Până la mijlocul secolului al XVII-lea, limbă oficială aici a fost ucraineana veche, în care erau alcătuite cronicile și opere literare. Ca și pe pământurile ucrainene, marii proprietari funciari erau numiți boieri.

Din spusele unui contemporan despre iarmarocul de la Hotin

... Sunt aduși mulți tauri, a căror carne hrănește, în mare parte, nu numai locuitorii din Ungaria și Rusi, ci și pe nemți, polonezi. Chiar și Italia se hrănește de-aici, în primul rând, orașul Veneția.

1. Ce ramură a economiei Bucovinei era cea mai dezvoltată?
2. Cu care state erau menținute legături comerciale?

Bucovina s-a pomenit sub dominația Ungariei, partea de sud a ținutului fiind populată în mod activ de către vlahi (români).

La mijlocul secolului al XIV-lea a început lupta populației vlaha și moldave pentru crearea propriului stat, care s-a încheiat cu proclamarea în **anul 1359 a Principatului independent al Moldovei**. Ținutul Șipenițului a intrat în componența Principatului ca entitate autonomă, care și-a păstrat acest statut până la mijlocul secolului al XV-lea. După lichidarea autonomiei, în secolul al XV-lea Ținutul Șipenițului a primit numele **Bucovina**. Pentru prima dată denumirea de „Bucovina” este amintită într-un document emis de domnitorul moldovean Roman I, în data de **30 martie 1392**. Din cea de-a doua jumătate a secolului al XV-lea, Moldova a fost nevoită să ducă o luptă îndârjită pentru a-și păstra independența față de Imperiul Otoman, ale cărui posesiuni s-au apropiat de hotarele Principatului. La început Moldova (iar în componența ei și Bucovina) s-a văzut nevoită să-și recunoască vasalitatea față de turci, iar cu timpul, în anul 1514, a fost alipită Imperiului Otoman, din componența căruia a făcut parte până în 1775.

5. PĂMÂNTURILE UCRAINENE ÎN COMPONENTA CNEZATULUI MOSCOVEI. Lichidarea cnezatelor mărunte pe pământurile ucrainene în componența Marelui Ducat al Lituaniei și extinderea influenței bisericii catolice aveau loc concomitent cu avântul Cnezatului Moscovei, care se debarasase de jugul mongol și era unicul stat ortodox independent după căderea Constantinopolului sub loviturile turcilor (anul 1453).

Aceste împrejurări le-au oferit marilor cneji moscoviți posibilitatea de intra în luptă cu Marele Ducat al Lituaniei pentru moștenirea Rusi-Ucrainei. Marele cneaz al Moscovei Ivan al III-lea a început să se proclame „Suveran și cneaz peste toate pământurile ruse”, iar în anul 1489 i-a făcut declarat ducelui lituanian: „Orașele noastre, volostele și apele regele le ține în stăpânire”. Această poziție a suveranului moscovit a cauzat o serie de războaie aproape neîntrerupte la **sfârșitul secolului XV – începutul secolului XVI** (1487–1494, 1500–1503, 1507–1509, 1512–1522, 1534–1537).

În urma celebrei **Bătălii de la Orșa, din anul 1514**, armata lituaniană în frunte cu cneazul Constantin de Ostrog a distrus oastea moscovită. Însă, din cauza contradicțiilor interne, Lituania nu s-a putut folosi din plin de această victorie pentru a-și întoarce pământurile de la Cernihiv și Smolensk, pierdute în **anul 1503**.

Ca urmare, bazându-se pe sprijinul cnejilor de Cernihiv, care erau, în mare parte, urmași ai Ruricilor, Cnezatul Moscovei și-a lărgit posesiunile pe contul cnezatelor Cernihiv-Starodubskiy și Novgorod-Siverskiy. Pământurile recent alipite au fost împărțite în județe, conduse de voievozi. Cnejii mărunți s-au înrolat în serviciul marelui cneaz al Moscovei și au primit în schimb moșii. În anul 1523 cnezatul Novgorod-Siverskiy a fost lichidat.

Sunteți de acord cu... De ce?

- În sec. XIV majoritatea pământurilor ucrainene au ajuns în componența Marelui Ducat al Lituaniei. La început, politica ducilor lituanieni nu era o povară pentru populația locală, deoarece nu ruinau tradițiile și nu introduceau noi reguli.
- Ducii lituanieni au contribuit la eliberarea pământurilor ucrainene de jugul Hoardei de Aur. Bătălia de la Apele Albastre (1362) a pus capăt dominației mongole.
- După destrămarea Regatului Rusi, Galiția de est a trecut în componența Regatului Poloniei.
- În a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV pământurile ucrainene s-au pomenit încorporate în diferite state. Astfel, asupra Transcarpatiei s-a extins definitiv suzeranitatea regelui Ungariei. Bucovina, sub denumirea de Ținutul Șipenițului, a intrat în componența Principatului Moldovei, înființat în anul 1359. La sfârșitul secolului al XIV-lea, ținutul Cernihiv a intrat în componența Cnezatului Moscovei.

Întrebări și însărcinări

- ◆ **1.** Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Cunoscători ai cronologiei”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele se unesc în perechi. Unul dintre participanți numește o dată conform conținutului paragrafului, altul indică evenimentul ce corespunde acestei date. Peste un timp oarecare ei schimbă rolurile.
- ▲ **2.** De ce bătălia de la Apele Albastre a pus capăt dominației mongole pe pământurile ucrainene? **3.** Ce consecințe a avut pentru Lituania alipirea majorității pământurilor ce au aparținut Rusi-Ucrainei? **4.** Prin ce se deosebea politica domnitorilor polonezi și lituanieni față de pământurile ucrainene? **5.** Explicați principiul elitei lituaniene, după care ea s-a condus până în secolul al XIV-lea: „Noi nu distrugem ce este vechi și nu introducem nimic nou”. **6.** Caracterizați destinul Bucovinei în componența Principatului Moldovei și a Imperiului Otoman. **7.** Care a fost rolul lui Fedir Coriatovici în istoria Transcarpatiei?
- ◆ **8. Discuție colectivă.** Ce i-a permis Marelui Ducat al Lituaniei să cucerească majoritatea pământurilor Rusi-Ucrainei? **9.** Activitate în perechi. Completați tabelul „Alipirea cnezatelor mărunte ale rusilor la alte state”.

Denumirile statelor	Marele Ducat al Lituaniei	Regatul Poloniei	Principatul Moldovei	Cnezatul Moscovei
Denumirile istorico-geografice ale teritoriilor și anii alipirii lor				

10. Arătați pe hartă pământurile ucrainene ce au intrat în componența Marelui Ducat al Lituaniei și a altor state în secolele XIV-XV.

- ◆ **11. Activitate în grupuri mici.** Există, oare, temeuri pentru a considera că Marele Ducat al Lituaniei a fost un stat al lituanienilor și rusilor?

Memorizați datele

Anul 1359 – alipirea Ținutul Șipenițului la Principatul Moldovei.

Anul 1362 – Bătălia de la Apele Albastre.

Anul 1392 – prima atestare a denumirii „Bucovina” în izvoarele scrise.

Sfârșitul secolului XV – începutul secolului XVI – războaiele lituaniano-moscovite pentru moștenirea Rusi-Ucrainei.

Anul 1503 – cucerirea ținutului Cernihiv de către marele cneaz al Moscovei, Ivan al III-lea.

Anul 1514 – Bătălia de la Orșa.

Ostaș al Marelui Ducat al Lituaniei de la începutul sec. XV.
Reconstrucție de Iu. Bohan

§ 21. Uniunea de la Krewo din 1385 și pământurile ucrainene. Rezistența cnejilor rusi față de politica descentralizării și consecințele ei.

PRELUCRÂND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: în ce mod majoritatea pământurilor ucrainene a nimerit în componența Marelui Ducat al Lituaniei și a altor state; ce politică promovau ducii lituanieni și Polonia față de pământurile ucrainene; cum au fost lichidate cnezatele mărunte pe teritoriile ucrainene și înăbușită rezistența cnejilor locali; ce înseamnă „uniune”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: 1. În componența cărui stat au intrat în secolul al XIV-lea majoritatea pământurilor ucrainene? 2. Ce politică promova Polonia pe pământurile ucrainene alipite la ea?

Uniune – asociație, alianță. Aici: asociație a două state ce se unesc în anumite condiții sub suzeranitatea unui singur monarh.

Wladislaw al II-lea Jagiello.
Pictor Ia. Mateiko

Jadwiga.
Pictor M. Bacciarelli

1. UNIUNEA DE LA KREWO. LICHIDAREA CNEZATELOR MĂRUNTE PE PĂMÂNTURILE UCRAINENE. După moartea lui Algirdas a apărut problema menținerii integrității Marelui Ducat al Lituaniei.

Algirdas i-a lăsat prin moștenire nucleul posesiunilor sale lui **Jagiello** – fiul său de la cea de-a doua soție. Acesta a decis să se folosească de sprijinul Poloniei, care, la rândul ei, necesita ajutorul Lituaniei în lupta cu Ordinul Teuton. În cele din urmă, în **1385** între cele două state a fost încheiată **Uniunea de la Krewo**, conform căreia Lituania urma să se convertească la catolicism și să alipească pentru totdeauna la Polonia pământurile sale și cele ale rusilor. Așadar, unindu-se cu Polonia, marele Ducat al Lituaniei își pierdea independența. În anul 1386 marele duce Jagiello s-a botezat după ritualul catolic sub numele de Vladislav, s-a căsătorit cu regina poloneză, **Jadwiga**, și a devenit rege al Poloniei, iar concomitent și mare duce al Lituaniei.

Devenind rege, Jagiello s-a apucat în mod activ de realizarea prevederilor Uniunii. Astfel, a început botezarea lituanienilor după ritualul catolic, iar lituanienii-catolici au primit aceleași privilegii ca și elita poloneză.

Cnejii mărunți au depus jurământul în fața proaspătului rege. Vasalitatea lor față de Jagiello se manifesta prin plata unui tribut anual și necesitatea de a-i oferi ajutor militar în campanii. În toate celelalte privințe, ei se bucurau de libertate deplină. Astfel, cnejii Kyivului și ai Podoliei și-au bătut chiar monedele proprii.

Însă Uniunea de la Krewo îi nemulțumea pe o parte dintre principii lituanieni, în fruntea cărora s-a situat **Vytautas**. Ei s-au pronunțat pentru păstrarea independenței Lituaniei. Lupta lor armată l-a silit pe Jagiello să semneze, în anul 1392, Tratatul de la Ostrow, unde îi ceda guvernarea Lituaniei lui Vytautas, în schimbul păcii. Acesta a devenit, în principiu, duce lituanian, însă fără titulatura „Marele”. În anul 1398 Uniunea de la Krewo a fost practic anulată.

Bătălia de pe râul Vorskla. Desen modern

? Ce moment al bătăliei este redat în acest tablou: începutul, punctul culminant, sfârșitul? Care au fost consecințele bătăliei?

Însă cneazul kievean Volodymyr, cneazul de Novgorod-Siverskyi, Dmitri Koribut, și cneazul Podoliei, Fedir Coriatovici, au refuzat să recunoască suzeranitatea lui Vytautas. A izbucnit o luptă armată în timpul căreia Vytautas a început lichidarea cnezatelor mărunte. Până la sfârșitul **anilor '90 ai secolului al XIV-lea**, cele mai mari cnezate-udeluri au fost lichidate, iar cnejii înlocuiți cu guvernatori din partea lui Vytautas.

Autoritatea lui Vytautas a fost recunoscută de nobilimea ucraineană, care se pronunța împotriva răspândirii catolicismului și vedea în persoana lui conducătorul ce se poate opune atentatelor din partea Statului Moscovit și a invaziilor mongole. Consolidarea pozițiilor lui Vytautas a fost împiedicată de înfrângerea ce i-a fost cauzată de hani mongoli, Timur Kutlug și Edigu, în bătălia de la râul Vorskla din anul 1399. Vytautas s-a văzut nevoit să caute un compromis cu Jagiello.

În data de **18 ianuarie 1401**, în orașul **Vilno**, a fost încheiată o Uniune prin care Lituania recunoștea dependența vasală față de Polonia, însă Vytautas devenea conducător pe viață al Lituaniei cu titlul de Mare Duce. Încheind această Uniune Vytautas a început să-și consolideze în mod activ ducatul. El a obținut unele succese în lupta cu Cnezatul Moscovei, alipind o parte din posesiunile lui la Ducatul Lituaniei. La Novgorod Vytautas i-a adus la putere pe adepții săi, iar cnezatele Reazanului și Tverului și-au recunoscut vasalitatea față de el. Stabilind hotarele comune, Vytautas a participat alături de Polonia la lupta cu Ordinul Teuton, ce s-a încheiat victorios pentru el prin **Bătălia de la Grunwald (1410)**.

După victoria asupra Ordinului Teuton, care a devenit vasal al Poloniei, au apărut din nou speranțe pentru restabilirea independenței Marelui Ducat al Lituaniei. Noua distribuire a forțelor a fost consfințită prin **Uniunea de la Horodlo din anul 1413**. Prin ea era recunoscută independența Lituaniei și după moartea lui Vytautas, însă sub suzeranitatea

Bătălia de la Grunwald.
Distrușterea oastei Ordinului Teuton. Miniatură dintr-o cronică a secolului XV

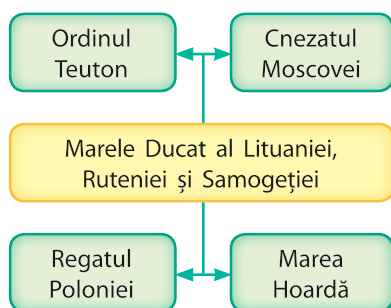

Harta „Pământurile ucrainene în sec. XV – începutul sec. XVI”

Lupta de la râul Vorskla a avut consecințe tragice pentru pământurile ucrainene: în timpul ciocnirii armate au murit 18 cneji și alți peste 50 de urmași ai lui Rurik și Gediminas.

Înainte de Bătălia de la Grunwald, cele două armate au stat câteva zile față-n față. Cavalerii teutoni, care și-au pregătit din timp pozițiile de luptă, au decis să-i provoace pe inamici la atac. Ei au adus pentru Jagiello și Vytautas două spade, făcându-le aluzie: „Luați arme, dacă nu le aveți pe-ale voastre”. Această insultă a făcut armatele polono-lituaniene să meargă la luptă și să învingă.

DIRECȚIILE POLITICII EXTERNE A CNEAZULUI VYTAUTAS

Marele duce lituanian,
Vytautas proclamă Marea Neagră
hotar al posesiunilor sale.
Pictor I. Mačiavičius

Svidrigailo.
Pictor A. Slapšis

regelui polonez. De asemenea, această Uniune confirma starea privilegiată a catolicilor: numai ei puteau să dețină posturi înalte în stat. Această stare generau indignarea nobilimii ortodoxe, ce a dus ulterior la un conflict intern în Lituania.

Pentru a-și consolida realizările și a întări independența Lituaniei, în anul 1429 Vytautas a convocat la Luțk congresul monarhilor europeni. În cadrul lui, majoritatea participanților a susținut ideea de a-i conferi marelui duce titlul de rege. Însă, la 27 octombrie 1430, Vytautas moare subit înainte de a deveni rege. Unii istorici consideră că el a fost otrăvit.

2. „MARELE CNEZAT AL RUTENIEI”. Bătălia de la Vilkomir și consecințele ei. După moartea lui Vytautas, nobilimea belarusă, ucraineană și o parte din cea lituaniană – a ales în calitate de duce al Marelui Ducat al Lituaniei pe Svidrigailo, fiul lui Algirdas (1430-1432). Acest lucru a pus în pericol existența Uniunii. Polonia a intrat imediat în război. Trupele poloneze au invadat Volânia și Podolia, însă rezistența îndârjită din partea populației, precum și alianța încheiată de Svidrigailo cu Ordinul Teuton și husiții, i-au împiedicat pe polonezi să pună mâna pe aceste pământuri. Dar și Svidrigailo nu a putut să se mențină la putere. Nobilimea catolică lituaniană, care se temea să nu-și piardă privilegiile, a organizat un atentat și l-a instalat pe tronul marelui duce pe fratele lui Vytautas, Sigismund. Svidrigailo abia a reușit să se salveze prin fugă.

Sigismund a restabilit imediat prevederile Uniunii de la Vilno din 1401, însă nu a reușit să-și extindă puterea asupra întregului teritoriu al Marelui Ducat al Lituaniei. Pământurile Berestiei, Podlasiei, Poloțkului, Vitebskului, Smolenskului, cnezatele Siverskului, Kyivului, Volânia și partea de sud a Podoliei l-au recunoscut ca stăpân al lor pe Svidrigailo și s-au unit în „Marele cnezat al Ruteniei”.

Svidrigailo a pornit o ofensivă reușită împotriva lui Sigismund. Îngrijorați de o asemenea evoluție a evenimentelor, Sigismund și Jagiello au introdus unele schimbări în Tratatul despre Uniune. În 1432 și 1434 au fost emise acte ce egalau în drepturi nobilimea catolică și ortodoxă. Însă ortodocșilor li se interzicea să dețină funcții înalte în stat. Aceste cedări au redus întrucâtva numărul adepților lui Svidrigailo, care oricum pierdea din autoritate din cauza neconsecvenței și cruzimii sale.

Decisivă în lupta pentru scaunul Marelui Duce a fost bătălia ce s-a dat pe data de 1 septembrie 1435 pe râul Sventa, lângă orașul Vilkomir (acum Ukmerge din Lituania). În această bătălie, Svidrigailo și adepții săi au fost înfrânți, iar ideea creării un Mare cnezat independent al Ruteniei nu a fost transpusă în viață. Până la sfârșitul anului 1438, Sigismund a pus stăpânire pe întregul teritoriu al Marelui Ducat al Lituaniei.

Sigismund a învins datorită Poloniei, însă superioritatea ei era o povară pentru el, de aceea a demarat o politică de consolidare a independenței Lituaniei.

Bătălia de la Vilkomir. Atacul cavalerilor polonezi – un moment de cotitură în luptă, favorabil lui Sigismund

Monument înălțat în amintirea bătăliei de la Vilkomir în Lituania

? Cu ajutorul desenelor și a surselor suplimentare alcătuiți o relatare despre bătălia de la Vilkomir.

În activitatea sa, Sigismund se baza pe micii proprietari funciari, cavaleri, și nu pe cnejii mărunți cărora le limita puterea. Acest lucru a trezit nemulțumirea cnejilor ucraineni și belaruși. Ei au pus la cale un complot și l-au ucis pe Sigismund. Nobilimea lituaniană l-a ales în calitate de Mare Duce pe fiul cel mic al lui Jagiello – **Cazimir**, însă puterea reală era concentrată în mâinile magnaților lituanieni în frunte cu **Janos Gostautas**. Drept răspuns la aceste evenimente, pe pământurile ucrainene a izbucnit o rebeliune, a cărei înăbușire a devenit posibilă datorită cedărilor din partea nobililor ortodocși.

Proclamarea lui Cazimir Mare Duce și nu a regelui polonez, Vladislav al III-lea, însemna, de fapt, o rupere a uniunii polono-lituaniene. Deși în **anul 1447** Cazimir a devenit rege al Poloniei, după moartea lui Vladislav al III-lea în bătălia cu turcii de lângă Varna, marele Ducat al Lituaniei și-a păstrat independența. În afară de aceasta, Privilegiul de la Vilno, emis în același an, oferea drepturi suplimentare nobilimii catolice și ortodoxe. La fel ca Marea Cartă a Libertăților în Anglia de la 1215, acest act garanta imunitatea persoanei fără sentința judiciară.

3. CNEZATELE-UDELURI KYIV ȘI VOLÂNIA. Pentru a preveni noi rebeliuni din partea cnejilor ucraineni mărunți, după proclamarea lui Cazimir în funcția de mare Duce au fost restabilite cnezatele Kyiv și Volânia. Cnezatul Volâniei a trecut în stăpânirea lui Svidrigailo, care a guvernat aici până la sfârșitul vieții (a murit în **anul 1452**), după care acesta a fost lichidat.

În cnezatul Kyivului a fost refăcută dinastia urmașilor lui Algirdas. Cneaz a devenit fiul lui Volodymyr, **Oleksandr (Olelko) Volodymyrovyci** (1441–1454). În perioada domniei lui Olelko și a fiului său, **Semen** (1455–1470) au fost întreprinse încercări de a restabili puterea de cândva a micilor cnezate ale rusilor.

Cronicarul Jan Dlugosz despre cauzele lichidării micului cneaz kievean

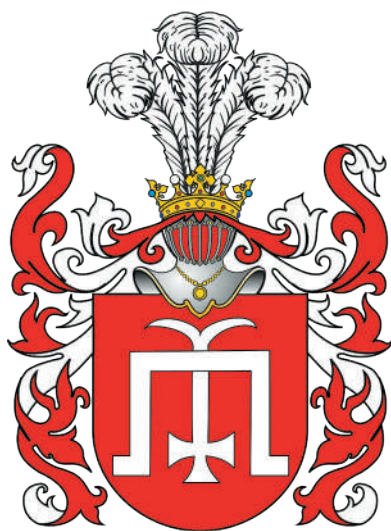
Boierii lituanieni doreau foarte mult ca acest cneaz (Kyiv) să fie refăcut cu statutul de simplă provincie a Marelui Ducat, de altfel ca și alte cnezate ruse. Ei îi cereau regelui să-l numească guvernator aici pe Martin Gostautas.

„Adaosul la Cronica lui Ipatiev” despre lichidarea cnezatului kievean

Anul 1471. A trecut la cele veșnice Semen Olelkovyci, cneazul Kyivului. După moartea lui, regele Poloniei, Cazimir, care dorea ca cnezatul kievean să-și înceteze existența, l-a instalat acolo în calitate de voievod pe Martin Gostautas din Lituania. Era un leah pe care kieveenii nu doreau să-l accepte deoarece era leah; însă, fiind impuși, au acceptat. De atunci la Kyiv nu mai erau cneji, în locul lor au venit voievozii.

- ? 1. Ce cauze ale lichidării cnezatului kievean numește cronicarul Jan Dlugosz?
2. De ce kieveenii nu l-au acceptat pe voievodul lituanian?
3. A fost, oare, lichidarea cnezatelor mărunte (udeluri) un fenomen firesc?

În anii tinereții sale, **Mihail Glinski**, după ce a primit catolicismul a plecat peste hotare, unde a făcut studii pe lângă curțile monarhilor europeni (la curtea împăratului Sfântului Imperiu Roman, a principelui elector al Saxoniei). El a obținut studii serioase, stăpâna la perfecție arta militară, iar după revenirea în patrie a devenit cea mai influentă persoană la curtea Marelui Duce al Lituaniei, Alexandru. Frații lui Mihail Glinski, Ivan și Vasili, au devenit voievozi (de Kyiv și, respectiv, Bereste). Odată cu creșterea influenței Ducelui se lărgeau și posesiunile lui funciare. Însă, după moartea lui Alexandru, în timpul domniei Ducelui Sigismund, el și-a pierdut toate funcțiile ce le deținea. Pământurile lui au devenit ținta atentatelor din partea altor cneji. Înțelegând bine situația sa nestatornică, Mihail Glinski a decis să organizeze o răscoală.

Stema cnejilor Glinski

În anul 1458 Semen Olelkovyci a reușit să obțină înființarea unei mitropolii ortodoxe separate la Kyiv. Acest eveniment a separat definitiv bisericile ortodoxe ucraineană și moscovită.

Creșterea puterii cnezatului și existența lui aproape independentă îl îngrijora pe Marele Duce al Lituaniei. După moartea lui Semen Olelkovyci în anul 1471 Cazimir a anulat existența cnezatului kievean. Fratelui lui Semen, **Myhailo Olelkovyci**, nu i s-a permis să intre în Kyiv, iar în calitate de guvernator a fost numit fiul magnatului lituanian Janos Gostautas – **Martin**. El a fost nevoit să se instaureze cu forța la Kyiv, deoarece locuitorii nu doreau să-l vadă acolo în calitate de guvernator.

Astfel, la începutul anilor '70 ai secolului al XV-lea pe pământurile ucrainene a fost lichidată definitiv orânduirea udelurilor și răspândită autoritatea guvernatorilor.

4. REVOLTELE ANTI-LITUANIENE DIN PARTEA NOBILILOR ORTODOȘI DIN RUSI DE LA FINELE SECOLULUI AL XV-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVI-LEA. După lichidarea udelurilor din Kyiv și Volânia, nobilimea lituaniană și-a întărit pozițiile, astfel încât putea să nu mai ia în calcul interesele nobilimii din Rusi. Acest lucru, însă, nu-i satisfăcea pe liderii nobilimii rusilor, care tindeau să refacă situația de odinioară. O manifestare a acestei nemulțumiri a devenit conspirația din anul 1481, organizată de descendenții mai tineri ai lui Olelko, care rămăseseră fără udelurile lor, când aceștia au încercat să-și separe fostele posesiuni de Marele Ducat al Lituaniei și să le alipească la Cnezatul Moscovei. Însă conspirația a fost descoperită, iar organizatorii ei – decapitați. Astfel, nobilimea ortodoxă din Rusi a fost totalmente înlăturată de la putere.

După moartea Marelui Duce al Lituaniei și rege al Poloniei, Cazimir al IV-lea Jagiello, în anul 1492 tronul Ducatului a fost moștenit de fiul său, **Alexandru** (1492-1506), care a continuat politica tatălui său, oferindu-le privilegiile catolicilor. Magnații catolici lituanieni vedeau în nobilimea poloneză un concurent și se opuneau alianței cu ea. De relațiile încordate dintre Lituania și Polonia s-a folosit imediat Cnezatul Moscovei, care, încheind o alianță cu Hanatul Crimeii, a demarat o ofensivă contra Lituaniei. Cnezatul Moscovei a supus definitiv Tverul și Novgorodul, care se întindeau până în Lituania și au cucerit aproape întregul ținut al Cernihivului. Cnejii-urmași ai Ruricilor au trecut în serviciul Cnezatului Moscovei. Exact în acea perioadă pământurile ucrainene sufereau din cauza invaziilor tătarilor din Crimeea. Pentru a reține cumva presiunea din partea Moscovei, Lituania s-a văzut nevoită să facă unele compromisuri în fața Poloniei.

Între timp, în anul 1508 a avut loc ultima revoltă a cnejilor rusi sub conducerea cneazului **Mihail Glinski**. Rebeliunea a cuprins pământurile de la Kyiv și Turiv. Însă ceilalți cneji nu l-au susținut și Glinski s-a refugiat la Moscova. Rolul decisiv în înăbușirea revoltei l-a jucat cneazul Constantin de Ostrog. Nobilimea rusă a fost înlăturată definitiv, însă cu prețul unei slăbiri însemnate a pozițiilor Lituaniei.

Sunteți de acord cu... De ce?

- La sfârșitul secolului al XIV-lea a avut loc o apropiere dintre Polonia și Lituania, ceea ce a condiționat încheierea între ele a Uniunii de la Krewo din anul 1385.
- Apropierea de Polonia a generat un conflict intern în Marele Ducat al Lituaniei, ce s-a transformat ulterior într-o confruntare armată deschisă.
- Bătălia de la Vilkomir din anul 1435 a determinat dezvoltarea Marelui Ducat al Lituaniei în direcția apropierii de Polonia.
- În anii 1452 și 1471 au fost lichidate cnezatele-udeluri Kyiv și Volânia, nobilimea ortodoxă din Rusi și-a pierdut total influența. Toate încercările ei de a restabili vechea orânduire deja nu mai aveau succes.

Întrebări și însărcinări

- ◆ **1.** Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „cine dintre ei”. **Regulile jocului.** Dintre elevi și eleve sunt aleși trei eroi principali Vytautas, Jagiello, Svidrigailo. Al patrulea elev dă citire evenimentelor la care trebuie să reacționeze eroii dacă au luat parte la ele.
Modelul listei evenimentelor: participantul la bătălia de la Vilkomir; a fost de acord cu semnarea Uniunii de la Krewo; a fost înfrânt în bătălia de pe râul Vorskla; a întemeiat „Marele Cnezat Rusi”; a lichidat definitiv cnezatul-udel Kyiv și altele.
- ▲ **2.** Ce înseamnă Uniune? Între care state și când a fost încheiată Uniunea de la Krewo? **3.** Caracterizați politica externă a ducelui Vytautas. **4. Activitate în grupuri mici.** Discutați și determinați trăsăturile comune și deosebiri din politica ducilor Algirdas și Vytautas față de pământurile ucrainene. **5.** De ce la sfârșitul secolului XIV pe pământurile ucrainene au fost lichidate cnezatele-udeluri? **6.** De ce au fost condiționate revoltele nobilimii ortodoxe de la sfârșitul secolului XV – începutul secolului XVI împotriva Lituaniei? De ce toate revoltele au fost înfrânte?
- ✦ **7.** Alcătuiți cronologia evenimentelor-cheie ce se referă la aflarea pământurilor ucrainene în componența Marelui Ducat al Lituaniei. **8. Discuție colectivă.** Determinați realizările din politica internă și externă a ducelui lituanian, Vytautas. **9.** Alcătuiți un plan detaliat pe tema: „Pământurile ucrainene în componența Marelui Ducat al Lituaniei”. **10.** Arătați pe hartă: **1)** teritoriile ce au intrat în componența Marelui Ducat al Lituaniei în timpul domniei ducelui Vytautas; **2)** teritoriile ce au susținut revolta ducelui Svidrigailo și au întemeiat „Marele cnezat Rusi”; **3)** teritoriile cnezatelor-udeluri Kyiv și Volânia.
- ★ **11.** Demonstrați sau negați afirmația că pământurile ucrainene s-au opus alianței dintre Lituania și Polonia. **12. Activitate în grupuri mici.** Alcătuiți portretul istoric al cnejilor (la alegere) Jagiello, Vytautas, Svidrigailo, Oleksandr (Olelko) Volodymyrovyci. **13.** De ce lupta cnejilor mărunți de pe pământurile ucrainene s-a încheiat cu înfrângere? Explicați importanța păturii cneziale în procesul păstrării tradițiilor de făurire a statului.

Memorizați datele

- Anul 1385** – Uniunea de la Krewo.
- Anii '90 ai sec. XIV** – lichidarea cnezatelor mărunte (udeluri) pe pământurile ucrainene.
- Anul 1401** – Uniunea de la Vilno.
- Anul 1410** – Bătălia de la Grunwald.
- Anul 1413** – Uniunea de la Horodlo.
- Anul 1429** – Congresul monarhilor de la Luțk.
- 1 septembrie 1435** – Bătălia de la Vilkomir.
- Anii 1452 și 1471** – lichidarea cnezatelor de Kyiv și Volânia.
- Anul 1458** – împărțirea mitropoliei ortodoxe din Kyiv în kieveană și moscovită.
- Anul 1481** – conspirația cnejilor urmași ai lui Olelko.
- Anul 1508** – răscoala condusă de Mihail Glinski.

Jadwiga și Jagiello.
Sculptor O. Sosnovskyi

§ 22. Întemeierea Hanatului Crimeii. Orânduirea socială și cultura hanatului. Statul Theodoro în Crimeea

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: ce politică promovau Hanatul Crimeii și Imperiul Otoman față de pământurile ucrainene; ce consecințe au avut invaziile tătaro-turce pe pământurile ucrainene.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: 1. Când au apărut pentru prima dată mongolii în Peninsula crimeeană? 2. Care state aveau posesiuni în Crimeea la începutul secolului XII? 3. Ce rol juca Crimeea în zona Mării Negre? 4. Ce erau factoriile?

Nu s-a stabilit cu precizie care este originea lui **Hagi Ghirai**. În opinia mai multor istorici, numele lui adevărat era Devlet Berdi. El a fost fiul hanului crimeean Togha Temur (sfârșitul secolului XIV). Alții afirmă că Hagi Ghirai a fost descendentul a două puternice clanuri crimeene. În anii adolescenței el a trăit pe lângă curtea ducelui lituanian Vytautas, care l-a și ajutat să se afirme pe tron. Hagi Ghirai tindea să transforme statul său într-un important centru de comerț și chiar a construit o mare flotă comercială. Polonezii îl numeau „gardă a pământurilor ucrainene”.

Mengli Ghirai în audiență la sultan.
Miniatură medievală

1. ÎNTEMEIEREA HANATULUI CRIMEII ȘI INTRAREA LUI ÎN COMPONENTA IMPERIULUI OTOMAN.

Invazia mongolă și cucerirea teritoriilor de stepă din zona Mării Negre și din Crimeea au modificat esențial componența populației acestor pământuri. Grup etnic dominant au devenit mongolii, care s-au amestecat cu cumanii și alte grupuri etnice locale, cărora, de cele mai multe ori li se dădea denumirea „tătari”.

Treptat, centrul Hoardei de Aur s-a mutat în Crimeea. De la sfârșitul secolului al XIII-lea hanii mongoli alegeau din ce în ce mai des Crimeea drept loc de trai. Unul dintre aceste locuri era orașul Solhat (actualmente Saryi Krym).

Instaurarea mongolilor pe pământurile din Crimeea a dus ulterior la răspândirea islamului pe aceste teritorii. La mijlocul secolului al XV-lea, Hoarda de Aur s-a destrămat și pe teritoriul ei au apărut câteva state independente: Marea Hoardă, hanatele Astrahanului, Kazanului, Siberiei, Nogai și Hanatul Crimeii.

Apariția Hanatului Crimeii este legat de numele hanului **Hagi Ghirai (1428–1466)**.

Bazându-se pe susținerea din partea Lituaniei, Hagi Ghirai a reușit să apere independența hanatului său de atentatele hanului Hoardei de Aur. Aceasta a avut loc, potrivit unor diferite izvoare, în 1449 sau 1455. După moartea lui Hagi Ghirai, ca urmare a unor conflicte fratricide, puterea a trecut în mâinile fiului său mai mic, **Mengli Ghirai (1467–1515)**.

Hanii crimeeni păstrau o superioritate formală asupra pământurilor ucrainene în componența Marelui Ducat al Lituaniei și-i ofereau Marelui Duce iarlăcuri pentru a conduce pe aceste pământuri. Ultimul iarlăc a fost emis în anul 1472.

Însă, puterea lui Mengli Ghirai era instabilă. La tronul hanului pretindeau reprezentanți ai altor vițe de nobili. Astfel, Mengli Ghirai a fost înlăturat de la putere și întemnițat. Beiu răzvrătit, Emineh, i-a solicitat ajutor sultanului turc Mahomed al II-lea. Folosindu-se de această împrejurare, **sultanul** a cucerit în anul 1475 întregul țărm sudic al Crimeii și fortăreața Azov de la gurile Donului.

Mengli Ghirai, care a fost eliberat, s-a văzut nevoit să recunoască suzeranitatea sultanului, iar Hanatul Crimeii a devenit din **1478** vasal al Imperiului Otoman.

2. ORÂNDUIREA POLITICĂ ȘI DEZVOLTAREA SOCIAL-ECONOMICĂ A HANATULUI CRIMEII.

În fruntea statului se afla **hanul** – „Marele Han al Marii Hoarde și al tronului Crimeii și al stepelor Kipchakului”. Ca succesor al lui Mahomed el se folosea de dreptul proprietății supreme asupra pământului. O parte din pământuri se afla în proprietatea nemijlocită a hanului, el putea transmite acest pământ prin moștenire. În afară de aceasta, hanului îi aparțineau toate lacurile sărate, precum și terenurile nearabile. Partea principală a veniturilor sale erau încasările de pe urma comerțului cu prada de război și sclavii luați ostatici în timpul campaniilor militare.

Un rol important în rândurile elitei aflate la putere îl jucau succesorii anunțați în mod oficial de către han – **calga-sultanul** și **nureddin-sultan**. Aceștia aveau palate separate, iar puterea lor se deosebea de cea a hanului numai prin faptul că ei nu aveau dreptul de a-și bate monedele proprii.

Un loc aparte în conducerea hanatului îl ocupa **marele bei** – „ochii și urechile hanului”. El conducea o armată proprie, avea grijă de ordinea publică în capitala hanatului – Bahcisarai, aproba toate cazurile judiciare. De securitatea externă și relațiile cu hoardele din afara Crimeii răspundea **or-bek**. Cele mai importante probleme din viața hanatului (războiul și pacea, cheltuielile pentru întreținerea curții hanului) erau soluționate la ședința consiliului de stat – **divanul** din care făceau parte cei mai înalți funcționari din hanat. Un rol important în conducerea hanatului îl juca liderul religios – **muftiul**, care dirija judecătorii, proprietățile bisericești, învățământul.

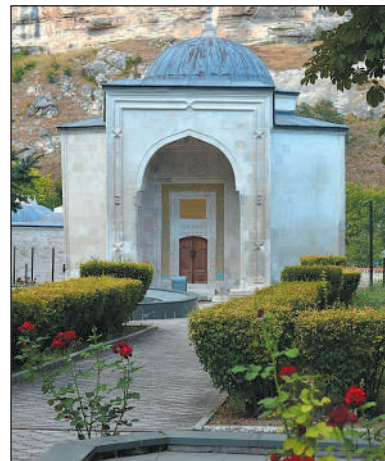
Majoritatea populației hanatului o constituiau oamenii liberi. Mulți dintre ei erau creștini. Baza economiei era creșterea animalelor (caii, vitele cornute mari, oile). La poalele munților crimeeni era dezvoltată agricultura. Aici erau cultivate cerealele și legumele, erau răspândite viticultura și pomicultura. Într-un ritm accelerat se dezvoltau meșteșugurile: olăritul, țesutul covoarelor, producerea veselei din aramă, a harnașamentului pentru cai, a armelor.

3. FORMAREA CULTURII HANATULUI CRIMEII. Reședințele hanilor au devenit centre în care a luat naștere cultura tătarilor crimeeni: la început a fost orașul Solhat, mai târziu – Kirk-or, iar la începutul secolului al XVI-lea – Bahcisaraiul. Dintre cele mai vechi monumente de arhitectură ale hanatului menționăm mausoleele în formă de cupolă ale conducătorilor, nobililor și liderilor spirituali – **diurbe**. Ele erau construite din piatră cioplită, întărită cu soluție de var. Cel mai vechi monument de acest fel este situat la Ciufut-Kale. Cel mai cunoscut este Eski-diurbe, situat în actualul Bahcisarai.

Un loc aparte în arhitectura hanatului îl dețineau moscheile. Una dintre primele moschei a fost bazilica cu șase coloane sub un acoperiș în două pante, construită în anul 1314 în cinstea hanului Uzbek. Moscheea s-a păstrat în stare bună până în zilele noastre.

Sultan – titlu atribuit monarhilor în unele țări din Orient.

Cultivarea cerealelor în Crimeea era îmbinată cu creșterea animalelor. Esența acestui sistem de gospodărire era următoarea: primăvara suprafața de pământ era însămânțată, iar până când pâinea se cocea, animalele erau duse la păscut pe imașuri mai îndepărtate. Toamna oamenii se întorceau și adunau recolta.

Mausoleul lui Hagi Ghirai din Bahcisarai. Aspect modern

Moscheea hanului Uzbek din Starâi Krâm. Aspect modern

Palatul din Bahçisarai.
Aspect modern

Plean – prizonierii capturați de turci și tătari în timpul atacurilor asupra Marelui Ducat al Lituaniei, Poloniei, Cnezatului Moscovei.

Cazac – cuvânt de origine turcă ce înseamnă om liber, înarmat. Termenul a fost folosit mai întâi pentru a-i defini pe locuitorii Câmpiei Sălbatice, care practicau diferite meserii pe aceste terenuri. Cu timpul, a început să fie folosit cu referire la o anumită pătură socială.

Tătarii îi duc pe prizonieri.
Fragment de gravură din sec. XV

În secolul al XVI-lea a început construcția palatului din Bahçisarai, care a devenit o perlă a culturii tătarilor crimeeni.

4. INVAZIILE TĂTARO-TURCE PE PĂMÂNTURILE UCRAINENE. CÂMPIA SĂLBATICĂ. După destrămarea Hoardei de Aur, care era principalul inamic al Marelui Ducat al Lituaniei, ducii lituanieni au pierdut interesul pentru alianța cu Crimeea. De această situație s-a folosit marele cneaz al Moscovei, Ivan al III-lea: după îndelungi insistențe el a reușit să-l convingă pe Mengli Ghirai să încheie cu el o alianță orientată împotriva Hoardei de Aur și a Marelui Ducat al Lituaniei. Datorită acestei alianțe, Mengli Ghirai a dat o lovitură definitivă Hoardei de Aur, cucerind și distrugând în anul 1502 orașul Sarai.

Alianța tătaro-moscovită a avut o influență tragică asupra destinului poporului ucrainean. Prima mare invazie a tătarilor crimeeni asupra pământurilor ucrainene a avut loc în **anul 1474**.

Deosebit de devastatoare a fost campania tătarilor din 1482 asupra Kyivului. Orașul și orașelele din apropiere au fost devastate și incendiate. Hanul Mengli Ghirai a luat de acolo un **plean** foarte bogat. În semn de onorare a angajamentelor sale de aliat, după acea campanie, hanul i-a trimis marelui cneaz al Moscovei, Ivan al III-lea, o cupă și o tavă din aur din Catedrala Sofia prădate de tătari.

Tot în acea perioadă pământurile ucrainene au fost invadate de turci, care au pustii Bucovina în 1476, iar în anul 1498 – Galiția, luând ca prizonieri circa 100 mii de persoane. Ca urmare a mării campanii din 1500 a fost adunat un plean ce număra 50 de mii de persoane.

Conform unor calcule ale istoricilor, în cea de-a doua jumătate a secolului XV – secolul XVI tătarii au invadat pământurile ucrainene de 110 ori. Ca urmare a acestor campanii, teritoriile situate la sud de Kyiv au rămas pustii. Aceste pământuri au obținut denumirea de „**Câmpia Sălbatică**” sau Câmpie.

Rezistența poporului ucrainean a devenit unul din factorii importanți în procesul formării **căzăcimii** ucrainene. Prima atestare documentară a căzăcimii în izvoarele scrise datează din **anii 1489 și 1492**.

5. COLONIILE GENOVEZE. CNEZATUL THEODORO. Conform Tratatului de la Nimphaion dintre Bizanț și Genova (1261), genovezii obțineau dreptul exclusiv la comerț în zona Mării Negre. Pe locul vechii Feodosii, genovezii au întemeiat factoria comercială Kaffa, care a devenit un punct comercial de mare însemnătate dintre Occident și Orient. De asemenea, ei au reușit să-i scoată din Crimeea pe adversarii lor – venețienii.

Nu erau deloc simple relațiile genovezilor cu mongolii, iar cu timpul și cele cu tătarii crimeeni: războaiele alternau cu încheierea alianțelor. Treptat, până la începutul secolului al XV-lea, genovezii au pus stăpânire pe întregul țărm sudic al Crimeii de la Kaffa până la Chersones. La Sugdeea și Cembalo (actualmente Balaklava) ei au construit cetăți puternice.

Alături de factoriile genoveze, începând cu **sfârșitul secolului al XII-lea**, în raioanele montane ale Crimeii s-a dezvoltat

cnezatul Theodoro. Capitala lui a fost orașul Doros (cunoscut și sub numele de Mangop). Theodoriții au reușit să găsească limbă comună cu mongolii și să conviețuiască cu ei în mod pașnic.

Perioada de înflorire a cnezatului a coincis cu secolul al XV-lea. El a avea o agricultură și meșteșuguri dezvoltate, iar populația lui era de 200 mii de persoane. În anii '30 ai secolului al XV-lea, a început lupta cu genovezii pentru ieșirea cnezatului la țărmul maritim, care a durat cu succese de scurtă durată până la cucerirea orașelor Kaffa și Mangop de către turci în **anul 1475**.

Sunteți de acord cu... De ce?

- În stepele de la Marea Neagră și în Crimeea a fost întemeiat statul tătarilor crimeeni – Hanatul Crimeii, care, la fel ca Principatul Moldovei, a ajuns vasal al Imperiului Otoman.
- La sfârșitul secolului al XV-lea – începutul secolului al XVI-lea, din cauza invaziilor tătaro-turce au fost devastate însemnate teritorii ale Ucrainei, situate la sud de Kyiv.
- De la sfârșitul secolului al XII-lea și până la sfârșitul secolului al XV-lea, în ținuturile montane ale Crimeii a existat Cnezatul Theodoro, care a îmbinat tradițiile Imperiului Bizantin și ale popoarelor ce populau zonele de munte ale Crimeii. Cnezatul a luptat cu genovezii pentru ieșirea la porturile de la Marea Neagră. Însă în anul 1475 el a fost subjugat de către imperiul Otoman.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Cunoscători ai cronologiei”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele se unesc în perechi. Unul dintre participanți numește o dată după conținutul paragrafului, altul indică evenimentul ce coincide cu data respectivă. Peste un timp oarecare își schimbă rolurile între ei.
2. În ce condiții și când a fost întemeiat Hanatul Crimeii? 3. Determinați scopul principal al invaziilor tătărăști pe pământurile ucrainene. 4. Ce urmări au avut invaziile tătaro-turce pe pământurile ucrainene? 5. Sub influența căror culturi s-a dezvoltat cultura Hanatului Crimeii? 6. Indicați particularitățile de dezvoltare a cnezatului Theodoro. Putea, oare, cnezatul în acele condiții să-și păstreze independența? 7. **Activitate în grupuri mici.** Care factori au influențat dezvoltarea economiei Crimeii?
8. **Discuție colectivă.** De ce Hanatul Crimeii a devenit vasal al imperiului Otoman? Care au fost consecințele? 9. Alcătuiți schema orânduirii de stat în Hanatul Crimeii. 10. Arătați pe hartă: 1) direcțiile invaziilor hoardelor tătărăști pe pământurile ucrainene; 2) teritoriile Câmpiei Sălbatice; 3) teritoriile Hanatului Crimeii.
11. Istoricii ucraineni din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, V. Antonovyci, M. Kostomarov, D. Lavornytky, M. Hrușevskyi calificau relațiile Ucrainei de la acea vreme cu Hanatul Crimeii ca fiind dușmănoase. Clarificați dacă această afirmație corespunde realităților timpului. 12. **Activitate în perechi.** Alcătuiți portretul istoric al unuia dintre conducători Hanatului Crimeii din secolul al XV-lea – prima jumătate a secolului al XVI-lea sau al cnezatului Theodoro (la alegere).

Memorizați datele

Sfârșitul sec. XII – anul

1475 – existența cnezatului Theodoro.

Mijlocul sec. XV – întemeierea Hanatului Crimeii.

Anul 1474 – prima invazie de mare amploare a tătarilor crimeeni pe pământurile ucrainene.

Anul 1478 – introducerea vasalității Hanatului Crimeii față de Imperiul Otoman.

Anii 1489, 1492 – primele atestări scrise despre cazacii ucraineni.

Kaffa (Feodosia).
Gravură medievală

Embleme ale cnejilor Theodoro din inscripțiile de pe zidurile cetății Funa. Anul 1459

§ 23. Viața socială și bisericească pe pământurile ucrainene în secolele XIV-XV

STUDIINDND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: ce schimbări s-au produs în orânduirea socială în comparație cu epoca precedentă; prin ce a fost condiționată apariția noilor pături sociale; cum s-a dezvoltat viața bisericească pe pământurile ucrainene în secolele XIV-XV; ce înseamnă „stări”, „șleahță”, „magnat”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Numiți păturile sociale principale ale populației Rusi-Ucrainei și ale Statului Galiția-Volânia. **2.** Care dintre ele erau dominante? **3.** Prin ce se manifesta acest lucru?

Stări – mari grupuri social-juridice de oameni, care se deosebesc între ele prin starea ereditară în societate consfințite prin lege, prin anumite drepturi, privilegii și angajamente.

Nobilă și țărăncă înstărită.
Reconstrucție modernă.
Pictor S. Șamenkov

1. STRUCTURA SOCIALĂ A SOCIETĂȚII. Societatea ucraineană din acea vreme era împărțită în stări. Pentru structura unei societăți care include de obicei câteva stări, este caracteristică construcția ierarhică (subordonarea unor stări altora).

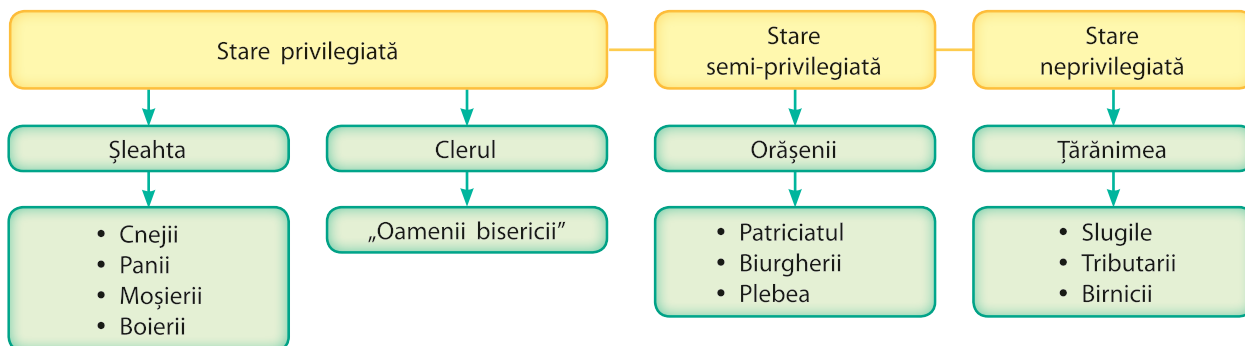
Stările se împărțeau în privilegiate, semi-privilegiate și neprivilegiate. Structura socială a societății ucrainene din secolele XIV-XV era foarte diversă. Ea avea stările care au existat pe timpurile Rusi-Ucrainei și în perioada aflării pământurilor ucrainene în componența altor state.

Din stările **privilegiate** făceau parte cnejii, panii, moșierii, boierii, clerul, din cele **semi-privilegiate** – diverse grupe de orașeni (patriciatul, biurgherii, plebea). Din starea **neprivilegiată** făceau parte diferite grupe de țărani (slugile, tributarii și birnicii).

În secolele XV-XVI structura socială a societății s-a simplificat. Diferite grupe de proprietari funciari au format o singură stare privilegiată – **șleahța**. Orașenii, indiferent de averea lor, au obținut drepturi egale. Același lucru s-a întâmplat și cu diverse grupe de țărani.

Clerul era format din „oamenii bisericii” – o stare privilegiată distinctă a societății ucrainene. Ei nu erau supuși judecătoriei laice, iar dacă era cazul, erau judecați de episcopi. Clerul era împărțit în elită (mitropolit, episcopi, arhiepiscopi și alții) și preoții de rând. Cea mai mare parte o

SOCIETATEA UCRAINEANĂ ÎN SECOLELE XV-XVI

constituiau preoții din parohii, a căror viață nu prea se deosebea de cea a majorității țăranilor.

2. STĂRILE DOMINANTE (PRIVILEGIATE) ALE SOCIETĂȚII ȘI VIAȚA LOR. Către sfârșitul secolului al XV-lea, cea mai mare parte a pământurilor ucrainene au ajuns sub dominația Poloniei și a Marelui Ducat al Lituaniei. Aceste state aveau structuri sociale diferite. În Polonia toate stările dominante ale societății se numeau șleahță. Prin intermediul organelor lor reprezentative (seimurile locale și seimul general) șleahța determina politica statului. În marele Ducat al Lituaniei starea dominantă era mult mai diversă. Aici se îmbinau elemente din Lituania, Rusi și Polonia.

În a doua jumătate a secolului XIV – începutul secolului XVI a avut loc formarea unei pături dominante unice cu drepturi, privilegii și obligații asemănătoare, care, de asemenea, a obținut denumirea de „șleahță”.

Șleahțicii făceau parte din corporații, care soluționau diverse probleme ale vieții districtului și puteau fi aleși în organele districtuale ale puterii și în seim. În afară de dreptul de a purta și de a folosi arme, șleahța beneficia de mari privilegii în comerț și în prelucrarea pământului.

Șleahța a elaborat așa-numitul cod al onestității șleahțice. La judecată, cuvântul șleahțicului nu mai avea nevoie de dovezi. Șleahțicul care comitea o crimă era supus judecătoriei șleahțice și privat de orice privilegii. Concomitent cu acordarea privilegiilor, erau introduse și anumite restricții la creșterea numărului membrilor șleahței prin trecerea din alte stări. Șleahța era neomogenă după avere. Convențional ea era împărțită în trei grupe principale – **șleahța mărunță, șleahța mijlocie și magnații**. Șleahțicii mărunți aveau în posesia lor de la una până la 50 de curți țărănești, magnații – câteva mii sau chiar zeci de mii.

Din păturile dominante ale populației făceau parte și unii reprezentanți ai clerului – ierarhii superiori (mitropolitul, episcopii, egumenii).

3. CNEAZUL CONSTANTIN DE OSTROG. De o situație deosebită în societatea de la acea vreme, chiar și printre reprezentanții păturii dominante, se bucurau cnezii. Aceștia erau urmașii unor familii de cneaz, precum cele ale lui Rurik, Gediminas, Algirdas. Ei aveau armata lor, pe pământurile lor era în vigoare dreptul cnezial cu taxe proprii și judecătorie proprie.

Cea mai puternică familie de cneji era neamul **Ostrog**. Potrivit relatărilor, ei proveneau de la cneazul Roman, tatăl lui Danylo Galyțkyi. Cel mai remarcabil reprezentant al familiei Ostrog a fost **Constantin Ivanovyci** (aproximativ 1463–1530) – mare hatman lituanian (comandant suprem al trupelor lituaniene timp de 26 de ani), castelan al Vienei. În total, cneazul avea în proprietatea sa peste 30 de orașe și orașele, precum și cel puțin 500 de sate, lui îi aparțineau mai mult de 40 de mii de țărani-bărbați. Constantin de Ostrog era

Șleahță – stare privilegiată în Polonia, Ungaria, Lituania, pe pământurile ucrainene și belaruse, care în secolele XIV-XVII intrau în componența Regatului Poloniei și a Marelui Ducat al Lituaniei. Apartenența la starea șleahțicilor îi asigurau omului drepturi și privilegii largi. Obligația principală a șleahței era satisfacerea serviciului militar pe bani proprii și achitarea unei anumite taxe bănești nu prea mari.

Magnat – cel mai nobil reprezentant al șleahței.

Magnați polonezi de la sfârșitul secolului XIV. Reconstrucție modernă

Cneazul Constantin de Ostrog.
Pictor necunoscut. Sec. XVIII

Cea mai renumită victorie a cneazului Constantin de Ostrog a fost **Bătălia de la Orșa, din 8 septembrie 1514**, din cadrul războiului lituaniano-moscovit (anii 1512-1522). În cadrul acelei confruntări armate, cneazul a distrus oastea moscovită, care o depășea numeric de două ori pe cea lituaniană. În prizonierat au fost luați circa 1,5 mii de „moscoviți” nobili. În total oastea moscovită a pierdut atunci circa 30 mii de persoane, ucise sau luate prizonieri.

un apărător îndârjit al bisericii ortodoxe de atacurile catolicismului. El a organizat apărarea pământurilor ucrainene de invaziile tătaro-turce printr-un sistem de orașe și cetăți. El însuși a întreprins campanii împotriva tătarilor.

4. VIAȚA BISERICESCĂ ÎN A DOUA JUMĂTATE A SEC. XIV –

SEC. XV. Un rol important în viața societății ucrainene din secolele XIV-XV îl juca clerul, care constituia aproape a zecea parte a populației. Clerul ortodox se împărțea în două categorii: alb (preoții din parohii) și negru (călugării, ierarhii superiori).

Alipirea Galiției la Polonia a dus la înrădăcinarea violentă a catolicismului. Alături de episcopatele ortodoxe existente erau create cele catolice pentru parohii care încă nu existau. În **anul 1375** Papa de la Roma a satisfăcut rugămintea guvernului polonez cu privire la întemeierea în Galiția a unei mitropolii (arhiepiscopat) catolice. Lui îi erau subordonate episcopatele din Peremyșl, Holm, Volodymyr, Luțk, Kamenița și episcopatul moldav, deși în ținut atunci aproape că nu erau catolici.

Spre sfârșitul vieții sale, regele polonez Cazimir al III-lea a obținut acordul patriarhului de la Constantinopol pentru crearea unei mitropolii ortodoxe separate în Galiția (**anul 1371**). Însă ea a existat doar până în **anul 1401** și a fost subordonată mitropolitului de la Kyiv.

Problema bisericii ortodoxe îi îngrijora și pe conducătorii Marelui Ducat al Lituaniei. După încheierea Uniunii de la Krewo, în Lituania a început să se răspândească catolicismul. Acest lucru a generat o rezistență din partea bisericii ortodoxe și a cnejilor rusi. Ei l-au susținut pe ducele lituanian, Vytautas în lupta cu regele pro-polonez, Jagiello. Întărindu-și puterea, Vytautas a întreprins unele încercări de a scoate biserica ortodoxă de pe pământurile sale de sub suzeranitatea mitropoliei de la Moscova. Prima încercare de acest fel din anul 1406 s-a dovedit a fi nereușită. Cea de-a doua încercare a fost întreprinsă în anul 1415, când soborul de la Novogrudok al episcopilor de pe pământurile ucrainene și belaruse a ales un mitropolit separat – pe mitropolitul kievean („lituanian”), **Grigorii Țamblak**. Însă, după moartea lui în anul 1420, Vytautas a fost nevoit să recunoască superioritatea mitropolitului moscovit Fotii, asupra credincioșilor ortodocși.

În sec. XV s-a făcut încercarea de a uni bisericile ortodoxă și catolică. În **anul 1439, la Conciliul ecumenic de la Florența**, a fost încheiată o Uniune între Patriarhul Ecumenic (de la Constantinopol) și Papa de la Roma. Această Uniune, însă, nu a fost recunoscută pe pământurile moscovite și ucraineano-belaruse. Clerul moscovit și-a ales propriul mitropolit, ceea ce a pus începuturile autocefaliei (independenței) mitropoliei de la Moscova. După cucerirea Constantinopolului de către turci în anul 1453 influența mitropolitului moscovit a crescut.

Liderii lituanieni, care nu doreau să-i lase pe numeroșii lor supuși ortodocși sub influența și suzeranitatea mitropolitului moscovit, au reînnoit, în **anul 1458**, mitropolia kie-

veană, care s-a separat definitiv de cea de la Moscova și a fost subordonată nemijlocit patriarhului de la Constantinopol. Mitropolit a fost ales **Grigorii Bolgarin**.

În componența Poloniei și a Lituaniei, biserica ortodoxă se afla în situația unei biserici secundare și depindea de puterea laică.

Memorizați datele

A doua jumătate a sec. XIV – începutul sec. XVI – formarea șleahței ca stare privilegiată.
Anii 1371 – 1401 – perioada existenței mitropoliei ortodoxe din Galiția.
Anul 1375 – înființarea mitropoliei (arhiepiscopatului) catolice în Galiția.
Anul 1439 – Uniunea de la Florența.

Sunteți de acord cu... De ce?

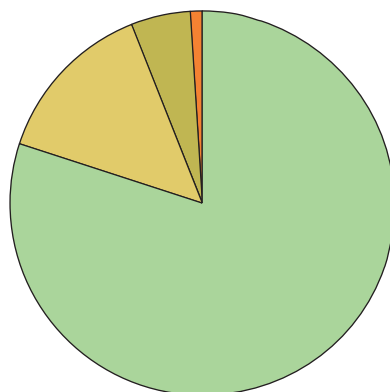
- Către mijlocul secolului al XVI-lea s-a încheiat constituirea șleahței ca stare dominantă a societății pe pământurile ucrainene.
- În a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV biserica ortodoxă a început să piardă susținerea din partea statului și să decadă.
- În secolele XIV-XV biserica catolică și-a extins activ influența cu sprijinul conducătorilor Poloniei și Lituaniei.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Trei propoziții”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele trebuie să redea conținutul punctelor din paragraf prin trei propoziții simple. Învinge acel participant, a cărui relatare este mai concisă și, în același timp, transmite corect conținutul materialului. Este rațional ca jocul să fie organizat în scris.
  2. Numiți stările principale ale societății pe pământurile ucrainene în secolul XIV – prima jumătate a secolului XVI. Indicați particularitățile structurii sociale a populației. Cine făcea parte din starea dominantă a populației? 3. Cum a decurs procesul formării șleahței? Ce drepturi și obligații aveau șleahțicii? 4. Ce a condiționat situația religioasă complicată pe pământurile ucrainene în secolele XIV – prima jumătate a secolului XVI? Ce evenimente au favorizat răspândirea catolicismului pe pământurile ucrainene?
  5. **Discuție colectivă.** Ce i-a determinat pe conducătorii Lituaniei și Poloniei să creeze mitropolii ortodoxe distincte în ținuturile lor?
  6. **Activitate în grupuri mici.** După care criterii putem identifica „șleahța ucraineană” în structura șleahței Lituaniei și Poloniei?
  7. Completați tabelul comparativ „Stările privilegiate ale populației pe pământurile ucrainene”.
Rusi-Ucraina în sec. X – XIII	Pământurile ucrainene în sec. XIV – prima jumătate a sec. XVI
8. **Activitate în perechi.** Examinați diagrama „Structura socială a societății pe pământurile ucrainene în a doua jumătate a secolului XIV – prima jumătate a sec. XVI” și îndepliniți însărcinările: 1) Numiți stările principale ale populației din societatea ucraineană. Care dintre ele era cea mai numeroasă? 2) Reieșind din structura populației, numiți ramurile principale ale economiei. 3) Care dintre stările prezentate pot fi încadrate la cele privilegiate și care – la cele neprivilegiate? Explicați de ce considerați astfel.

STRUCTURA SOCIALĂ A SOCIETĂȚII PE PĂMÂNTURILE UCRAINENE în a doua jumătate a sec. XIV – prima jumătate a sec. XVI

- Țărăimea – 80 %
- Orășenii – 14 %
- Șleahța – 5 %
- Clerul – 1 %

§ 24. Agricultură. Meșteșugurile și comerțul. Orașele și Drepturile Magdeburg

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: ce schimbări s-au produs în dezvoltarea economică a pământurilor ucrainene; cum s-au dezvoltat meșteșugurile și comerțul pe pământurile ucrainene în secolele XIV-XV; ce înseamnă „gospodărie naturală”, „obroc”, „panșcină” („corvadă”), „latifundiu”, „gospodărie moșierească”.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Ce rol jucau orașele în Rusi-Ucraina? **2.** Ce formă de dependență a țăranilor existau în Rusi-Ucraina și în Statul Galiției-Volânia? **3.** Caracterizați dezvoltarea meșteșugurilor și comerțului în perioada de existență a Rusi-Ucrainei și a Statului Galiției-Volâni

Gospodărie naturală – tip de organizare a producției în condițiile căruia oamenii fabrică produse pentru asigurarea propriilor necesități.

Obroc – cota din produse (grâne, animale, păsări, slănină, miere) pe care țăranii o plăteau feudalului.

Casă țărănească.
Expoziție de muzeu

Plug greu cu roți.
Miniatură medievală

1. AGRICULTURA. VIAȚA ȚĂRĂNIMII. În decursul sec. XIV-XV, în viața economică a populației de pe pământurile ucrainene continua să prevaleze agricultura, care avea un caracter natural. Activitățile ei tradiționale erau prelucrarea pământului, creșterea animalelor, pescuitul și apicultura. Cu toate acestea, în viața economică s-au produs schimbări însemnate. Cu ajutorul plugului cu roți țăranii puteau să are noi suprafețe. O răspândire mai largă au căpătat horticultura și grădinăritul. Se dezvoltau activ meșteșugurile, mai ales cele legate de prelucrarea produselor agricole. Extragerea sării era practică în Carpați și în lacurile sărate din zona de nord a Mării Negre. În pofida dreptului feudal, conform căruia numai șleahicii aveau dreptul să se ocupe cu vânătoria, țăranii și orașenii din zona Niprului practicau activ această meserie, ceea ce le aducea și un venit însemnat.

După starea lor, țăranii erau împărțiți în două grupe principale: **liberi** („похожих”), care aveau dreptul să se îndepărteze de feudal, și **dependenți** („непохожих”) – cei ce nu aveau acest drept. Prin secolul al XIV-lea majoritatea țăranilor de pe pământurile ucrainene erau oameni liberi și doar plăteau tribut pentru folosirea loturilor de pământ. Pământul era împărțit între gospodăriile țărănești în loturi – lanuri de câte 16,8–21,4 hectare. Curtea era compusă din 5-10 case. În fiecare dintre ele trăia câte o familie țărănească mare. Câteva curți formau comunitatea sătească (satul), care era condus de ataman. Mai multe sate se uneau în voloste, care era condusă de staroste. La adunările lor erau examinate cele mai importante probleme. Volostele aveau chiar și judecătorii lor.

Țăranii plăteau multe taxe și îndeplineau diferite munci. Principalul impozit bănesc de stat în Marele Ducat al Lituaniei era impozitul pentru necesitățile militare. Țăranii îndeplineau, de asemenea, diferite munci în folosul statului: construiau și reparau cetățile, construiau poduri și baraje, drumuri. Bisericele alocau așa-numita deseatină din venituri.

Țăranii de pe moșiile feudalilor plăteau **obroc**ul cu produse sau bani și lucrau pentru **panșcină** (**corvadă**). În secolul al XV-lea corvada constituia 14 zile pe an de la un lan. În anul

1520 a fost instituită corvada de o zi pe săptămână în Polonia, iar în 1557 – în Lituania. În Transcarpatia, la acea vreme corvada era de două zile pe săptămână. În nordul Bucovinei erau aplicate peste 20 de feluri de munci și impozite.

Satele, care erau întemeiate de persoanele strămutate din Polonia sau Germania, plăteau numai obrocul și nu lucrau pentru corvadă. De la sfârșitul secolului al XIV-lea, aceste sate se ocupau exclusiv de creșterea animalelor. Obrocul și impozitele erau plătite cu animale, iar judecățile se desfășurau aici după vechile tradiții.

În secolele XIV-XV a avut loc o creștere însemnată a proprietăților funciare ale feudalilor. Deja la sfârșitul secolului al XIV-lea pe pământurile ucrainene erau câteva zeci de **latifundii**. Sursele principale ale creșterii numărului lor erau pământurile dăruite de conducători, acapararea terenurilor comunității, cumpărarea moșiilor de la proprietarii lor, valorificarea noilor pământuri.

În legătură cu creșterea cererii la produsele alimentare (în special la cereale și carne) în Europa Occidentală, marii proprietari funciari au reacționat la necesitățile pieței, transformându-și **gospodăriile în moșii**. Gospodăriile moșierești au cunoscut cea mai largă răspândire în Galiția, Volânia de Vest, Podolia de Vest și Polesia kieveană. Pe restul pământurilor ucrainene ele s-au răspândit abia pe la mijlocul secolului al XVI-lea. Pentru existența acestor gospodării era nevoie de mult pământ, de aceea proprietarii funciari au început să-l ia de la țărani, mărinind în același timp corvada și introducând **iobăgia**.

În secolul al XV-lea țărani au început să fie trecuți sub justiția feudalilor. În **anul 1447** ei au fost privați de dreptul de a apela la judecată, adică feudalii aveau dreptul să se amestece în viața lor personală. De asemenea, feudalii îi obligau pe țărani să se folosească de morile lor contra unei plăți. La începutul secolului al XVI-lea, țărani deși nu mai aveau dreptul să facă plângere contra feudalilor marelui cneaz sau regelui. Practic a fost sistată activitatea judecătorilor din comunități. În același timp, era limitat dreptul țăranilor de a se strămuta. Astfel, în anii '30 ai secolului al XV-lea, în Galiția a fost stabilită o perioadă anumită pentru strămutări – numai în zilele de Crăciun cu condiția achitării unei răscumpărări feudalului. În **anul 1496** Seimul a stabilit: să părăsească satul în decurs de un an avea dreptul numai un singur țaran. În **anul 1503** Seimul a emis o dispoziție conform căreia țărani nu aveau dreptul să se deplaseze fără consimțământul feudalului, ceea ce însemna pierderea de către el a libertății personale.

Pe pământurile ucrainene din componența Marelui Ducat al Lituaniei procesul de iobăgire decurgea mai lent. Aceasta din cauza invaziilor tătarilor și a insuficienței brațelor de muncă.

Iobăgirea definitivă a țăranilor pe teritoriul Poloniei a avut loc în anul **1573**, iar pe pământurile Marelui Ducat al

PAŢŞCINA PE PĂMÂNTURILE UCRAINESE

Trăsăturile paŢşcinei

Munca fără plată pe pământurile feudalului (panului)

În rolul de „pan” puteau fi biserica și statul

Muncile aveau loc, în cea mai mare parte, în agricultură

Durata de timp pentru munci era determinată de stăpân după placul lui

A fost răspândită după extinderea gospodăriilor moșierești

PaŢşcină – muncă fără plată a țăranilor în folosul feudalului.

Latifundiu – mare proprietate funciară privată cu caracter natural de gospodărire, în care era exploatată munca populației dependente.

Gospodării moșierești – complexe cu mai multe ramuri, care se bazau pe munca săptămânală permanentă a țăranilor dependenți și erau orientate spre relațiile marfă-bani, deși păstrau în sine trăsăturile unei gospodării naturale.

Iobăgie – dependență a țăranilor, care consta în subordonarea lor puterii administrative și judiciare a marilor proprietari de pământ.

Răscoala sub conducerea lui Muha.

Pictor I. Ijakevyci.

Denumirea de „oprișci” sună asemănător cu cuvintele de origine slavă „opryci” (la o parte), „oprysk” (stâncă) și „oprysklyvyi” (de nereținut). Mult mai verosimilă este versiunea că, până în secolul al XIX-lea, în Uniunea Polono-Lituaniană (Rzeczpospolita) documentele se scriau în latină, fiind întâlnit și cuvântul „oppressor” (cel ce a comis o infracțiune). Este posibil ca acest cuvânt să fi pătruns în limba populară.

Marșul oprișcilor.

Pictor V. Scocileas

Drept bază juridică pentru viața multor orașe ucrainene era justiția ce s-a dezvoltat încă de pe timpurile statului Rusi. Principala persoană cu funcție din oraș era **Vogt** – persoana care lua deciziile definitive în toate dosarele judiciare. El putea pronunța față de cel vinovat chiar și pedeapsa capitală.

Lituanei – în 1588, fapt confirmat printr-o lege adoptată de Seim și în cel de-al Treilea Statut al Lituaniei.

Pe parcursul secolelor XIV-XV situația țăranilor de pe pământurile ucrainene s-a înrăutățit.

2. REVOLTELE SOCIALE ALE POPULAȚIEI. Perturbarea modului tradițional de viață al țăranului, agravarea în genere a situației populației, trezea nemulțumirea ei, iar uneori chiar și rezistența. Un fenomen răspândit erau evadările. Mulți țărani își părăseau satele, îndreptându-se înspre sud sau est și stabilindu-se cu traiul în vecinătatea Câmpiei Sălbatică. Acolo nu era exploatare din partea feudalilor, însă un pericol permanent îl prezentau tătarii.

Pentru prima dată rezistența populației a căpătat un caracter de masă în anii 1431–1434 în Podolia Apuseană, unde la acea vreme erau introduse orânduirile poloneze. Țăranii de la periferiile orașelor Hmelnyk și Brațlav s-au ridicat la răscoală.

Cea mai mare revoltă a populației a avut loc în anii 1490–1492. Ea a cuprins Galiția, Podolia Apuseană și Bucovina.

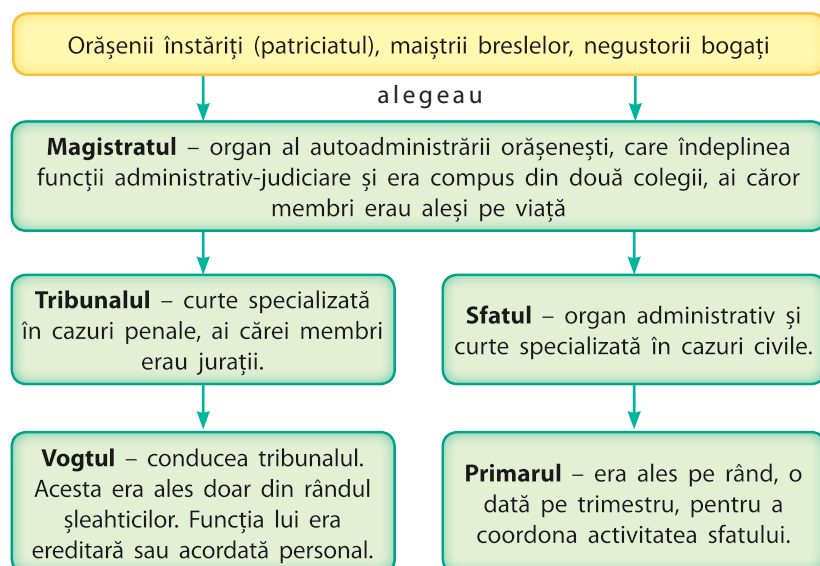
În vara anului 1490, zece mii de țărani, orașeni și șleahici mărunți sub conducerea **atamanului Muha** (numele adevărat nu este cunoscut) au cucerit orașele Sniatyn, Kolomyia, Halyci și satele dimprejur. Proporțiile acestei revolte au îngrijorat autoritățile, care au trimis împotriva rebelilor o armată numeroasă. Bătălia decisivă s-a dat lângă Rogatyn, răsculații fiind înfrânți. Muha a fost nevoit să se salveze prin fugă, însă în curând a fost prins și întemnițat la Cracovia. În scurt timp el a murit din cauza torturilor.

În primăvara anului 1491 răscoala a reizbucnit cu o putere mai mare. Un detașament compus din țărani bucovineni s-a îndreptat spre Galiția. Însă, în toamna aceluiași an, armata lor a fost distrusă, iar liderul ei, **Andrii Borul** – întemnițat. În vara anului 1492 el a fost eliberat și s-a situat din nou în fruntea răsculaților, însă a fost prins nu departe de Kolomyia și executat la Hotin împreună cu tovarășii săi luați prizonieri.

În anul 1529 se amintește pentru prima dată de **oprișci** – răzbnătorii populari ce activau mai ales în Munții Carpați. Ei năvăleau asupra șleahicilor și-i jefuiau, iar bunurile prădate, conform poveștilor populare, le împărțeau și cu țăranii oropsiți.

3. ORAȘELE ȘI LOCUITORII LOR. DREPTURILE MAGDEBURG. În secolele XIV-XV devine foarte evidentă creșterea orașelor. Pe pământurile ucrainene, însă, orașele păstrau, în mare parte, caracterul lor feudal-agrar. De comerț și meșteșuguri se ocupau nu mai mult de 20–30 la sută dintre orașeni. Restul erau dependenți de magnați și, la fel ca țăranii, munceau și plăteau obrocul în natură, uneori în bani. Populația din multe orașe din zona Niprului satisfăcea doar serviciul militar, ceea ce era condiționat de pericolul permanent al unui război. Cel mai mare oraș în secolul al XV-lea era Lvivul cu o populație de peste zece mii de persoane, în timp ce Kyivul

SISTEMUL DE AUTOADMINISTRARE ÎN ORAȘELE UCRAINESE CE DEȚINEAU DREPTURILE MAGDEBURG

Drepturile Magdeburg – unul dintre cele mai răspândite sisteme de autoadministrare locală din epoca medievală în Europa Centrală.

Drepturile Magdeburg își au începuturile de la privilegiile obținute în anul 1188 de către orașul german Magdeburg. El s-a răspândit mai întâi în Cehia, Polonia, Lituania. Pe pământurile ucrainene Drepturile Magdeburg au fost introduse pentru prima dată în orașele din Statul Galiția-Volânia în secolul al XIV-lea.

număra până la trei mii de locuitori. În acea perioadă prosperau și alte orașe cum ar fi Kamenîța, Luțk, în care locuiau circa patru mii de oameni.

În același timp, se dezvoltau activ comerțul și meșteșugurile, care deveneau treptat ocupații de bază ale orășenilor. Orașele se transformau în centre ale meșteșugurilor, ale industriilor populare, comerțului, culturii, vieții politice.

În funcție de așezarea lor (pe pământul statului sau privat), orașele erau: regale (ale marelui cneaz) și private.

La fel ca în alte țări europene orășenii tindeau să se elibereze de proprietarii lor sau de funcționarii de stat, de care depindeau, și să obțină autogovernare. În **secolul al XIV-lea** pe pământurile ucrainene, datorită coloniștilor germani, a apărut **Dreptul Magdeburg**. Nemții au obținut dreptul să întemeieze în orașele volănene și galițiene comunități cu administrație proprie, cu instituții judiciar-administrative autonome. Primele comunități de acest fel au fost întemeiate în Statul Galiției-Volânia, la Lviv, ceea ce este considerat un început al perioadei de acordare parțială a Drepturilor Magdeburg. Aceste Drepturi au fost primite și de alte orașe: în **1324** orașul Volodymyr, în **1356** – Lvivul, în **1374** – Kamenîța, în **1499** – Kyivul. Până în 1791 ducii lituanieni, regii polonezi și hatmanii ucraineni au acordat Drepturile Magdeburg unui număr de 220 de orașe ucrainene.

Orașele, care au obținut Drepturile Magdeburg, erau eliberate de conducerea și judecătoriile voievozilor, starostilor sau a guvernatorilor regali și aplicau autoadministrarea electivă. Toate problemele vieții orășenești erau soluționate de magistratul electiv, care era format din orășeni înstăriți. Alegerile

Primăria orașului Kamenîța (Kamianets-Podilskyi), pe locul fostului magistrat. Aspect modern

În secolul al XIV-lea, la Lviv locuiau peste zece mii de oameni, dintre care 500 erau meșteșugari. Ei se uneau în 14 ateliere, care profesau 36 de ramuri meșteșugărești. Cu timpul numărul atelierelor a crescut până la 35. S-a păstrat registrul de atunci al atelierelor, în care este prezentată următoarea listă: negustori, măcelari, brutari, fierari, cizmari, croitori, curelari, șelari, berari, săpători, coșari.

Din anul 1343 este cunoscut „drumul tătäesc”, ce ducea din Germania până la Hoarda de Aur prin Cracovia, Lviv, Kamenîța, Kyiv.

În acea perioadă aceasta era practic singura rută comercială ce unea Europa cu Orientul. Un alt drum comercial important pentru comerțul internațional trecea de la Kaffa (actualmente Feodosia) prin Kyiv până la Moscova și Novgorod.

Emblema atelierului de croitori de pe clădirea din Piața Bazarului din Lviv

Reconstrucție modernă a unui iarmaroc medieval la festivalul din Kamenîța (Kamianetsi-Podilskyi, regiunea Hmelnițki)

aveau loc o dată pe an. **Magistratul** era împărțit în **tribunal** și **sfat**. Tribunalul putea să fie condus numai de șleahțici.

La început, Drepturile Magdeburg erau valabile, în mare parte, numai în cazul catolicilor. Ca urmare, ucrainenii ortodocși au fost înlăturați de la guvernarea orașelor. Cu toate acestea, Drepturile Magdeburg au avut o însemnătate excepțională pentru dezvoltarea orașelor ucrainene.

4. MEȘTEȘUGURILE ȘI COMERȚUL. Până la sfârșitul secolului al XV-lea orașenii practicau deja mai mult de 200 de ramuri meșteșugărești (în Rusi-Ucraina erau numai 70).

Pentru a-și apăra propriile interese și a reglementa relațiile de producție, meșteșugarii de la orașe de diferite specialități s-au unit în organizații deosebite – **de breaslă**, a căror activitate era reglementată de prevederile unui statut. Breasla avea dreptul de a exercita funcții judiciare asupra membrilor ei, de a-i obliga să plătească taxe, iar în caz de necesitate – de a-și crea propria armată pentru apărarea orașului. Breslele erau conduse de anumite persoane cu funcții alese în ordine electivă. Meșteșugarii erau obligați să fabrice producție calitativă și s-o vândă la același preț.

Primele bresle pe pământurile ucrainene au apărut la sfârșitul **secolului al XIV-lea** în Galiția și în Transcarpatia, iar de la sfârșitul **secolului al XV-lea** orânduirea de breaslă s-a extins printre meșteșugarii din orașele Volâniei, Kyivului și Podoliei Apusene.

Deoarece modelul organizațiilor de breaslă a fost împrumutat din Germania și Polonia, membrii formali ai breslei puteau să devină numai catolici. Ca urmare, ucrainenii ortodocși erau privați de dreptul de a intra în componența breslei. Maiștrii ce nu făceau parte din nicio breaslă se numeau **calfe („парчаки”)**.

Noi fenomene s-au conturat și în comerț. Astfel, pentru a-și apăra în comun interesele și a se ajuta reciproc, negustorii se uneau și ei în **bresle**.

În secolul al XV-lea au dobândit o largă răspândire **iarmaroacele**, ce erau organizate în permanență la Lviv, Kyiv, Halyci, Luțk și în alte orașe. Iarmaroacele au fost primele semne ale instituirii pieței. În acea perioadă pe pământurile ucrainene au început legăturile comerciale active. După cucerirea Constantinopolului de către turci, în 1453, statele care erau consumatori tradiționali ai grânelor bizantine (Italia, Franța și altele), și-au reorientat comerțul. Punctul principal pe harta transporturilor de cereale în alte țări a devenit orașul Gdansk de la Marea Baltică. Aceasta a contribuit la o înviorare esențială a producției de cereale în Polonia și pe pământurile ucrainene.

Creșterea prețurilor la carne în țările Europei Occidentale, de asemenea, a înviorat creșterea animalelor pentru vânzare. Boii erau vânduți la iarmaroacele ucrainene cu miile, pentru ca apoi ei să fie duși în Occident. În acea perioadă boii erau folosiți chiar în loc de bani.

Sunteți de acord cu... De ce?

- În legătură cu creșterea cererii la produsele agricole în Europa Occidentală, pe pământurile ucrainene au căpătat o largă răspândire gospodăriile moșierești. Marii proprietari funciari au intensificat exploatarea țărănimii. A început să se introducă iobăgia.
- Încălcarea tradițiilor și agravarea situației a generat o rezistență din partea țărănimii. Cea mai mare revoltă țărănească a devenit răscoala din anii 1490 și 1492, care au avut un caracter social și de eliberare.
- De la sfârșitul secolului al XIV-lea celor mari orașe ucrainene li s-au acordat Drepturile Magdeburg, care reglementau existența lor. De asemenea, s-au produs schimbări și în structura socială a populației de la orașe.
- Pe pământurile ucrainene a crescut numărul ramurilor meșteșugărești, s-au răspândit formele vest-europene de organizare a producției meșteșugărești – breslele. Schimbări esențiale au avut loc și în comerț: negustorii au început să se asocieze în bresle, au devenit populare iarmaroacele.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului pe roluri „Drepturile Magdeburg”. **Regulile jocului.** Fiecare elev sau elevă alege câte un personaj (maistru al breslei, șef al tribunalului, conducător al asociației comerciale, cerșetor, judecător, primar). După aceasta ei teatralizează scene din viața orașenilor.
2. Ce fel de noi fenomene în dezvoltarea agriculturii au apărut în secolul XIV – prima jumătate a secolului XVI? Care ramuri ale agriculturii au cunoscut o dezvoltare în secolul XIV – prima jumătate a secolului XVI? 3. Ce meserii practicau țărani și orașenii ucraineni? Ce influența asupra acestor ocupații? 4. Ce înseamnă gospodărie moșierească? Ce a condiționat apariția acestor gospodării și ce consecințe a avut acest proces? 5. Cum s-a desfășurat procesul de iobăgire a țărănilor ucraineni? 6. Indicați cauzele principale ale apariției răscoalelor armate ale populației. Numiți cele mai mari revolte ale țărănimii ucrainene din secolul al XV-lea și clarificați cauzele înfrângerii lor.
7. **Discuție colectivă.** De ce orașenii tindeau să obțină Drepturile Magdeburg pentru orașele lor? 8. **Activitate în grupuri mici.** Clarificați despre cine este vorba: 1) țărani, care plăteau tribut (cu bani sau în natură) pentru folosirea pământului; 2) țărani ce trebuiau să lucreze pentru corvadă cu animalele și inventarul lor agricol; 3) țărani, care se ocupau concomitent de agricultură și satisfăceau serviciul militar. 9. Alcătuiți un plan detaliat al unei comunicări pe tema „Dezvoltarea economică a pământurilor ucrainene în a doua jumătate a secolului XIV –secolul XV”.
10. **Activitate în perechi.** La Lviv primele bresle meșteșugărești au apărut la sfârșitul secolului al XIV-lea. La acea vreme funcționau patru bresle. În anul 1425 ele erau deja zece la număr, la sfârșitul secolului XV – 14, la mijlocul secolului XVI – 35. 1) Formulați o concluzie referitoare la starea dezvoltării meșteșugurilor pe pământurile ucrainene. 2) Pe care teritorii ucrainene s-a răspândit în primul rând organizarea muncii în bresle? De ce? 11. De ce în Europa Occidentală dezvoltarea economiei și a relațiilor de piață a condiționat desființarea pașșcinei, iar pe pământurile ucrainene totul s-a desfășurat invers?

Memorizați datele

Anul 1324 – acordarea Drepturilor Magdeburg orașului Volodymyr.

Anul 1356 – acordarea Drepturilor Magdeburg Lvivului.

Anul 1374 – acordarea Drepturilor Magdeburg orașului Kamenîța.

Anii 1490–1492 – revoltele țărănești din Galiția, Podolia Apuseană și Bucovina sub conducerea lui Muha și Andrii Borul.

Anul 1499 – acordarea Drepturilor Magdeburg Kyivului.

Anii 1520–1557 – instituirea prin lege a pașșcinei în Polonia și Lituania.

Țărani plătesc obrocul.
Gravură din sec. XV

Stema breslei ceasornicarilor din Lviv

§ 25. Cultura pe pământurile ucrainene în a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum s-a dezvoltat cultura pe pământurile ucrainene și care au fost particularitățile ei în a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV; ce monumente remarcabile ale arhitecturii și artelor vizuale din acea perioadă s-au păstrat până în prezent; de ce printre edificiile arhitecturale din epoca respectivă predominau cetățile și fortărețele.

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Care au fost trăsăturile principale ale culturii Statului Galiția-Volânia? A moștenit el, oare, cultura Rusi-Ucrainei? **2.** În ce constau particularitățile situației religioase pe pământurile ucrainene în a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV? **3.** Numiți cele mai renumite monumente de arhitectură din perioada existenței Statului Galiția-Volânia. **4.** Ce a inventat Johannes Gutenberg?

Harta „Dezvoltarea culturală și economică a pământurilor ucrainene în sec. XIV-XV”

Prelegere la universitate.
Gravură medievală

Presă de tipar. Sec. XV

1. PARTICULARITĂȚILE DEZVOLTĂRII CULTURII PE PĂMÂNTURILE UCRAINENE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIV – SECOLUL XV. Cultura pe pământurile ucrainene în a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV s-a dezvoltat în condiții contradictorii.

În această perioadă pământurile ucrainene s-au pomenit sub dominația altor state – a Poloniei, Ungariei, Lituaniei, Imperiului Otoman și Cnezatului Moscovei. În fiecare dintre aceste state condițiile de dezvoltare a culturii erau diferite. În categoria consecințelor pozitive ale acestui proces se poate încadra faptul că pe pământurile ucrainene cultura a devenit deschisă pentru influența din exterior. Astfel, prin Polonia pe aceste pământuri au pătruns ideile umanismului și ale Renașterii. Cultura ucraineană nu a împrumutat în totalitate anumite idei, ci a îmbinat diferite elemente ale influențelor culturale pe baza patrimoniului cultural al Rusi-Ucrainei. Drept rezultat, au fost create adevărate capodopere de nivel mondial cu un colorit național clar exprimat. De asemenea, ucrainenii, care nu aveau instituții de învățământ superior proprii, au obținut posibilitatea de a face studii la diferite universități europene, antrenându-se în procesul de dezvoltare cultural-educativă general european.

În a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV biserica catolică a început să-și extindă în mod activ influența, în special în Galiția și Podolia. Biserica ortodoxă, care pierdea susținerea din partea statului, se putea baza doar pe populație.

În afară de aceasta, prin Ucraina trecea hotarul dintre civilizațiile creștină și musulmană, ceea ce, de asemenea, influența procesele culturale.

Ruinătoare pentru realizările culturale ucrainene erau invaziile tătarilor și ale turcilor, care distrugeau monumentele de arhitectură, cărțile și, mai ales, îi nimiceau pe oamenii ce le-au creat. În același timp, pericolul și lupta îndârjită i-a îndemnat pe oamenii de artă să creeze. Erau perfecționate edificiile de apărare, se dezvolta arta militară, apăreau noi opere literare, dume și cântece populare.

Astfel, chiar și în condiții nefavorabile, avea loc procesul de constituire și dezvoltare a culturii ucrainene, care căpăta din ce în ce mai mult trăsături de originalitate.

2. ÎNVĂȚĂMÂNTUL. IURI DROGOBYCI. În secolele XIV-XV pe pământurile ucrainene a continuat să se dezvolte învățământul, care, bazându-se pe tradiția din Rusi, prelua în mod activ experiența țărilor Europei Occidentale.

În acea perioadă rolul de profesori le revenea reprezentanților clerului, care îi instruiău pe copii pe lângă biserici, mănăstiri, palatele episcopale. Oamenii înstăriți îi plăteau pe dieci, pentru ca aceștia să-i îvețe carte pe copiii lor acasă. Cărțile religioase (îndeosebi *Psaltirea* – carte de cântece și rugăciuni religioase) erau folosite în calitate de manuale. Copiilor li se predau citirea, scrisul și cântul bisericesc. În continuare, omul putea să obțină studii de sine stătător. În primul rând, se învățau limbile greacă și latină.

Începând cu secolul al XIV-lea, în lipsa propriilor instituții de învățământ superior, ucrainenii au obținut studii în universitățile europene din Cracovia (în secolele XV-XVI ea a fost absolvită de către 800 de originari de pe pământurile ucrainene), Paris, Padova, Bologna, Heidelberg, Praga.

În această perioadă s-a intensificat în mod simțitor activitatea savanților ucraineni. Cel mai remarcabil dintre ei a fost savantul-astronom (astrolog), unul dintre primii doctori cunoscuți în medicină și filozofie, rectorul Universității din Bologna, **Iurii Drogobyci**.

3. LITERATURA. SCRIEREA CRONICILOR. ÎNCEPUTUL TIPĂRIII CĂRȚILOR. În secolele XIV-XV cărțile, ca și mai înainte, erau în formă de manuscris. O trăsătură aparte a cărților din acea perioadă era rolul mereu crescând al limbii populare vii.

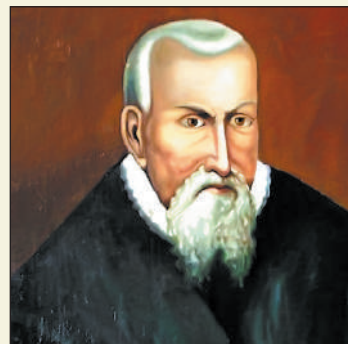
Centru principal al scrierii cărților rămânea Kyivul. Dintre operele laice cea mai cunoscută este colecția „Izmaragd” („Smaraldul”) (secolele XIV-XV). Colecția include circa o sută de învățături pe teme diferite: despre înțelepciunea cărții, respectul față de învățători, bogăție și sărăcie, caritate și păcate.

Cele mai cunoscute cărți din literatura bisericească a acestei epoci este **Psaltirea din Kyiv de la 1397** cu extraordinare miniaturi și o antologie despre viețile sfinților, „**Cetii-minei**”, redactată în 1489, alcătuită pe pământurile din vestul Ucrainei. În ea se simte influența limbii populare.

Pe pământurile ucrainene continuau și tradițiile de scriere a cronicilor. La vechile centre s-au adăugat altele noi: Holm, Luțk, Kamenîța, Ostrog, Lviv. Cele mai cunoscute cronici ale vremii au fost: Scurtul Letopiseț de la Kyiv, care relatează despre evenimentele din perioada anilor 1491-1515, și cronicile „lituaniene” sau „vest-ruse”, care sunt cunoscute în mai multe redacții.

De la mijlocul secolului al XV-lea, după invenția făcută de Johannes Gutenberg, în Europa s-a răspândit tiparul de carte. Pe pământurile ucrainene ajungeau cărți tipărite în limba latină de la tipografiile din orașele germane.

La sfârșitul secolului al XV-lea a început tipărirea cărților în limba slavonă bisericească. Primul tipăritor de carte a fost germanul **Sweipolt Fiol**, care în **anul 1491** a scos de sub tipar

Iurii Drogobyci (Kotermak, 1450-1494) a fost autorul primei cărți tipărite, „Apreciere-pronostic a anului curent 1483”, în volum de zece pagini, ce constituie un pronostic astrologic pe **anul 1483**; a scris șapte tratate, o serie de luări de cuvânt și adresări în versuri către Papa de la Roma. Toate acestea au fost scrise în latină, însă neschimbată a rămas semnătura autorului: „Iurii din Drogobyci, rusin”.

Pagină din „Octoihul”
lui Sweipolt Fiol. Anul 1491

Pagina de titlu a „Bibliei Ruska” a lui Francysk Skaryna. Anul 1517

Unul dintre cele mai renumite monumente ale construcției de casteluri este Castelul de Sus din Luțk. Construcția lui a început încă în secolul al XIII-lea. În spatele zidurilor castelului erau situate palatele cnezului și episcopului, o catedrală și casele șleahțicilor. Castelul avea trei turnuri dreptunghiulare: Turnul de Poartă, Turnul lui Svidrigailo și Turnul lui Vladi.

Catedrala catolică „Sfântul Bartolomeu” din Drohobyci. Aspect modern

la Cracovia, cu caractere chirilice, patru cărți pentru serviciile divine în bisericile ortodoxe: Octoihul, Ceaslovul, Triodul de post, Triodul penticostar.

În anii 1517–1519 cărturarul belarus, Francysk Skaryna, a tipărit cu caractere chirilice, la Praga, Psaltirea și Biblia. Ele au cunoscut o largă răspândire pe pământurile ucrainene, chiar și sub forma copiilor în manuscris.

4. CREAȚIA POPULARĂ ORALĂ. Creația populară orală a continuat să se dezvolte în baza vechilor tradiții, care țin de perioada existenței Rusi-Ucrainei și a Statului Galiția-Volânia. Cea mai largă răspândire a cunoscut-o poezia ritualică, care era strâns legată de modul de viață al poporului și includea motive de cult magice. În pofida urmărilor din partea bisericii, oamenii păstrau vechile ritualuri precreeștine, de exemplu sărbătorirea Sânzienelor. Cele mai pline de viață erau ritualurile ciclului de Anul Nou: colindatul și urăturile. În afară de aceasta, deosebit de populare rămâneau cântecele obiceiurilor de primăvară și cele dedicate zânelor apelor. De asemenea, în subiectele vechi au început să apară noi eroi, fiind reflectate și evenimentele vremii.

În sec. XV s-a născut **poezia epică** – cântecele istorice, baladele și dumele.

În **cântecele istorice** era glorificată lupta eroilor contra invaziilor turcilor și tătarilor.

Dumele au devenit un gen original nou al creației populare orale. Acestea au luat naștere în mediul căzăcesc. Ideea principală a dumelor – dragostea pentru Patrie și necesitatea de a o apăra. Ele erau interpretate sub acompaniament muzical la cobză sau bandură. Dumele aveau un limbaj poetic deosebit. Printre cele mai vechi creații de acest gen se numără „Plânsul celor oropsiți”, „Marusea Boguslavka”, „Fuga celor trei frați din orașul Azov” și altele.

Dumele sunt important izvor istoric, deoarece de cele mai multe ori reflectă cu exactitate evenimentele din trecut.

5. ARHITECTURA ȘI CONSTRUCȚIA URBANĂ. În secolele XIV–XV s-a schimbat aspectul exterior al orașelor de pe pământurile ucrainene. Cu cât călătorul se deplasa mai mult spre partea de vest, cu atât mai mult ele căpătau trăsăturile caracteristice orașelor din Europa Occidentală. Acest lucru se explica prin aceea că majoritatea populației acestor orașe o constituiau persoane strămutate de țările Europei.

Un alt factor a devenit extinderea Drepturilor Magdeburg. În conformitate cu normele acestei Legi, în partea centrală a orașului era situată, de regulă, o piață de comerț în formă dreptunghiulară. Perimetrul ei era mereu completat cu alte noi construcții. Aici puteau fi văzute primăria, prăvălii, ateliere meșteșugărești și case de locuit. Fațadele clădirilor zidite puteau avea într-un rând doar trei geamuri. Dacă proprietarul dorea să aibă mai multe, el era nevoit să plătească o sumă mare în visteria orașului. În orașe se forma o rețea dreptunghiulară de străzi, cele principale

ducând neapărat la Piața Bazarului. În vecinătatea acestei piețe erau situate templele și catedralele principale.

Pericolul armat permanent a condiționat construcția activă a fortificațiilor. Astfel, au fost construite cetăți din lemn la Kyiv, Jitomir, Vinnyța, Cercasî și în alte orașe. Armele de foc și noile tipuri de desfășurare a acțiunilor militare au necesitat construcția fortificațiilor din piatră sau cărămidă. În acea perioadă astfel de fortificații au fost construite la Luțk, Lviv, Hotin, Kremeneti, Kamenița, Olesk, Bilgorod-Dnistrovskiyi și în alte orașe.

De la începutul secolului al XV-lea, din cauza invaziilor frecvente ale tătarilor, construcțiile de apărare au devenit prioritare. Cea mai bogată rețea de cetăți a fost construită în Volânia și Podolia.

Bisericile și mănăstirile erau construite ca obiecte de cult și, în același timp ca fortificații de apărare, fiind înconjurate cu pereți puternici. Dintre cele mai reușite obiective de acest fel vom menționa Biserica Acoperământul Maicii Domnului din satul Sutkivți. În jurul mănăstirilor, de asemenea, erau înălțați pereți din piatră, transformându-le astfel în adevărate fortărețe.

Sub influența arhitecturii vest-europene (arhitectura gotică, Renașterea) au fost construite lăcașurile de cult catolice: catedralele din Lviv și Kamenița, bisericile Sfântului Nikolai din Rogatyn și a Sfântului Bartolomeu din Drogobyci.

6. ARTELE VIZUALE. În artele vizuale din acea perioadă s-a conturat un fenomen nou: oamenii de artă se îndepărtau de canoanele tradiționale bizantine de pictare a icoanelor, încercând să transmită sentimentele reale ale omului. Meșterii au început să stăpânească tehnica modelării cu ajutorul luminii și umbrei, ceea ce vorbea despre influența umanismului vest-european. Ca și mai înainte, pictura era reprezentată de fresce și icoane, cărți în miniatură.

Cele mai cunoscute sunt picturile murale în fresce din capela din localitatea Gorianî de lângă Ujgorod („Buna Vestire”, „Cina cea de taină”, „Darurile magilor”, „Fuga în Egipt”, „Sfânta Ecaterina”), din Biserica Armenească din Lviv, de la mănăstirea Bakot din Podolia. Sunt cunoscute, de asemenea, picturi murale efectuate de meșterii ucraineni în Polonia. Spre deosebire de vremurile anterioare, s-au păstrat numele mai multor maștri ai picturii murale: Hail și Tymofii Drobyș din Przemysl, Ioan, Andrii Rusin, Maksym Vorobii din Lviv, Herman din Sambir și alții.

În ceea ce privește pictarea icoanelor, continuau să se dezvolte trei centre: la Kyiv, Volâni și Lviv. Icoanele, la fel ca frescele, căpătau noi trăsături sub influența ideilor Umanismului și ale Renașterii. În icoane au apărut, de asemenea, plante, obiecte ale arhitecturii și de uz. În secolul al XV-lea au devenit populare icoanele pictate pe scânduri. Fiecare școală de pictare a icoanelor avea trăsăturile sale: școala kieveană încerca să păstreze canoanele bizantine, școala din Lviv era sub influența artei vest-europene, iar cea din Volânia respecta cu strictețe tradițiile populare.

Biserica Acoperământul Maicii Domnului din satul Sutkivți (regiunea Hmelnițk). Aspect modern

Icoana „Judecata de Apoi” de la biserica din satul Vanivka (Polonia). A doua jumătate a sec. XV

În secolele XIV-XV, odată cu răspândirea cărților în manuscris, s-a continuat tradiția ilustrațiilor în miniatură. Cea mai strălucită miniatură din acea perioadă este prezentată în Psaltirea de Kyiv din 1397, care include 301 ilustrații. Ilustrații-miniaturi au fost incluse, de asemenea, în Evanghelia de la Kyiv (1393), Evanghelia de la Luțk (sec. XVI) și altele.

Memorizați datele

Sec. XIV–XV – construcția în masă a castelurilor.

Anul 1397 – crearea Psaltirii din Kyiv.

Anii 1450–1494 – viața și activitatea lui Iuri Drogobyci (Kotermak).

Anul 1483 – editarea la Roma a primei cărți tipărite a autorului ucrainean, Iuri Drogobyci (Kotermak), „Apreciere-pronostic a anului curent 1483”.

Anul 1491 – tipărirea în limba slavonă bisericească de către Sweipolt Fiol, a „Octoihului” și „Ceașlovului”.

Lecție practică la capitolul V

Generalizare la capitolul V

Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul V

Varianta I

Varianta II

Una dintre cele mai strălucite mostre de pictare a icoanelor este icoana Născătoarei de Dumnezeu (Odighitria) din localitatea Krasiv (regiunea Lviv).

Sunteți de acord cu... De ce?

- Dezvoltarea culturală pe pământurile ucrainene în secolele XIV–XV a cunoscut procese contradictorii. Factorii care frânau procesul cultural au fost: căderea imperiului Bizantin, care a privat ortodoxia de susținerea din afară; lipsa propriei statalități; presiunea din partea bisericii catolice; invaziile tătarilor. Însă, debarasându-se de influența bizantină, cultura pământurilor ucrainene a început să însușească în mod activ realizările culturii vest-europene.
- Avântul culturii ucrainene a fost favorizat de progresul tehnic, apariția tiparului, dezvoltarea ideilor umaniste sub influența Renașterii europene.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului pe roluri „Cunoscători ai monumentelor de cultură”. **Regulile jocului.** Elevii și elevele lucrează în perechi. Unul dintre participanți arată o imagine cu un monument de cultură (imaginea este pregătită de profesor), iar celălalt elev/cealaltă elevă indică denumirea lui. Peste un timp oarecare ei își schimbă rolurile între ei.
2. În ce condiții s-a dezvoltat cultura pe pământurile ucrainene în a doua jumătate a secolului XIV–secolul XV? 3. Numiți factorii care vorbesc despre dezvoltarea învățământului pe pământurile ucrainene. Unde obțineau studii ucrainenii în a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV? 4. Ce rol au jucat în viața populației de pe pământurile ucrainene creația populară orală și muzicală de la acea vreme? Care genuri ale creației populare orale ucrainene au apărut în secolele XIV–XV? 5. Indicați cele mai importante realizări ale arhitecturii și artelor vizuale din a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV. Care genuri ale artelor vizuale au cunoscut o dezvoltare în secolele XIV–XV.
6. **Discuție colectivă.** De ce printre monumentele de arhitectură din secolele XIV–XV predomină fortificațiile? 7. Alcătuiți tabelul „Realizările culturii pământurilor ucrainene din a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV”.

Ramura culturii	Realizările principale

8. **Activitate în perechi.** Pregătiți o comunicare cu prezentare pe tema „Castelele și fortărețele Ucrainei”. 9. **Activitate în grupuri mici.** Determinați trăsăturile culturii pământurilor ucrainene în sec. XIV–XV, ce s-au format sub influența culturii țărilor occidentale. 10. Ce tradiții culturale ale Rusii-Ucrainei și Statului Galiția-Volânia și-au pus amprenta pe cultura pământurilor ucrainene în secolele XIV–XV.

Generalizarea cursului. Istoria Rusi-Ucrainei în contextul epocii Evului Mediu

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care au fost realizările civilizației rusi-ucrainene în perioada Evului Mediu; care a fost aportul societății rusi-ucrainene din secolele IX–XV la îmbogățirea patrimoniului general-european; despre trăsăturile comune și deosebirile dintre procesele și fenomenele istoriei ucrainene și a celei general-europene din epoca medievală; particularitățile Evului mediu ucrainean (comparativ cu istoria Bizanțului și Europei Occidentale de la acea vreme).

ÎNTREBĂRI PENTRU REPETARE: **1.** Când și cum a apărut Rusi-Ucraina? **2.** De ce istoricii numesc Statul Galiția-Volânia succesor al Rusi-Ucrainei? **3.** Care state au împărțit între ele teritoriile Rusi-Ucrainei la începutul secolului al XVI-lea?

1. RUSI-UCRAINA ÎN CONTEXTUL ISTORIEI EUROPEI.

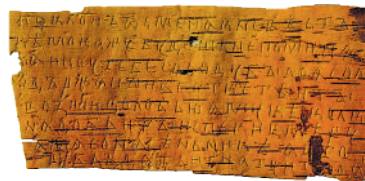
Rusi-Ucraina a lăsat o urmă remarcabilă în istoria mondială din secolele IX–XIII. Contribuția ei la viața politică, economică, socială și culturală a Evului Mediu a fost deosebit de importantă. Rusi-Ucraina a trecut treptat de la ciocnirile armate cu țările vecine la participarea cu drepturi egale la procesele politice din Europa și Orientul Apropiat. Statul a jucat un rol important în relațiile interstatale din Europa Răsăriteană de la acea vreme.

Cnejii kieveeni încheiau acorduri cu Bizanțul și Sfântul Imperiu Roman, Polonia și Ungaria, Lituania și iatvigii, consolidându-le uneori prin căsătorii dinastice, care erau o normă în relațiile internaționale în epoca Evului Mediu. Cnejii rusi mențineau legături dinastice cu Franța, Suedia, Anglia, Germania, Ungaria, Polonia, Norvegia, Bizanț.

Marea autoritate și forța militară a statului se îmbinau cu nivelul înalt al dezvoltării economice. Ramuri înalt productive erau agricultura și creșterea animalelor, meșteșugurile și meseriile. Un loc aparte revenea legăturilor comerciale internaționale ale Rusi-Ucrainei. Prin teritoriul statului trecea ruta comercială importantă „de la varegi la greci”, care lega Europa Occidentală și cea Răsăriteană cu Orientul Apropiat. Negustorii din Rusi-Ucraina erau cunoscuți aproape în toată lumea de atunci. Kyivul rămânea un important centru al comerțului internațional. Negustorii străini făceau comerț în orașele din Rusi-Ucraina.

Rusi-Ucraina a avut o bogată cultură spirituală și materială. Originală și irepetabilă, această cultură a îmbinat în sine cele mai frumoase realizări ale Occidentului și Orientului și, în același timp, influența simțitor dezvoltarea culturală a țărilor lumii. Departe peste hotarele Patriei lor erau cunoscuți bijutierii, pictorii de icoane, producătorii de armament kieveeni. Mărfurile fabricate de meșterii din Rusi îi impresionau pe contemporani prin frumusețea și eleganța lor.

În opinia cercetătorilor, după nivelul de dezvoltare a orașelor și comerțului, în sec. X–XI Rusi-Ucraina depășea chiar țările din Europa Occidentală. Este rațional să atragem atenția la toleranța confesională ce domnea atunci în Rusi-Ucraina. În multe orașe din Rusi-Ucraina viețuiau comunități ale evreilor, nemților, polonezilor, armenilor, varegilor și altora.

Scrisoare pe scoarță de mesteacăn. Sfârșitul sec. XIV

Monumentul întemeietorilor Kyivului. Sculptor V. Borodai

Aflarea pământurilor ucrainene sub suzeranitatea altor state a cauzat importante schimbări social-economice și demografice. Între unele teritorii de pe pământurile ucrainene au slăbit legăturile economice și culturale. S-au agravat contradicțiile religioase. A suferit schimbări forma și structura proprietății funciare. Treptat, majoritatea proprietarilor de pământ de pe teritoriile ucrainene o constituiau reprezentanții altor state. Încercările nobilimii ruse de a-și menține starea ei socială s-a dovedit a fi fără succes. În schimb, s-a păstrat legătura culturală și spirituală a poporului ucrainean, ceea ce a asigurat cu timpul și renașterea vieții statului. Dintre transformările pozitive vom menționa dezvoltarea vieții urbane datorită aplicării Drepturilor Magdeburg în unele orașe ucrainene.

Biserica adormirii Maicii Domnului din Halyci (actualmente satul Krylos). Aspect modern

Balaurul – element de sculptură dintr-un lăcaș de cult din sec. XIII. Mărturie a influenței stilului roman în arhitectură

2. ÎNSEMNĂTATEA ISTORICĂ A REGATULUI RUSI (STATULUI GALIȚIA-VOLÂNIA). Statul Galiția-Volânia a jucat un rol extrem de important în istoria statalității ucrainene. După declinul Kyivului, Statul Galiția-Volânia a asigurat, timp de un secol după invazia mongolilor, succesiunea și caracterul neîntrerupt al dezvoltării tradițiilor de făurire a statalității pe pământurile ucrainene. El s-a transformat într-un centru al vieții politice și economice.

Legăturile cu Europa Centrală și Occidentală au favorizat accesul pământurilor ucrainene la cultura occidentală, în același timp fiind păstrată propria tradiție culturală ce avea o însemnată influență bizantină.

În anii '40 ai secolului XIV, ca urmare a sfârșitului dinastiei proprii, teritoriul Statului Galiția-Volânia a fost împărțit între statele vecine. Pentru pământurile ucrainene a început o nouă etapă de dezvoltare.

3. TERITORIILE UCRAINENE SUB SUZERANITATEA ALTOR STATE.

Din cea de-a doua jumătate a secolului XIV pământurile ucrainene au fost împărțite între statele vecine. În componența Marelui Ducat al Lituaniei au intrat teritoriile de la Volân, Kyiv, Pereyaslav, Cernihiv, Siverț. Galiția a fost alipită Poloniei, iar Podolia – împărțită între ele de către Polonia și Marele Ducat al Lituaniei. Către sfârșitul secolului al XV-lea, Moscova și-a declarat dreptul asupra tuturor acestor pământuri, afirmând că ea este succesoarea de drept a Rusi-Ucrainei. După o serie de războaie, Moscova a reușit să cucerească de la Marele Ducat al Lituaniei cnezatele Cernihiv, Starodub și Novgorod-Siverskyi.

Transcarpatia a fost alipită la Ungaria încă din a doua jumătate a secolului al XI-lea și s-a aflat sub dominația ei până la începutul secolului al XVI-lea. În secolul al XIII-lea, ea a nimerit, pentru scurt timp, sub dominația cnejilor volâneni. După căderea statului maghiar, Transcarpatia a fost împărțită între Transilvania și Austria. Bucovina de asemenea a trecut de la un stat la altul: Polonia, Ungaria, Principatul Moldovei și, în cele din urmă, a devenit parte a Imperiului Otoman. Așadar, în secolele XIV-XV, pământurile ucrainene au devenit obiectul satisfacerii pretențiilor teritoriale ale statelor vecine.

4. CRIMEEA ÎN PERIOADA EVULUI MEDIU. În epoca medievală Crimeea s-a dezvoltat în mod aparte. Datorită amplasării sale geografice, peninsula s-a pomenit la intersecția rămășițelor civilizației antice (Bizanțul), a civilizațiilor creștină și musulmană, a lumii popoarelor nomade. Important este că aici se intersectau rutele comerciale, pe care dorea să le ia sub control fiecare stat din zona Mării Negre. Din secolele IX-XII Crimeea s-a aflat în sfera de influență a Rusi-Ucrainei. Aici a existat Cnezatul Tmutaracan.

După componența ei națională, populația Peninsulei Crimeea era foarte diversă și a suferit nu o singură dată schimbări cardinale. Acest proces era influențat îndeosebi de popoarele nomade, care dominau în stepele de la Marea Neagră.

După cucerirea sa de către mongoli, Crimeea s-a transformat într-o provincie a Hoardei de Aur. Ca urmare a amestecării mongolilor cu cumanii și alte popoare din peninsula aici a apărut o nouă comunitate etnică – cea a tătarilor crimeeni. La mijlocul secolului al XV-lea, statul lor – Hanatul Crimeii, a obținut independența și a devenit un factor important în dezvoltarea Europei Răsăritene chiar până în secolul al XVIII-lea.

Orășel al cumanii pentru iernat (kiş). Reconstrucție modernă

Întrebări și însărcinări

1. Verificați nivelul însușirii materialului din paragraf cu ajutorul jocului „Din gură-n gură”. **Regulile jocului.** La acest joc participă patru persoane. Trei dintre ele părăsesc auditoriul. Cel ce rămâne, împreună cu toată clasa, ascultă cu atenție textul unuia dintre punctele paragrafului examinat la lecție, care este citit de către prezentator. Elevul ce a rămas în clasă trebuie să-i povestească textul unui alt elev pe care îl invită să intre. Apoi acesta transmite informația celui de-al treilea, iar acesta, la rândul său – celui de-al patrulea participant (elevii și elevele sunt invitate în auditoriu pe rând). Al patrulea participant le povestește elevilor din clasă ce a înțeles de la al treilea participant. Jocul trebuie să se desfășoare în ritm rapid, fără întreruperi. După aceasta prezentatorul citește lent varianta inițială a relatării. În finalul jocului este bine să clarificați ceea ce a fost complicat pentru povestire.
2. **Dictare istorică.** **1)** Cine dintre cnezii kieveni s-a convertit primul la creștinism? **2)** Campania cărui cneaz asupra Kievului a pus începutul dinastiei Ruricilor? **3)** Cum se numea primul cod de legi scrise în Rusi-Ucraina? **4)** Cu care triburi nomade a luptat cneazul Volodymyr Monomah? **5)** Din cauza cărui oraș a izbucnit lupta în anii de fragmentare a Rusi-Ucrainei? **6)** Care cneaz a devenit centrul unificării pământurilor ruse de sud-vest? **7)** Năvala căror triburi a dus la declinul și destrămarea Rusi-Ucrainei? **8)** Care cneaz al Galiției-Volâniei a devenit rege? **9)** Care state au luptat pentru moștenirea galițiano-volâneană? **10)** Când s-a dat bătălia de la Apele Albastre? **11)** Ce state pretindeau la moștenirea Rusi-Ucrainei? **12)** Când a fost întemeiat Hanatul Crimeii?
3. **Activități cu harta-contur.** **1)** Urmăriți după hartă schimbările teritoriale ale Rusi-Ucrainei de la primii cneji până la Mstyslav cel Mare. **2)** Trasați hotarele Regatului Rus (ale Statului Galiția-Volâniei) în timpul domniei regelui Danylo. **3)** Însemnați statele, care pretindeau la moștenirea Statului Galiția-Volâniei. **4)** Colorați teritoriul Hanatului Crimeii.
4. Folosiți lista datelor principale ale evenimentelor din istoria Ucrainei (pag. 140). Pe baza tabelului cronologic sincronizat alcătuit, „Europa în epoca Evului Mediu” din istoria universală, formulați o concluzie despre locul Rusi-Ucrainei în procesele politice, economice și culturale general europene.

Atacul arcașilor mongoli. Reconstrucție modernă

Șleahitic polonez. Pictor Rembrandt

ANEXE

Date și evenimente principale

Data	Evenimentul
Sec. V–VII	Marea strămutare a slavilor
Sec. VIII–IX	apariția cnezatelor tribale la slavii răsăriteni
Anul 860	campania drujinelor ruse asupra Constantinopolului
Anul 882	moartea cneazului Askold. Acapararea puterii la Kyiv de către Oleh
Anii 907, 911	campaniile cneazului Oleh asupra Constantinopolului
Anii 915–1036	dominația pecenegilor în stepele de la Marea Neagră
Anii 941, 943	campaniile cneazului Ihor asupra Constantinopolului
Anul 946 (957)	solia cneaghinei Olga la Constantinopol
Anii 964–966	distrugerea Hanatului hazarilor de către Sviatoslav
Anii 968–971	campaniile bulgare ale lui Sviatoslav
Anul 968	victoria lui Sviatoslav asupra pecenegilor în bătălia de lângă Kyiv
Anul 988	începutul creștinării Rusi-Ucrainei
Anul 1036	distrugerea pecenegilor lângă Kyiv
Anul 1051	prima atestare în cronică a Mănăstirii (lavrei) Pecerska din Kyiv

Data	Evenimentul
Sec. X–XI	instaurarea relațiilor feudale în Rusi-Ucraina
Anii 1054–1073	guvernarea triumviratului Yaroslavycilor
Anul 1055	înfrângerea torchilor de către cneazul kievean, Vsevolod Yaroslavyci
Anii 1055–1239	dominația cumanilor în stepele de la Marea Neagră
Anul 1068	înfrângerea Yaroslavycilor pe râul Alta. Revolta din Kyiv
Anul 1072	adoptarea codului de legi „Pravila Yaroslavycilor”
Anul 1097	congresul cnejilor de la Liubeci
Anii 1113–1125	domnia lui Volodymyr Monomah la Kyiv
Anul 1113	adoptarea „Statutului lui Volodymyr Vsevolodovyci”
Anul 1125–1132	domnia lui Mstyslav cel Mare
Anul 1141	unificarea pământurilor galițiene într-un singur cnezat de către Volodymyr Volodarevyci
Anii 1152–1187	cnezatul galițian în timpul domniei lui Yaroslav Osmomysl
Anul 1169	devastarea Kyivului de către Andrii Bogoliubskyi
Anul 1170	începutul domniei lui Roman Mstyslavyci în Volânia

Data	Evenimentul
Anul 1185	campania nereușită a lui Ihor Sviatoslavyci împotriva cumanilor, relatată în „Cuvânt despre oastea lui Ihor”
Anul 1187	prima atestare în letopiseț a denumirii „Ucraina”
Anul 1199	unificarea cnezatelor Galiției și Volâniei într-un singur stat
Sfârșitul sec. XII – anul 1475	existența cnezatului Theodoro
Anul 1205	moartea lui Roman Mstyslavyci
31 mai 1223	bătălia forțelor rusilor și cumanilor cu mongolii pe râul Kalka
Anii 1237–1241	invazia mongolă în Rusi
Anul 1238	instaurarea cnezului Danylo la Halyci
Anul 1239	pustiirea de către mongoli a cnezatelor Pereyaslav și Cernihiv
Finele anului 1240	apărarea Kyivului în fața mongolilor
Anii 1240–1241	devastarea de către mongoli a cnezatului kievean și a Statului Galiției-Volânia
17 august 1245	bătălia de lângă Yaroslav
Anul 1253	încoronarea lui Danylo Romanovyci
Anul 1264	moartea regelui Danylo
Anii 1303–1410	perioada existenței mitropoliei ortodoxe galițiene

Data	Evenimentul
Anul 1323	moartea cnejilor Andrii și Lev al II-lea; sfârșitul dinastiei Romanovycilor
Anii 1324, 1356, 1374, 1499	acordarea drepturilor Magdeburg orașelor Volodymyr, Lviv, Kamenîța, Kyiv
Anul 1349	Cucerirea Galiției de către regele polonez, Cazimir al III-lea
Anul 1359	intrarea Ținutului Șipenițului în componența Principatului Moldovei
Anul 1362	bătălia de la Apele Albastre
Anul 1366	împărțirea moștenirii galițiano-volânene între două state – Polonia (Galiția) și Lituania (Volânia)
Anul 1375	întemeierea mitropoliei (episcopatului) catolice în Galiția
Anul 1385	Uniunea de la Krewo
Anul 1387	instaurarea definitivă a puterii poloneze în Galiția
Anul 1392	prima atestare a denumirii „Bucovina” în izvoarele scrise
Anul 1397	crearea Psaltirii de la Kyiv
A doua jumătate a sec. XIV – începutul sec. XVI	formarea șleahței ca stare privilegiată
Anii 90 ai sec. XIV	lichidarea cnezatelor-udeluri pe pământurile ucrainene
Sec. XIV–XV	construcția în masă a castelurilor și cetăților
Anul 1401	Uniunea de la Vilno
Anul 1410	Bătălia de la Grunwald

Data	Evenimentul
Anul 1413	Uniunea de la Horodlo
1 septembrie 1435	Bătălia de la Vilkomir
Anul 1439	Uniunea (Conciliul) de la Florența
Anii 1450–1494	viața și activitatea lui Iuri Drogobyci (Kotermak)
Anul 1458	înființarea unei mitropolii ortodoxe distincte la Kyiv
Mijlocul sec. XV	Întemeierea Hanatului Crimeii
Anul 1478	instaurarea vasalității Hanatului Crimeii față de Imperiul Otoman

Data	Evenimentul
Anii 1489, 1492	primele atestări scrise despre cazacii ucraineni
Anii 1490-1492	răscoalele țărănești din Galiția, Podolia Apuseană și Bucovina sub conducerea lui Muha și Andrii Borul
Sfârșitul sec. XV – începutul sec. XVI	războaiele lituaniano-moscovite pentru moștenirea Rusi-Ucrainei
Anul 1508	răscoala lui Mihail Glinski
Anul 1514	bătălia de la Orșa
Anii 1520, 1557	instaurarea prin lege a pașcinei în Polonia și Lituania

Index cronologic

arhitectură, 49
baskak, 90
scrisori pe scoarță
de mesteacăn, 69
bâlină, 47
vasal, 38
Marea strămutare
a slavilor, 7
politică internă, 15
votcină, 40
vece, 39
graffiti, 49
„focul grecesc”, 15
tribut, 14
proces de făurire a
statalității, 11
domeniu, 39
drujină, 13
duumvirat, 52
proces etnice, 11
episcop, 19
cutumă în drept, 27
politică externă, 15
jugul Hoardei de Aur, 90
congresul (conciliul)
cnejilor, 54
icoană, 49
pictarea icoanelor, 49
imperiu, 38

încorporarea
pământurilor, 107
periodizare istorică, 4
eveniment istoric, 4
proces istoric, 4
fapt istoric, 4
izvoare istorice, 5
istoria Ucrainei, 4
alfabet chirilic, 46
cneaz, 11
consiliul cnejilor, 38
codificare, 34
cazac, 120
iobăgie, 127
lavră, 35
latifundiu, 127
letopiseț, 8
Drepturile Magdeburg, 129
magnat, 123
mitropolit, 35
mitropolie, 35
mozaic, 49
război fratricid, 27
gospodărie naturală, 126
norme de drept
(norme juridice), 27
obroc, 126
pașcină (corvadă), 127
pecenegi, 15

cnezate tribale, 11
trib, 7
„babele” cumane, 79
poliudie, 14
descentralizare
(fragmentare) politică, 52
moșie, 40
reforme, 18
măscărici, 48
catedrală, 34
pătură socială, 40
uniune de triburi, 8
stări, 122
sultan, 119
suzeran, 40
triumvirat, 52
udel, 38
uniune, 112
„cod funciar”, 27
frescă, 49
gospodărie moșierească, 127
cronică, 8
monarhie centralizată, 38
șleahță, 123
păgânism, 10
iarlâc, 90
plean, 120

Planuri-scheme pentru munca individuală cu manualul și izvoarele suplimentare

МІС ДІКЦІОНАР DE TERMENI

(Двомовний термінологічний словник)

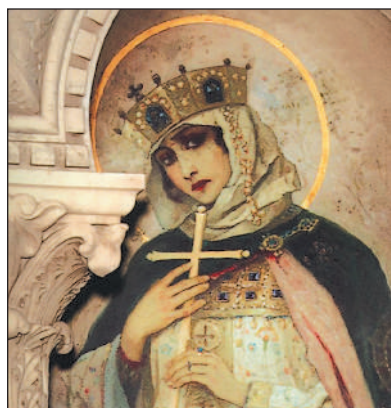
arhitectură – **архітектура**
baskak – **баскак**
scrisori pe scoarță de mesteacăn – **берестяні грамоти**
bâlină – **билина**
vasal – **васал**
Marea strămutare a slavilor – **велике розселення слов'ян**
politică internă – **внутрішня політика**
votcină – **вотчина**
vece – **віче**
graffiti – **графіті**
„focul grecesc” – **„грецький вогонь”**
tribut – **данина**
proces de făurire a statalității – **державотворчі процеси**
domeniu – **домен**
drujină – **дружина**
duumvirat – **дуумвірат**
proces etnice – **етнічні процеси**
episcop – **єпископ**
cutumă în drept – **звичаєве право**
politică externă – **зовнішня політика**
jugul Hoardei de Aur – **золотоординське ярмо**
congresul (conciliul) snejilor – **з'їзд князів (снем)**
icoană – **ікона**
pictarea icoanelor – **іконопис**
imperiu – **імперія**
încorporarea pământurilor – **інкорпорація земель**
periodizare istorică – **історична періодизація**
eveniment istoric – **історична подія**
proces istoric – **історичний процес**
fapt istoric – **історичний факт**
izvoare istorice – **історичні джерела**
istoria Ucrainei – **історія України**
alfabet chirilic – **кирилиця**
sneaz – **князь**
consiliul snejilor – **князівська рада**
codificare – **кодифікація**
cazac – **козак**
iobăgie – **кріпацтво**

lavră – лавра
latifundiu – латифундія
letopiseț – літопис
Drepturile Magdeburg – магдебурзьке право
magnat – магнат
mitropolit – митрополит
mitropolie – митрополія
mozaic – мозаїка
război fratricid – міжусобна війна (міжусобиця)
gospodărie naturală – натуральне господарство
norme de drept (norme juridice) – норми права
(правові норми)
obroc – оброк
panșcină (corvadă) – панщина
pecenegi – печеніги
snezate tribale – племінні княжіння
trib – плем'я
„babele” cumane – половецькі «баби»
poliudie – полюддя
descentralizare (fragmentare) politică – політична
децентралізація (роздробленість)
moșie – помістя
reforme – реформи
măscărici – скоморохи
catedrală – собор
pătură socială – соціальна верства
uniune de triburi – союз племен
stări – стани
sultan – султан
suzeran – сюзерен
triumvirat – тріумвірат
udel – уділ
uniune – унія
„cod funciar” – „устав земляний”
frescă – фреска
gospodărie moșierească – фільварки
cronică – хроніка
monarhie centralizată – централізована монархія
șleahță – шляхта
păgânism – язичництво
iarlâc – ярлик
plean – ясир

CUPRINS

Mormântul lui Askold din Kyiv.
Aspect modern

Sfânta cneaghină Olga (fragment).
Schită a picturii murale din
Catedrala Sfântul Volodymyr din
Kyiv. Pictor M. Nesterov

Biserica Deseatină.
Reconstrucție modernă

Prefață	3
§ 1. Introducere	4
Capitolul I. Apariția și constituirea Rusi-Ucrainei	
§ 2. Slavii răsăriteni în secolele V-IX	7
§ 3. Rusi-Ucraina în timpul primilor cneji	13
§ 4. Rusi-Ucraina în timpul domniei cnejilor Olga și Sviatoslav	18
§ 5. Orânduirea social-politică și viața economică a Rusi-Ucrainei	23
Lecție practică la capitolul I	26
Generalizare la capitolul I	26
Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul I	26
Capitolul II. Rusi-Ucraina la sfârșitul secolului X – începutul secolului XI	
§ 6. Rusi-Ucraina în timpul domniei lui Volodymyr cel Mare ..	27
§ 7. Rusi-Ucraina în timpul domniei cneazului Yaroslav cel Înțelept	33
§ 8. Orânduirea social-politică și viața economică a Rusi-Ucrainei	38
§ 9. Cultura Rusi-Ucrainei	46
Lecție practică la capitolul II	50
Generalizare la capitolul II	50
Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul II	50
Capitolul III. Rusi-Ucraina în a doua jumătate a secolului XI – prima jumătate a secolului XIII	
§ 10. Rusi-Ucraina între anii 1054-1113	51
§ 11. Rusi-Ucraina în perioada domniei lui Volodymyr Monomah și Mstyslav cel Mare	56
§ 12. Descentralizarea politică a Rusi-Ucrainei. Dezvoltarea cnezatelor Kyiv, Cernighiv, Pereyaslav, Galiția și Volânia	61
§ 13. Cultura Rusi-Ucrainei în a doua jumătate a secolului XI – prima jumătate a secolului XIII	69
§ 14. Popoarele nomade din stepele ucrainene în sec. X–XIII. Crimeea în componența Imperiului Bizantin	75
Lecție practică la capitolul III	81
Generalizare la capitolul III	81

Însărcinări-teste pentru pregătirea
controlului tematic la capitolul III 81

Capitolul IV. Regatul Rusi (Statul Galiția-Volânia)

- § 15. Întemeierea Statului Galiția-Volânia 82
- § 16. Campaniile mongole asupra Rusi.
Supunerea cnezatelor ruse de către
Imperiul Mongol (Hoarda de Aur) 87
- § 17. Regatul Rusi (Statul Galiția-Volânia)
în perioada avântului și stabilizării
(a doua jumătate a secolului XIII) 92
- § 18. Regatul Rusi (Statul Galiția-Volânia) în perioada
declinului treptat (prima jumătate a secolului XIV) ..97
- § 19. Cultura Regatului Rusi (a Statului Galiția-Volânia)
în secolul XIII – prima jumătate a secolului XIV. ...102
- Lecție practică la capitolul IV 106
- Generalizare la capitolul IV 106
- Însărcinări-teste pentru pregătirea
controlului tematic la capitolul IV 106

Capitolul V. Cnezatele din Rusi în componența statelor vecine. Hanatul Crimeii

- § 20. Încorporarea cnezatelor mărunte din Rusi
în componența altor state.....107
- § 21. Uniunea de la Krewo din 1385 și pământurile
ucrainene. Rezistența cnejilor rusi față de politica
descentralizării și consecințele ei.....112
- § 22. Întemeierea Hanatului Crimeii. Orânduirea socială
și cultura hanatului. Statul Theodoro în Crimeea....118
- § 23. Viața socială și bisericească pe pământurile
ucrainene în secolele XIV-XV.....12
- § 24. Agricultură. Meșteșugurile și comerțul.
Orașele și Drepturile Magdeburg 126
- § 25. Cultura pe pământurile ucrainene
în a doua jumătate a secolului XIV – secolul XV.....132
- Lecție practică la capitolul V 136
- Generalizare la capitolul V.....136
- Însărcinări-teste pentru pregătirea
controlului tematic la capitolul V 136
- Generalizarea cursului. Istoria Rusi-Ucrainei
în contextul epocii Evului Mediu 137

Anexe

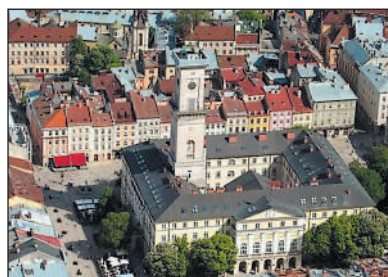
- DATE ȘI EVENIMENTE PRINCIPALE 140
- INDEX CRONOLOGIC 143
- PLANURI-SCHEME PENTRU
MUNCA INDIVIDUALĂ CU MANUALUL
ȘI IZVOARELE SUPLIMENTARE 143
- MIC DICȚIONAR DE TERMENI 144

Monumentul lui Yaroslav cel
Înțelept în Kyiv.
Sculptor I. Kavaleridze
A fost dezvelit în anul 1997 în
vecinătatea porților de Aur

Femeie cumană. Costum la opera
lui O. Borodin, „Cneazul Ihor”.
Pictor I. Bilibin

Piața Bazarului din Lviv.
Aspect modern

Відомості про користування підручником

№ з/п	Прізвище та ім'я учня / учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	у кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

ГІСЕМ Олександр Володимирович
МАРТИНЮК Олександр Олександрович

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

підручник для 7 класу з навчанням румунською/молдовською мовами
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Переклад з української
Перекладач Д. Вербицький
Румунською/молдовською мовами

Редактор Ф. Вринчану
Художнє оформлення В. Труфена
Комп'ютерна верстка П. Давиденка

Окремі зображення, що використані в оформленні підручника,
розміщені в мережі Інтернет для вільного використання

Формат 84×108/16.

Ум.-друк. арк. 15,54. Обл.-вид. арк. 14,80. Наклад 1971 прим. Зам. № 1538.

Видавець і виготовлювач видавничий дім «Букрек»,
вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000.
Тел./факс: (0372) 55-29-43. E-mail: info@bukrek.net. Сайт: www.bukrek.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.

Istoria Ucrainei

Manual pentru clasa a VII-a a instituțiilor de învățământ mediu general cu predarea în limba română/moldovenească

7

Particularitățile manualului:

- formează o viziune unitară despre evenimentele principale de pe pământurile ucrainene din epoca Evului Mediu
- studiază evenimentele istoriei medievale a Ucrainei ca parte componentă a procesului istoric mondial
- dezvoltă deprinderea de a lucra individual cu informația și de a o aplica în activitatea practică

Suportul-online vă permite:

- să vă pregătiți de lecțiile practice și să studiați hărți și documente istorice
- să îndepliniți însărcinări generalizatoare
- să efectuați testări-online la fiecare temă